

**T.C
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI**

**TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERDEKİ MEVCUT
MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan: Bünyamin GELMİŞ
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAHRAMAN**

İstanbul, 2015

**T.C
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI**

**TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERDEKİ MEVCUT
MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan: Bünyamin GELMİŞ
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAHRAMAN**

İstanbul, 2015

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

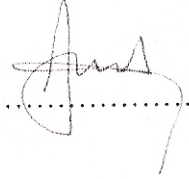
~~İktisat~~ Anabilim/Anasanat Dalı Muhakabe ve Denetim Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi -155444.07628- Beyhan ÖZMİŞ tarafından hazırlanan
"..... Türkyada Siyasi Partilerdeki mevcut Muhakabe
..... Sistemi ve Denetimi....."
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 29.06/2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

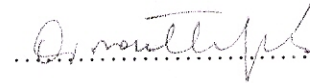
İmzası :

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ar. Mehmet KAHARCI

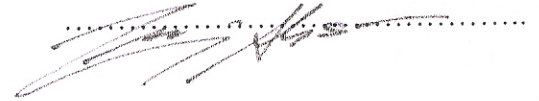

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin ÜNİVERSİTESİ ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Arzu TUNÇEL
Haliç.....Üniv. Haliç ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. M. Zeki AKSAKAL
T.C. Haliç.....Üniv. UZI ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:
.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:
.....Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Bünyamin GELMİŞ
Anabilim Dalı	: İşletme
Program	: Muhasebe ve Denetim
Tez Danışmanı	: Yrd. Doc. Mehmet KAHRAMAN
Tez Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans - Haziran 2015
Anahtar Kelime	:Siyasi Parti, Muhase Sistemi, Mali Denetim

ÖZET

TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERDEKİ MEVCUT MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ

Siyasi partiler, halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklardır. Kar amacı gütmeyen kuruluşlar arasında yer alan siyasi partiler, diğer kar amaçsız örgütler gibi hatta onlardan biraz daha fazla toplumun tüm kesimlerine hesap verme sorumluluklarının bulunması nedeniyle parti finansman kaynaklarıyla ilgili bilgileri ayrıntılı ve doğru bir şekilde raporlamalıdır. Ülkemizde siyasi partilerin iç denetimi parti iç denetçileri veya müfettişleri tarafından yapılmakta, dış denetimi ise Anayasa Mahkemesi tarafından mevzuata uygunluk açısından yapılmaktadır.

Siyasi partilerin muhasebe yapılarına ilişkin olarak, gerek yasada gerekse uygulamada mevcut olan bir takım eksikliklerin giderilmesi amacıyla bu çalışmada siyasi partilere yeni bir muhasebe sistemi önerilmiştir. Bu sayede, siyasi partilerin muhasebe kayıtlarının neden sonuç ilişkisine dayandırılması, yanlış uygulamaların ortadan kaldırılması, partilerin finansal yapılarının daha gelişmiş finansal çıktılar ile birlikte üyelerin ve kamunun bilgisine sunulması ve şeffaflığın sağlanması hedeflenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Bünyamin GELMİŞ
Field : Department of Business Administration
Programme : Accounting and Auditing
Supervisor : Asst. Prof.Mehmet KAHRAMAN
Degree Awarded and Date : Master Degree -June, 2015
Keywords : Political Party, Accounting System, Financial Auditing

ABSTRACT

ANALYSIS AND AUDITING OF THE EXISTING ACCOUNTING SYSTEM OF THE POLITICAL PARTIES IN TURKEY

Political parties trying to seize control of state apparatus by people's support have continuous and stable organizations. Political parties are between non-profit organizations. They should report detailed and accurately their financial resources because of accountability. Internal audit of political parties is performed by internal auditors and inspectors; the external audit is performed in terms of compliance by Constitutional Court in our country.

As regards the accounting structures of political parties, in this study a new accounting system has been proposed to political parties in order to remove certain defects both in laws and in applications. As a consequence, we have aimed to rest financial records of political parties on cause-and-effect relationship, to remove faulty applications, to present financial structures of political parties to the public with better financial printouts and therefore to secure transparency.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. SİYASİ PARTİ KAVRAMI, TANIMI VE KAPSAMI	4
1.2. SİYASİ PARTİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	6
1.2.1. Gelişmiş Ülkelere Siyasi Partilerin Gelişimi	6
1.2.2. Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelişimi	9
1.3. SİYASİ PARTİLERİN FONKSİYONLARI	11
1.4. TÜRKİYEDEKİ SİYASİ PARTİLERİN KURULUŞU, ÜYELİK ŞARTLARI VE TEŞKİLAT YAPISI	15
1.4.1. Siyasi Partilerin Kuruluşu	15
1.4.2. Siyasi Partilerde Üyelik ve Kabul Şartları	16
1.4.3. Siyasi Partilerin Teşkilat Yapısı	18
1.4.3.1 Siyasi Partilerin Genel Merkez Teşkilatı	18
1.4.3.1.1. Büyük Kongre	19
1.4.3.1.2. Genel Başkan	21
1.4.3.1.3. Merkez Karar, Yönetim ve İcra Organları	22
1.4.3.1.4. Merkez Disiplin Kurulu	22
1.4.3.2. Siyasi Partilerin İl Teşkilatı	23

1.4.3.3. Siyasi Partilerin İlçe Teşkilatı	24
1.4.3.4. Siyasi Parti Grupları	25
1.4.3.5. Diğer Organlar ve Yurt Dışı Temsilcilikler	27

İKİNCİ BÖLÜM

SIYASİ PARTİLERİN GELİR VE GİDER KAYNAKLARI

2.1. SIYASİ PARTİLERİN GELİR KAYNAKLARI	30
2.1.1. Siyasi Partilerin Gelirleri	30
2.1.1.1. Parti İçi Gelirler	31
2.1.1.1.1. Aidatlar	31
2.1.1.1.1.1. Giriş ve Üyelik Aidatlar	32
2.1.1.1.1.2. Milletvekili Aidatı	33
2.1.1.1.1.3. Özel Aidat (milletvekilliği, belediye başkanlığı vb. Aday Adaylığı aidatı)	34
2.1.1.1.2. Parti Mal Varlığından Elde Edilen Gelirler	35
2.1.1.1.3. Sosyal Faaliyetlerden, Partiyi ve Adayı Tanıtıcı Çeşitli Araçlardan Sağlanan Gelirler	37
2.1.1.2. Parti Dışı Gelirler	37
2.1.1.2.1. Bağışlar	38
2.1.1.2.2. Devlet Yardımı	41
2.1.1.2.3. Siyasi Partilerin Bilinmeyen veya Yanlış Bilinen Gelirleri	48
2.1.2. Siyasi Partilerin Gelirlerinin Sağlanmasındaki Usul ve Esaslar	49
2.1.3. Siyasi Partilerde Borç Alma Yasağı	51
2.2. SIYASİ PARTİLERİN GİDER KAYNAKLARI	52
2.2.1. Siyasi Partilerin Giderleri	52
2.2.1.1. Teşkilat Giderleri	52
2.2.1.2. Propaganda Giderleri	53
2.2.1.3. Siyasi Eğitim Giderleri	54
2.2.2. Siyasi Partilerin Giderlerinin Yapılmasındaki Usul ve Esaslar	54
2.2.3. Siyasi Partilerde Borç Verme Yasağı	58

2.2.4. Siyasi Partilerde Giderlere İlişkin Mali Sorumluluk	58
2.2.5.Siyasi Parti Harcamalarının Sınırı	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERDE MEVCUT MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ

3.1. SİYASİ PARTİLERDE MEVCUT MUHASEBE POLİTİKALARI	61
3.2. SİYASİ PARTİLERDE MEVCUT KAYIT DÜZENİ	62
3.2.1. Siyasi Partilerde Tutulacak Defterler	63
3.2.1.1. Üye Kayıt Defteri	63
3.2.1.2. Karar Defteri	66
3.2.1.3. Gelen ve Giden Evrak Kayıt Defteri	68
3.2.1.4. Gelir ve Gider Defteri	68
3.2.1.5. Demirbaş Eşya Defteri	71
3.2.1.6. Siyasi Partilerde Tutulabilecek Diğer Defterler	73
3.2.1.7. Defterlerin Onaylanması ve Defter ve Kayıtlarla İlgili Yaptırımlar	74
3.2.2. Siyasi Partilerde Kullanılacak Belgeler	74
3.2.2.1. Alınan Belgeler	75
3.2.2.2. Verilen Belgeler	76
3.2.2.3. Mahsup İşlemleri ve Belgeleri	77
3.3. SİYASİ PARTİLERDE FİNANSAL RAPORLAMA	78
3.3.1. Türkiye’de Siyasi Partilerde Finansal Raporlama	78
3.3.1.1. Kesin Hesap ve Birleşik Kesin Hesap Çizelgeleri	78
3.3.1.2. Siyasi Partilerde Bütçe	82
3.3.1.3. Siyasi Partilerde Bilanço	85
3.4. SİYASİ PARTİLERDE DENETİM	88
3.4.1. Siyasi Partilerde Denetim Gereksinimi	90

3.4.2. Siyasi Partilerde Denetim Türleri	91
3.4.2.1. Parti Tüzük ve Programları ile Eylemlerinin Anayasa'nın 68/4. Maddesine Aykırılığının Denetimi	91
3.4.2.2. Siyasi Partilerde Mali Denetim	93
3.4.2.2.1. Siyasi Partilerde Mali Denetimin Amacı ve Kapsamı	93
3.4.2.2.2. Siyasi Partilerde Mali Denetim Sistemleri	94
3.4.2.2.2.1. Hesaplarını Açıklamaları Sistemi	95
3.4.2.2.2.2. Bir Devlet Organına Hesap Vermeleri Sistemi	95
3.4.2.2.2.3. Siyasi Partilerde Mali Denetim Süreci	96
3.4.2.2.2.3.1. Kesin Hesap ve Birleşik Kesin Hesapların Hazırlanması	96
3.4.2.2.2.3.2. Birleşik Kesin Hesapların Anayasa Mahkemesi'ne Gönderilmesi	97
3.4.2.2.2.3.3. Birleşik Kesin Hesapların Anayasa Mahkemesi'ne Gereği Gibi veya Hiç Gönderilmemesi Durumu ve Sonuçları	99
3.4.2.2.2.3.4. Anayasa Mahkemesi'nin Parti Hesabını Denetimi	103
3.4.2.2.2.3.4.1. Hesapların İlk İncelemesi	103
3.4.2.2.2.3.4.2. Hesapların Esastan İncelenmesi	106
3.4.2.2.2.3.4.3. Mali Denetimin Sonuçları	109
3.4.2.2.2.3.4.3.1. Hesabın Doğruluğuna ve Yasaya Uygunluğuna Karar Verilmesi	110
3.4.2.2.2.3.4.3.2. Önerilerde Bulunma	110
3.4.2.2.2.3.4.3.3. Hazinece El Koyma	111
3.4.2.2.2.3.4.3.4. Paraya Çevirme	112
3.4.2.3. Siyasi Partilerde İç Denetim	113
3.4.2.3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğünde Yer Alan Düzenlemeler	114
3.4.2.3.2. Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğünde Yer Alan Düzenlemeler	116
3.4.2.3.3. Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğünde	

Yer Alan Düzenlemeler	116
3.4.2.4. Siyasi Partilerde Bağımsız Denetim	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER ÜLKELERDEKİ SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI VE DENETİMİ

4.1.İNGİLTERE	120
4.1.1.İngiltere'deki Siyasi Parti Finansmanının gelişimi	120
4.1.2. Gelir Ve Giderler	123
4.1.3. Raporlama	124
4.1.4. Denetim	125
4.2.AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)	127
4.2.1.ABD'deki Siyasi Parti Finansmanının Gelişimi	127
4.2.2. Gelirler	128
4.2.3. Raporlama	131
4.2.4. Denetim	131
4.3.FRANSA	
4.3.1.Fransa'da Siyasi Parti Finansmanı	132
4.3.2.Fransa'da Siyasi Parti Finansmanının Gelişimi	133
4.3.3.Mali Vekil Atama	134
4.4.4. Gelirler	135
4.4.5. Raporlama	135
4.4.6. Denetim	138

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ PARTİLERE ÖNERİLEN MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ

5.1.SİYASİ PARTİLERE ÖNERİLEN MUHASEBE SİSTEMİ	139
5.1.1.Muhasebe Politikalarına İlişkin Öneriler	139

5.1.2.Personele İlişkin Öneriler	142
5.1.3.Kayıt Düzenine İlişkin Öneriler	143
5.1.4.Hesap Planına İlişkin Öneriler	144
5.1.5.Finansal Tablolara İlişkin Öneriler	156
5.1.5.1.Finansal Durum Tablosu Önerisi	156
5.1.5.2.Gelir Gider Tablosu Önerisi	163
5.1.6.Mali Denetim Önerisi	166
5.2.SİYASİ PARTİLERE ÖNERİLEN MUHASEBE SİSTEMİ DOĞRULTUSUNDA ÖRNEK BİR UYGULAMA	168
SONUÇ	189
KAYNAKÇA	192

KISALTMALAR

<i>ABD</i>	Amerika Birleşik Devletleri
<i>AKP</i>	Adalet ve Kalkınma Partisi
<i>AMK</i>	Anayasa Mahkemesi Kararı
<i>Ar-Ge</i>	Arastırma Gelistirme
<i>CCFP</i>	Kampanya Hesapları ve Siyasi Finansman Ulusal Komisyonu
<i>CHP</i>	Cumhuriyet Halk Partisi
<i>FEC</i>	Federal Seçim Komisyonu
<i>FECA</i>	Federal Seçim Kampanyası Kanunu
<i>GVK</i>	Gelir Vergisi Kanunu
<i>KİT</i>	Kamu İktisadi Teşebbüsü
<i>KVK</i>	Kurumlar Vergisi Kanunu
<i>MGS</i>	Milletvekili Genel Seçimleri
<i>MHP</i>	Milliyetçi Hareket Partisi
<i>MKYK</i>	Merkez Karar Yönetim Kurulu
<i>s.</i>	Sayfa No
<i>SMM</i>	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
<i>SPK</i>	Siyasi Partiler Kanunu
<i>SPY</i>	Siyasi Partiler Yasası
<i>Ss</i>	Sayfa Aralığı
<i>T.C.</i>	Türkiye Cumhuriyeti
<i>TBMM</i>	Türkiye Büyük Millet Meclisi
<i>TL</i>	Türk Lirası
<i>TTK</i>	Türk Ticaret Kanunu
<i>VUK</i>	Vergi Usul Kanunu
<i>YCB</i>	Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı
<i>YMM</i>	Yeminli Mali Müşavir

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Üye Kayıt Defteri Örneği.	s.65
Şekil 3.2. Karar Defteri Örneği	s.67
Şekil 3.3. Gelir-Gider Defteri.	s.70
Şekil 3.4. Demirbaş Eşya Defteri.	s.73
Şekil 3.5. İl Kesin Hesap Çizelgesi Örneği.	s.80
Şekil 3.6. Parti Kesin Hesap Çizelgesi Örneği.	s.81
Şekil 3.7. İlleri ve Genel Merkezi Kapsayan Birleşik Kesin Hesap Örneği.	s.82
Şekil 3.8. Ak Parti 2014 Dönem Gelir Gider Cetveli.	s.88
Şekil 5.1. Siyasi Partiler İçin Önerilen Hesap Planı	s.145

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: 2015 Şubat Ayı İtibarıyla Partilerin Meclisteki Milletvekili Sayıları	s.34
Tablo 2.2: Ülkeler İtibarıyla Siyasi Partilere Devlet Yardımı	s.42
Tablo 2.3: Türkiye’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Tarihsel Gelişimi	s.43
Tablo 3.1. Siyasi Partilerin Mali Sorumlulukları	s.114
Tablo 3.2. Siyasi Partilerin Denetim İşlevlerinin Karşılaştırılması	s.117
Tablo 4.1. Üç Aylık Dönemler ve Son Teslim Tarihleri.	s.125
Tablo 4.2. ABD’deki Bağış Limitleri	s.130
Tablo 5.1. Siyasi Partiler için Önerilen Finansal Durum Tablosu	s.156
Tablo 5.2. Siyasi Partilere Önerilen Gelir Gider Tablosu.	s.164
Tablo 5.3. Satın Alınan Demirbaşlar Tablosu.	s.170
Tablo 5.4. Genç Fikirler Partisi’nin 31.08.2014 Tarihli Bilançosu.	s.187
Tablo 5.5. Genç Fikirler Partisi’nin 01.01.2014-31.08.2014 Dönemi Gelir Gider Tablosu	s.188

GİRİŞ

Günümüzde çağdaş demokrasilerin en temel ve vazgeçilmez unsuru siyasi partiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ister Demokratik rejimler olsun isterse anti demokratik rejimler olsun siyasi hayat açısından siyasi partilerin önemi yadsınamaz. Siyasal sistemin niteliğinin demokratik, otoriter veya totaliter olması siyasi partilerin toplumdaki yeri ve önemini değiştirmemekle birlikte; bir ülkede hüküm süren siyasi rejim hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan en önemli kurum da yine siyasi partilerdir. Ülkemizde de siyasi partilerin önemi Anayasada düzenlenmiştir. Anayasa Madde 68 fıkra 2'de "Siyasi Partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" demek suretiyle siyasi partilerin önemini anayasal düzeyde vurgulamaktadır.

Gerçek anlamdaki demokratik devletlerde toplumun farklı kesimlerinden insanların kendilerini temsil ettirebildikleri ve ifade edebildikleri etkin siyasi partilerin olması çok önemlidir. Bireylerin siyasi anlamda temsil edilme taleplerini, yönetime katılma isteklerini siyasi partiler gerçekleştirmektedir. Yine siyasi iktidarın denetlenmesi görevi de diğer siyasi partiler aracılığıyla yerine getirilmektedir.

Ülkemizde siyasi partilerin kuruluş ve işleyişleri özel bir yasa olan 1983 tarih ve 2820 sayılı Türk Siyasi Partiler Kanunu ile düzenlenmiştir. Aynı zamanda 1983 tarih ve 2820 sayılı Türk Siyasi Partiler Kanunu ile siyasi partinin tanımı yasal boyutlarıyla yapılmıştır. Bu kanunun 3. maddesinde "Siyasi Partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, Tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır." demek suretiyle siyasi partiler tanımlanmıştır. Özetle, Siyasi Partiler, bir yandan Anayasa ve Yasa güvencesi altına alınmış, diğer yandan kimi sosyal, siyasal ve ekonomik fikirleri yürütme görevlerini üstlenmiş tüzel kişi olduklarının altı önemle çizilmiştir.

Siyasi partiler hakkında 2820 sayılı Türk Siyasi Partiler Kanununda yapılan tanımdan da anlaşılacağı üzere demokratik rejimlerde halkın iktidara hakim olmasının

yegane aracı siyasi partilerdir. Bu amacı gerçekleştirmek için kullandığı yöntemler ise milletvekili ve mahalli idari seçimlerdir.

Siyasi partiler amaçlarına uygun bir şekilde örgütlenerek aynı görüşü paylaşan kişilere ulaşabilmek, ulusal düzeyde seçim kampanyalarını düzenleyebilmek, propagandalarını gerçekleştirebilmeleri için amaçlarına uygun harcamaları finanse edebilmeleri gereklidir. Kısacası Siyasi Partiler iktidarı ele geçirebilmek veya var olan siyasi iktidarlarını ellerinde tutabilmek için gelir kaynaklarına ihtiyaç duyarlar. Siyasi partilerin gelir kaynaklarını elde ederken ve bunları kullanırken şeffaf olmaları şüphesiz ki demokratik hayata ilişkin işlevlerini güçlendirecektir. Bu nedenle bu şeffaflığın sağlanması adına mali raporlamanın yapılma yönteminin belirli standartlara bağlanması ve tüm toplumu ilgilendiren ve biçimlendiren siyasi parti rejiminde uluslararası standartlarla uyumlaştırılması muhakkak ki hayati önem taşımaktadır.

Siyasette şeffaflığın sağlanabilmesi için siyasi partilere kamu kaynaklarından uygun ölçütlerle düzenli mali destek sağlanmalı ve bu kaynakların amaca uygun şekilde kullanımı kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bu temel yaklaşım çerçevesinde siyasi partilerde belge ve kayıt sistemi, gelir ve giderlerin kaydı, gelir kaynakları ve bunların doğru şekilde kullanımının, hem parti organizasyonu içinde etkili bir şekilde kontrolü hem de kamusal denetimi, çok önemli bir konudur. Denetimin kimler tarafından yapılacağı ya da denetim organlarının belirlenmesi, pozitif hukuk kurallarıyla saptanmalıdır.

Tezimizin başlıca amacı da bu sebeple gerek Türkiye’de gerekse yurtdışında demokratik ülkelerdeki siyasi parti rejimlerini incelemek, finansmanlarını ve kaynak ihtiyaçlarını açığa çıkarmak ve şeffaflığın demokratik rejimler için vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğunu ortaya koyarak, şeffaf bir siyasi partiler rejimi için acil ihtiyaç haline gelen siyasi partilerin mali raporlamasını uluslararası standartlarla uyumlaştırmaktır.

Türkiye’deki siyasi partilerin mevcut muhasebe sistemlerini iyileştirmeyi amaçlayan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; siyasi parti kavramı, tanımı ve kapsamı ile siyasi partilerin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi çeşitli gelişmiş dünya ülkeleri ve Türkiye örnekleri ile ele alınmış, ardından siyasi partilerin fonksiyonları, nitelikleri, siyasi parti sistemleri ve

Türkiye’de bulunan siyasi partilerin kuruluş, üyelik şartları ve teşkilat yapıları incelenerek ele alınacaktır.

İkinci bölümde; siyasi partilerin finansmanı, gelir ve gider kaynakları ile gelirlerin sağlanmasında ve giderlerin yapılmasındaki usul ve esaslar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; Türkiye’de mevcut yasalar ve uygulamalar itibariyle tutmaları gereken kayıt ve belgeler Türkiye’deki siyasi partilerin mevcut muhasebe sistemleri; muhasebe politikaları, muhasebe kayıt düzeni, finansal tablolar ve denetim boyutu itibariyle ayrı ayrı ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde; dünyanın çeşitli ülkelerindeki siyasi partilerin genel özellikleri, finansmanlarının tarihsel gelişimi, gelirleri, uygulanmakta olan finansal raporlama sistemlerine ve denetimine yer verilmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise; siyasi partilerde mevcut muhasebe sisteminin yenilenme gereği gerekçeleri ile belirtilmiş ve siyasi partilere yönelik önerilen muhasebe sistemi ve denetimi ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada, siyasi partilere yönelik önerilen muhasebe sistemi doğrultusunda oluşturulan örnek bir uygulama ile kuramsal bilgi desteklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SIYASİ PARTİLERE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Çalışmanın birinci bölümünde siyasi parti kavramı, tanımı, kapsamı; siyasi partilerin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi; siyasi partilerin nitelikleri, fonksiyonları ve siyasi parti sistemleri ile Türkiye'deki siyasi partilerin kuruluşu, üyelik şartları ve teşkilat yapısı incelenecektir.

1.1.SİYASİ PARTİ KAVRAMI, TANIMI VE KAPSAMI

Dilimize Fransızcadan giren “Parti” kelimesi; bölüm, kısım, parça ve insan topluluğu anlamlarına gelmektedir. İnsan topluluğunun siyasi bir amaç uğruna bir arada olması ve bu birlikteliği tek bir amaç uğruna, ortak bir mücadele içinde yürütmesi siyasi parti kavramını ortaya çıkarmıştır. Parti kelimesi Latincedeki *Pars* kelimesinden türetilmiş olup, İngilizcede *party*, Fransızcada *parti*, Almancada ise *partei* olarak ifade edilmektedir.¹

Özbudun, Siyasi partiler, *"halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklar"*² olarak tanımlarken Tunaya, siyasi partileri, *"belli bir program üzerinde birleşmiş kişilerin, bu programı normal seçim yolu ile gerçekleştirmek amacı güderek, kurmuş oldukları topluluk"*³, Akçalı, siyasi partiyi, *"halkın desteğiyle, siyasi iktidarı ele geçirmeyi veya kullanmayı hedef alan, ülke çapında ve yerel düzeyde örgütlenmiş, süreklilik gösterebilen ve aynı fikir, görüş veya doktrini benimsemiş insanların meydana getirdiği topluluk"*⁴ olarak tanımlamaktadır. Kışlalı'ya göre ise *"Siyasi partiler, bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlardır."*⁵ Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi, benzer veya ortak bir düşünce veya programa sahip olmak, siyasi partilerin temel özelliklerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır.

¹ E. Ali Akartürk, Türk Hukukunda Siyasal Parti Yasakları, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 13, İstanbul, 2008,s.22

² Ergun Özbudun, Siyasi Partiler, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979, (Siyasi Par...) s.4.

³ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler 1859-1952, 2. Baskı, Arba Yayınları, İstanbul, 1995, s.3.

⁴ Nazif Akçalı, Siyaset Bilimine Giriş, İzmir, 1991, s. 93

⁵ Ahmet Taner Kışlalı, Siyaset Bilimi, 7. Baskı, Ankara, İmge, 1999, s. 127

Buna karşılık Kapani, örgütsel yapıyı vurgulayarak siyasi partileri, “*bir program etrafında toplanmış, siyasi iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar*” olarak, Kanadoğlu ise, siyasi parti tanımında unsur olarak siyasi partilerin uymakla yükümlü olduğu kurallara yer vermenin, partilerin sahip olduğu anayasal korumayı ortadan kaldırabileceğini belirterek parti tanımında partilerin yükümlülüklerine dâhil olabilecek hususlara yer verilmemesi gerektiği görüşündedir.⁶

Siyasi partiler, 22.04.1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın (SPY) 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır;

“Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirtilen görüşler doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandalarıyla milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacı güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.”

Bununla birlikte, Gözler, İlk olarak, siyasi partilerin amacı, milli iradenin oluşmasını sağlamak olduğunun altını çizmekle beraber amacının milli iradeden ziyade siyasi iktidarı kısmen ya da tamamen ele geçirmek olduğunu söylemenin daha doğru bir ifade olacağını belirtmektedir. İkinci olarak, siyasi partiler bu amaçlarına milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yolu ile ulaşacaklardır. Üçüncü olarak, siyasi partilerin faaliyet alanı sadece bir bölge değil tüm ülkedir. Son olarak da, siyasi partiler tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. Gözler, bu dört unsurdan hareket ederek siyasi partileri, “*seçim yolu ile siyasi iktidarı kısmen veya tamamen ele geçirmek amacı güden ülke çapında faaliyette bulunan tüzel kişiler*” olarak tanımlamaktadır.⁷

Yapılan siyasi parti tanımlarının birçoğunun, siyasi iktidarı ele geçirmeyi ve kullanmayı amaçlama, örgütlenme ve devamlılık öğelerini içerdiği görülmektedir. Siyasi partileri, “ekonomik yarar ve yaşamsal çıkarları sağlayan mücadele örgütleri” olarak gören Mustafa Kemal Atatürk’ün parti tanımı, toplumsal sınıflara hitap eden

⁶ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Yetkin, 2005, s. 4

⁷ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 5. B., Ekin Basım, Bursa, 2008, s. 205.

sınıfsal bir partileme anlayışını değil, toplumun tüm sınıflarına hitap edebilecek ulusal bir anlayışı içerir.⁸ Mustafa Kemal Atatürk, 02.02.1923 tarihinde, İzmir’de yaptığı konuşmasında partilere ilişkin şu görüşleri dile getirmiştir:

“Sosyal gruplara sağlanan yarar çoğu kez, toplumun tüm katmanlarının yararını kapsayamaz. Bazı sınıfların yararları başka yönde bazı sınıfların yararları ise bir başka yöndedir. Bu sınıfların yararlarını sağlamak için onlara dayanan, onları temsil eden partiler kurulabilir. Ancak kurulacak her partinin karşısında, kendi haklarını temsil eden bir başka zümrenin partisi bulunacaktır. Ben, ulusun içinden şu ya da bu sınıfı almak, diğer bir sınıfın aleyhine çalışmak fikrinde değilim. Çünkü böyle bir düşüncede bulunmaya bizim ülkemizde gereksinim yoktur. Zira inceleyerek görüyoruz ki, çıkarları birbirine denk sınıflardan oluşan bir halktan başka bir muhatap bulamıyoruz”. Atatürk’ün bu görüşleri, bir siyasi partinin ülkedeki zümre ya da sınıflar arasında ayırım yapmadan, o ülkedeki tüm sınıflara hitap edebilecek bir olgunluğa sahip olması gerekliliğini önemle vurgulamaktadır.

1.2.SİYASİ PARTİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanların siyaset ile olan bağı, en genel anlamıyla yöneten-yönetilen ilişkisinden daha eski olmasına karşın, insanların bir arada toplanarak siyasi parti şeklinde örgütlenmeleri iki yüz yıllık bir tarihe dayanmaktadır. Demokrasinin gelişimiyle paralellik gösteren siyasi partilerin ortaya çıkışları ve tarihsel gelişimi, gelişmiş ülkelerde siyasi partilerin gelişimi ve Türkiye’de siyasi partilerin gelişimi olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

1.2.1.Gelişmiş Ülkelerde Siyasi Partilerin Gelişimi

Partiler demokrasisi, modern demokrasi demektir. Çağdaş demokratik bir devlette siyasal partiler seçmenlere çeşitli alternatifler sunar. Seçmenlerin bu alternatifler arasından serbestçe seçim yapabilmeleri seçim serbestliğinin gerçek olması anlamına gelir. Böylece seçmenler, partilerin alternatif siyasal programları arasından seçimlerini yaparlar ve oy vermiş oldukları parti iktidara geldiğinde söz konusu

⁸ Eskisehir-İzmit Konuşmaları 1923, 3. Baskı, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, Haziran 1999, s.75.

⁹ Atatürk’ün Resmi Yayınları Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşileri, 3. Baskı, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, Aralık 1998, s.218.

programın uygulanacağına güvenebilirler. Partisiz toplumlarda ise, böyle bir durum mümkün olamaz. Modern anlamda siyasal partilerin ortaya çıkışları yeni olmakla birlikte, partisiz rejimlere günümüzde sınırlı sayıdaki geleneksel ve az gelişmiş toplumlarda rastlamak mümkündür. Siyasal partiler, çağdaş toplumların hepsinde birinci derecede rol oynamaktadır¹⁰. Siyasal sistemlerin işleyişinde bu kadar temel ve etkin bir rol oynayan siyasi partilerin hukuk sistemi içerisinde düzenlenmesi son derece önemli ve gereklidir. Buna rağmen, siyasal partiler 19. yüzyılda ortaya çıkan kuruluşlar olmakla birlikte, uzunca bir süre hukukun düzenleme alanına alınmamışlardır. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra anayasalarda yer almaya başlayabilmişlerdir¹¹. Savaş sonrasında partiler ve parti sistemleri, özellikle Batı Avrupa'da hukuki olarak yeniden düzenlenmiştir¹².

19. yüzyılda oluşan parlamento içi hizipler ve daha sonra oy hakkının genişlemesi ile seçmen sayısında meydana gelen artış, söz konusu hizipleri siyasi parti haline getirmiştir. Duverger'e göre, "*partisiz bir rejim, doğuş, servet ya da mevki bakımından sivrilmış yönetici elitlerin sürekliliğini sağlar... Partisiz bir rejim, tutucu bir rejim olmak zorundadır. Tarihsel bakımdan partiler, halk kitleleri siyasal hayata gerçek anlamda girmeye başladıkları zaman doğmuşlardır...*"¹³. 19.yüzyılda özellikle sınıf kavramının ortaya çıkmasının da etkisiyle partiler tarihi çok uzun bir süre sınıf temelli, dar çekirdekli partiler olmaktan, kitle partisi olmaya doğru yönelmek arasında bir gerilim olarak meydana gelmişlerdir¹⁴. 19.yüzyıl ortalarında Amerika dışında hiçbir ülkede bugünkü anlamda parti olmamakla birlikte, 20. yüzyıl ortalarına gelindiğinde, demokratik rejimlerde devlet yönetiminin tek aracı siyasi partiler olmuştu¹⁵. Günümüzdeki anlamı ile ilk siyasi partiler, seçme ve seçilme hakkının geniş kitlelere ilk olarak yayıldığı Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de ortaya çıkmıştı¹⁶.

¹⁰ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 9. B, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, (Hukuk) s. 94; M.Tevfik Gülsoy , "Türkiye'de Siyasal Partilerin Anayasal Statüsü", <http://www.eakademi.org/makaleler/mtgulsoy-2.htm>.

¹¹ Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku Genel Esaslar, 13.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2009, (Anayasa), s. 325; Tolga Şirin, "Siyasi Partiler ve Faaliyetlerine İlişkin Temel Sınırlar", http://www.turkhukuksitesi.com/makale_860.html

¹² Metin Aydoğan, Küreselleşme ve Siyasi Partiler, 1. B, Umay Yayınları, İzmir, 2006, s. 200.

¹³ Maurice Duverger, Siyasal Partiler, Çev. Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1974, ss. 540,541 Aktaran; Cem Duran Uzun, Anayasa Hukuku Açısından Siyasal Partilerin Finansmanı, AdaletYayınevi, Ankara, 2010, s.3.

¹⁴ Hasan Bülent Kahraman, "Siyasi Partilerin Demokrasilerin Gelişmesindeki Rolü", Türkiye Barolar Birliği&Ankara Barosu Siyasal Partiler ve Demokrasi Uluslararası Sempozyum, Ankara, 26-27.05.2005, s. 303.

¹⁵ Hayati Hazır, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasal Rejimler, Selçuk Üniversitesi Yayınları,Konya, 1990, s. 119.

¹⁶ İsmet Giritli / Jale Sarmaşık, Anayasa Hukuku Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 56.

Çağdaş siyasi partilerin ilk olarak ortaya çıktığı ülke, Amerika Birleşik Devletleridir.¹⁷ Siyasi partilerin öncelikle ABD’de gelişim göstermesinin temel dayanakları arasında; ABD’de seçme hakkı üzerindeki kısıtlamaların diğer ülkelerden erken kaldırılması, ABD’nin burjuva bir demokrat toplum olarak doğması (aristokrasinin mevcut olmaması) , köylü ve işçi sınıflarının büyük ölçüde burjuvazinin kapitalist girişimci niteliğini benimsemesi ve orta sınıfın bir parçası durumuna gelmesi, burjuvazinin üstün gücünün siyasi ideolojisi olan liberalizmin Amerikan düşünce tarihinin bütününe egemen olması ve liberal burjuvazinin, aristokrasinin muhafazakâr felsefesi ile diğer yandan da işçi sınıfının sosyalist ideolojisi ile çatışma zorunda kalmaması¹⁸, olduğu söylenebilir. Amerika’da siyasi partiler, fiili olarak kurulduktan çok zaman sonra kanuni düzenlemeye konu olmuşlardır. Amerika’daki siyasi parti sistemi esas olarak iki partilidir. Kesin ve net bir görüş farklılığı olmayan bu iki partinin aralarındaki fark, ideolojik olmaktan öte program farkıdır. Ayrıca bu iki partinin dayandığı sosyal sınıflar arasında da önemli bir fark yoktur. Amerika’daki bu iki partili sistem, siyasi istikrarın sağlanmasını oldukça kolaylaştırmakta ve çok partili sistemlerde sıklıkla karşılaşılan hükümet krizlerinin ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

İngiltere’de siyasi parti oluşumlarının ABD’ye göre geç gerçekleşmesinin temel nedeni daha önceden de belirtildiği gibi aristokrasinin, feodalite burjuvazisi ile olan çatışmasının varlığıdır. 1832 yılına kadar var olan servete ve vergiye dayanan çok sınırlı oy sistemi de bu gecikmenin temel nedenleri arasında yer almaktadır. 1832 yılında yapılan seçim reformu ile oy hakkının genişletilmesi, parlamento adaylarının kendi kişisel nüfuzları ile oy toplamalarını güçleştirmiştir. Bu durumda önceleri parlamento içinde gruplaşmış olan temsilciler, daha sonraları parlamento dışında da örgütlenmeye başlayarak siyasi parti örgütlenmelerine yol açan bir ortam oluşturmuşlardır.¹⁹

Fransa’da ise 1958 Anayasası ile siyasi partiler hukuksal rejime kavuşturulmuş ve partilerin özgürce kurulacağı ve çalışacağı hükme bağlanmıştır. Fransa’da siyasi partiler ile ilgili özel bir yasa ise bugüne kadar kabul edilmemiştir. Bu nedenle Fransız partileri, 1901 tarihli Dernekler Kanununa tabi olarak kurulmakta ve faaliyette bulunmaktadır.

¹⁷ Erdoğan Teziç, 100 Soruda Siyasi Partiler, s.18

¹⁸ Özbudun, Siyasi Par..., s.28-29.

¹⁹ Doğan Kılınç, “Siyasi Partilerin Mali Denetimi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, s. 8.

Almanya'da ise siyasi partiler örgütlü olarak sanayi devriminden sonra ortaya çıkmış ve 1949 tarihli Alman Anayasası ile Anayasal konuma sahip olmuşlardır. Siyasi partileri hukuki güvenceye sahip kılacak Siyasi Partiler Kanunu ise 1967 tarihinde kabul edilebilmiştir.²⁰

Siyasi partilerin, siyasal iradenin oluşumunda demokratik hayatın en önemli öğeleri haline gelmesi sonucu, II. Dünya Savaşı sonrasında bazı hukuksal düzenlemelere gidilmiştir. Daha sonra ise, siyasi demokrasinin temsili kurumları olarak ortaya çıkan siyasi partiler, kısa zamanda birçok ülkede siyasal hayatın temel vazgeçilmez unsuru olmuştur.²¹

1.2.2. Türkiye'de Siyasi Partilerin Gelişimi

Batı ülkelerinde hem daha evvel ve de yaygın olarak gelişmiş hem de kültürlerine yerleşmiş olan “partiler demokrasisi” kavramının Türk toplumu ile tanışması Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde gerçekleşebilmiştir²². Ülkemizde kurulan ilk siyasi kuruluş; parti (firka) adını taşımayan, ancak parti olarak nitelendirilebilecek 1859 yılında İstanbul'da faaliyete geçen “Fedailer Cemiyeti” idi. Bunu 1865'te kurulmuş olan “Yeni Osmanlılar Cemiyeti” takip etmiştir. 1904 yılında ise, “Osmanlı İttihat ve İnkılâp Cemiyeti” kurulmuştur. Bu üç cemiyet aslında birer siyasi teşekkül olmalarına karşın firka adını taşımamışlardır²³.

Osmanlı döneminde ilk siyasi partiler, ulusal bağımsızlık amacıyla azınlıklar tarafından kurulmuştur. Ancak 1876 Anayasası dernek kurma hürriyeti tanımadığından, hukuken siyasi partilerin kurulabilmesine imkân yoktur. Cemiyet kurma hürriyeti Kanun-i Esasi'de 1909 yılında yapılan değişiklikten sonra serbest olmuş ve 1909 tarih ve 310 sayılı Cemiyetler Kanunu ile cemiyet kurmak izne bağlanmıştır. Böylelikle birçok siyasi derneğin ve siyasi partinin kurulması ve faaliyet göstermesi söz konusu

²⁰ Hüseyin Özcan – Murat Yanık, Murat, Siyasi Partiler Hukuku, İstanbul, Der, 2007. s. 19

²¹ Abdullah Aydın, “1982 Anayasası Sonrası Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi”, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, Milli Kütüphane 2008/4-3660, s. 12.

²² Muhammed Bozdağ, Türkiye'de Siyasi Parti Kapatma Laiklik, Bölücülük Sorunu, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s. 29.

²³ Özkan Tikveş, Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku, Acargil Matbaası, İzmir, 1982, (Anayasa), s.123.

olmuştur.²⁴ Müzakere döneminde İstanbul'da kurulan ve çoğunlukla Osmanlı Devleti'ni kurtarmayı amaçlayan partilerin sayısı otuza ulaşmaktaydı.²⁵

Cumhuriyetin ilanı ile 1924 Anayasasının 70. maddesi, dernek kurma hürriyetinin kanunla sınırlanacağı hükmünü getirmekteydi. 1938 yılına kadar siyasi parti yani hukuken siyasi amaçlı dernek kurma serbestisi bulunmakla birlikte, tek parti yönetimi rejimi bu serbestiyi ortadan kaldırıyordu. 28 Haziran 1938 tarihli 3512 sayılı yeni “Cemiyetler Kanunu” ile cemiyetlerin kurulması önceden izin şartına bağlanmış, siyasi partilerin tüzük ve beyannamelerini İçişleri Bakanlığı'na vermeleri ve faaliyete geçebilmek için tescil olduklarını gösterir belgeyi alma zorunluluğunu öngörülüyordu. 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu, cemiyetler üzerinde hükümete kapsamlı bir denetim imkânı vermekle birlikte, kapatılmalarını da bu yetkilerin arasına koymuştu. 5 Haziran 1946 tarih ve 4919 sayılı kanun ile 3512 sayılı kanunda yapılan değişiklik sonucu serbestlik esasına dönülmüştü. 9 Temmuz 1961 günlü halk oylaması sonucunda kabul edilmiş olan “1961 Anayasasının 56. ve 57.maddelerindeki düzenleme ile, siyasi partiler ilk kez anayasal statüye kavuşmuş oldular. Anayasa gereği çıkarılması gerekli olan 648 sayılı “Siyasi Partiler Kanunu” 13 Temmuz 1965 tarihinde kabul edilmişti.²⁶ Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk Siyasi Partiler Yasası 1965 yılında yürürlüğe giren 648 sayılı “Siyasi Partiler Yasası (SPY)”dır. Partilerle ilgili ayrıntılı hükümler taşıyan ve 137 maddeden oluşan bu yasa; siyasi partilerin kuruluşu, teşkilatlanması, işleyişi, siyasi partilerin yasaklanması ve kapatılması ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu yasa siyasi partiler açısından bu konudaki ileri bir adım olarak nitelendirilebilir.²⁷ 7 Kasım 1982 günlü halk oylaması ile kabul edilen 1982 Anayasasının 68. ve 69. maddeleri ile partilerin anayasal statüsü düzenlenmiştir. Bu dönemde Kurucu Meclis yani Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi tarafından 22 Nisan 1983 tarihinde kabul edilen

²⁴ Teziç, 100 Soruda Siyasi Partiler, s.311.

²⁵ Nermin Abadan, Siyasi Bilimler ve Anayasa Hukuku Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Ankara, A.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Yayını, 1966, s.20.

²⁶ Erdoğan Teziç, 100 Soruda Siyasi Partiler, 1. B, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, (Parti), ss. 27-30; Teziç, Anayasa, ss. 328-330; Muhammet Boz, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi Partilerin Kapatılması Rejimi”, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, Milli Kütüphane 2005/4-1103, s. 8; Aydın A. , s. 14; Mehmet Kahraman / Zekeriya Çalışkan, “Türkiye’de Siyasi Partilerin Hukuksal Statüsü ve SiyasiPartilerin Kapatılması Rejimi”, Doğu Anadolu Bölgesi Çalışmaları 2007web.firat.edu.tr/.../26%20Türkiye’de%20Siyasal%20Partiler-Zekeriya%20ÇALIŞKAN--ödendi-10%20Syf--122-131.doc

²⁷ Serpil Akyazıcı, “Siyasi Partilerin Kapatılması: TIP, MNP, DEP ve RP Örnekleri”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkanlar Ortadoğu ve Asya Gelişmeleri Bilim Dalı, İstanbul, 2001, s.23.

2820 sayılı ‘‘Siyasi Partiler Kanunu’’ (SPK) ile partilerin hukuki statüsü tekrar dzenlendi.²⁸

1.3.SİYASİ PARTİLERİN FONKSİYONLARI

Siyasal bilimde, özellikle onun başlıca alt bölümlerinden birini meydana getiren karşılaştırmalı siyasal hayat alanında son yıllarda artan oranda rağbet gören bir yaklaşım, fonksiyonel yaklaşımdır. Siyasal sistemde siyasal yapılar, belli işler görür ve belli görevleri yerine getirirler. Bu iş veya görevlere fonksiyon adı verilir. Siyasal sistemlerin bazı fonksiyonel ön şartları olduğu söylenebilir. Diğer bir deyimle sistemin varlığını sürdürebilmesi için belli fonksiyonları yerine getirmesi şarttır.²⁹

Siyasal sistem içerisindeki tüm siyasal yapılar çok fonksiyonlu olmakla beraber siyasal sistemlerin modernleşme düzeylerine göre fonksiyon derecesi değişmektedir³⁰. Anayasanın 68. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında siyasi partiler, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmekte ve bunun sonucunda da önceden izin almadan kurulabilecekleri ve faaliyetlerini Anayasa ve kanun hükümlerine tabi olarak sürdürebilecekleri hükme bağlanmaktadır. Böylece demokratik siyasal hayatın var olabilmesi siyasi partilerin vazgeçilmez olmalarına bağlanmıştır. Bu vazgeçilmezlik unsuru, partilerin fonksiyonel olmalarını sağlamaktadır³¹.

Modern siyasal sistemlerde partilerin yüklenmiş oldukları benzer işlevler bulunmaktadır. Bu işlevleri beş grup altında toplayabiliriz.

1.Menfaatlerin Birleştirilmesi:

Görüş ve çıkarların birleştirilmesi fonksiyonu olarak da bilinen menfaatlerin birleştirilmesi fonksiyonunun da siyasi partiler; bir toplumdaki farklı fikir, düşünce ve eğilimlere açıklık kazandırma ve onları ortak çıkar etrafında birleştirme görevini yerine getirmektedir. Siyasi partilerin mevcut olmadığı toplumlarda, yönetimle ilgili olarak, aralarında bağlantı kurulamamış dağınık kişisel görüş ve eğilimler bir anlam ifade

²⁸ Erdoğan Teziç, 100 Soruda Siyasi Partiler, 1.B, Gerçek Yayınevi, İstanbul,1976, (Parti),ss. 27-30; Teziç, Anayasa,ss. 328-330

²⁹ Ergun Özbudun, ‘‘ Siyasal Partiler ’’, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s.91.

³⁰ Ergun Özbudun, Siyasal Partiler, 3. B, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979, (Siyasal), s. 91.

³¹ Teziç, Anayasa, s. 346; Gül, s. 11.

etmeyecektir. Siyasi partiler, bu kişisel görüş ve eğilimlere yön vermeye ve açıklık kazandırmaya çalışırlar.

Özbudun'a göre, siyasi partiler demokratik sistemlerde menfaatlerin birleştirilmesi alanında en önemli rolü oynayan yapılardır. Partiler seçim yoluyla iktidarı ele geçirme amacını güden kuruluşlar oldukları için genellikle tek bir sosyal menfaati temsil etmekle kalmayıp farklı menfaat gruplarına hitap etmeye çalışırlar. Dolayısıyla parti politikasının saptanması bu grupların menfaat ve isteklerinin parti tarafından birleştirilmesini gerekli kılmaktadır.³²

Bir toplumda birden fazla farklı görüş, düşünce ve eğilimlerin olması ve bu farklılıkların değişik çatılar altında toplanması demokrasinin bir gereğidir. Bu gereğin doğal sonucu olarak, zamanla belirginleşen ve süreklilik kazanan bu düşünceler bir siyasal görüş olarak ortaya çıkmakta, siyasal görüşlerin örgütlenmesi ile de siyasi partiler ortaya çıkmaktadır.³³

Teziç'e göre partiler, belli görüşlerin süreklilik kazanmasında önemli rol oynadıkları için, partilerin olmaması halinde, belli olaylar karşısında, kamuoyunda kararsızlık meydana gelir. Partilerin gelişip güçlenmediği toplumlarda rejim açısından dalgalanmalar oluşur. Bu nedenle partiler, temelde yakın olan görüşleri birbiriyle kaynaştırır. Bireysel farklılıkları azaltır ve bunları birkaç büyük grup haline getirir. Bu açıdan siyasi partiler birleştirici unsur olmaktadır.³⁴

2.Siyasal Sosyalleşme:

Bu fonksiyon siyasal sistemdeki rollerin öğrenilmesi, siyasal kültürün benimsenmesi ve devam ettirilmesi hususlarını içermektedir. Partiler çok sayıda insanı siyasal katılmaya yöneltir ve siyasal sistem ile sürekli bir ilişki içerisine sokar. Siyasi sosyalleşme fonksiyonunun iki yönü mevcuttur. Bu yönlerden ilki, mevcut siyasal

³² Özbudun, Siyasal, s. 93.

³³ Beyhan Marşap ve Yıldız Akbulut, "Türkiye'de Siyasi Partilerce Uygulanan Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi Açısından Siyasi Partilerde Uygulanacak Muhasebe Sistemi ve Muhasebe Denetimi Önerisi", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:7, Yıl: 2003,s.37.

³⁴ Teziç, Anayasa, s. 346; Teziç, Parti, ss. 19, 20.

kültürün, değer ve inançların pekiştirilmesi, diğeri ise mevcut siyasal kültürün değiştirilmesi, yeni değer ve inançların oluşturulmasıdır.³⁵

Bu fonksiyonla, siyasal sistemdeki rollerin öğrenilmesi, siyasal kültürün benimsenmesi ve idame ettirilmesi süreci anlatılmaktadır. Şüphesiz, siyasal partiler dışında, siyasal sosyalleşme fonksiyonu bakımından önemli roller oynayan başka yapılarda mevcuttur. Ancak son yıllardaki araştırmalar, siyasal partilerin de önemli sosyalleşme araçları olabileceklerini ortaya koymaktadır. Partiler, çok sayıda insanı siyasal katılmaya yöneltir, siyasal sistemle güçlü ve sürekli bir ilişki içine sokar.³⁶

3.Siyasal Devşirme:

Siyasi partilerin bir diğer işlevi, aday göstererek, belli bir görüşü savunanların ya da iktidarı kullanacak kişilerin seçmenlerce tanınmasının sağlanmasıdır. Böylelikle siyasi partiler, adaylarına seçmenler tarafından oy verilmesini sağlayabilmek için hem onlar üzerinde etkili olmaya çalışırlar hem de seçmenleri seçime katılmaya teşvik ederler. Bu nedenle politik kadrolar ve liderler siyasi partiler içerisinde ortaya çıkarlar. Diğer bir ifade ile partiler adeta birer politika okulu olma niteliğini taşırlar.³⁷

Partisiz rejimlerde siyasal devşirme, parti dışı kurumlar tarafından yerine getirilir. Partilerin var olduğu toplumlarda dahi, gerçek devşirme fonksiyonu partiler dışında oluşabilir ve parti örgütü kendisi dışındaki siyasal kurumlarda yapılan seçimi, biçimsel yönden onaylamakla yetinebilir. Ancak modern demokratik sistemlerde siyasi roller bakımından en önemli devşirme faaliyetleri siyasi partiler tarafından yerine getirilir³⁸. Siyasi sistemde iktidarı kullanacak aktörler büyük öneme sahip oldukları için, partiler yönetici kadrolarını oluştururken geleceğin yöneticilerini yetiştirmekte olduklarından ülke yönetimi bakımından oldukça anlamlı bir fonksiyonu yerine getirmektedirler.³⁹

³⁵ Özbudun, Siyasal, s. 98.

³⁶ Özbudun, a.g.e., s.108.

³⁷ Teziç, Anayasa, ss. 346, 347; Teziç, Parti, s. 20.

³⁸ Özbudun, Siyasal, s. 98.

³⁹ Hüseyin Gül,“Türkiye’de 1982 Anayasası Döneminde Siyasi Partilerin Denetimi ve Kapatılması: Refah Partisi Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.s.11

4.Siyasi İktidarın Kullanılması ve Denetlenmesi:

Hükümetin organizasyonu, siyasi iktidarı kullanma fonksiyonu olarak da nitelendirilen yönetme fonksiyonunda siyasi partiler, iktidara geldiklerinde yasama ve yürütme organını devralarak, programlarında ve seçimlerde söz verdikleri politikayı uygulamaya çalışırlar. Çok partili demokratik hayatın bir ilkesi olarak, çoğunluğu sağlayan partiler bu görevleri yerine getirirken, azınlıkta kalan partiler, muhalefet olarak iktidarı denetleme görevini yüklenirler. Muhalefet partileri siyasal iktidarı kullananların faaliyetlerini denetlemenin yanında, anayasada yer alan özgürlüklere, temel hak ve hürriyetlere yapılacak müdahalelere karşı çıkmak, eleştirmek ve gensoru, meclis araştırması ve soruşturması gibi normal parametreler yanında alınan kararları kamuoyu oluşturmak yoluyla halkın denetimine sunmak gibi görevleri yerine getirmektedir⁴⁰

Partiler iktidar olduğu zaman ülkeyi yönetme işlevini, muhalefet oldukları zamanda iktidarı denetleme işlevini yüklenirler. Muhalefette yer alan partiler, iktidar partilerini, alınacak siyasi kararları kendi görüşleri doğrultusunda etkileyerek sürekli eleştirir ve denetlerler. Vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin korunması açısından siyasi partilerin iktidarı denetleme fonksiyonu büyük öneme sahiptir.⁴¹

5.Eğitim:

Siyasi partilerin son fonksiyonu eğitici olmalarıdır. Anayasa Mahkemesi,“siyasi partilerin, halkın demokrasi alanında yetişmesi ve olgunlaşması için bir okul hizmeti gördüklerini” belirtmiştir. Siyasi partiler geleceğin yönetici kadrolarını yetiştirmenin yanı sıra, halkın ulusal ve uluslararası sorunlar üzerine dikkatini çekerek, belli bir fikrin oluşmasına sağlayarak toplumu eğitime fonksiyonunu yerine getirirler. Partiler, toplumda taban oluşturabilmek için toplulukları temel sorunlar hakkında aydınlatırlar, eğitirler ve giderek kendi doktrinleri doğrultusunda bilinçlendirmeye çaba gösterirler.

⁴⁰ Abdullah Mutlu, “Kurumsallaşmış Demokrasilerdeki Siyasi Partiler Sistemi ile Ülkemizdeki Siyasi Partiler Sisteminin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi ve Özgün Model Arayışları”, (Uzmanlık Tezi), İçişleri Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı, Ankara, 2005.s.20.

⁴¹ Fevzi Demir, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 7. B, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2009, s. 151.

1.4.TÜRKİYEDEKİ SİYASİ PARTİLERİN KURULUŞU, ÜYELİK ŞARTLARI VE TEŞKİLAT YAPISI

Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru konumunda olan siyasi partilerin, kuruluşu, üye yapısı, gerek merkez gerekse il ve ilçe bazında ve diğer organlarının örgütlenme yapısı ve siyasi parti grupları bu başlık altında incelemeye konu olacaktır.

1.4.1.Siyasi Partilerin Kuruluşu

Siyasi partiler önceden izin almaksızın milletvekili seçilme ve siyasi partilere üye olma yeterliliğine sahip en az otuz (30) T.C vatandaşı tarafından önceden izin almaksızın serbestçe kurulabilir. Ancak siyasi partilerin tüzel kişilik kazanmaları, bazı bildiri ve belgeleri İçişleri Bakanlığı'na vermeleri ile gerçekleşir. Bu bildiri ve belgeler aşağıdaki gibi sıralanabilir⁴²

- Kurulacak siyasi partinin adı, genel merkez adresi, kurucuların adı ve soyadı, doğum yeri ve tarihi, öğrenim durumları, meslek ve sanatlarıyla ikametgâhlarının belirtildiği ve bütün kurucular tarafından imzalanan bir bildiri,

- Bu bildiriye eklenmesi gereken kurucuların nüfus kayıt örnekleri (beşer adet), adli sicil belgeleri ve kurucuların ayrı ayrı düzenledikleri siyasi parti kurucusu olabilme şartlarını taşıdıklarını belirten imzalı beyannameleri,

- Kurucular tarafından imzalanmış parti tüzük ve programları.

İçişleri Bakanlığı bu belgeleri aldığı anda, ilgili partiye bir alındı belgesi verir. İlgili parti, kuruluş belgesi ve alındı belgesinin onaylı birer örneği ile bildiri eklerinin birer takımını üç gün içinde Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi'ne gönderir. Cumhuriyet Başsavcılığı her siyasi parti için bir sicil dosyası tutar. Bu sicil dosyasında;

- Kuruluş bildirisi ve ekleri,

⁴² Siyasi Partiler Kanunu Madde: 8.

- Merkez organları ile teşkilat kurdukları il, ilçe ve beldeleri, bunların organlarında görev alanların adlarını, soyadlarını, doğum yer ve tarihlerini, meslek veya sanatları ve ikametgâhlarını gösterir onaylı listeleri,
- Partinin faaliyetlerini düzenleyen her türlü yönetmelikler ve diğer yayınları,
- Partiye kayıtlı üyelerin, ilçelere göre ikinci bentte belirtilen bilgileri içeren listeleri,

bulunur. Bu sicil dosyası herkese açık olup, soruşturma ile ilgili bilgilerin gizliliğine ilişkin hükümler saklıdır

Siyasi partiler, ikinci ve üçüncü bentlerdeki bilgi ve belgeler ile bunlarda ve parti tüzük ve programlarında yaptıkları değişiklikleri, yayın ve değişiklik tarihinden itibaren on beş gün içinde; dördüncü bentteki listeler ve bunlarla ilgili değişiklikleri ise altı ayda bir Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderirler.

1.4.2.Siyasi Partilerde Üyelik ve Kabul Şartları

Üyeler siyasi partilerin temelini oluşturur. Parti üyeliğinde parti ile üyeler arasında resmi bir bağ vardır ve bu bağ, bireyin, siyasi parti tüzüklerinde belirtilen üyelik şartlarını yerine getirmesi ile olanaklıdır. Bu şartlar genel itibariyle benzerlik göstermekte olup, aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- T.C. vatandaşı olmak,
- On sekiz yaşını doldurmuş olmak, medeni ve siyasi haklarını kullanma ehliyetine sahip olmak,
- Partinin tüzük ve programının kabul ettiğini, gücü bilgi ve tecrübeleri oranında parti çalışmalarına katılmayı üyelik beyannamesinde beyan ve taahhüt etmek,
- Başka bir siyasi partiye üye kaydı bulunmamak,
- Partiye belli bir üyelik aidatı ödemeyi taahhüt etmek (ödenti sorumluluğunu yerine getirmeyen üyeler parti içi seçme ve seçilme haklarını kullanamazlar).

Bazı kişilerin siyasi partilere üye olması ise SPY ile yasaklanmıştır. Bu kişiler⁴³; hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları, Kamu görevlileri (işçi niteliği taşıyanların dışında), Silahlı Kuvvetler mensupları, yüksek öğretim öncesi öğrencileri, kamu hizmetinden yasaklı olanlar ve çeşitli suçlardan mahkûmiyeti sabit olanlar olup, bu kişilerin siyasi partilere üye olması ve üye kaydedilmesi yasaklanmıştır.

Üyelik başvurusunda bulunan kişilerin başvurusu; partilerin ilçe yönetim kurulları tarafından, tüzüklerinde belirtilen gün sayısında karara bağlanır. Başvurunun kabulüne karar verilirse, ilgili karar, tarih ve sıra No'ya göre üye kayıt defterine kayıt edilir. Parti üyeliğine kabul edilen kişiye, biçimsel şekilleri Genel Merkez'ce belirlenmiş bir "üye kimlik belgesi" verilir. Bu belge parti üyeliğini ispat dışında diğer amaçlarla kullanılamaz. Üyeliği kabul edilmeyen kişi ise yine parti tüzüklerinde belirtilen süre içinde il yönetim kuruluna itiraz için başvurabilir. İl Yönetim Kurulu, itirazı on beş gün içinde karara bağlar ve bu karar, parti içi işlemler açısından kesinlik taşır.

Sürekli yurt dışında bulunanlar, üyelik başvurularını iki şekilde yapabilirler. Birinci alternatif, ilgili kişilerin, partilerin yurt dışında bulunan temsilciliklerine başvurmak yoluyla üyelik başvurularını yapmalarındır. Eğer siyasi partinin kişinin ikamet ettiği ülkede temsilciliği yok ise, ikinci alternatifi olan Türkiye'ye geldiklerinde ikamet ettikleri il, ilçe veya belde başkanlığına üye giriş beyannamesi vermek ya da Türkiye'ye gelmeden Türkiye'de ikamet ettikleri il, ilçe veya belde başkanlığına üye giriş beyannamesini göndermeleri yoluyla başvurularını yapabilirler.

TBMM üyeleri ile büyükşehir belediye başkanlarının partiyeye kabulleri, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca karara bağlanır. Üyeliğe kabul kararı ile giriş beyannamelerinin bir örneği, ikamet bulduğu ilçeye gönderilerek üyelik kaydı tamamlanır.

Parti üyeliği; ölüm, istifa, başka bir partiye üyelik başvurusunda bulunma veya üye olma, mahalli idare ya da milletvekilliği seçimlerinde bir başka partiye adaylık başvurusunda bulunma veya aday olma, disiplin kurulu kararı ile partiden ihraç edilmiş olma, üye olma şartlarını sonradan kaybetme, üyeliğe giriş sırasında fark edilmeyip

⁴³ SPY, Madde:11.

sonradan üyelik şartlarının taşınmadığının anlaşılması durumlarında⁴⁴ sona erer ve ilçe yönetim kurulu üye kayıt defterinden bu adayların kayıtları silinir.

1.4.3.Siyasi Partilerin Teşkilatı Yapısı

Siyasal partileri, bir amaç etrafında toplanmış, siyasal iktidara ulaşmak veya ulaşılan bu iktidarı paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte haiz kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz. Burada en önemli unsur, siyasal iktidarı ele geçirmek veya hiç değilse onu başka partilerle paylaşmak amacıdır. Bütün partilerin ortak hedefini teşkil eden bir unsur, onları diğer sosyal gruplardan ayırt etmeye yarayan başlıca kriterdir. Bunun yanında ikinci önemli kriter de, siyasal partilerin geçici kuruluşlar olmayıp, devamlı ve ülke çapında oldukça yaygın bir örgüte sahip bulunmalarındır.⁴⁵

Örgütlenme, her tüzel kişilikte olduğu gibi, bir tüzel kişiliğe sahip olan siyasi partilerde de amaçların gerçekleştirilmesinde bir zorunluluk arz etmektedir. Bu zorunluluk SPK' nun 7. maddesinde sayılan örgütlerin, siyasi partiler tarafından oluşturulmasıyla yerine getirilmektedir. Söz konusu maddede belirtilen parti organlarının bazıları zorunlu olarak oluşturulur, bazıınının kurulması ise isteğe bağlıdır. Örneğin; siyasal partinin bir genel merkezinin olması, il ve ilçe düzeyinde örgütlenmeye gidilmesi zorunlu iken; kadın kolları, gençlik kolları gibi yan kuruluşlarının kurulması ya da yabancı ülkelerde yurt dışı temsilciliklerinin açılması zorunluluk olmayıp, partinin isteğine bırakılmıştır.

Siyasi partilerin teşkilat yapısı; merkez organları ile il, ilçe ve belde teşkilatlarından; TBMM grubu ile il genel meclisi ve belediye meclisi gruplarından oluşur. Siyasi partiler ayrıca tüzüklerinde yer vermek koşuluyla kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar ile yabancı ülkelerde yurt dışı temsilciliği kurabilir.

1.4.3.1 Siyasi Partilerin Genel Merkez Teşkilatı

Siyasi parti ile ilgili tüzel kişiliği ilgilendiren kararların alındığı merkez teşkilatı; büyük kongre, genel başkan ile diğer karar, yönetim, icra ve disiplin organlarını

⁴⁴ MHP Tüzüğü, Madde:13; AKP Tüzük, Madde:13.

⁴⁵ Veysel Dinler, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasi Partiler”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2003. s.25.

kapsamaktadır. Ayrıca kurullarda, partinin amaçlarına yönelik danışma ve araştırma amaçlı isteğe bağlı kurulların oluşturulması kararı da alınabilir. Merkez organlarının görev ve yetkileri, üye sayısı ve seçilme şekil ve şartları, parti tüzüklerinde gösterilir. SPK isteğe bağlı kurullarda görev alacak üye sayısı ve seçilme usullerini siyasi partilere bırakırken; büyük kongre, genel başkan ile diğer karar yönetim, icra ve disiplin organlarında yer alacak üye sayısı ve üyelerinin seçilme usullerinin genel çerçevesini kendisi belirlemiştir.

Siyasi parti örgütünü devlet mekanizmasına benzeten Teziç, bu mekanizmada yasama yetkisini "genel kongreye", yürütme yetkisini "merkez karar veya merkez yürütme organına", yargı yetkisini de "merkez disiplin organına" benzetmiştir.⁴⁶

Siyasi partilerin Genel Merkezi Ankara'dadır. Siyasi partilerin genel merkez teşkilatı; büyük kongre, genel başkan, merkez karar yönetim ve icra organları, merkez disiplin kurulu olmak üzere dört alt başlıkta incelenebilir.

1.4.3.1.1. Büyük Kongre

SPY'nin 10. maddesine göre, siyasi partilerin en yüksek organı büyük kongredir. "Genel Kongre", "Kurultay" gibi adlarla da hitap edilen büyük kongrenin seçilmiş üyeler ve doğal üyeler olmak üzere iki tür üyesi vardır. Seçilmiş üyeler; parti tüzüklerinde belirtilen esaslara göre, il kongresince seçilmiş üyelerdir. Seçilmiş üyelerin (delege) toplamı, mevcut sistemde 550 olan TBMM üye tam sayısının iki katı olan 1100'den fazla olamaz. Seçilmiş üyelerin belirlenmesindeki usul ve esaslar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) tüzüklerinde şu şekilde yer almaktadır;

CHP, il kongrelerinde o ilin TBMM üye sayısının iki katı olarak seçilen kurultay temsilcileri, delegeleri oluşturur.⁴⁷

AKP, seçilmesi gereken toplam delege sayısının yarısı olan 550 delege, illerden seçilen milletvekili sayısına göre illere tahsis edilir. Tahsisten sona kalan delege

⁴⁶ Teziç, 100 Soruda Siyasi Partiler, s.68.

⁴⁷ CHP Tüzüğü, Madde 53.

sayısının, partinin son milletvekili seçimlerinde almış olduğu toplam oya bölünmesiyle bir kat sayı elde edilir. Katsayının, partinin her bir ilde almış olduğu toplam oyla çarpımı sonucu bulunacak rakam ile yapılmış tahsisin toplamı, o il kongresinde seçilecek büyük kongre delege sayısını oluşturur.⁴⁸

MHP il kongrelerinde büyük kongre için seçilecek delege sayısı; ülke genel toplam milletvekili sayısının iki katının, Partinin son milletvekilliği genel seçiminde aldığı ülke toplam oy sayısına bölünmesiyle bulunacak kat sayının, ilgili il seçim çevresinde alınan oy sayısı ile çarpılması sonucunda bulunur.⁴⁹

SPK' na göre, genel kongrenin olağan toplantıları partinin tüzüğünde belirtilen süreler içerisinde yapılır. Bu süre iki yıldan az üç yıldan fazla olamaz. Genel başkanın veya merkez karar ve yönetim kurulunun zorunlu görmesi veya büyük kongre üyelerinin en az beşte birinin yazılı isteği üzerine de genel kongre toplanabilir. Bu tür toplantılar olağanüstü nitelik taşımaktadır.

Büyük Kongre'nin görev ve yetkileri⁵⁰;

•Parti genel başkanını, partinin merkez karar ve yönetim kurulu ile merkez disiplin kurulu asil ve yedek üyelerini gizli oyla seçmek,

•Gerekli görülmesi durumunda parti tüzük ve programında değişiklik yapmak, adını değiştirmek,

•Partinin gelir-gider kesin hesabını kabul ile Merkez Karar ve Yönetim Kurulunu ibra etmek veya kesin hesabı reddetmek,

•Yasalar, parti tüzük ve parti programı çerçevesinde toplumu ve devleti ilgilendiren konularda, kamu faaliyetleri ve parti politikasına ilişkin genel nitelikte olmak şartıyla temenni kararları veya bağlayıcı kararlar almak,

⁴⁸ AK PARTİ Tüzüğü, Madde 63.

⁴⁹ MHP Tüzüğü, Madde 52.

⁵⁰ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 14.

•Partinin tüzel kişiliğinin feshine, başka bir parti ile birleşmesine karar vermek, fesih kararı verilmesi durumunda parti mallarının tasfiyesi ve intikal şekli ve yerini karara bağlamak,

•Yasa ve tüzükte yer verilen diğer görevleri ifa etmek, gündemde olan diğer konuları müzakere edip karara bağlamak, şeklinde sıralanabilir.

Kongrenin kararları, bütün parti birimleri için bağlayıcıdır ve değiştirme yetkisi de kongreye aittir. İki kongre arasında alınan kararları uygulama ve partiyi yönetme yetkisi, kongrenin seçtiği merkez yönetim kurullarına aittir.⁵¹

1.4.3.1.2.Genel Başkan

Partiyi temsil yetkisine sahip olan genel başkan, büyük kongrece gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçilir. İlk iki oylamada sonuç alınamazsa üçüncü oylamada en çok oyu alan aday en çok üç yıl için genel başkan olarak seçilir⁵². Aynı kişinin üst üste kaç dönem başkanlık yapabileceğine ilişkin bir hüküm SPK' nda bulunmamakla beraber, bazı partiler bu duruma kendi tüzüklerinde yer vermektedir. Örneğin AKP tüzüğüne göre, kurucu genel başkanlık dışında, aynı kişi en fazla olağan dört dönem genel başkan seçilebilirken⁵³, MHP tüzüğüne göre "aynı kişi ara vermeksizin beşten fazla başkan olarak seçilemez. Yeniden seçebilmesi için üç yıl geçmesi gerekir."⁵⁴ İfadeleri yer alır.

Her siyasi parti, genel başkanın görev ve yetkilerine kendi tüzüklerinde yer verir. Genel başkanlığın boşalması durumunda Merkez Karar Yürütme Kurulu'nca (MKYK) toplanma tarih, yer ve zamanı kararlaştırılır. Genel başkan seçiminin yapılacağı olağanüstü büyük kongre, başkanlığın boşalma tarihinden itibaren en geç kırk beş gün içinde gerçekleştirilir.⁵⁵

⁵¹ Metin Aydoğan, "Küreselleşme ve Siyasi Partiler", Umay Yayınları, 2.Baskı, İzmir, 2006, s.113.

⁵² Siyasi Partiler Kanunu, Madde 15.

⁵³ AK PARTİ Tüzüğü, Madde 75.

⁵⁴ MHP Tüzüğü, Madde 43.

⁵⁵ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 15.

1.4.3.1.3. Merkezi Karar, Yönetim ve İcra Organları

İki genel kongre arasında parti tüzük ve programına, genel (büyük) kongre kararlarına uymak şartıyla, partiyle ilgili konularda kararları almak ve alınan kararları uygulamak yetkisine sahip Merkez Karar, Yönetim ve İcra Organları'nın üyelerinin seçimi büyük kongrece yapılır. Partilerin Merkez Karar, Yönetim ve İcra Organları; parti tüzüğünde belirtilen isim, şekil ve sayıda kurulur. Büyük kongrece seçilecek merkez organlarının her birinin üye sayısı on beşin altına inemez. Diğer merkez organlarının seçim usul ve esasları ise parti tüzüğünde belirtilir.

Partinin genel başkanı, merkez karar yönetim ve icra organlarının tümünün de başkanlığını yapar. Merkez organlarının her birinin üyeleri büyük kongrenin ve büyük kongre yetkilerini kullanan kurucular kurulunun doğal üyeleridir.

Merkez karar organı, zorunlu sebepler dolayısıyla büyük kongrenin toplanamadığı durumlarda partinin hukuki varlığının sonlandırılması ile parti tüzük ve programının değişiklik yapılması dışında bütün kararları alabilir. Parti işlerini düzenleyen parti iç yönetmelikleri, merkez karar organları tarafından yapılır.⁵⁶

1.4.1.4. Merkez Disiplin Kurulu

En az yedi üyeden oluşan merkez disiplin kurulunun üyeleri, büyük kongre tarafından belirlenir. Serbest birer kuruluş olan siyasi partilerin parti içi uyuşmazlıklarını kendi organlarıncı çözmesi en doğru olanıdır. Disiplin organları parti içi düzeni sağlamak amacıyla öngörülür. Partinin iç düzeniyle ilgili uyuşmazlıklar kendi içlerinde oluşturdukları en yüksek disiplin organlarıyla bir sonuca bağlamalıdır.⁵⁷

Merkez Disiplin Kurulu;

- Partinin kurucu üyeleri,
 - Partinin genel başkanı, merkez karar ve yönetim kurulu asil ve yedek üyeleri,
- partinin genel muhasibi,

⁵⁶ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 16.

⁵⁷ Teziç, Anayasa Hukuku, s.71.

•İl yönetim kurulları ile il disiplin kurullarının başkan ve asil üyeleri, il ve ilçe belediye başkanları,

•Kendi başkanı ile asil ve yedek üyeleri,

•TBMM' nin partili eski üyeleri ve eski hükümet üyeleri,

hakkında⁵⁸, birinci derecede disiplin soruşturması yapar ve parti içi işlemler açısından kesin karara bağlar. Yine merkez disiplin kurulu, il disiplin kurulunca verilen kararlara karşı yapılan itirazları, ikinci derecede disiplin kurulu olarak inceleyip, kararların lehte veya aleyhte bozulmasına, bozmanın niteliğine göre gerekli olan cezayı belirlemeye, verilen cezanın değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar verebilir. İtiraz üzerine verilen kararlar parti içi işlemler açısından kesinlik taşır.

Partinin en yüksek disiplin organınca verilen kararların yasaya, parti içi tüzüğüne veya yönetmeliğine şekil ve usul açısından aykırı bulunduğu gerekçesiyle, parti üyelerinin, kararların kendilerine tebliğinden başlayarak bir ay içinde, disiplin organının bulunduğu bölgenin Asliye Hukuk Mahkemesi'ne itiraz hakları vardır.

1.4.3.2.Siyasi Partilerin İl Teşkilatı

Siyasi partilerin il teşkilatı; il kongresi, il başkanı, il yönetim kurulu ve il disiplin kurulundan oluşur.

İl teşkilatının en üst karar ve denetim organı olan il kongresi, ilçe kongrelerince seçilmiş delegeler ile tabii delegelerden oluşur. İlin seçilmiş delege sayısı altı yüzü geçemez. İlin partili milletvekilleri, seçimle görev almış il yönetim ve il disiplin kurulu başkan ve üyeleri ile partili il ve büyükşehir belediye başkanı, il kongresinin doğal delegeleridir.

İl kongresi; il başkanı, il yönetim kurulu ve il disiplin kurulu asil ve yedek üyeleri ile ili büyük kongrede temsil edecek asil ve yedek delegelerin seçimini yapar, gündemdeki konuları müzakere edip karara bağlar.

⁵⁸ AK PARTİ Tüzüğü, Madde 107, MHP Tüzüğü, Madde 67.

İl başkanı, il kongresi tarafından gizli oyla seçilir. Seçim usul ve esasları parti tüzüğünde gösterilir. İl başkanı, partinin il düzeyindeki çalışma ve faaliyetlerinin koordinasyon ve yürütümünü sağlar, denetimini gerçekleştirir ve il teşkilatını temsil eder.

İl yönetim kurulları, partilerin il kongreleri tarafından gizli oyla seçilir. Seçime ilişkin usul ve esaslara parti tüzüğünde yer verilir. İl yönetim kurulu, il kongresince alınmış kararların ve verilen görevlerin yürütülmesini sağlar.⁵⁹

Siyasi partilerin il disiplin kurulları, tüzüklerinde belirtilen usul ve esaslara göre oluşturulur. Bu kurulların üye sayısı ve üyelere aranan niteliklerin ne olacağı, partilerin tüzüklerinde belirtilir. İl disiplin kurulu, il sınırları dâhilinde ikamet eden ve diğer üst disiplin kurullarının görev sahasına giren partililer dışında kalan bütün partililere ilişkin birinci derecede disiplin karar merciidir. İl disiplin kurulunun kararlarına karşı, kararın ilgililere tebliği tarihinden itibaren partinin tüzüğünde belirtilen sürede, bu süre mevcut AK PARTİ ve MHP tüzüğünde on gün, CHP tüzüğünde üç gündür⁶⁰, Merkez Disiplin Kurulu'na başvurularak itiraz edilebilir.

1.4.3.3.Siyasi Partilerin İlçe Teşkilatı

Siyasi partilerin ilçe teşkilatı; ilçe kongresi, ilçe başkanı, ilçe yönetim kurulu ve belde teşkilatından oluşur. SPK, ilçe kademesinde ilçe disiplin kurulunu zorunlu görmemiştir. Parti tüzüğünde, ilçe disiplin kurulunun teşkili öngörülebilir.

İlçe teşkilatının en üst karar ve denetim organı ilçe kongresi, seçilmiş ve doğal delegelerden oluşur. Seçilmiş delege sayısı dört yüzü geçemez. Bu delegelerin nasıl seçileceği parti tüzüklerinde belirtilir. İlçe yönetim kurulu ve varsa ilçe disiplin kurulu başkan ve üyeleri, ilçe kongresinin tabii üyeleridir.⁶¹

İlçe kongresi; ilçe başkanı ile ilçe yönetim kurulunun asil ve yedek üyelerini, ilçeyi temsil edecek il kongresi delegelerinin asil ve yedeklerini seçer ve gündemdeki konuları tartışıp karara bağlar.

⁵⁹ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 19.

⁶⁰ CHP Tüzüğü, Madde 68.

⁶¹ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 20.

İlçe başkanı, ilçe kongresi tarafından parti tüzüğünde belirtilen seçim şekline göre seçilir. Partinin ilçe düzeyindeki çalışma ve faaliyetlerinin koordinasyon ve yürütümünü sağlar, denetimini gerçekleştirir ve ilçe teşkilatını temsil eder.

İlçe yönetim kurulu, ilçe kongresi tarafından seçilir. İlçe yönetim kuruluna delegelerin nasıl seçileceği parti tüzüğünde gösterilir. İlçe başkanı bu kurulunda başkanıdır. İlçe yönetim kurulu, ilçe başkanının verdiği işleri yapar, ilçe kongresince alınmış kararların ve verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlar.⁶²

Siyasi partilerin örgüt şemalarının en altında ilçe teşkilatları bünyesinde gösterilen belde teşkilatları yer almaktadır. SPK' na göre belde teşkilatı, il ve ilçe merkezleri dışında belediye teşkilatı olan yerlerde kurulur.

Belde teşkilatı ilçe başkanlığına bağlıdır ve bu teşkilatların seçim tarzı, kuruluş ve faaliyet şekil ve şartları, üye sayısı, il ve ilçe teşkilatlarıyla olan ilişkileri siyasi partilerin tüzüklerinde gösterilir.

1.4.3.4.Siyasi Parti Grupları

Türkiye'de faaliyet gösteren siyasi partiler bünyelerinde, TBMM Parti Grubu, İl Genel Meclis Grubu ve Belediye Meclis Grubu olmak üzere üçe ayrılır.

Partili milletvekillerinin tamamının oluşturduğu topluluğa, "TBMM Parti Grubu" adı verilir. Siyasi Partiler Kanunu'nun 22. Maddesine göre, siyasi partilerin bu grubu oluşturabilmeleri için, partili en az yirmi milletvekilinin olması gerekir.

Partilerin TBMM gruplarının çalışma usul ve esasları, görev ve yetkileri grup genel kurulunca çıkarılan TBMM Grup İçi Yönetmeliğince belirlenir. Parti grubunun grup başkan vekillerinin seçimleri ile grup organları bu yönetmeliğe göre oluşturulur. Partinin genel başkanı aynı zamanda grubun da başkanıdır. Genel başkanın TBMM

⁶² Siyasi Partiler Kanunu, Madde 20.

üyesi olmaması durumunda, parti meclis grubu, üyeleri arasından birisini üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile grup başkanı seçer.⁶³

Grup adına açıklama yapma ve beyanat vermeye, genel başkan, grup başkanı, grup başkan vekilleri veya görevlendirecekleri grup sözcüsü yetkilidir. Başka parti grup veya yetkilileriyle yasama ve yürütmeye ilişkin iletişim ve müzakereler, grup başkanı veya başkan vekillerince yürütülür. Yasama çalışmalarının etkin ve düzenli yürütülmesi, disiplinin sağlanması için yapılacak çalışmalar, alınacak tedbirler ile tüzük ve grup içi yönetmeliğinde belirtilen işler grup yönetiminin görevidir.

TBMM grup disiplin kurulu; partinin TBMM grubunca, Grup Yönetim Kurulu'na ilişkin usul ve esaslara göre kendi üyeleri arasından gizli oyla seçilir. Bu kurul, grup üyelerinin partiden geçici veya kesin ihracını gerekli kılan eylemlerin dışında kalan, tüzükte yazılı ve TBMM Parti Grup İç Yönetmeliği'nde belirtilen disiplin suçlarıyla ilgili işleri kesin olarak karara bağlar.

İl genel meclisi grubu, her ilde partili il genel meclisi üyelerinden oluşur. Grup en az üç üyeden oluşur. Parti il başkanı bu grubunda başkanıdır. İl genel meclisi parti grupları, en az bir grup başkan vekili ile bir sekreterden oluşur. Başkan vekili, parti teşkilatı ile grup arasındaki koordinasyonu sağlar. Gizli oylama ile alınan grup kararlarına partili üyeler uymak zorundadır. Konu ve sorunlar parti tüzük ve programı çerçevesinde grupta görüşülerek karara bağlanır.

Belediye teşkilatı olan büyükşehir, il, ilçe ve beldelerde belediye meclislerine partiden seçilen üyeler, her belediye için ayrı ayrı olmak üzere, aralarında parti grubu kurarlar. Grubun varlığı için en az üç üye gerekir. Belediye Meclisi Parti grupları, il genel meclis gruplarına benzer şekilde en az bir grup başkan vekili ile sekreterden oluşur. Başkan vekili, parti teşkilatı ile grup arasındaki koordinasyonu sağlar.

Belediye Meclis Grupları, parti tüzük ve programı çerçevesinde ortaklaşa hareketi sağlar, görevlerinde izleyecekleri politikaları ve karşılaştıkları sorunları grupta görüşerek karara bağlar. Belediye meclis gruplarında alınan kararlar bağlayıcı nitelikte olup, üyelerin uymaları zorunludur.

⁶³ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 26.

1.4.3.5.Diğer Organlar Ve Yurt Dışı Temsilcilikler

Türk toplumunun yapısı ve gelenekleri nedeniyle, partilerin ana kademelerinde yeterince temsil edilemeyen gençlere ve kadınlara, bir siyasal katılma ve siyaset imkanı sağlamayı amaçlayan kadın kolları ve gençlik kolları ile partinin tüzük, yönetmelik, program ve kararlarında belirtilen konuları tanıtmak, yerel, ülke ve dünya ölçeğinde var olan sorunlarla ilgili araştırma yapmak, plan, proje ve stratejiler üretmek amacıyla siyasi partiler, genel merkez bünyesinde ya da il, ilçe ve beldeler düzeyinde ve yaygın şekilde çalışma grup ve komisyonları oluşturabilirler.

Ak Parti tüzüğüne göre; Merkez ilçe teşkilat kademelerinin kuruluşu zorunlu olmamak üzere aşağıda yazılı idari taksimat yerlerinde, belirtilen isimler altında örgütlenip çalışmalar yapmak amacıyla partinin kadın ve gençlik kolları oluşturulur⁶⁴:

Kadın/Gençlik Kolu Belde Kademesi Teşkilat Organları

- a) Kadın/Gençlik Kolu Belde Kongresi
- b) Kadın/Gençlik Kolu Belde Başkanı
- c) Kadın/Gençlik Kolu Belde Yönetim Kurulu
- d) Kadın/Gençlik Kolu Belde Yürütme Kurulu

Kadın/Gençlik Kolu İlçe Kademesi Teşkilat Organları

- a) Kadın/Gençlik Kolu İlçe Kongresi
- b) Kadın/Gençlik Kolu İlçe Başkanı
- c) Kadın/Gençlik Kolu İlçe Yönetim Kurulu
- d) Kadın/Gençlik Kolu İlçe Yürütme Kurulu

Kadın/Gençlik Kolu İl Kademesi Teşkilat Organları

- a) Kadın/Gençlik Kolu İl Kongresi
- b) Kadın/Gençlik Kolu İl Başkanı
- c) Kadın/Gençlik Kolu İl Yönetim Kurulu
- d) Kadın/Gençlik Kolu İl Yürütme Kurulu

⁶⁴ Ak Parti Tüzüğü, Madde 84.

(Değişik: 05.05.2002- Madde 6)

Kadın/Gençlik Kolu Genel Merkez Teşkilat Organları

- a) Kadın/Gençlik Kolu Büyük Kongresi
- b) Genel Merkez Kadın/Gençlik Kolları Başkanı
- c) Kadın/Gençlik Kolu Merkez Karar ve Yönetim Kurulu
- d) Kadın/Gençlik Kolu Merkez Yürütme Kurulu

Ayrıca Ak Parti tüzüğünde; Parti teşkilat kademelerince, yukarıda sayılanlar dışında partinin tüzük, yönetmelik, program ve kararlarında belirtilen konuları tanıtmak, hayata geçirmek, yerel, ülke veya dünya ölçeğinde var olan sorunlarla ilgili araştırma, plan, proje ve stratejiler üretmek amacıyla hal ve vaziyetin gerekli kıldığı konularda ve zamanlarda, partili veya partili olmayan uzman kişilerden, iş ve amaçlanan hizmetin niteliğine göre, ücretli veya ücretsiz, sürekli veya geçici çalışacak şekilde genel merkez bünyesinde yahut il, ilçe ve beldeler düzeyinde ve yaygın şekilde çalışma grup ve komisyonları oluşturulabilir. Süreli veya süresiz yayınlar yapılabilir⁶⁵ denilmiştir.

MHP tüzüğünde ise; Kadın Kolları ve Gençlik Kolları, Merkez Yönetim Kurulu kararı ile; merkezi Ankara’da olmak üzere il, ilçe ve beldelerde kurulabilir. Kadın ve gençlik kollarının teşkilatlanmaları ile teşkilât kademelerinde yer alacak organların görev yetki ve sorumlulukları ve çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar çıkartılacak yönetmelikle belirlenir⁶⁶ denilmiştir.

MHP’de ayrıca: Parti Tüzük ve Programı’nda yer alan amaç, ilke, hedef ve politikaları geliştirmek, yaymak ve tanıtmak, propaganda usul ve esaslarını belirlemek, dünya ve Türkiye meseleleri ile ilgili araştırma ve değerlendirmeler yapmak, parti üyelerinin eğitimini temin etmek ve Türkiye’nin meselelerine çözüm üretecek kadrolar yetiştirmek üzere Genel Merkezde; Araştırma, Strateji Geliştirme ve Değerlendirme Merkezi (ARGE), Parti Hizmet İçi Eğitim Merkezi (Parti Okulu) ve Siyaset ve Liderlik Okulu Merkez Yönetim Kurulu kararı ile kurulabilir. Genel Başkan kararıyla Genel Merkezde “Genel Başkan Başdanışmanlığı ve Danışmanlığı”, “Parti Müfettişliği”, “Siyasi Etik Kurulu” ve “Çalışma Grupları” da oluşturulabilir.⁶⁷

⁶⁵ AK PARTİ Tüzüğü, Madde 88.

⁶⁶ MHP Tüzüğü, Madde 15.

⁶⁷ MHP Tüzüğü, Madde 16.

Siyasi partiler, yurt dışı temsilcilikleri yoluyla o ülkede yaşayan vatandaşları çalışmalarına dahil edebilir. Bu durumda ilgili ülke mevzuatı dikkate alınarak genel başkanın teklifi ve MKYK' nin kararı ile yurt dışı temsilcilikler kurulabilir. Bu temsilciliklerin kuruluğu ve çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERİN GELİR VE GİDER KAYNAKLARI

2.1.SİYASİ PARTİLERİN GELİR KAYNAKLARI

Çalışmanın ikinci bölümünde, siyasi partilerin gelir ve gider kaynakları; gelirlerin sağlanmasında ve giderlerin yapılmasında uyulması gereken usul ve esaslar ile siyasi partilerin tabi olduğu çeşitli mali yasaklar incelenecektir.

2.1.1.Siyasi Partilerin Gelirleri

Siyasi partilerin faaliyetlerini yürütebilmeleri için finansman kaynaklarına olan ihtiyaçları su götürmez bir gerçektir. Kullanılacak binaların kiralanması, elektrik, su, doğalgaz gibi cari giderlerinin karşılanması, araç – gereç alımı, faaliyetlerin ana unsuru olan personel giderlerinin ödenmesi, seçim çalışmalarının yürütülmesi gibi ihtiyaçların karşılanmasında finansmana ihtiyaç vardır. Çünkü siyasi partiler iktidarı ele geçirebilmek için diğer partilerden daha fazla çalışmak ve daha yoğun bir örgütlenmeye gitmek zorundadırlar.

Türkiye’de siyasi partilerin gelir kaynakları 1961 Anayasası döneminde yasal düzenlemeye konmuştur. 1961 Anayasasının hazırlandığı dönem itibarıyla siyasi partilere duyulan güvensizlik nedeniyle, siyasi partilerin gelir kaynakları ile ilgili olarak bugünkü 1982 Anayasasından daha ayrıntılı hükümler getirilmişti. 1961 Anayasası döneminde yürürlükte olan 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu 65. maddesi ve şu an yürürlükte bulunan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 61. maddesinde partilerin hangi kaynaklardan gelir temin edebilecekleri düzenlenmiştir⁶⁸.Buna göre siyasi partiler aşağıda belirtilen gelirleri elde edebilirler;

⁶⁸ Ömer Faruk Gençkaya, Devletleşen Partiler Türkiye’de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları 1983-1998, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2003, s. 7.

2.1.1.1.Parti İçi Gelirler

Parti içi gelirleri; aidatlar, malvarlığından elde edilen gelirler ve sosyal faaliyetlerden, partiyi ve adayı tanıtıcı çeşitli araçlardan sağlanan gelirler olmak üzere üç alt başlıkta incelenebilir.

2.1.1.1.1.Aidatlar

Aidatlar, siyasi partilerin üyelerinden düzenli olarak toplamaya çalıştığı özellikle seçim dönemlerinde artan bir özellik gösteren iç finansman kaynaklarından biridir. Partilerin aidatlardan elde ettikleri gelirler, aidatların miktarı ve aidat ödeyen üye ve aday üye sayısının büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Günümüz siyasi partilerinde, üye sayısının fazla gösterilmesi bu doğru orantıyı bozmaktadır. Yine de üye sayısının fazla gösterilmesi kamuoyunu etkilemesi ve partinin sahip olduğu kaynaklara hukukilik sağlaması açısından önemlidir. Nitekim üye sayısı üzerinde bir denetim olmadığı sürece partilerin finansmanları üzerindeki denetim de olası olmayacaktır.⁶⁹

Aidatların siyasi partilerin gelirleri içindeki payı Seçim dönemlerinde daha yüksek oranda artmaktadır. Bu artışın temel nedeni, aday adaylarından yapılan tahsilâtlardır. Aday adaylarından alınan aidatlar bazı partilerde önemli bir paya sahipken bazı partilerde daha az bir paya sahiptir. Özellikle seçimi kazanma olasılığı yüksek olan partilere adaylık talebi daha fazla olduğu için, bu partilerin toplamış olduğu aidatlarda doğal olarak diğer partilere göre daha fazla olmaktadır.

Siyasi Partiler Yasasına göre; Giriş ve Üyelik Aidatları, Milletvekilliği Aidatları, Aday Adaylarından Alınacak Özel Aidat olmak üzere üç tür aidat vardır. Bu aidatlar alt başlıklar şeklinde incelenebilir.

⁶⁹ Ahmet Yıldız, “Siyasi Partilerin Finansmanı (Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve ABD Örnekleri)”, Araştırma Raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi Raporu, Haziran 1996.s.2.

2.1.1.1.1. Giriş ve Üyelik Aidatları

Giriş aidatı, üyelerin partiye üye olduklarında bir kereye mahsus olmak üzere ödedikleri aidattır. Üyelik aidatı ise, üyelerin üyelik sıfatlarının sürdüğü sürece her ay veya yıllık olarak ödedikleri aidattır.

SPY'nın 62. Maddesine göre, parti üyelerinden alınacak giriş aidatının miktarı ile üyelik aidatının alt ve üst sınırı parti tüzüğünde gösterilir. Her üye aylık veya yıllık olarak üyelik aidatı ödemeyi partiye girişinde kabul etmek zorundadır. Parti üyesi partiye verdiği aidat miktarını, kayıtlı olduğu partiye yazı ile bildirerek arttırabilmektedir. Partiye üye aidatını ödemeyen üyeye ilişkin partiden geçici veya kesin olarak çıkarma cezası verilemez. Aidat ödemesi için yapılan tebliğe karşın ödeme yapmayan üyeye ilişkin uygulanacak işlemler parti tüzüğünde gösterilir.

Siyasi partiler tüzüklerinde söz konusu aidatlarını ödemeyen üyelerine karşı tüzüklerinde çeşitli yaptırımlar getirmişlerdir. Buna göre;

- AK Parti tüzüğünde üyenin aidatını ödememesi durumunda, aksi MKYK'ca kararlaştırılmış olmadıkça, üyenin parti içi kademe seçimleri ile aday yoklamalarına katılmasına engel olmayacağı⁷⁰,
- CHP tüzüğünde aidatını ödemeyen üyelerin parti içi seçimlere katılamayacağı⁷¹,
- MHP tüzüğünde, aidatının tamamını veya bir kısmını ödemeyen üyenin kongrede oy kullanmasının veya delege seçilmesinin engellenemeyeceğini ve üyenin borçlu olmasının partiden çıkarılma nedeni olmayacağı⁷², şeklinde yer almaktadır.

Ne yazık ki, ülkemizde siyasi partilerimizin hiçbiri düzenli bir üye kaydına ve aidat tahsiline yönelmemişlerdir. Üyelik aidatları genellikle siyasi partilerin, devlet yardımı, bağışlar, faiz ve malvarlığından sağlanan gelirlerden sonra 4. veya 5. sırada bulunan bir gelir kaynağıdır.⁷³ Aslında çok önemli olan bu gelir türü, ülkemizde yeterince önemsenmemekte ve partinin toplam geliri içerisinde çok az bir miktarı

⁷⁰ AK Parti Tüzüğü; Madde 134.

⁷¹ CHP Tüzüğü; Madde 7.

⁷² MHP Tüzüğü; Madde 95.

oluşturmaktadır. Çünkü ne partiler aidat toplamaya, ne de parti üyeleri aidat ödemeye alışmışlardır. Partilerin üyelerinden aldıkları aidatların çok az miktarlarda olması ve esasen partilerin gelir kaynaklarının devlet yardımına ve az sayıdaki kişilerin özel bağışlarına dayanması, bize, partilerimizin, gelir kaynakları bakımından kitle partisi modelinden ayrıldıklarını göstermektedir.⁷⁴

2.1.1.1.1.2.Milletvekili Aidatı

Milletvekili aidatı, siyasi partiden milletvekili olarak seçilen ve halen o partide milletvekilliği yapan gerçek kişinin partisine ödemesi gereken aidattır. SPY'nin 63. maddesine göre, bir siyasi partiye mensup milletvekillerinin ne kadar tutarda bir aidat ödeyeceği ve bu sayede toplanan paraların, grup faaliyetlerine ve parti merkezi bünyesine hangi miktarlarda aktarılacağı, partinin TBMM parti grubunca karara bağlanır. Ancak bu toplanan aidat toplamının yıllık tutarı milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemeyeceği belirtilmektedir..

Partilerin mecliste gruplarının bulunmaması durumunda alınacak aidatı belirleme yetkisi, partinin merkez karar ve yönetim kurulunun kararına bırakılmıştır. Bu kurulun belirleyeceği milletvekili aidatının tutarı, milletvekili ödeneğinin bir yıllık net tutarının yarısından fazla olamaz. Grubu olmayan siyasi partilerde alınacak milletvekili aidatı, grup harcamaları söz konusu olmadığından doğrudan genel merkeze aktarılır.⁷⁵

Mevcut siyasi partilerde, mecliste en çok milletvekiline sahip olan AK Parti'nin milletvekili aidatının en çok olduğu, bunu sırasıyla CHP ve MHP'nin izlediği görülmektedir. Bu durum Tablo 2.1.'deki gibidir.

⁷³ Cem Duran Uzun, “Anayasa Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010,s.112.

⁷⁴ Ergun Özbudun, a. g. e., s. 239

⁷⁵ Hamdi Mehter, “Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri”, TÜRMOB Yayını, Ankara, 2008, s.42.

Tablo 2.1.2015 Şubat Ayı İtibarıyla Partilerin Meclisteki Milletvekili Sayıları

Partiler	Milletvekili Sayıları
Adalet ve Kalkınma Partisi	312
Cumhuriyet Halk Partisi	125
Milliyetçi Hareket Partisi	52
Halkların Demokratik Partisi	28
Bağımsız Milletvekilleri	12
Demokratik Gelişim Partisi	1
Anadolu Gelişim Partisi	1
Elektronik Demokrasi Partisi	1
Demokratik Bölgeler Partisi	1
Merkez Parti	1
Millet ve Adalet Partisi	1
TOPLAM	535

KAYNAK:http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim ,
Erişim Tarihi : 17.02.2015

Siyasi partiler, diğer kaynakları ile giderlerini karşılayabildikleri sürece veya başka bir mali zorunluluk yoksa milletvekillerinden üyelik aidatı alma yoluna gitmemektedirler. Bu gelir kaynağı, özellikle büyük ve yerleşik partiler için, parti gelirleri arasında genellikle ihmal edilebilir düzeyde kalmaktadır. Bu sebeple devlet yardımı alan partilerin, bu aidatı almadıkları görülmektedir. Örneğin, Cumhuriyet Halk Partisi, 2005 ve 2006 yıllarında milletvekili aidatı geliri beyan etmemiştir. Kaldı ki toplansa bile milletvekili aidatı, sadece milletvekili sayısının çok olduğu partilerde bir anlam taşıyabilir.⁷⁶

2.1.1.1.1.3.Özel Aidat

Siyasi partilerin gerek genel seçimlerde gerekse yerel seçimlerde; milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından almış oldukları aidata “özel aidat” denir. SPY’nin 64. maddesi, milletvekili aday

⁷⁶ Ömer Faruk Alataş,Siyasi Partilerin Mali Yapısı ve Denetimi,(Yüksek Lisans Tezi)İstanbul,2010.s.53.

adayları ile belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından özel aidat alınacağını belirtmektedir.

Milletvekili için aday adaylığı söz konusu ise partili kişi, o tarihteki milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak üzere bu özel aidatı partisine ödemek zorundadır. Bu özel aidatın parti içi yönetmeliğinde gösterilmesi gerekir ve bu aidatın tutarı partinin yetkili organınca belirlenir. Belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği için aday adaylarından alınacak tutar yine o tarihteki milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak üzere partinin yetkili organınca belirlenir ve söz konusu bu aidatın parti iç yönetmeliğinde gösterilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.

Söz konusu aday adaylarından alınan özel aidatlar, aday adayının seçilmesi durumunda partinin geliri olmaktadır. Aday adayının seçilmemesi durumunda ise, makbuzların ibraz edilmesi şartıyla yatırdıkları özel aidatı geri alabilmeleri mümkündür. Bu nedenle özel aidat, bir çeşit emaneten alınmış para gibidir.⁷⁷ Aday adaylarından alınan paraların, seçilemeyen adaylar tarafından geri alınabileceğine ilişkin yasada bir açıklama bulunmamakla beraber, bu konu parti iç yönetmeliklerinde düzenlenir. Adayların seçilememe durumunda yatırmış oldukları aidatları geri alma süresinin bir aydan az olmaması kamu yararına olacaktır. Aday adayı seçilmiş ise, ya da seçilmeyip özel aidatını geri almamış ise bu paralar aday adaylığı aidatı olarak partinin gelirleri arasında yer alır.

2.1.1.1.2. Parti Malvarlığından Elde Edilen Gelirler

Malvarlığı denildiği zaman gerçek ya da tüzel kişilerin sahip olduğu taşınmaz mallar, mevcut nakitler, her türlü haklar, taahhütler ve borçların tamamı anlaşılır. Siyasi partiler de tüzel kişiliğe sahip oldukları için malvarlığı elde edebilirler. Ancak bu durum Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu tarafından bir takım sınırlamalara tabi tutulmuştur. Buna göre 1982 Anayasasının 69. maddesi, partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması kuralının uygulamasının kanunla düzenleneceğini hükmünü getirmiştir. Ayrıca, taşınmaz mal edinme kenar başlığını taşıyan SPK'nın 68. maddesine göre, siyasi partilerin, ikametleri ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanların dışında taşınmaz mal

⁷⁷ Mehter, a.g.e. s.43.

edinemeyecekleri ve amaçları dışında olmamak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilecekleri ifade edilmiştir.

Buradan da anlaşıldığı üzere, kanunlar, siyasi partilerin amaçları dışında taşınmaz mal edinmelerini yasaklamıştır. Bununla birlikte, bir parti amaçları içinde olmak şartıyla bünyesinde bulundurduğu taşınmaz mallardan gelir sağlayabilir. Örnek olarak, parti binası olarak kullanılan gayrimenkulün bir kısmı kiraya verilerek gelir elde edilebilir⁷⁸. Anayasa Mahkemesi de her yıl siyasi partilerin edindikleri taşınmazların listesini istemektedir. Bir siyasi parti ihtiyacı dışında edindiği taşınmaz malı gelir elde etmek için kiraya vermişse, Anayasa Mahkemesi, ihtiyaç dışındaki miktarı bağış olarak kabul edip, yasal sınırı geçen miktarı da hazineye gelir olarak kaydeder.

Partinin tüzük ve iç yönetmeliği uyarınca, güncel ihtiyacından fazla olan parası bankaya konulabilir. Hatta gelir-gider dengesine göre fazla olan paralar vadeli mevduat hesabına yatırılabilir. Söz konusu para, TL olarak vadeli mevduat olabileceği gibi yabancı paraya çevrilip de bankaya yatırılabilir. Bu durumda faiz gelirine ek olarak kambiyo geliri elde edilebilir Menkul kıymetler malvarlığının bir parçası olarak kabul edildiği için, sağlanan faiz ve kambiyo gelirleri partinin malvarlığından elde edilen gelirler arasında kabul edilir.

Siyasi partiler sahibi oldukları binaları, taşıtları, demirbaşları vb. varlıklarını, kullanım fazlası oldukları için ya da yenileme amacı ile satabilirler. Örgüt binasındaki bir çay ocağını işletmek üzere üçüncü bir kişiye vererek gelir sağlayabilirler. Ayrıca, örneğin partiye ait bir aracın, bilgisayarın vb. malların satışından elde edilen gelirler; parti örgütünün amacına uygun faaliyette bulunmak için daha büyük bir taşınmaz almak için sattığı önceki taşınmazın satış bedeli de, partinin malvarlığı gelirleri arasında kabul edilir.

Siyasi Partiler Kanunumuza göre, partilerin mal varlığından elde ettikleri gelirler, vergi istisnası dışında tutulan tek gelir kalemidir.

Bir gelirin mal varlığından sağlanan gelir olup olmadığı şu ölçütle belirlenebilir. Partinin mal varlığı, parti amaçlarına uygun olarak kullanılırken, bu kullanımın doğal

⁷⁸ Tikveş, Anayasa, s. 477.

sonucu olarak ortaya çıkan ve sağlamlasında ticari amaç bulunmayan gelirler, parti mal varlığı geliridir. Çünkü siyasi partilerin ticari faaliyette bulunmaları yasaktır⁷⁹.

2.1.1.1.3.Sosyal Faaliyetlerden, Parti ve Adayı Tanıtıcı Çeşitli Araçlardan Sağlanan Gelirler

Siyasi partilerin, kuruluş günü, özel günler vb. nedenlerle düzenlediği balo, eğlence, konferans, toplantı, kermes vb. gibi çeşitli etkinlikler ile partiye ilişkin çeşitli yayın ve tanıtım araçlarının satışından elde ettiği gelirler bu grupta yer alır. Siyasi partilerin düzenlemiş olduğu bu gibi sosyal faaliyetlerden sağlanan gelirler, bu faaliyetleri düzenleyen örgütün geliridir. Örneğin; parti genel merkezi, kuruluş günlerini taşradaki örgütlerinin birinde kutladığı takdirde veya bu kutlamada çeşitli kitapçık veya çeşitli o partiye ait yayın, rozet gibi çeşitli tanıtım araçlarının satışı durumunda eğer parti tüzüğü ve iç yönetmeliğinde bu konuda aksine bir kural yoksa sağlanan gelir genel merkez geliridir.

SPY'nin 61. maddesinin “d”, “e” ve “f” bentlerinde, partinin çeşitli satışlar aracılığıyla elde edeceği gelirler sıralanmaktadır. Bu gelirler; parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanan gelirler; parti tarafından yayınlanan kitap, dergi, vb. gibi yayınların satış bedelleri; üye kimlik kartlarının ve parti defteri, makbuzları ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralardan oluşmaktadır.

2.1.1.2.Parti Dışı Gelirler

Partilerin, öz kaynakları ve aidatları dışında, çeşitli kişi ve kurumlardan sağladığı gelirler parti dışı gelirleri oluşturmaktadır. Parti dışı gelirlerin parti ile örgütsel bağı olmayan kişi ve kuruluşlardan sağlanan gelirler olduğu⁸⁰ ifade edilebilir. SPY'de bağışlarla ilgili olarak kişilerin parti üyesi olması veya olmaması gibi bir ayrıma gidilmemiştir. Bu nedenle, partiye üyesi olsun ya da olmasın herhangi bir kişi tarafından yapılan yardımlar “bağış” adı altında genel olarak değerlendirilmektedir.

⁷⁹ Mehter, a.g.e, s. 46

⁸⁰ Levent Köker, “Siyasi Partilerin Parasal Denetimi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBF, 1979, Ankara, s.21.

Siyasi partilerin parti dışı gelirleri; bağışlar, devlet yardımları ve bilinmeyen veya yanlış bilinen gelirler olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

2.1.1.2.1.Bağışlar

Siyasi partilere, yasalarla sınırları çizilmiş olan kişi ve kuruluşlar tarafından karşılık beklenmeden yapılan yardımlar bağışları oluşturmaktadır. Bağışlar nakdi olabileceği gibi, taşınır veya taşınmaz mallar ile bazı hakların devredilmesi şeklinde de olabilir.

Ülkemizde, bağışlarla ilgili olarak, SPY'nin 66. maddesinde gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yasa maddesinde siyasi partilere bağış yapamayacaklar ile şartlı bağış yapabilecekler ayrı ayrı düzenlemiştir. Yasaya göre siyasi partilere bağış yapamayacak olan yurt içi idare, kurum ve kuruluşlar şunlardır⁸¹;

- Genel bütçeli daireler,
- Katma bütçeli daireler,
- Mahalli idareler,
- Muhtarlıklar,
- Kamu İktisadi Teşebbüsleri,
- Özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanarak kurulan bankalar,
- Özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanarak kurulan diğer kuruluşlar,
- Kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete ait olan müesseseler,
- Ödenmiş sermayesinin bir kısmı yukarıda sayılı olan kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler.

Yukarıda sayılan idare, kurum ve kuruluşlar siyasi partilere; taşınır veya taşınmaz mal, nakit veya haklar bağışlayamazlar, bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar, benzer şekilde bağlı oldukları yasa kuralı dışında, siyasi partilere aynı hakların devrine ilişkin tasarrufta bulunamazlar. Ancak aynı

⁸¹ SPY, Madde: 66.

hakların devrine ilişkin tasarrufta bulunmamak, bu idare kurum ve kuruluşların bağlı oldukları Yasa kuralları dışında uygulanacaktır. Bir başka ifadeyle, bu idari kurum ve kuruluşların bağlı oldukları yasalarda, kimi aynı hakların devrine ilişkin bir hüküm varsa bu kural uygulanabilecek, bunun dışında aynı hakların devrine ilişkin tasarrufta bulunamayacaklardır. Örneğin; kapatılan ve malları hazineye geçen bir siyasi partinin, daha sonra açılmasına izin verilmesi durumunda, hazinenin bağlı olduğu yasa kuralı uyarınca, aynı hakların o partiye devrine ilişkin tasarrufta bulunmak olasıdır. Sözü edilen bu durum yasadan kaynaklanmaktadır⁸².

SPY'ye göre, siyasi partilerin bağış alamayacağı yabancılar; yabancı devletler, uluslar arası kuruluşlar, Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişiler olarak belirlenmiştir. Siyasi partiler bu sayılanlardan herhangi bir yolla ve yöntemle aynı veya nakdi yardım alamazlar.

SPY siyasi partilere şartlı bağış yapabilecek olan kuruluşları⁸³;

- Kumu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,
- İşçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları,
- Dernekler,
- Vakıflar,
- Kooperatifler,

şeklinde sıralamıştır. Bu kuruluşlar özel yasalarında yer alan kurallara uymak koşulu ile siyasi partilere maddi yardım ve bağışta bulunabilirler. Siyasi partilere getirilen bu sınırlama ve yasakların temel amacı, partiler ve adaylar üzerinde varlıklı kişilerin yaratabileceği yasa dışı etkilerin önlenmesidir⁸⁴.

Siyasi partilere yardım yapamayacak kuruluşlar ile şartlı yardım yapabilecek olan kuruluşların dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin her biri siyasi partiye aynı veya nakdi bağışta bulunabilirler. bağış sınırı olarak 1999 yılında uygulanan 2.000 TL baz

⁸² Ahmet Yıldız, "Siyasi Partilerin Finansmanı (Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve ABD Örnekleri)", Araştırma Raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi Raporu, Haziran 1996.s4.

⁸³ SPY, Madde: 66.

⁸⁴ Ömer Faruk Gençkaya, Siyasi Partilerde Reform, TESEV Yayınları, İstanbul, 2000, (Siyasi Partiler...) s.156.

alınmış ve bu tutar yıllar itibariyle yeniden değerlendirilerek artırılarak uygulanmaktadır. 2014 yılı itibariyle bu tutar 32.240,11 TL⁸⁵'dir. Söz konusu bağış tutarının aşılması durumunda Anayasa Mahkemesi'nce verilen karara göre, yasal bağış tutarını aşan fark Hazine'ye gelir olarak kaydedilir. Nakdi bağışlar için uygulanan bu yöntem, mal veya hak olarak alınacak bağışlar içinde uygulanır. Siyasi partilerin ilgili madde yüksek miktarlarda bağışlar sonucunda siyasi partilerin etki altına alınması ve bunun sonucunda da yolsuzluklara sebebiyet verilmesini önlemek amacıyla getirilmiş olan sınırlayıcı bir düzenlemedir.

Siyasi partilerin, bağış yapamayacak olan yurt içi kuruluşlardan bağış alması durumu ile şartlı yardım yapabilecek olan kurum ve kuruluşlardan her birinin özel yasalarındaki kurallara aykırı olarak bağış yapması durumunda, bağışı yapan kişi ve bağışı kabul eden parti sorumlusu altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Siyasi partilere bağış yapabilecek olanların yasaya aykırı bağışta bulunmaları ve bununla parti sorumlusu tarafından kabul edilmesi durumunda ise sonuç farklı olmaktadır. Bağış yapabilecek olan kişilerin yaptıkları bağışların yasal miktarı aşması, yardım yapanın adı ve adresinin yazılmaması, bağış makbuzunda temel eksikliklerin bulunması durumunda, bu bağışlar yasaya aykırı sayılır. Bu bağışların yaptırımını ise cezai olmayıp, söz konusu bağışın tamamının veya yasal bağış tutarını aşan kısmının hazineye gelir olarak yazılmasıdır. Siyasi partilere bağış yapamayacak olan yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım veya bağış kabul eden parti sorumlusu ve seçimlerde aday veya aday adayı olanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar⁸⁶.

Ülkemizdeki siyasi partilerin gelirleri arasında bağışlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda Anayasa Mahkemesinin birçok kararı da mevcuttur.

⁸⁵ Yasal dayanağı 2820 sayılı kanunun 66.maddesi ve Ek-6.Maddesi olup, ilgili tutarlar KVK md.10 ve GVK Md.89 da belirtilmediği için Siyasi Partilere yapılan bağışlar indirim konusu yapılamamaktadır.

⁸⁶ SPY, Madde: 116.

2.1.1.2.2.Devlet Yardımı

Siyasi partilerin mali kaynaklarında devlet yardımı önemli bir paya sahiptir. Devlet yardımı, devlet bütçesinden enflasyon oranına göre ayarlanarak, her yıl günlük etkinliklerin yerine getirilmesinde kullanılmak üzere, partilere ve seçim dönemlerinde partiler ile adaylara sağlanan, genellikle parlamento tarafından belirlenen para ile devletin kitle iletişim araçlarından yararlanmak gibi dolaylı mali destekleri kapsamaktadır.⁸⁷

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de üye aidatları parti giderlerini karşılamaya yetmemektedir. Bu nedenle partiler, başka kaynaklar bulmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, partiler üzerinde iş çevrelerinin, şirketlerin ve çıkar gruplarının baskılarını artırmaktadır. Üye aidatlarının partilerin zorunlu harcamalarını karşılayacak seviyeye çıkamaması ve her partide düşük bir seviyede bulunması nedeniyle partilere devletin para yardımı yapması gerekmiştir. Böylece partiler için diğer bir gelir kaynağı olarak, devlet tarafından yapılan yardım hayata geçirilmiştir. Partilerin yasal düzeyde kalması ve kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilmeleri devlet desteği ile olabilmektedir. Bu konuda önemli olan husus, partilere yapılacak yardımda belirlenecek ölçütlerin, partiler arasındaki dengeleri bozmayarak, demokrasiyi yozlaştırmamasına dikkat edilebilmesidir.⁸⁸

Siyasi partilere devlet yardımının yapılmasındaki en temel amaç; siyasal iktidara ulaşarak kendi politikalarına uygun olarak devleti yönetme iddiasında olan siyasi partileri mümkün olduğunca bağımsızlıkları korumaya ve bağımsızlıklarını güçlendirmeye çalışmaktır. Bu nedenle, siyasi partilerin en azından zorunlu giderlerin karşılanması, en başta onların başka kişi ve kuruluşlarca bağımlı hale getirilmelerini engelleyecektir.⁸⁹

Farklı bir bakış açısı ile siyasi partilere devlet yardımı; partilerin işlevini, sosyal, ekonomik veya diğer güç odaklarından bağımsız bir biçimde yerine getirmesini sağlamaya dayanmaktadır.⁹⁰

⁸⁷ Öztürk, a.g.e., s.84.

⁸⁸ Tikveş, Anayasa, s. 476; Teziç, Anayasa, s. 333; Koçak, ss. 124, 125, 127; Gözübüyük, s. 83.

⁸⁹ Mesut Aydın, "Türkiye'de Siyasal Partiler ve Devlet Yardımı", A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 54, Sayı: 4, 2005, s 235.

⁹⁰ Teziç, "100 Soruda Siyasal Partiler", s.107.

Siyasi partiler ve adayları açısından büyük önem taşıyan devlet yardımından, kimlerin, hangi ölçütlere göre yararlandığının görünümü çeşitli ülkeler itibariyle Tablo 2.2'de sunulduğu gibidir.

Tablo 2.2. Ülkeler İtibariyle Siyasi Partilere Devlet Yardımı

Ülke	Partilere Devlet Yardımı	Seçimlerde Devlet Desteği	
		YARARLANAN	ÖLÇÜT
	ÖLÇÜT		
Almanya	Oy yüzdesi	Partiler	Oy yüzdesi
Avusturya	Oy yüzdesi ve sandalye sayısı	Partiler	Oy yüzdesi
Danimarka	Temsilci sayısı ve oy yüzdesi	Partiler ve adaylar	Oy sayısı
Finlandiya	Sandalye sayısı	Partiler	Sandalye sayısı
Fransa	1/2 eşit, 1/2 sandalye sayısı	Adaylar	Eşit olarak
İngiltere	Sandalye ve oy sayısı	--	--
İrlanda	Oy yüzdesi	Adaylar	Oy yüzdesi
İspanya	1/3 temsilci sayısı ve 2/3 oy yüzdesi	Partiler	Temsilci sayısı ve oy yüzdesi
İsveç	1/4 tüm partilere oy yüzdesine göre ve 3/4 sandalye sayısı		
İtalya	Yüzde 2 eşit, yüzde 75 sandalye sayısı ve yüzde 23 oy yüzdesi	Partiler	1/5 eşit ve 4/5 sandalye sayısı
Portekiz	Oy sayısı	Partiler	Oy sayısı
Türkiye	Oy yüzdesi	Partiler	Oy yüzdesi
Yunanistan	1/10 eşit kalanı oy yüzdesi	Partiler 1/10 eşit kalanı	oy yüzdesi

Kaynak: Ömer Faruk Gençkaya, "Siyasetin Finansmanı, Sınırlamalar ve Denetim: Karşılaştırmalı Uygulamalar", 21. Yüzyıl İçin Türkiye'nin Gündemi Çalışma Grubu Siyasetin Finansmanı Raporu, 08.02.2002, Ankara, s.5.

Türkiye’de siyasi partilere devlet yardımı yapılması esası ilk kez 16.07.1965 tarihinde yürürlüğe giren 648 sayılı SPY’da öngörülmüştür. Daha sonra ise 1983 yılında çıkarılan 2820 sayılı SPY ile düzenlenmiştir. Gerek 648 sayılı SPY, gerekse 2820 sayılı SPY çok sayıda değişikliğe uğramıştır. Bazen günün gereklerine uymayı amaçlayan bu değişiklikler bazen de belli çıkarları yasal zemine oturtma⁹¹ amacına yöneliktir. 1965 yılından bu yana Ülkemizde devlet tarafından yapılan yardımlarının yasalarla değişen şekli Tablo 2.3’de görüldüğü gibidir.

Tablo 2.3. Türkiye’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımının Tarihsel Gelişimi

	Hangi partilere yardım? Hangi ölçülere göre yardım? (E: Ek, G: Geçici Ölçü)
648 sayılı Yasa (1965)	Yardım Yapılacak Partiler -Bir önceki Milletvekili Genel Seçimleri-MGS'de en az % 5 geçerli oy alan, -Bir önceki MGS'ye katılmış olmakla birlikte, bir defaya mahsus olmak üzere Yasının yayımı tarihinde TBMM'de grubu bulunan (G) Yardım Ölçütleri -Maktu tutarlarda
1017 Sayılı Yasa (1968)	Yardım Yapılacak Partiler -Bir önceki MGS'de en az % 5 geçerli oy almış olan, -Bir önceki MGS'ye katılmış olmakla birlikte, TBMM üye tam sayısının % 5'ine sahip olan ve il merkezlerinin en az üçte birinde teşkilatlanmış olan (E) Yardım Ölçütleri -Maktu tutarlarda
1219 sayılı Yasa (1970)	Yardım Yapılacak Partiler -Bir önceki MGS'de en az % 5 geçerli oy almış olan

⁹¹ Gençkaya, "Siyasi Partilerde Reform", s.167.

	<p>-1969 yılına ilişkin ödeme için,1965 ve 1969 MGS'den en az birine katılmış olup, en az %5 geçerli oy almış olan (G)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-Oy oranları (MGS)</p>
1802 sayılı Yasa (1974)	<p>Yardım Yapılacak Partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların en az %5'ini alan veya son MGS'de TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan,</p> <p>-1973 yılına ilişki ödeme için,1699 sayılı Yasa "anayasa değişikliği" atf yapılmıştı (G)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-Oy oranları (MGS)</p>
3032 sayılı Yasa (1984)	<p>Yardım Yapılacak Partiler</p> <p>-25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler Seçimine katılmış olup, İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan (G)</p> <p>-6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmış olup, TBMM'de grubu bulunan (G)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-Oy oranları (G)</p> <p>-İl genel meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı (G)</p>
3349 sayılı Yasa (1987)	<p>Yardım Yapılacak Partiler</p> <p>-25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler Seçimine katılmış olup, İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan (G)</p> <p>-6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmış olup, TBMM'de grubu bulunan (G)</p> <p>-6.11.1983 MGS'ye katılmamış olsa da, Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte TBMM'de grubu bulunan (G)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-Oy oranları (G),</p> <p>-İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı (G) -Maktu ödeme (G)</p>
3470 sayılı Yasa (1988)	<p>Yardım Yapılacak Partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %10'undan (ülke barajı)</p>

	<p>fazlasını alan, -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan (E)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-TBMM'deki sandalyelerin sayısı (G)</p>
4445 sayılı Yasa (1999)	<p>Yardım Yapılacak Partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan (E) -TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanan (G)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-Oy oranı</p>
5431 sayılı Yasa (2005)	<p>Yardım Yapılacak Partiler</p> <p>-Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan (E)</p> <p>Yardım Ölçütleri</p> <p>-Oy oranı</p>

Kaynak: Nahit Yüksel, (1994), Siyasetin Can Simidi: Partilere Hazine Yardımı, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Ankara, 1994, (Siyasetin Can...), s. 11-12.

Tablodan 2.4.'den de görüleceği üzere, günümüzde siyasi partilere devlet yardımı, 2820 sayılı SPY'ye ve 5431 sayılı Yasaya göre, son milletvekili genel seçimlerinde % 10'luk genel barajı aşmış olan siyasi partilere her yıl düzenli olarak, o yılki genel bütçe gelirleri "B" cetveli toplamının beş binde ikisi oranında ödeme yapılır. Bu ödemeler, partilerin aldıkları oy oranına göre bölüştürülerek, o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini izleyen on gün içinde yapılır. Ayrıca, milletvekili genel seçimlerinde % 10 barajını aşmamış, ancak geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan siyasi partilere de devlet yardımı yapılır. Bu yardım ilk fıkrada belirtilen yardımlardan

en azını alan partiye yapılan miktar oranında yapılır. Yapılan yardımlar, milletvekili genel seçiminin yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçim yılında da iki katı olarak ödenir.

Siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının olumlu ve olumsuz yönde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin olumlu olanları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Siyasi partilerin kolayca teşkilatlanmasını ve seçmenine parti programını duyurmasını sağlar⁹².

- Partilerin seçim finansmanının karşılanmasında ve ulusal düzeyde seçim programlarının duyurulmasında katkı sağlar.

- Partilerin diğer kişi ve kuruluşların, baskı ve çıkar gruplarının etkisi altında girmesini bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını yitirmelerini önlemektedir.

- Tarafsız bir şekilde temsil görevini yerine getiren siyasi partiler, toplumda demokrasinin kurumsallaşmasını sağlamaktadır⁹³.

- Adil ve çıkardan uzak bir seçim yardımı yoluyla güçsüz siyasi partilerle diğerleri arasındaki mali denge bozuklukları azaltılmış ve partiler arası eşit şartlarda rekabete katkıda bulunmuş olur.

Siyasi partilere yapılan devlet yardımının olumsuz yönleri ise şu şekilde sıralanabilir;

- Siyasi partilerin ve faaliyetlerin bağımsızlığının bozulabileceği endişesi yaratmaktadır.

- Siyasi partilerin birer kamu kurumu gibi görülmesi ve faaliyetlerinin kamu hizmeti niteliği kazanması sakıncasını ortaya çıkarabilir.

- İktidar partilerinin lehlerine olacak şekilde, devlet yardımı uygulamasını sık sık değiştirmeleri ile ortaya çıkan partiler arası eşitsizlik, siyasal sistemin kurumsallaşmasını engellemektedir.

⁹² Abdullah Aydın,“1982 Anayasası Sonrası Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi”, (Yüksek Lisans Tezi),Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.s.240.

⁹³ Yüce, Siyasetin Finansmanı ve Çözüm Önerileri, s.14.

•Halkın vergilerinden sağlanan devlet yardımlarının nasıl kullanıldığının denetiminin sağlıklı bir şekilde yapılamaması ve yardımların gereksiz yerlere harcanarak amaç dışı kullanılması halkın siyasi partilere olan güvenini sarsmaktadır.

•Devlet yardımı, siyasi partilerin gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturması nedeniyle, siyasal alanda giderek kartelleşmeye yol açabilmektedir⁹⁴. Bu durum, partilerin toplumdan gelen taleplere, üyelerine ve sempaticanlarına yabancılaşmasına neden olabilir.

•Mevzuatta büyük partilere devlet yardımları öngörülmesi, yeni partilerin siyasal alana girerek faaliyette bulunmalarını zorlaştırdığı gibi, devlet yardımı sistemi içinde yer alamayan siyasi partileri etkisiz kılabilir ve onları büyük siyasal partilere katılmaya zorlayabilir ya da marjinalleştirebilir⁹⁵.

•Siyasi partilerin devlet yardımı ile finanse edilmesi, devlete olan bağımlılığı beraberinde getirme endişesini ortaya çıkarmaktadır⁹⁶.

Anayasa“da, siyasi partilerin öngörülen bazı yasaklamalara uymaması halinde temelli kapatılma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre, devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verilebileceği düzenlenmiştir. Anayasanın 69. maddesinin 7. fıkrasında, “*Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre, temelli kapatma yerine, dava konusu fiilin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.*” denilmektedir. Anayasanın 69. maddesinin 5. fıkrasında ise, “*Bir siyasi partinin tüzüğü veya programının 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verileceği*” hükme bağlanmıştır. Bir siyasi partinin temelli kapatılmasında temel alınan yasak faaliyetler ise, Anayasanın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, “*Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.*” Söz konusu kurala aykırılık halinde, siyasi partileri kapatma yerine diğer bir

⁹⁴ Gençkaya, Devletleşen Partiler, s.8.

⁹⁵ Gençkaya, Devletleşen Partiler, s.9.

⁹⁶ Yıldız, a.g.e., s.22.

yaptırım şekli yani devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakma söz konusu olabilir.

2.1.1.2.3.Siyasi Partilerin Bilinmeyen Veya Yanlış Bilinen Gelirleri

Siyasi partiler, bazı gelirlerini usulsüzlük tartışması yaratabileceği endişesi ile bazı gelirlerini ise yasaya uygun olmadığı gerekçesi ile gizli tutulduğu bilinmektedir. Gençkaya bilinmeyen harcamaları şu şekilde yorumlamaktadır; "*Bazı partiler, uzun yıllar il hesaplarını ayrıntılı olarak bildirmemiştir. Elimizdeki veriler, özellikle il örgütlerindeki finansman yapısını buz dağının görünen yüzü olarak temsil ettiğini göstermektedir. Ülkemizde partilerin ve o partilerce belirlenmiş adayların seçim harcamaları, yasal şekilde düzenlemeye tabi tutulmamış olup halen denetlenmemektedir. Yerel veya genel seçimlerde parti adaylarının, partilerin yıllık bütçelerinin birkaç katı harcama yaptıkları basında yayımlanmıştır. Buna karşın, partilerin Anayasa Mahkemesi'nce denetlenen hesaplarındaki seçim harcamalarına ait bildirimlerin gerçeği yansıtmadığı da aşikardır.*"⁹⁷

Siyasi Partilerin Bilinmeyen Veya Yanlış Bilinen Gelirlerinden biri bağış ve miras yoluyla gelen dış gelirlerdir. Bazen önemli miktarlarda bağış yapan kuruluşların bu bağışlarını yasal göstermek için partiler, sosyal ve ekonomik araştırmalar yapmakla görevli veya maliyeti çok yüksek projelerle uğraşan dernekler kurarak ya da bu bağışları bazı özel işletmelere yeniden bağış olarak vermeleri şartıyla paylaştırmaktadırlar. Kısacası siyasi partilere yapılan bağışların legalleştirilmesi durumuyla karşı karşıya kalınmaktadır.

Bir diğeri, iktidardaki parti tarafından kullanılan örtülü ödeneklerdir. Bu ödenekler bütçede "Başbakanın Hizmetindeki" başlık altında yer almaktadır. Bu nedenlerle, başbakan bu ödenekleri yönetmekle yetkili kişidir. Örtülü ödenekte, yapılan harcamanın ayrıntıları bilinmediği için başbakan bu ödeneği siyasal işlemlerinde kullanarak gelir kalemi yazılmayan partiye gelir yaratabilmektedir.

Son olarak siyasi partiler yabancı ülkelerden yardım alabilmektedirler. Partilerin bu tür finansmanı halen diğerlerine oranla yanlış bilinmektedir. Genellikle dolaylı yolla

⁹⁷ Gençkaya, Devletleşen Partiler, s.12.

ileri sürülmekte, ancak tam olarak ispatlanamamaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan önce bir takım Fransız partilerinin Alman menşeli bazı parasal yardımlar elde ettikleri söylenmektedir. 1948 yılında Fransa'da sosyalist partinin Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nden parasal yardım aldığı iddia edilmiş ancak ispatlanamamıştır. İtalya'da da bazı siyasal grupların yabancı ülkelerden parasal yardım aldığı ileri sürülmüş, ancak bu konuda gösterilen deliller yetersiz kalmıştır. Ülkemizde de bazı dönemlerde bazı partilerin çeşitli Arap ülkelerinden parasal yardım aldıkları iddia edilmiştir⁹⁸.

2.1.2.Siyasi Partilerin Gelirlerinin Sağlanmasında Usul ve Esaslar

Siyasi Partiler Kanununun 69. maddesi, gelirlerin elde edilmesinde uygulanacak usulü düzenlemektedir. Buna göre, siyasi partilerin gelirleri hangi kaynaktan ve teşkilatın hangi kademesi tarafından elde edilirse edilsin, parti tüzel kişiliği tarafından elde edilmiş sayılır. Bir partinin il ve ilçe teşkilatları tarafından elde edilen gelirler, geliri elde eden teşkilatın kaynakları arasında görülür. Ancak bu gelir parti tüzel kişiliğinin gelirdir.

Bir partinin herhangi bir örgütünde elde edilen gelir o örgütün kayıtlarında gösterilmekle birlikte, o örgütün değil, parti tüzel kişiliğinin geliri olmaktadır. Parti adına yapılan her harcama parti gelirlerinden karşılanmak zorunda olduğu için, kişiler kendi gelirlerinden parti adına harcama yapamazlar. Ancak bu şekilde yapılan harcama bağış niteliği taşıyabilir. Anayasa Mahkemesi kişiler tarafından parti adına yapılan harcamaları hazineye gelir olarak kaydetmektedir.

Bir partinin örgütlerinden elde edilen gelirler, hangi örgütten elde edildiyse o örgütün kayıtlarına geçirilir, ancak bu gelir örgütün değil parti tüzel kişiliğinin geliri olarak kabul edilir. Parti adına yapılan her harcama, parti gelirlerinden karşılanmak zorundadır. Anayasa Mahkemesi, kişiler tarafından yapılan harcamaları hazineye gelir olarak kaydetmektedir.

Siyasi partilerin bütün örgüt kademelerinde gelirler, o partinin merkez karar ve yönetim kurulunca bastırılmış olan alındı belgeleri diğer adıyla makbuz karşılığında

⁹⁸ KILINÇ, Doğan: "Siyasi Partilerin Mali Denetimi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.s.65.

elde edilir. Devletçe yapılan yardım dışındaki her gelir için alındı belgesi düzenlenmesi zorunludur. Parti örgütlerine, banka aracılığı ile gönderilen paralar dekontuna dayanarak, elden tahsil edilen paralar ise kasa tahsil fişi ile hesaplara alınabilir. Ancak Anayasa Mahkemesi bu durumlarda bu belgelerin yanında alındı belgesi de düzenlenmesi gerektiğine ilişkin karar vermiştir.⁹⁹

Karşılığında alındı belgesi düzenlenmeyen gelir, defterlere işlense bile belgesiz olması nedeniyle yaptırıma konu olur. Parti teşkilatları MKYK'ce bastırılan alındı belgesini kullanmak zorundadır. MKYK haricinde herhangi bir örgüt kademesi, alındı belgesi veya alındı koçanları bastırıp kullanamaz. Makbuzlar iki nüsha olarak düzenlenir ve aslı gelirin elde edildiği kişiye verilir. Dip koçanları ise partide saklanır.¹⁰⁰

Alındı koçanları seri işaretli ve içindeki sayfaları sıra numaralı olarak bastırılır ve parti örgütlerine gönderilen koçanların kaydı parti genel merkezinde bir deftere kaydedilir. Parti örgüt kademeleri, genel merkezden aldıkları ve kullandıkları alındı koçanları nedeniyle, MKYK'ye karşı mali sorumluluk taşırlar. Bunların kaybedilmesi, amaç dışı kullanılması, yönetimce kullanılmaması durumlarında örgüt ilgilileri MKYK'ye karşı sorumlu olurlar.¹⁰¹

Alındı belgeleri, gelirin elde edildiği yılın hesabının Anayasa Mahkemesi tarafından incelemeye alındığının ilgili partiye tebliğinden itibaren, beş yıl süreyle saklanmak zorundadır.¹⁰²Kanunumuzda, bu sürelerin kesilmesi, durması veya uzatılması öngörülmemiştir.

Alındı belgelerinde, gelirin türü (bağış, üyelik, aidat vb. gibi), miktarı, gelirin sağlandığı kişinin adı, soyadı ve adresi, alındı belgesini düzenleyen adı soyadı ve sıfatı yazılmak ve düzenleyen tarafından imzalanmak zorundadır. Söz konusu bilgilerin birinin eksik olması durumunda, eksikliğin durumuna göre, sağlanan gelirin tevsik edilmeyen kaynaklardan sağlanan gelir olduğu ve Yasaya uygun olmayan gelir elde edildiği sonucuna varılmaktadır.

⁹⁹ AMK; SPMD; E. 1998/24, K. 1999/15, K.t. 23.2.1999.

¹⁰⁰ Azzem Özkan, "Ülkemiz Siyasi Partilerinde Muhasebe Kayıt Düzeni ve Denetimi", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 7, Yıl: 2003, s.10.

¹⁰¹ Mehter, a.g.e., s.59.

¹⁰² Anayasa Mahkemesinin 2002/30 Esas, 2009/20 Karar sayılı 10.02.2009 tarihli kararı.

2.1.3.Siyasi Partilerde Borç Alma Yasağı

SPY'nin 67. maddesinde; "Siyasi partiler ticari faaliyette bulunamazlar, kredi veya borç alamazlar. Siyasi partiler, hiçbir şekilde hiçbir yerden ve hiçbir kimseden dolaylı veya dolaysız olarak kredi veya borç alamazlar. Ancak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 66. maddesinin 1. ve 3. fıkralarında gösterilenler dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler." denilmektedir. Söz konusu maddeden anlaşılacağı üzere yasa üç temel konuyu dile getirmiştir. Bunlar siyasi partilerin ticaret yapamayacakları, kredi veya borç alamayacakları ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla şartlı olarak kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilecekleri hususlarıdır.

Kredi ve borç alma işleminin özünü ekonomik değeri olan unsurlar oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle siyasi partiler sadece para şeklinde kredi veya borç değil, aynı zamanda para yerine geçebilecek likit değerler, belli bir ekonomik değeri içeren bono, tahvil gibi kıymetli evraklar ve taşınmaz değerleri de borç veya kredi niteliğinin de alamazlar. Burada önemli olan kredi kavramının niteliğidir. Bilindiği gibi kredi kavramı, borç para ve veresiye anlamlarını içermektedir. Yasa, borç para anlamına gelen kredi işlemini yasaklamıştır. Veresiye anlamında kredi işlemi ise partilere serbest bırakılmıştır. Örneğin; partiler bir mal veya hizmet satın aldığı anda, bunun bedelini daha sonra ödeyebilirler. Böylece partiler kredi ile mal ve hizmet alımı yapmış olmaktadır. Partilerin ipotek karşılığı mal almaları da olanaklıdır. Örneğin partinin bir teşkilat kademesinde, bina alımına gidilmesi durumunda, alınan taşınmaz üzerine ipotek koyulabilir ve ödeme daha sonra yapılabilir.¹⁰³

Yasaya aykırı kredi veya borç alınması ve verilmesi durumunda uygulanacak yaptırım yasanın 116. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre başış kabul eden parti sorumlusunun ve yasaya aykırı olarak başışta bulunan kimseye, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı ifade edilmektedir.

¹⁰³ Mehter, a.g.e, s.71.

2.2.Siyasi Partilerin Gider Kaynakları

Çalışmanın bu bölümünde siyasi partilerin giderleri, siyasi partilerin giderlerinin yapılmasındaki usul ve esaslar, borç verme yasağı ve mali sorumluluk konuları incelenecektir.

Siyasi partilerin, amaçları doğrultusunda siyasi faaliyetlerini sürdürürken yaptıkları harcamalar, partinin giderlerini oluşturur. Söz konusu harcamalar, partileri olağan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan yönetim, personel, demirbaş alımı, kırtasiye gibi yönetsel faaliyetlerin sürdürülmesi ile ilgili giderler olabileceği gibi, seçim dönemlerinde ortaya çıkan propaganda giderleri, gezi ücretleri, anket ve pazar araştırması gibi giderlerde olabilir. Siyasi partilerin giderleri konusunda önemli olan, harcamaların türü, niteliği ve miktarı ne olursa olsun, bunların tümünün, parti siyasal faaliyetlerine uygun bir şekilde yapılmış olması, parti tüzüğünde belirtilen amaçlar doğrultusunda ortaya çıkmasıdır.

2.2.1.Siyasi Partilerin Giderleri

Siyasi partilerin giderleri konusunda Siyasi Partiler Kanunumuzda ayrıntılı hükümler bulunmamaktadır. Fakat Siyasi partilerin gider unsurları; teşkilat giderleri, propaganda giderleri ve siyasi eğitim giderleri olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

2.2.1.1.Teşkilat Giderleri

Siyasi partilerin, merkez ve merkeze bağlı teşkilatlarında çalışmalarını yürütmek amacıyla katlanmış olduğu giderler teşkilat giderleri (yönetsel giderler) adını alır. Siyasi partilerin teşkilat giderleri; kira bedelleri, teşkilatta çalışan personele ödenen maaş, yolluklar, kırtasiye giderleri vb. gibi giderler gibi temel giderlerin yanında, yeni bina almak, kiralamak ya da yaptırmak ve işe yeni alınan personelle ilgili yapılan giderler gibi mevcut teşkilatı geliştirmek ve yaygınlaştırmak için yapılan giderleri kapsamaktadır.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Kılınç, a.g.e, s.67.

2.2.1.2.Propaganda Giderleri

Siyasi partilerin, özellikle seçim dönemlerinde, seçmenlerin oylarını alabilmek için yapmış oldukları her türlü faaliyetleri sonucu ortaya çıkan giderler propaganda giderlerini oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle propaganda giderleri; partiyi ve adayı tanıtıcı nitelikteki giderler olup bayrak, flama, rozet, broşür, el ilanları, kitapçıklar, özel radyo ve televizyonlardaki konuşmalar, gazete ilanları, geziler ve tanıtım toplantıları gibi toplantılar nedeniyle ortaya çıkan harcamalardan oluşmaktadır.¹⁰⁵

Siyasi partilerin daha geniş kitlelere ulaşabilmek amacıyla yazılı, sesli ve görüntülü yayın organları aracılığıyla yapmış oldukları çeşitli propaganda faaliyetleri sonucu ortaya çıkan giderler "Propaganda Amaçlı Yapılan Yayın Giderleri" adını alır.

Siyasi partilerin özellikle seçim dönemlerinde yapmış oldukları propaganda giderleri;¹⁰⁶

- Parti adaylarına ilişkin giderler,
- Propaganda amaçlı yapılan yayın giderleri (Basın-Yayın ve Tanıtım Giderleri),
- Propaganda amacıyla kurulan komitelere ilişkin giderler,
- Düzenlenen açık hava ve kapalı toplantılara ilişkin giderler,
- Seçim günü giderleri,
- Diğer seçim giderleri,

olmak üzere altı grupta toplanabilir.

Siyasi partilerin, seçim sonuçlarını daha iyi izleyebilmek ve sayımlar sırasında parti menfaatlerini koruyabilmek için sandık başlarında bulundurdukları görevliler dolayısıyla katlanmış oldukları giderler "Seçim Günü Giderleri"dir. Bu giderler görevlilere ödenecek ücret, yemek ve ulaşım giderleridir.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Beyhan Marşap / Yıldız Akbulut, "Türkiye'de Siyasi Partilerce Uygulanan Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi Açısından Siyasi Partilerde Uygulanacak Muhasebe Sistemi ve Muhasebe Denetimi Önerisi", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:7, Yıl: 2003.s.43

¹⁰⁶ Kılınç, a.g.e., s.68.

¹⁰⁷ Kılınç, a.g.e, s.71.

Siyasi partilerin “Diğer Seçim Giderleri” aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Siyasi parti mensuplarının seçim dönemlerinde yapmış oldukları propaganda amaçlı seyahatlerde ortaya çıkan giderler,
- Siyasi partilerin seçim sonuçlarına ilişkin yaptırmış oldukları anket ve pazar araştırması giderleri,
- Ekonomik değeri olan varlık ve hizmetlerin seçmenlere dağıtılması sonucu oluşan giderler,
- Propaganda amaçlı taşıt kiralınması sonucu ortaya çıkan giderler.

2.2.1.3.Siyasi Eğitim Giderleri

Siyasi eğitim çalışmalarına; danışmanlık toplantıları, konferanslar, seminer ve paneller örnek olarak verebilir. Bu tür faaliyetlerin amacı, parti politikası ve ideolojisine uygun yeni fikirlerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktır. Bu tür faaliyetler belirli bir programa bağlanabileceği gibi, herhangi bir takvime bağlı kalmadan da yapılabilir. Propaganda giderleri yalnızca seçim dönemlerine ilişkin olmasına karşın, siyasi eğitim giderleri (eğitim, kültür ve kırtasiye giderleri) partilerin sürekli giderleri içerisinde yer alır. Bu tür giderler daha çok seçim olmayan dönemlerde partinin seçimlere daha sağlıklı bir şekilde katılması amacıyla yapılır¹⁰⁸

Siyasi partilerin eğitim amaçlı zaman zaman konukları da olabilmektedir. Bu konukların temsil ve ağırlanması nedeniyle ortaya çıkan giderleri de siyasi eğitim giderleri içerisinde gösterilebilir.

2.2.2.Siyasi Partilerin Giderlerinin Yapılmasındaki Usul ve Esaslar

Siyasi partiler amaçları doğrultusunda faaliyetlerini yürütmek için parti hayatına ilişkin olarak harcama yaptıkları gibi, seçimler sırasında da harcamalar yaparlar. SPK'nın 70. maddesinde partilerin harcamalarını yaparken uymaları gereken kurallar ifade edilmiştir.

¹⁰⁸ Abdullah Eren,“Türkiye’de Siyasi Partilerin Mali Denetimi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.s.88.

Öncelikle siyasi partiler amaçlarına aykırı olan herhangi bir gider yapamaz¹⁰⁹. Partinin tüm giderleri partinin hangi örgüt kademesinde yapılırsa yapılsın parti tüzel kişiliği adına yapılır¹¹⁰. Herhangi bir örgütte, o örgütü ilgilendiren herhangi bir harcamanın, o örgüte ilişkin olacağı ve parti tüzel kişiliği ile ilişkilendirilemeyeceği düşünülemez.

SPK'nın 70. maddesi 3. fıkrasındaki ifadeden yola çıkarak, siyasi partiler beş milyon liradan fazla olarak yaptıkları her harcamayı belgeye dayandırmak ve giderleri niteliğine uygun belgelerle belgelendirmek zorunda oldukları sonucuna ulaşılabilir. Yasada belgelendirme zorunluluğu belirtilmiş olmasına karşın belge düzeninin nasıl olacağı hususu düzenlenmemiştir.¹¹¹Bu nedenle diğer yasalardan destek alınarak bu açık giderilmeye çalışılmaktadır. Örneğin Vergi Usul Kanunu-VUK yapılan harcamalarda alım ve satımlarda kullanılacak belgeleri; fatura, perakende satış belgeleri, gider pusulası, müstahsil makbuzu vb. şeklinde sıralamıştır. Partiler; banka makbuzu, sigorta poliçesi, kira makbuzu, posta alındı makbuzu gibi belgeler ile kendilerinin hazırlayabileceği avans belgesi, yolluk bildirimini vb. gibi parti gereksinimlerine yönelik bazı belgeler ile giderlerini belgelendirme yoluna gidebilirler. Bu nedenle siyasi partiler harcamalarında fatura, makbuz, fiş, taşıma senedi vb. belgeleri ya da ispat edici, açıklayıcı nitelikte yazılı beyan usulünü kullanmalıdır. Ancak belgelendirme zorunluluğu kuralının tek istisnası, SPK'nın 70. maddesi 3. fıkrasında; beş milyon liraya kadar harcamaların makbuz ya da fatura gibi bir belge ile belgelendirilmesi zorunlu olmamakla birlikte, bütün harcamalar yetkili organ veya merciin kararına dayanmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Söz konusu tutar 1999 yılı için baz alınmış ve her yıl yeniden değerlendirme oranında arttırıma tabi tutulmuştur. Bu tutar 2014 yılı için 5.000,00 TL olarak belirlenmiştir. Yetkili organ tarafından onaylanan bütçede öngörülmüş olmak kaydıyla beş milyon lirayı aşmayan ve genel tarifeye bağlı olan harcamalar için ayrıca karar alınması gerekmez.¹¹²

Anayasa Mahkemesi harcamaların belgelendirilmesine ilişkin vermiş olduğu kararlarda, belgeye dayandırılması gerekirken dayandırılmayan harcamaların belgesiz

¹⁰⁹ Siyasi Partiler Kanunu md.70/1

¹¹⁰ Siyasi Partiler Kanunu md.70/2

¹¹¹ Hamdi Mehter, "Siyasi Partilerin Mali Denetimi", [http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg8/hmehter.pdf\(24/11/2015\)](http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg8/hmehter.pdf(24/11/2015)), s. 452.

¹¹² Siyasi Partiler Kanunu md.70/3

harcama olacağını ve Yasanın 75. maddesi gereğince hazineye gelir kaydedileceğini belirtmiştir¹¹³

Giderlere ait belgeleri saklama süresi, özel kanunlarda gösterilen daha uzun süreye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, kesin hesabın Anayasa Mahkemesinin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıl olarak belirlenmiştir.¹¹⁴

Parti teşkilatı, bağlı bulunduğu üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında parti tüzüğünde gösterilen sürede hesap vermekle yükümlüdür. Bu süre ise altı aydan fazla olamaz.¹¹⁵

2820 sayılı SPK'da partilerin giderleri bölümünde mali sorumluluk kenar başlığını taşıyan 71. maddesinde partilerin yapacakları giderler, sözleşmeler ve girişecekleri yükümlülüklerin kimler tarafından yapılacağı, esasları, sorumluluğun kimlere ait olacağı hususları düzenlenmiştir.

Buna göre, siyasi partilerin yapacakları giderler, sözleşmeler ve girişecekleri yükümlülükler; genel merkezde parti tüzel kişiliği adına, illerde il yönetim kurulu adına yetkili kılınan kişi veya kurul tarafından yapılır.¹¹⁶ Parti genel saymanı, genel sekreteri, başkan vekili, genel başkanı ya da bunlar haricinde herhangi bir kişi ya da kurul da yetkili kılınmış olabilir. İl veya ilçe kurulu adına yetkili kılınan kişi ya da kurullar, il ve ilçelerde harcamaları yapacaklardır¹¹⁷.

Parti organlarının alıma ilişkin ne zaman karar vereceği hususuna SPY'de yer verilmemiştir. Bu durumda parti tüzüklerinde ya da yönetmeliklerinde belirtilen hükümler geçerli olur. Parti tüzük veya yönetmeliklerinde bu konu ile ilgili bir hüküm olmaması durumunda, yetkili organ veya mercii, yapılan harcamaların ne zaman ve hangi durumda yapılacağını önceden bir ilke kararı ile belirleyebilir. Örneğin, kararların aylık alınacağı önceden belirlenir veya öylece her ayın harcamaları ay sonunda karara

¹¹³ AMK; SPMD, E. 1999/16, K. 2008/76, Kt. 29.04.2008; AMK,;SPMD, E. 2000/10, K. 2008/78, Kt.26.04.2008

¹¹⁴ Siyasi Partiler Kanunu md.70/4

¹¹⁵ Siyasi Partiler Kanunu md.70/5

¹¹⁶ Siyasi Partiler Kanunu md.71/1

¹¹⁷ Kılınç, s. 74.

bağlanabilir. Böyle bir ilke kararı da alınmamışsa, ilgili organ veya merci, gerek gördüğü zamanlarda bu kararı alabilir. Bu da yapılmamışsa bütün harcamaların yıllık genel toplamı belirlenerek yıl sonunda bir karar alınması gerekir.

Onanmasına gerek duyulmayan harcamalar; elektrik, su, doğalgaz gibi tarifeye bağlı harcamalar ile daha önce belirtilen 2012 yılı itibariyle 71,17 TL tutardan daha az olan harcamalardır.

Partilerin il ve ilçelerdeki teşkilat kademeleri tarafından parti tüzel kişiliği adına sözleşme yapılmasına ve sorumluluk altına girilmesine ilişkin esaslar, merkez karar ve yönetim kurulunca tespit olunur. Bu esaslara aykırı olarak yahut siyasi partilerin tüzüklerine göre merkez karar ve yönetim kurulunca önceden yazılı yetki verilmediği veya sonradan bir kararla onaylanmadığı takdirde, partinin teşkilat kademelerinin yaptıkları sözleşme ve girişmiş oldukları yükümlülükler sebebiyle, parti tüzel kişiliği hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz ve merkez karar ve yönetim kurulu ya da genel başkan ya da parti tüzel kişiliği aleyhine takipte bulunulamaz. Bu durumda sorumluluk; sözleşmeyi yapan veya yükümlülük altına giren kişi veya kişilere aittir.¹¹⁸

Partilerin gelir ve gider kayıtlarının kamuya açıklanması ile ilgili ülkemizde mevcut olan durum aşağıdaki gibi özetlenebilir¹¹⁹:

•Türkiye’de mevcut yasalar çerçevesinde siyasi partilerin elde etmiş olduğu gelirler ile katlandıkları giderler, partilerin seçim dönemlerinde yaptıkları harcamalar, mali nitelikli işlemleri ilgilendiren parti kayıtları kamuoyuna duyurulmamaktadır.

•Siyasi partilerin seçim dönemindeki harcamalarına ilişkin herhangi bir sınırlama veya tavan bulunmamaktadır.

•Seçimlere katılacak olan adayların yapacağı harcamalara ilişkin olarak da herhangi bir sınırlama veya tavan bulunmadığı için denetlenememektedir.

•Seçim kampanyasında kabul olunabilecek gider kalemleri belirlenmemiştir.

¹¹⁸ Siyasi Partiler Kanunu md.71/2

¹¹⁹ Türker Susmuş. “Türkiye’de Siyasi Partilerin Muhasebe Sisteminin Bir Kamuoyu Eğilim Araştırması Çerçevesinde Denetim ve Saydamlık Açısından Değerlendirilmesi”, Türkiye XXI. Muhasebe Eğitim Sempozyumu Muhasebe Uygulamalarında Etik ve Kamuyu Aydınlatma, - (Bodrum Kervansaray Resort Hotel 29 Mayıs-02 Haziran) İstanbul: Marmara Üniv.DS İsl.Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Birimi, 2002, ss.242-243.

•Seçilenlerin mal varlıkları görevde kaldığı süreler içerisinde düzenli olarak kamuya duyurulmamaktadır.

•Siyasi parti kayıtlarının tutulmasında muhasebe meslek mensuplarından yararlanma zorunluluğu bulunmamaktadır.

•Siyasi partilerin olağan ve seçim dönemlerindeki faaliyetlerini izleyebilecek “Etik Kurulu” bulunmamaktadır.

•Siyasi partilere yapılan bağışların kamuya duyurulmamasına karşın bir sınırlama getirilmiştir.

2.2.3.Siyasi Partilerde Borç Verme Yasağı

SPY'nın 72. maddesine göre, siyasi partilerin üyelerine veya diğer gerçek veya tüzel kişilere borç vermeleri yasaklanmıştır. Anayasa Mahkemesi bu konu ile ilgili verdiği kararında, siyasi partiler tarafından üyelerine avans şeklinde yapılan bir ödemenin, üyesine borç verme niteliğinde olduğu gerekçesiyle yapılan ödemeyi yasaya aykırı bulmuştur.¹²⁰

Partinin partiliye hangi amaçla avans gönderdiği de önemlidir. Eğer partinin parti hizmetleri ile ilgili bir faaliyeti nedeniyle partiliye bir avans veriliyorsa, bu avans yasaklanmış bir avans niteliği taşımaz. Aksi takdirde parti faaliyetlerinin ifası nedeniyle partiliye verilen bir avans, yasaklanmış olan avans niteliği taşır.

Yasanın 116. maddesi ise, SPY kurallarına aykırı olarak kredi veya borç veren veya alanlar ile bu krediyi veya borcu alan veya veren parti sorumlularının, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağını belirtmiştir.

2.2.4.Siyasi Partilerde Giderlere İlişkin Mali Sorumluluk

SPY'nin 71. maddesi partilerin yapacakları giderlerin, sözleşmelerin ve girişilecek yükümlülüklerin kimler tarafından yapılacağını ve ortaya çıkacak mali sorumluluğun kimlere ait olacağını düzenlemektedir.

¹²⁰ AMK; SPMD, E. 1994/17, K. 1995/10, Kt. 26.05.1995.

Siyasi partilerin genel merkezinde parti tüzel kişiliği adına yapılacak harcamaları, sözleşmeleri veya girişilecek yükümlülükleri, parti tüzüğünde belirtilen kişi veya kurullar yaparlar. Yetkili kılınan kişi; parti genel başkanı, parti genel saymanı, genel sekreteri, başkan vekili veya bunların dışında bir kişi olabileceği gibi, merkez karar yürütme kurulu gibi bir kurulda olabilir.¹²¹

2.2.5.Siyasi Parti Harcamalarının Sınırı

Gerek 648 sayılı eski Siyasi Partiler Kanununda ve gerekse 2820 sayılı yeni Siyasi Partiler Kanununda, parti harcamalarına yönelik her hangi bir üst sınır konulmamış ve seçimlerde siyasi partilere mali güçleri oranında ve istedikleri oranda harcama yapma imkânı tanınmıştır. Siyaset kurumu ile ilgili reform çabalarının tartışıldığı dönemlerde, seçim harcamalarının sınırlandırılması da tartışılmakta ve çeşitli öneriler getirilmektedir.¹²² Ancak , Siyasi Partiler Kanunu ile partilerin gelir ve harcamalarına ilişkin kurallar düzenlenmiş olsa da, 2001 yılında yapılan değişiklikle Anayasanın 69. maddesinde yer alan, siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve harcamaların yapılmasındaki usullerin kanunla düzenleneceğine ilişkin kurala rağmen bugüne değin atılmış somut bir adımın bulunmadığını ifade edebiliriz.

2010 yılında yapılan bir kanun değişikliği ile siyasi reklam harcamaları ile ilgili bir düzenleme yapılmıştır¹²³. Ancak Türk Hukukunda, siyasi partilerin ve adayların seçim harcamalarının sınırlandırılmasına ilişkin bir kurala yer verilmemiştir.

Seçim harcamalarının sınırlandırılması, seçim kampanyası harcamalarının seçim sonuçlarını belirlediği fikrine dayanmaktadır. Adaylar ve partilerin, seçimlerde yapacakları yüksek miktarlardaki harcamalar ile seçmenlerin oylarını veya siyasi tercihlerini satın alması mümkündür. Bu görüşe göre, seçim dönemlerinde yapılan harcamaların bu etkisini azaltmak veya gidermek, seçim sürecinin daha adil ve eşit bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır.¹²⁴

¹²¹ Kılınç, a.g.e., s.74.

¹²² Ömer Faruk Alataş, Siyasi Partilerin Mali Yapısı Ve Denetimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni.SBE,2010,S.103

¹²³ 10.04.2010 Tarih ve 5980 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

¹²⁴ Özlem çelik,Amme İdaresi Dergisi, Cilt 45, Sayı 3, Eylül 2012, s. 120

Çok zengin bir iş adamının, aşırı mali kaynaklar kullanarak kendisini belirli bir seçim çevresinden milletvekili seçtirtmesi mümkündür. Ancak demokrasilerde para gücüyle seçim kazanılmasını kabul etmek mümkün değildir. Bu nedenle partilerin ve milletvekili adaylarının seçim harcamalarının sınırlandırılması gerekir. İşte bu yüzden birçok ülkede, siyasal yarışta haksız rekabeti önlemek için siyasi partilerin ve adayların seçim harcamalarının sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Bu türden bir sınırlandırmaya ülkemizde de ihtiyaç vardır¹²⁵.

¹²⁵ GÖZLER, Kemal: Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 4. Baskı, Bursa, Ekin, 2007.s.203.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERDE MEVCUT MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ

Çalışmanın üçüncü bölümünde siyasi partilerde mevcut muhasebe sistemi, sistemi oluşturan bütün öğeler ile incelenecektir. Bu kapsamda; siyasi partilerde mevcut muhasebe politikaları, kayıt düzeni, finansal raporlama irdelenecek ve denetim mekanizmasının işlerliği açıklanacaktır.

3.1.SİYASİ PARTİLERDE MEVCUT MUHASEBE POLİTİKALARI

Muhasebe politikaları, finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulması için işletme tarafından kabul edilmiş ilkeler, esaslar, gelenekler ve uygulamalardan oluşmaktadır.¹²⁶ İşletmelerde olduğu gibi siyasi partilerde de muhasebe politikaları muhasebe tümlemi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak siyasi partilerde sistematik bir muhasebe sisteminin olmayışı ve yasayla siyasi partilerin tabi olacağı muhasebe ilkelerine ilişkin bir düzenleme getirilmemesi doğal olarak sistem içerisinde uygulanacak olan politikaların da belirlenmesini zorlaştırmaktadır.

Siyasi partilerin mevcut muhasebe sistemleri içerisindeki muhasebe politikaları ağırlıklı olarak partilerin gelir ve giderlerine yön veren kısıtlamalardan meydana gelmektedir. Siyasi partilerin kanunda belirtilen kişi ve kurumlardan bağış kabul etmemesi, partiye bağış yapabilecek gerçek ve tüzel kişilerin yıl içinde belirlenen yıllık tutarın üzerinde bağışta bulunamaması, partilerin kredi veya borç alamaması, yapılacak olan harcamaların partinin tüzel kişiliği adına yapılması ve amaçlarına uygun olması bu kısıtlara örnek olarak verilebilmektedir.

Türkiye'de yer alan siyasi partiler muhasebe kayıtlarını nakit esasına göre oluşturmakta, elde ettikleri tüm nakdi ve gayri nakdi varlıkları gelir olarak muhasebeleştirirken, harcamaları da gider olarak muhasebeleştirmektedirler. Gelirler tahsil edildiğinde, bütün harcamalar ödendiğinde Gelir ve Gider Defteri'ne kaydedilmektedir. Alınan ve/veya bağış yapılan maddi duran varlıklar alındığı yıl gider

¹²⁶ Türkiye Muhasebe Standartları “TMS 8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar”, TÜRMOB Yayınları, 2009.

olarak gösterilmekte ve sonraki yıllarda finansal raporlarda gösterilmemektedir. Stoklar, maliyet değerleri ile kayıtlara alınmaktadır. Diğer bilanço kalemleri, kayıtlı değerleriyle tarihi maliyet esasına göre kayıtlarda yer almaktadır.

3.2.SİYASİ PARTİLERDE MEVCUT KAYIT DÜZENİ

Siyasi partilerin seçim kampanyalarını yürütmeleri (seçim otobüsleri, bayraklar, flamalar, seçim büroları), her il ve ilçede teşkilatlanmaları, büyük bir parti genel merkezine sahip olmaları, merkez, il ve ilçe teşkilatlarında personel istihdam etmeleri gibi hususlar göz önüne alındığında, bu organizasyonların da bir muhasebe sistemine sahip olmaları gerektiği göz ardı edilemez.¹²⁷

SPY'nin 73. maddesinde, “siyasi partilerin hesapları, bilanço esasına göre düzenlenir” ifadesi yer almaktadır. Yasa, siyasi partilerin bilanço esasına göre defter (günlük defter (yevmiye defteri), büyük defter (defteri kebir), envanter defterini) tutmaları gerektiği net olarak belirtmektedir. Ancak Yasa da bu hüküm yer almakla beraber, siyasi partilerin bilanço esasına göre defter tutmaları zorunluluğundan söz edilmemektedir. Bu nedenle siyasi partiler, hesaplarını işletme hesabı esasına göre tutmaktadırlar. Siyasi partilerin işletme hesabı esasına göre defter tutmalarının temel nedeni ise, Yasanın, partinin mali işlemlerine ilişkin bütün maddelerinde, gelir-gider hesaplarını belirtmesi, partiler açısından işletme hesabı esasının daha uygulanabilir görülmesi ve partilerin tutacakları defterleri tanımlayan 60. madde de gelir-gider defterinin tutulacağı belirtilmesidir. Siyasi partiler, tercihleri doğrultusunda, bilanço esasına göre günlük defter, büyük defter ve envanter defterini tutabilirler.

Siyasi partilerin hesaplarının gelir ve gider esasına göre kaydedilmesi kuralı, Anayasa Mahkemesi tarafından aynen benimsenmiş ve tutulması gereken defter konusunda bir ayırım yapılmamıştır. Mehter bu durumu, Anayasa Mahkemesi'ne mali denetim için verilmesi Yasayla zorunlu tutulmuş olan konunun, defterler değil, SPY'nin 73. ve 74. maddelerinde niteliği ve içeriği belirlenmiş olan hesaplar olduğunu ileri sürerek açıklamaktadır.¹²⁸

¹²⁷ ÖZKAN, Azzem: “Ülkemiz Siyasi Partilerinde Muhasebe Kayıt Düzeni ve Denetimi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 7, Yıl: 2003.s.66

¹²⁸ Mehter, a.g.e, s.25.

Siyasi partilerin kayıt düzeni, siyasi partilerce tutulacak defterler ve kullanılacak belgeler olmak üzere iki alt başlık altında incelenebilir.

3.2.1.Siyasi Partilerde Tutulacak Defterler¹²⁹

SPK' nun 60. maddesine göre siyasi partilerin tutmak zorunda oldukları defterler;

- Üye kayıt defteri,
- Karar defteri,
- Gelen giden evrak kayıt defteri,
- Gelir ve gider defteri,
- Demirbaş eşya defteri,

şeklindedir. Siyasi partiler, yukarıda sayılı olan defterlerin yanı sıra, parti organ ve kurullarınca tutulmasında fayda görülen diğer defterleri de, parti tüzüğü ve iç yönetmeliğinde belirtmek şartıyla tutabilir.

3.2.1.1.Üye Kayıt Defteri

Siyasi Partiler Kanunu Madde 60'a göre Üye kayıt defteri, her kademedeki parti organlarında, partiye üye kaydedilen kişilerin yazıldığı defterdir. Üyeler bu deftere, mahalle ve köy esasına göre, kayıt sıra numarası izlenerek kaydedilirler.

Partiye üye olmak isteyen bireyler, partiye giriş işlemlerini içeren "üyelik beyannamesini" doldurmak mecburiyetindedirler. Üye giriş beyannamesi iki nüsha düzenlenir ve üzerine üye defterinde yer alan kayıt sıra numarası kaydedilir. Üye giriş beyannamesinin asıl nüshası, ilçede, bu iş için ayrılmış dosyada muhafaza edilir. Beyannamenin bir örneği ise aynı şekilde saklanmak üzere il başkanlığına gönderilir.

¹²⁹ Bu bölümde, Siyasi Partilerin Kullandığı defterlere ait aşağıda ki alt başlıklarda verilen örnek şekiller tek parti (AKP) üzerinden verilmiş olup, bunun nedeni TBMM de temsil edilen ve Siyasi Parti Grubuna sahip olan diğer Partilerin İlgili Örnek Şekillerini (Üye Kayıt defteri, Karar Defteri vb..) İnternet ortamındaki Kurum Kimliği Kılavuzlarında içermemesi ve bu sebeple internet veya diğer yollarla erişiminin sağlanamaması sebebiyledir.

Üye kayıt defterine; üyelerin adı-soyadı, meslekleri, adresleri, doğum yeri ve tarihi gibi kimlik bilgileri ile partiye giriş ve çıkış tarihleri yazılır. Her üyeye defterden bir sayfa açılır ve üyenin fotoğrafı bu sayfaya yapıştırılır. Yeni parti üyesi, kendi mahalle veya köyüne ait deftere veya defterlerin bölümlerine kaydedilir. Parti genel merkezinin belirleyeceği ve uygun görülecek bir defter üye kayıt defteri olarak kullanılabilmesi gibi, mevzuatın uygun gördüğü ölçüde üyelik işlemleri için bilgisayar programından da yararlanır. Parti örgütlerindeki ve organlarındaki üye kayıt defterlerinin özetleri, parti genel merkezinde ayrı bir deftere kaydedilir. Ancak, genel merkezdeki üye kayıt özetlerini içeren bu defterin nasıl tutulacağı, parti iç yönetmeliğinde gösterilir¹³⁰.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 42. madde ikinci fıkrasında ise üye kayıt defterlerinin denetimi ve denetim esasları düzenlenmiştir. Buna göre; üye kayıt defterleri, ilçe seçim kurulu başkanının denetimi altındadır. Üye kayıt defterleri, en az altı ayda bir defa ilçe seçim kurulu başkanı tarafından incelenir ve kayıtların usule uygun olarak tutulup tutulmadığı bir tutanakla belirlenir.

Üye kayıt defteri örneği Şekil 3.1'de sunulduğu gibidir.

¹³⁰ Mehter, a.g.e, s.13.

3.2.1.2.Karar Defteri

Siyasi partilerin ilgili organ ve kurul tarafından verilen kararlarının, tarih ve sıra numarasına göre kaydedildiği deftere "Karar Defteri" adı verilir. Organ ya da kurul tarafından alınan kararlar, toplantıya katılanlar tarafından imzalanır. Muhalif olan üyeler, muhalefet gerekçesini yazarak imzalar ve istenirse kararın bir örneği muhalefet şerhini koyanlara verilir. Kongre tarafından alınan kararları içeren kongre tutanak özetleri karar defterine geçirilir. Bu karar ve özetler, kongre divanı tarafından imzalanır.

“İlgili organ” kavramı uyarınca, karar defterinin, kongre dışındaki diğer tüm organlar tarafından kullanılması gerekmektedir. Siyasi partinin yalnızca il, ilçe, genel merkez kararları değil, diğer örgüt kademelerinde alınan kararların da karar defterine geçirilmesi zorunludur. Örneğin, bir partinin organlarından olan TBMM grubunda veya il genel meclisi gruplarında ya da belediye meclis gruplarında, parti tüzüğü uyarınca kurulmuş ise kadın kollarında, gençlik kollarında ve diğer gerekli görülen yan kuruluşlarında, yurt dışı örgütlerinde karar defteri tutulması gerekmektedir.

Siyasi partilerde kongre kararlarının kaydedilmesi amacıyla farklı bir kongre karar defteri de tutulabilir. Kongrece alınan kararlar ve kongre tutanakları, özetlenerek kongre karar defterine yazılır, alınan kararlar başkanlık divanı üyelerince imzalanır.¹³¹

Karar Defteri örneği Şekil 3.2’de görüldüğü gibidir.

¹³¹ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 60/3.

KARAR DEFTERİ

Karar Sıra No	Karara Esas Olan Evrakın			Mevzuatın mahiyeti ve hülasası
	Tarih	No	Nereden Gönderildiği	

Toplantı Tarihi: .../.../... Günü

Başkanın Adı Soyadı:

.....

Azaların Adı Soyadı:

.....

KARAR METNİ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 3.2. Karar Defteri Örneği, Kaynak: AK PARTİ Kurum Kimliği Kılavuzu,2015,s.86.

3.2.1.3. Gelen ve Giden Evrak Kayıt Defteri

“Gelen ve Giden Evrak Kayıt Defteri”, siyasi partilerin genel merkez, il, ilçe, belde, kadın kolları, gençlik kolları, yurt dışı temsilciği, partinin TBMM grubu, il genel meclisi ve belediye meclisi gibi bütün örgütlerine gelen ve bu örgütlerden başka yerlere gönderilen evrakın kaydı için tutulan defterdir.

Gelen ve giden evrak kayıt defterine; gelen ve giden evraklar tarih ve numara sırasıyla kaydedilir¹³². Gelen ve giden evrak defterine kaydedilen belgelerden, gelen evrakların asılları, gönderilen evrakların ise örnekleri, sıra esaslı gözetilerek ayrı ayrı dosyalarda saklanmalıdır.

3.1.1.4. Gelir ve Gider Defteri

Siyasi partilerin mali işlemleri sonucu elde edilen gelirlerin hangi kalemlerden oluştuğunu ve bu gelirlerin hangi işler için kullanıldığını gösteren deftere “Gelir ve Gider” adı verilir. SPY’nın 60. maddesinde yer alan “parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan giderlerin ne tür işlere ve yerlere harcandığı, ilgili deftere sıra ile belgeleri de belirtilerek geçirilir” ifadesiyle, gelir ve gider defterine atıfta bulunulmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin, siyasi partilere ilişkin mali denetiminde önemli bir yer tutan gelir gider defteri, İl Seçim Kurulu'na onaylatılmak suretiyle kullanılır. Gelir ve gider kayıtlarının tutulduğu bu defterin; kayıt sıra numarası, kayıt tarihi, gelir ve giderin çeşidi, gelir veya giderin tutarı gibi bilgileri içermesi gerekmektedir. Ayrıca yapılan kayıtların, gelirlerin nerelerden alındığını ve giderlerin nelere yapıldığını gösteren belgelere dayanılarak yapılması son derece önemli olduğunu belirtmek gerekir.

SPK' nun 73. maddesi 2. fıkrası "...siyasi partilerin hesapları bilânço esasına göre düzenlenir." ifadesi yer almaktadır. Bilânço esasına göre tutulacak defterlerin neler olduğu, Vergi Usul Kanunu (VUK)' da, Türk Ticaret Kanunu (TTK)' da ve diğer mevzuatlarda yer almaktadır. Yasa hükmü böyle olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, işletme hesabı defterinden, Amerikan tipi gelir-gider

¹³² SPY, Madde: 60.

defterinden ve yevmiye defteri ile defter-i kebirden bahsedilmektedir. Yapılan araştırmalarda Anayasa Mahkemesi'nin kesin hesap incelemesine ilişkin verdiği çeşitli kararlarında da, işletme hesabı esasının kullanılmayacağı yönünde bir karara da rastlanmamıştır. Dolayısıyla yukarıdaki bilgileri içerecek olan, ikinci sınıf işletme defteri, Amerikan tipi gelir-gider defteri veya partice belirlenmiş özel bir defter şeklinin gelir-gider defteri olarak kullanılmasında Anayasa Mahkemesince bir sakınca görülmemiştir. Uygulamada da, genellikle işletme hesabı defteri -özellikle- il ve ilçe teşkilatlarında kullanılmaktadır.¹³³

Gelir ve gider defteri iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi gelirlerdir. Gelirler için defterin sağ tarafı kullanılır ve her bir gelir tarih ve numara sırasına göre kaydedilir. Ayrıca gelirin sağlandığı makbuzun numarası yazılır ve hangi tür gelir olduğu açıklanır. Geçen yıldan devreden kasa mevcudu da gelir gider defterine gelir olarak kaydedilir. Partinin dönem içinde borçlanarak aldığı bir mal olabilir. Bu malın bedeli, gelir ve gider defterine gider olarak kaydedileceği için, dönem sonunda ödenmeyen borç, deftere gelir olarak kaydedilir. Böylece nakit dengesi sağlanmış olur. Buradan siyasi partilerdeki kayıtlarda nakit esasının benimsenmiş olduğu sonucuna ulaşılabilir. Gelir ve gider defterinin ikinci kısmı, giderlerin kaydedildiği defterin sol tarafıdır. Gider kayıtları da, gelirlerde olduğu gibi tarih ve numara sırasına göre kaydedilir. Yine bu kısımda giderlerin, ne gibi işlere ve yerlere harcandığını gösteren belgelerin numarası yer alır ve gider çeşitine ilişkin açıklama yapılır. Dönem sonunda ise, gelir ve gider defterinin gelir kısmı ile gider kısmı karşılaştırılır. Döneme ilişkin gelirlerin giderlerden fazla olması durumunda, lehte bir fark ortaya çıkar ve bu fark defterin gider bölümüne izleyen yıla devreden nakit olarak kaydedilir. İzleyen yıl ise bu tutar, defterin gelir sütununa, geçen yıldan devreden nakit olarak kaydedilir. Siyasi partilerin kredi ve borç verme ile alma yasakları olduğundan dolayı, kredi ve borç alma ve verme kapsamındaki alacak ve borçlar için herhangi bir kayıt yapılmaz¹³⁴ ki bu tür alacak ve borçların varlığı da zaten yasaya aykırılık taşır.

¹³³ Özkan, a.g.e., s.67.

¹³⁴ Özkan, a.g.m. s. 5.

GİDER İŞLETME HESABI DEFTERİ

Sıra No	Kayıt Tarihi	Alınan Fatura veya Vesikanın Tarihi ve Numarası	AÇIKLAMA (İzahat)	Ödenen Ücret ve Diğer Giderler	Alınan Emtia (Mal) Bedeli	İndirilecek Katma Değer Vergisi	TOPLAM
1							X
2							X
3							X
4							X
5							X
6							X
		TOPLAM (YEKÜN)					X

GELİR İŞLETME HESABI DEFTERİ

Sıra No	Kayıt Tarihi	Verilen Fatura veya Vesikanın Tarihi ve Numarası	AÇIKLAMA (İzahat)	Alınan Ücret ve Diğer Giderler	Satılan Emtia (Mal) Bedeli	Hesaplanan Katma Değer Vergisi	TOPLAM
1							X
2							X
3							X
4							X
5							X
6							X
	TOPLAM (YEKÜN)						X

Şekil 3.3.Gelir-Gider Defteri.

3.2.1.5.Demirbaş Eşya Defteri

"Demirbaş Eşya Defteri", parti tarafından alınan veya partiye bağışlanan demirbaş eşya, taşıt veya taşınmaz malların, ilgili belgelerce tevsik edilerek, tarih sırasına göre yazıldığı defterdir. Yıl içinde satın alınan demirbaş, öncelikle gider olarak ilgili yılın gelir ve gider defterine, daha sonra da demirbaş eşya defterine kaydedilir. Demirbaşların bağış yoluyla alınması durumunda, alınan demirbaşın emsal bedeli, gelir

ve gider defterine hem gelir hem de gider olarak kaydedilir ve hesap bu şekilde dengelenir. Ayrıca demirbaş eşya defterine de kayıt yapılır.

Siyasi partilerin sahip olduğu her bir demirbaş a ait bir demirbaş numarası vardır. Bu demirbaşlar, satın alınmış ise türü, alış tarihi ve alış tutarı; bağış ise bağış ile ilgili bilgileri kapsayacak şekilde demirbaş eşya defterine kaydedilir. Partinin, kullanım sonucu aşınan ve yıpranan, kullanılmaz veya hizmete elverişsiz duruma gelen demirbaşlarının, bir komisyonca durumu belirlenerek, düzenlenecek tutanakla demirbaş eşya defterinden silinmelidir. Söz konusu demirbaş eşyanın parasal bir değeri varsa ve demirbaşın satılması durumunda, sağlanan paranın ilgili belgelere dayalı olarak partiye gelir kaydedilmesi gerekir.¹³⁵

Demirbaş eşya defterinin, partinin mevcut bütün organlarınca tutulması gerekmektedir. Eğer partinin yan kuruluşları ve yurt dışı temsilcilikleri varsa onlarında bu defteri tutmaları zorunludur. Bu defterler de İlçe Seçim Kurulu'na onaylatılır.

¹³⁵ Mehter, a.g.e., s.18.

DEMİRBAŞ EŞYA DEFTERİ

Sıra No	Cinsi, Şekli ve Vasıfları	Adedi	Edinme Şekli	Edinme Tarihi	Kullanıldığı Yer	İmha/Satış /Hibe Kararının Tarih ve Sayısı	Verildiği Yer	Açıklama

Şekil 3.4.Demirbaş Eşya Defteri.

3.2.1.6.Siyasi Partilerce Tutabilecekler Diğer Defterler

SPK, siyasi partilerin organ ve kurullarının, tutulmasında yarar görülen diğer defterlerin, parti tüzük ve iç yönetmeliklerinde gösterilmek şartıyla kullanılabilmesine olanak vermektedir.¹³⁶ Bu defterlere örnek olarak kasa defteri, banka hesapları defteri, yardımcı gider defteri, borçlar defteri, avans defteri vb. defterler verilebilir.

¹³⁶ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 60/7.

3.2.1.7.DeFTERlerin Onaylanması Ve DeFTER Ve Kayıtlarla İlgili Yaptırımlar

Siyasi Partiler Kanunu'nda belirtilen ve tutulması zorunlu olan üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak defteri, demirbaş eşya defteri, gelir ve gider defteri gibi defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan oluştukları, teşkilatın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve onaylanır. Bu konu Yasanın 60. maddesinde "*Bütün defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları teşkilatın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve tasdik edilir.*" şeklinde düzenlemiştir. Zorunlu olmayan defter ise teşkilat kademesinde kendi mühürleri ile mühürlenerek, iki yönetim kurulu üyesince onaylanabilir. Söz konusu defterler, yapılan ilk onayla birden fazla yıl kullanılabilir.

Kanun koyucu SPK' nun 113. Maddesi ile siyasi partilere, usulüne uygun olarak tutulmayan defter ve kayıtlarla ilgili olarak iki tür ceza öngörmüştür. Bunlardan birincisi; Yasanın 60. maddesinde belirtilen ve tutulması zorunlu olan defterlerin ve kayıtların, siyasi partiler tarafından tutulmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda söz konusu defter ve kayıtları tutmayanlar, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İkincisi ise, bu defter ve kayıtları tuttukları halde, tahrif edenler veya bu defter ve kayıtları yok edenler veyahut bu defter ve kayıtları tuttukları halde yetkili makamların istemesi durumunda vermeyip gizleyenlere uygulanır. Bu fiilleri işleyenler ise bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

3.2.2.Siyasi Partilerce Kullanılacak Belgeler

Anayasa Mahkemesi'nce denetlenen siyasi partiler, denetim esnasında defterlerine yapmış olduğu gelir ve gider işlemlerini, dayanağı olan belgeler ile ispatlamak zorundadırlar. Bu zorunluluğun yerine getirilmemesi durumunda, bir yaptırım ile karşılaşacağını bilen siyasi partiler bu konuda hassas davranmaya özen göstermelidir.

Siyasi partiler, kar amaçlı birer kuruluş olmasalar da, finansal bir yapısının bulunması nedeniyle gelir veya gider hareketi yaratan her türlü işlemleri için belge kullanmaya ihtiyaç duyarlar. Bu belgeler; parti dışındaki kişi ve kurumlardan alınan

belgeler ile parti tarafından düzenlenip gerektiğinde karşı tarafa verilen belgeler ve mahsup belgeleri olmak üzere üç grupta toplanabilir.

Örneğin partinin dışarıdan satın aldığı bir demirbaş karşılığında aldığı fatura, partinin dışarıdan aldığı bir belgedir. Buna karşın, partiye bağış yapmak isteyen bir kişiye ya da yıllık aidat ödemesinde bulunacak bir kişiye verilecek olan belge ise, parti tarafından düzenlenip dışarıya verilen belgedir. Ayrıca, parti faaliyetlerini yerine getirmek amacıyla ilgili kişiye avans olarak para verilmesi ve daha sonra bunun mahsubu sırasında düzenlenen belge ise alınan ve verilen belgelerinde içinde bulunduğu mahsup belgesidir.

Bu nedenle siyasi partilerce kullanılan belgeleri çeşitleri açısından sınıflandırarak incelemek yerinde olacaktır. Bu sebeple bu belgeler; alınan belgeler, verilen belgeler ve mahsup işlem ve belgeleri olarak üç grupta incelenecektir.

3.2.2.1. Alınan Belgeler

"Alınan Belgeler", siyasi partilerin çeşitli amaçlarla yapmış oldukları harcamalar karşılığında aldıkları belgelerdir. Bu belgeler ülkemizde başta VUK olmak üzere diğer yasalara da konu olmuştur. Alınan fatura, yazar kasa fişi, postaneden alınacak pul veya gönderiler karşılığında verilen belge, uçak bileti, serbest meslek makbuzu, bina vergisi ödendi makbuzu, motorlu taşıtlar vergisi ödendi makbuzu, noter makbuzları, kira ödeme makbuzları, ücret bordoları, vergi dairesi ödeme makbuzları vb. gibi belgeler, yapılan harcamalar karşılığında dışarıdan alınan belgelere örnek olarak gösterilebilir. Partilerin kayıt altına alacağı harcamaların bu tür belgelere dayandırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, belge ile ispatlanamayan parti harcamaları, mali denetimde kesin olarak kabul edilmeyip, söz konusu harcama tutarı hazineye gelir olarak kaydedilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mali denetiminde, muhasebe biliminin genel kabul görmüş temel kavramlarından "Tarafsızlık ve Belgelendirme" kavramına önem vermektedir. Özellikle siyasi partilerin mal ve hizmetin tutarını gider kaydedebilmesi için, fatura, gider pusulası ve serbest meslek makbuzundan birinin dayanak olarak gösterilmesi zorunludur. Bu belgelerin düzenlenmesi gerektiği durumda

yalnızca makbuz veya tutanak ile söz konusu mal ya da hizmet alımının belgelendirilmeye çalışılması Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmemektedir.

3.2.2.2.Verilen Belgeler

"Verilen Belgeler", partilerin, siyasi faaliyetlerini ve finansal işlemlerini devam ettirirken elde edeceği gelirler sebebiyle kendilerinin hazırladıkları ve düzenledikleri belgeler olarak tanımlanmaktadır. Bu belgelerin en önemlisi gelir makbuzları olarak kabul edilmektedir. Örneğin, bir üyenin ödediği aidat, milletvekili aday adaylığı aidatı veya partiye giriş aidatı gibi gelirler, gelir makbuzları düzenlenerek tahsil edilir. Bu makbuzların taşınması gereken özellikler şu şekilde ifade edilebilir;¹³⁷

- Gelir makbuzları, il ve ilçe esasına göre genel merkez tarafından bastırılır.
- Bu makbuzları; genel merkez illere, illerde ilçelere zimmetle verir.
- Teşkilatlar gelir makbuzu bastırmazlar.
- Gelir makbuzlarında karalama ve rakamlarla oynama yapılamaz.
- Gelir makbuzunu kesenin adı soyadı ve unvanı makbuzda yazılıdır.
- Bağışı yapanın adı, soyadı, adresi, bağış tarihi ve bağış tutarı mutlaka yazılmalıdır.
- Makbuzlar, tarih ve numara sırasına göre gelir ve gider defterine kaydedilir.

Gerek gelir makbuzu, gerekse partice düzenlenebilecek diğer belgelerde önemli olan konu, yapılan işin ne olduğunu ve yasanın içermesi zorunlu tuttuğu bilgilerin ayrıntılı ve tam olarak bu belgelerde yer alması gerektiğidir.

¹³⁷ Marşap ve Akbulut, a.g.e., s.46.

3.2.2.3.Mahsup İşlemleri ve Belgeleri

Mahsup işlemi, yapılan bir finansal işlemin sonraki bir zamanda yeniden işleme alınması ve önce yapılan finansal işlemin sonuçlandırılmasını ifade eder. Mahsup işlemleri, genellikle siyasi partilerin belirli bir görev veya hizmetin yerine getirilmesi için ilgili kişiye önceden verdikleri avansların, görev ve hizmetin tamamlanması sonrası, avansı alan kişinin parti saymanlığına gelip, yaptıkları harcamaları gösteren gerekli belgeler ile hesap vermesi işlemi sırasında gözlenmektedir.

Siyasi partiler çeşitli nedenlerle gerek personellerine, gerekse üçüncü kişilere avans verebilirler. Örneğin, maaş ve yolluklarına istinaden ya da belirli bir görev veya hizmetin yerine getirilebilmesi amacıyla personele avans verilebileceği gibi, partinin işlerini izleyen bir avukata da avans verilebilir.¹³⁸ Avans konusunda önemli olan, avansların verildiklerinde muhasebeleştirilmesidir. Partilerin avans olarak verdiği paraları, avans hesabı ile kasa veya banka hesabını karşılıklı çalıştırarak muhasebeleştirilmesi gerekir. Avansın harcanması durumunda ise gider hesabı ile avans hesabının karşılıklı çalıştırılır. Ancak uygulamada siyasi partilerin, verilen avansları harcandığı tarihte ödeme o anda yapılmıyormuş gibi göstererek muhasebeleştirdiği görülmektedir. Bir başka ifadeyle avans verildiği anda muhasebeleştirmeyip, harcandığı anda giderler hesabı ile kasa hesabını karşılıklı çalıştırarak para o zaman verilmiş gibi direkt gider yazılarak muhasebeleştirmektedir. Öyle bir muhasebe, verilen avansı değil, harcanan tutarı muhasebeleştirmiş olmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu durumu, muhasebenin temel ilkelerine aykırı bulmakta ve verilip de harcanmayan avansların kayıt altına alınmadığından, kişilerin üzerinde kalmış olmalarına karşın defter ve belgelerde izlenemeyeceğini belirtmektedir. Bu durum da mali denetimi olumsuz yönde etkileyecektir.

Avansın kapatılması (mahsup edilmesi), avansı alan kişinin hizmeti tamamladıktan sonra, yaptığı harcamaların her birine ilişkin aldığı belgeleri (uçak bileti, otel faturası, restoran belgesi, taksi makbuzu vb. gibi belgeleri) parti saymanlığına teslim etmesi ile gerçekleşmektedir. Bu belgeler, parti yönetimi tarafından düzenlenmiş ve adına avans mahsup fişi veya belgesi gibi bir ad verilen belgeye bağlanır.

¹³⁸ Mehter, a.g.e, s.22.

3.3.SİYASİ PARTİLERDE FİNANSAL RAPORLAMA

Siyasi partilerde finansal raporlama bu bölümde sadece ülkemizdeki uygulamalar dikkate alınacaktır. Böylece mevcut finansal raporlama çok yönlü olarak ele alınabilecektir.

3.3.1.Türkiye’de Siyasi Partilerde Finansal Raporlama

Siyasi partilerin bir mali yıla ait olarak yapmış oldukları finansal işlemleri sonucu ortaya çıkan mali tablo ve raporları, kesin hesap çizelgeleri ile birleşik kesin hesap çizelgeleri olarak adlandırılmaktadır. Siyasi partilerin faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmamakla beraber, partilerin gelecek bir yıla ilişkin gelir ve gider tahminlerini içeren yıllık bütçeleri de siyasi partilere ait finansal raporlar arasında bulunmaktadır.

Siyasi partilerin düzenlemiş oldukları gerek mali tablolar gerekse de düzenleniş biçimleri açısından belirli bir tekdüzen sistem bulunmamaktadır. Bununla birlikte siyasi partiler mali raporlamanın temelini oluşturan ve partinin varlık ve kaynak yapısını gösteren bilançolarını ise isteğe bağlı olarak düzenlemektedirler. Bu sebeple siyasi partilerin mevcut finansal rapor çeşitleri bu bölümde tek tek ele alınacaktır.

3.3.1.1.Kesin Hesap ve Birleşik Kesin Hesap Çizelgeleri

Kesin hesap, partilerin bir mali yıla ait gelir ve giderlerin dönem sonundaki envanteri olarak tanımlanabileceği gibi, parti örgütleri aracılığıyla ve genel merkez tasarrufuyla hazırlanan ve mali denetim için Anayasa Mahkemesi'ne verilen, ilgili dönemin hesap sonuçlarını içeren çizelgeler olarak adlandırılabilir.

SPK' nun 73. maddesi uyarınca; parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere il teşkilatları, her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir önceki yıla ilişkin uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesaplarını hazırlamak zorundadırlar. İl teşkilatlarından parti merkezine gönderilen kesin hesaplar ile parti merkezine ilişkin olan kesin hesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir.

Bir bütçe yılına ait kesin hesaplar:¹³⁹

İlçelerde en geç Şubat ayında hazırlanmaya başlanarak tasdikli sureti Mart ayı sonuna kadar İl Başkanlığına gönderilmesi iç yönetmenliklerde düzenlenebilir.

İl teşkilatı kendi kesin hesabını da aynı sürede hazırlamaya başlar ve bağlı ilçeler kesin hesapları ile birleştirerek il kesin hesabı tasdikli suretini, il ve ilçelerin ayrı ayrı tasdikli kesin hesap cetvellerinin birer suretini de ekleyerek en geç Nisan ayı sonuna kadar Genel Merkeze gönderir.

Genel Merkez kesin hesabı da en geç Nisan ayı sonuna kadar hazırlanır. Nisan ayı sonunda, bütün illerden gelen kesin hesaplar, Genel Merkez tarafından incelenerek Genel Merkez kesin hesapları ile birleştirilir. Partinin birleştirilmiş kesin hesabı Merkez Karar ve Yönetim Kurulunca incelenip karara bağlandıktan sonra, ilçeleri de kapsayan iller ve Genel Merkezin ayrı ayrı tasdikli birer örnek kesin hesapları ile birlikte, en geç Haziran ayı sonuna kadar, Genel Başkanlıkça Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına verilir.

Kesin hesapların hazırlanması, incelenmesi ve onayı; hesap ve işlemlerin her kademedeki Yönetim Kurulları ile Kongreler ve Büyük Kongre tarafından Siyasi Partiler Kanunu ve Parti Tüzüğü'nün ilgili hükümleri muvacehesinde incelenerek karara bağlanmış olması anlamını taşır.

Siyasi partilerin bir mali yıla ait gelirlerini ve giderlerini gösteren kesin hesabı ise; partinin teşkilatı bulunan illerden gönderilen ve adına bağlı ilçe teşkilatlarını da kapsayan il kesin hesabı denilen çizelgelerin gelir ve gider kısımlarında yazılı hesap bakiyelerinin, aynı ad altında üst üste konulması ve buna genel merkez hesaplarının da eklenmesi suretiyle oluşturulabilmektedir.

Partilerin il örgütlerinden gönderilen kesin hesapları ile genel merkeze ait olan kesin hesaplarının, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanması ve birleştirilmesi ile "birleşik kesin hesaplar" ortaya çıkar.

¹³⁹ Serkan Acınoroğlu, "Türkiye'de Siyasi Partiler Maliyesi ve Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımlarının Analizi", Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2010, s.59.

Anayasa Mahkemesi'nin partileri denetiminde ön önemli paya sahip olan, birleşik kesin hesaplardır. Bu hesaplar üzerinde yer alan, gelir ve giderlerin ilgili belge ve defterler ile karşılaştırılması ve incelenmesi yapılır ve kararlar ortaya çıkan sonuca göre verilir.

.....PARTİSİ BAĞLI İLÇELERİDE KAPSAYAN İL ÖRGÜTÜ KESİN HESABI			
İlin Adı Ait Olduğu Yıl			
Tutar (TL)		Tutar (TL)	
GELİRLER		GİDERLER	
Üye Giriş Aidatı		Personel Giderleri	
Üye Yıllık Aidatı		Temsil ve Ağır lama Giderleri	
Bağış ve Yardımlar		Basılı Kağıt-Kırtasiye-Büro Gid.	
Faaliyet Gelirleri		Haberleşme Giderleri	
Diğer Gelirler		Taşıma ve Araç Giderleri	
		Seyahat Giderleri	
		Kira Giderleri	
		Tamir Bakım Onarım Giderleri	
		Isıtma Aydınlatma Temizlik Gid.	
		Vergi-Harç-Noter-Sigorta Gid.	
		Demirbaş Alımları	
		Teşkilata Yardım Giderleri	
		Özel Aidat İadesi	
		" "	
Geçen Yıldan Devr. Nakit (Kasa/Banka)		Önceki Yıldan Kalan Borç Ödemeleri	
... YILI GELİRLER TOPLAMI		... YILI GİDERLER TOPLAMI	
Yıl Sonundaki Borçlar		Kasa Mevcudu	
		Banka Mevcudu	
.... YILI GELİRLER GENEL TOPLAMI	 YILI GİDERLER GENEL TOPLAMI	
..... İl Başkanı Adı Soyadı İmza Mühür			

Şekil 3.5. İl Kesin Hesap Çizelgesi Örneği.

..... PARTİSİ..... YILI KESİN HESAP ÇİZGELGESİ							
GELİRLE R	GENEL MERKEZ	ADET İL BAŞKANLIĞ I	TOPLAM	GELİRLE R	GENEL MERKEZ	ADET İL BAŞKANLIĞ I	TOPLAM
Üye Giriş Aidatı				Personel Giderleri			
Bağış ve Yardımlar				Tems. Ve Ağır. Gid.			
Faaliyet Gelirleri				Haberl. Giderleri			
" "				Kira Giderleri			
				Demirbaş Alımları			
				Bina Alımları			
				Basın Yayın Giderleri			
Geçen Yıldan Devreden Nakit							
TOPLAM GELİR				TOPLAM GİDER			
Yıl Sonundaki Borç				Yıl Sonu Kasa Mevcudu			
				Yıl Sonu Banka Mevcudu			
GENEL TOPLAM				GENEL TOPLAM			

Şekil 3.6. Parti Kesin Hesap Çizelgesi Örneği, **Kaynak:** Mehter, Hamdi; a.g.e.,

s.34.

İLLER	Üye Giriş Aidatı	Bağış ve Yardım	Geçen Yıldan Devreden Gelir	Gelirler Toplamı	Sene Sonu Borç	Genel Toplam
Adana						
Adıyaman						
Afyon						
M M	" "	" "			" "	" "
M M	" "	" "				
M M	" "		M M		" "	" "
TOPLAM						
Genel Merkez						
Genel Toplam						
GİDERLER KISMI						
İLLER	Personel Giderleri	Temsil Ağırlama	Giderler Toplamı	Kasa Mevcudu	Banka Mevcudu	Genel Toplam
Adana						
Adıyaman						
Afyon						
M M	" "	" "	" "	" "		
M M	" "				" "	
M M	" "		" "			
TOPLAM						
Genel Merkez						
Genel Toplam						

Tablo 3.7. İlleri ve Genel Merkezi Kapsayan Birleşik Kesin Hesap Örneği, **Kaynak:** Mehter, Hamdi; a.g.e., s.36.

3.3.1.2. Siyasi Partilerde Bütçe

Bütçe, parti tüzel kişiliğinin ve teşkilatının tümünü içinde barındıran, yıllık olarak gelir ve gider tahminlerini gösteren, partinin yetkili organlarınca incelenip karara

bağlanan ve bir takvim dönemine ait mali işlemlerin dayanağını oluşturan belge anlamına gelmektedir.

SPY'nin 73. maddesi bütçe ile ilgili olarak; *“siyasi partilerin bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı gelir tahminlerini ve gider miktarlarını gösteren bir yıllık bütçe hazırlarlar ve ilgili takvim yılından önceki Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze gönderirler. Bu bütçeler ile aynı süre içerisinde hazırlanacak olan genel merkez bütçesi en geç ilgili takvim yılından önceki Aralık ayı sonuna kadar parti merkez karar ve yönetim kurulunca incelenir ve karar bağlanır.”* Açıklaması yer almaktadır. Yapılan bu işlemlerin tümü, partinin yıllık tahmini bütçesini oluşturur.

Siyasi partilerin yıllık bütçelerinin hazırlanmasına ilişkin esaslar, parti iç yönetmeliklerinde gösterilir. Hazırlanan iç yönetmelik, yetkili organların onayından geçtikten sonra uygulamaya girer. Bu iç yönetmelik, partinin iller örgütünün, genel merkezinin ve diğer örgütlerinin (kadın kolları, gençlik kolları gibi) hazırlayacakları bütçelere ilişkin temel ilke ve kuralları içerir.

Siyasi partiler bütçelerini hazırlarken bütçenin klasik ilkelerinden, genellik, birlik, açıklık, samimiyet, yıllık, denklik ve önceden izin alma gibi ilkelere dikkat etmeleri gerekir. Buna göre;¹⁴⁰

•Bütçeler geçmiş dönem sonuçlarından faydalanılarak ileriye yönelik tahmin esasına göre düzenlenir. Bu nedenle bütçe düzenlenirken öncelikle bakılması gereken yer siyasi partilerin mevcut durumudur.

•Bütçe partilerin yapısına uygun olarak hazırlanmalıdır.

•Bütçeler belirli bir dönem için düzenlenir bu nedenle bütçe düzenlenirken bu zaman sürecine kesinlikle uyulmalıdır.

•Bütçe sistemi ile muhasebe sistemi arasında sağlıklı koordinasyon kurulmalı ve aylık olarak bütçe verileri ile muhasebe verileri kontrol edilmelidir.

•Bütçe kalemleri ilgililer tarafından siyasi partilerin fiili sonuçlarına göre devamlı izlenebilmeye olanak tanıyacak şekilde düzenlenmelidir.

¹⁴⁰ Acinöroğlu, a.g.e., s.60.

•Bütçe hazırlanırken kaynak araştırarak bütçe dönemi ile ilgili tahmini kur, enflasyon oranı, parti çalışması yapılmalıdır.

•Muhasebe servisi veya bütçe servisi her ay gerçekleşen ve tahmin edilen değerler üzerinden bütçe karşılaştırmasını yapar. İlgili birimlere dağıtır. Bu birimler aylık olarak yapılan bütçe toplantısında birim bütçesi ile ilgili gerekli açıklamasını yapmalıdır.

Siyasi partilerin il ve ilçe teşkilatları tarafından oluşturulan bütçede, önceki yıl veya yıllarda oluşan gelir ve gider tahminleri de ayrıntılı bir şekilde gösterilmek zorundadır. Bunun yanında önceki yıldan devreden kasa ve banka mevcudunun, demirbaş mevcutlarının, verilen avansların, borçların ve alacakların da hazırlanan bütçe tahmininde gösterilmesi gerekmektedir. Bütçeler, bu şekilde hazırlanmadığında bütçe olma niteliği taşımadığı gibi, genel merkezle il örgütleri arasında ve ayrıca parti tüzel kişiliğinin dönem sonunda hazırlanacak bir dizi hesaplarında çeşitli sorunlar oluşturulabilmektedir.¹⁴¹

Siyasi partilerin il başkanlıklarına bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı ayrı ayrı gelir tahminlerini ve gider miktarlarını gösteren bir yıllık bütçe hazırlayarak ilgili takvim yılından önceki Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze gönderirler. Örneğin X partisi İstanbul İl Örgütü 2011 yılı bütçesini 2010 yılı Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze göndermiş olmalıdır. Oluşturulacak il örgütü bütçesinde şu hususlara dikkat edilmelidir;

•İl örgütü bütçesi o ilin bağlı ilçelerini de kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır.

•İl örgütü bütçesi ilçelerin öngöreceği bütçe tahminleriyle birlikte, kanunun 7. maddesi uyarınca oluşturulacak olan, parti yan kuruluşlarının bütçelerini de içermeli ve Ekim ayı sonunda tek bir bütçe genel merkeze gönderilmelidir.

•İlçe örgütleri için bütçe hazırlığı iç yönetmelikte düzenlenebilir. Örnek olarak, AK Parti Bütçe ve Kesin Hesap Yönetmeliği 6/a maddesi şu şekilde düzenlenmiştir; "İlçe Yönetim Kurulları kendi bütçelerini en geç Eylül ayı sonuna kadar hazırlayıp onaylamak suretiyle İl Başkanlığına sunarlar".

¹⁴¹ Kılınç, a.g.e., s.77.

•Belde kuruluşları kurulma koşullarının varlığı sonucu ilçe örgütü içinde düşünölmelidir.

•Parti yurtdışı temsilcilikler bütçesinin hazırlanmasında yan kuruluşların bütçe hazırlık süreci kuralları uygulanmalıdır. Ancak buradaki en önemli sorun hazırlanan temsilcilik bütçesinin hangi il bütçe içerisinde yer alması gereğidir. Bu durum partilerce hazırlanan iç yönetmelikte belirtilmesi en önemli hususlardan bir tanesidir.

•Merkez ve diğer bağılı örgüt bütçeleri hazırlanırken gelir ve gider tahminleri ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

Genel merkez bütçesi ile İl örgüt bütçeleri en geç ilgili takvim yılından önceki Aralık ayı sonuna kadar parti merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır.¹⁴²

Parti merkezi ve bağılı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesin hesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir.¹⁴³ Kanun, "siyasi partilerin bütçeleri, bilançoları, gelir ve gider cetvelleri ile kesin hesaplarının nasıl düzenleneceğı partilerin iç yönetmeliklerinde gösterilir".¹⁴⁴

3.3.1.3.Siyasi Partilerde Bilanço

Muhasebe bilimi açısından bilanço, belli bir tarihte (düzenlenme tarihi) sahip olunan varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren bir tablodur. Bilançonun sol tarafını oluşturan aktifler, dönen varlıklar ve duran varlıklardan oluşur. Bilançonun sağ tarafını oluşturan pasifler ise kısa vadeli borçlar, uzun vadeli borçlar ve öz kaynaklar gruplarına ayrılmıştır. Bilançonun aktifinde yer alan varlıklar paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likite doğru sıralanmıştır. Bilançonun pasifinde yer alan kaynaklar ise vadelerine göre en kısa vadeden en uzun vadeye doğru sıralanmıştır.

¹⁴² Kılınç, a.g.e., s.77.

¹⁴³ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 73/3.

¹⁴⁴ Siyasi Partiler Kanunu, Madde 73/4.

Bilanço hesapları arasında mahsup yapılamaz. Tabloda "Diğer" başlığı altında yer alan bir kalemin tutarının ait olduğu grubun toplam tutarının % 20 sini aşması durumunda bu kalem ayrı bir başlık altında gösterilir. Bilançonun aktif ve pasif bölümlerinde eşitlik olması gereği tek düzen muhasebe esasının temel dayanağıdır. Bu eşitlik $Dönen Varlıklar + Duran Varlıklar = Kısa Vadeli Borçlar + Uzun Vadeli Borçlar + Öz Kaynaklar$ şeklinde formüle edilebilir.

Kanun gereği siyasi partiler bilançolarını tek düzen form tiplerine göre düzenlemek zorundadırlar. Böylece karşılaştırmalarda kolaylık sağlarlar ve anlam birliği oluştururlar. Bu durum 2820 sayılı kanun madde 73'de açıkça vurgulanmıştır. Maddeye göre; "*Siyasi partiler hesaplarını bilanço esasına göre düzenlerler*".

Siyasi partilerin bilançolarının aktif bölümünde Kasa, Bankalar, Demirbaşlar, Taşıtlar, Taşınmazlar ve Verilen Avanslar gibi hesaplar bulunurken pasif bölümünde parti varlığı bilanço hesabı ve parti borçlar hesabı gibi hesaplar yer almaktadır. Bilançonun eşitlik ilkesine göre siyasi partilerce tutulan bilançolarında aktif ve pasif bölümlerinin eşit olması gerekmektedir.

Diğer taraftan siyasi partiler mali saydamlığı sağlama gerekçesiyle gelir- gider cetvelleri düzenlemektedirler. Bu cetveller ilgili partilerin web sayfalarında da görülebilmektedir. Bu cetvelin sağ tarafında gelirler, sol tarafında ise giderler yer almaktadır. Ülkemizde faaliyet gösteren siyasi partilerde belirli bir şekle tabi gelir gider cetveli örneği bulunmamaktadır. Partilerin muhasebe departmanları kendileri için oluşturdukları gelir-gider cetvellerini kullanmaktadırlar.

AK PARTİ GENEL MERKEZİNİN 01.01.2014-31.12.2014 TARİHLERİ ARASI GELİR GİDER CETVELİ (TL)			
Önceki Dönemden Devreden Borçlar		Önceki Dönemden Devreden Nakit Ve Alacaklar	
Satıcılara Borçlar	6,372,238.28	Kasa	5,336.36
Personele Borçlar		Bankalar	90,330,592.76
Diğer Çeşitli Borçlar	11,724.41	Verilen Depozito ve	268,771.40
Ödenecek Vergiler	173,172.23	Teminatlar	
Diğer Çeşitli Borçlar	208,295.26	Verilen Avanslar	300.00
Toplam	6,765,430.18	Toplam	90,605,000.52
Giderler		Gelirler	
			%
01-Personel Giderleri	13.656.445,94	01-Üye Giriş Aidatı	
02-Kira Giderler	2.727.381,53	02-Üye Yıllık Aidatı	
03-Haberleşme Giderleri	1.427.866,08	03-Milletvekili Aidatları	
04-Basılı Kağıt Kırtas. ve Diğ.	396.089,92	04-Aday Adaylığı Özel Aidatları	
05-Isıtma, Aydınlatma, Temizlik	2.669.267,46	05-Satış Gelirleri	
06-Temsil ve Ağırlama Giderleri	679.048,46	06-Faaliyet Gelirleri	
07-Teşkilata Yardımlar	77.987.230,003	07-Genel Merkez Yardımları	
08-Sair Bağış ve Yardımlar		08-Parti Mal Varlığı Gelirleri	6.596.525,42 3.6
09-Seyahat Gid.	2.004.905,18	09-Devletçe Yapılan Yardımlar	177,130,328.00 96.3
10-Taşıma Vasıta Giderleri	899.969,03	10-Yayın Gelirleri	
11-Basın Yayın ve Tanıtım Gid.	19.755.180,13	11-Sair Gelirler	22.810,42
12-Vergi, Noter, Sig. ve Mahk.	408.043,01	12-Bağış ve Yardımlar	93.169,44 0.1
13-Malzeme Giderleri			
14-Seçim Giderleri	109.502.953,13		45.3
15-Sair Giderler	9.775.908,82		4.0
Bina AlıGid.			
Demirbaşlar	1.113.86		3,00
Haklar	800,00		
Araştırma ve geliştirme	2.123.785,20		
Güvenlik Hizmet Gid.	632.184,75		
Yemekhane Giderleri	1.434.104,21		

Bilgi İşlem Giderleri	2.808.580,66		
Diğer Çeşitli Giderler	1.662.591,00		
Giderler Toplamı	241.890.288,69	100	Gelirler Toplamı 183.842.833,28 100
31.12.2014 Tarihindeki Nakit Ve Alacaklar		31.12.2014 Tarihindeki Borçlar	
Kasa	2.011,58	Satıcılara Borçlar	3.950.839,12
Bankalar	29.791.129,18	Ödenecek Vergiler	163.753,55
Verilen Depozito ve Teminatlar	359.071,40	Ödenecek Sosyal Güv.Kesintileri	249.535,82
Teşkilatlardan Alacaklar		Diğer Çeşitli Borçlar	4.173,34
Verilen Avanslar	8.204,60	Personele Borçlar	
Toplam	30.160.416,76	Toplam	4.368.301,83
Genel Toplam	278.816.135,63	Genel Toplam	278.816.135,63

Şekil 3.8.Ak Parti 2014 Dönem Gelir Gider Cetveli, Kaynak: www.akparti.org.tr, Erişim Tarihi: 20.05.2015

3.4. SİYASİ PARTİLERDE DENETİM

Bir işin doğru ve yöntemine uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, teftiş etmek, kontrol etmek anlamlarına gelen denetim, gerek denetimin yapılacağı kuruluşun faaliyetlerine şeffaflık kazandırması gerekse ilgi gruplarının merak ettiği sorulara cevap verebilmesi açısından önemli bir kavramdır.

I.Dünya Savaşı sonrası, bazı ülkelerde seçimlerin demokratik kurallara ve eşitlik ilkesine uygun olarak gerçekleşmesini sağlamak, partilileri iradeleri dışında olan baskılardan korumak üzere mali kayıtlamalar getirilmeye başlandığında, II. Dünya Savaşını takiben de partilere sadece seçim mekanizması gözüyle bakmayıp onları rejimin temel unsurları kabul eden bazı ülkeler partilerin mali açıdan kontrolünü anayasal bir temele bağlamışlardır. Siyasi partiler, demokrasi açısından önemli bir role sahiptir. Özellikle siyasi partiler arasındaki yarışma sonucunda demokrasilerde siyasi iktidar belirlenir. Günümüzde bu yarış para ile gerçekleşir. Siyasi partilerin, kendilerini mali açıdan destekleyen sermaye gruplarının etkisi altında kalmaları, politikalarının partililer yerine bu çevreler tarafından belirlenmesine sebep olur. Demokratik bir partide, mali gücü kuvvetli olan üyelerin, partiye yönlendirecekleri güçlü mali

kaynakları sayesinde nüfuz sahibi olmaları ya da adaylık rekabetini ortadan kaldıracak derecede harcamalarda bulunmaları önlenmelidir. Yeterli paraya sahip zengin partilerin, parası olmayan partilere göre başarıya ulaşma ihtimalleri daha yüksektir. Bu durum ise, siyasi iktidarın halkın iradesiyle değil, parayla belirlenmesi anlamını taşır. Bunu demokrasiyle bağdaştırmak oldukça zordur. Diğer taraftan siyasi partilerin gelir ve giderlerinin açıkça düzenlenmesi, gelir sağlanması, bu gelirlerin sınırlandırılması, ve gelir ile giderlerin sıkı bir şekilde denetlenmesi gerekir¹⁴⁵. Siyasi partilerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra hukukun düzenleme alanına girmiş olmaları ve partilerin kamusal finansmanı ile parti finansmanı alanındaki yasal düzenlemeler mali denetimin gerekliliğini doğurmuştur. Ayrıca siyasi partilerin içinde buldukları çeşitli siyasi skandallar ve yolsuzlukların bitmemesi de mali denetim mekanizmasının oluşumunda etkilidir¹⁴⁶.

Günümüzde hangi toplumsal çıkar çevrelerinin, hangi siyasi partileri desteklediklerinin ortaya çıkması, siyasi partilerin seçimle iş başına gelen yöneticileri maddi baskılardan kurtarması, maddi kaynakların adaylar ve partiler arasında eşitsizlik yaratacak şekilde dağılmasının seçmen kitleleri üzerindeki ters tepkisinin önlenmesi, halkın seçime olan inancının kuvvetlenmesinin sağlanması bakımından, mali denetimlerinin yapılması son derece gereklidir.¹⁴⁷

Genel olarak üç türde denetim faaliyetlerinden söz edilir. Bunlar; finansal tabloların denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimidir¹⁴⁸. Finansal tabloların denetimi; bir işletmeye ilişkin finansal tabloların belirli muhasebe standartlarına uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği konusunda bir görüşe ulaşmak amacıyla yapılan finansal tablo denetimlerini¹⁴⁹; uygunluk denetimi, bir örgütün mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin önceden belirlenmiş kurallara veya mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan incelemeyi¹⁵⁰; faaliyet denetimi ise, örgütsel faaliyetlerin

¹⁴⁵ Gözler, ss. 208, 209; Kudret Bosuter, Türk Siyasi Partiler Sisteminde Parti İçi Demokrasi, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969, ss. 125, 126.

¹⁴⁶ Uzun, s. 223.

¹⁴⁷ Erdal Abdülhakimoğulları, "Türkiye'de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı ve Siyasi Partilerin Mali Denetimi", Liberal Düşünce Dergisi, Cilt:7, Sayı:46, Yaz 2002, s.175.

¹⁴⁸ Ersin Güredin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2007.s.16.

¹⁴⁹ Seval Kardes Selimoğlu, "Denetimin Genel Çerçevesi" Muhasebe Denetimi, Editör: Seval K. Selimoğlu ve Saban Uzay, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008, s. 6.

¹⁵⁰ Kepekçi, a.g.e, s.3.

sistematik bir biçimde incelenerek, bu faaliyetler için kullanılan kaynakların etkinlik ve verimliliğine ilişkin sonuçların saptanmasını¹⁵¹ kapsamaktadır.

Siyasi partilerin denetimi 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 4. bölümünde "Anayasa Mahkemesi'nce Yapılacak Mali Denetim" başlığı altında düzenlenmiştir. Mali hükümlere aykırılık durumunda siyasi partilere uygulanacak müeyyideler ise kanunun 5. bölümünde 76. ve 77. maddelerinde açıklanmıştır.

3.4.1.Siyasi Partilerde Denetim Gereksinimi

Halkın desteğini alarak devlet mekanizmasının idaresini ele geçirmeye veya bu kontrolü sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgütsel şemaya sahip siyasal teşekküller¹⁵² şeklinde tanımlanan siyasi partilerin elde ettiği kaynakların takibi ve bu kaynakların nasıl kullanıldığının kontrolü demokratik siyasi hayatın gelişimi için önemli ve gereklidir.

2015 dönemi itibariyle, faal olan ve Anayasa Mahkemesince mali denetimi yapılan 52 siyasi partinin bulunduğu, bunlardan sadece üçüne 2015 yılı için toplam 531.000.000,00 TL devlet yardımı yapıldığı görülmekte olup, partilere sağlanan kamu kaynağının kullanımı ve denetiminin önemi daha da artmakta olduğu söylenebilir.

Denetime gereksinim duyulmasının basında ise haksız rekabetin önüne geçilmesi gelmektedir. Giderek artan seçim giderleri, partileri yeni kaynaklar bulmaya yöneltirken, buna bağlı siyasi yolsuzluk söylentileri de artmaktadır. Güçsüz partiler ve adaylara zenginlerin yaptığı bağışlar, bu kişilerin partiler ve adaylar üzerinde haksız ve yasadışı etkide bulunmalarına olanak tanıyabilmektedir. Bu durumda siyasi eşitsizlik ortaya çıktığı gibi, aynı zamanda iktidar partisinin lehine çıkar elde edilmesi de söz konusu olmaktadır. Böylece siyasi sisteme olan güven azalmakta, sistemde başta seçimler olmak üzere kurumsal geçerlilik krizine neden olmaktadır. Bu durumları ortadan kaldırmak için yasal düzenlemelere gidilmiş ve çıkarılan yasalar ile siyasi partilerin ve adayların eşit ortamda yarışması amaçlanmış ve siyasetçilerin güçlü mali kaynaklara sahip olanların baskılarından kurtulması sağlanmaya çalışılmıştır.

¹⁵¹ Melih Erdoğan, Denetim, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006, s. 6.

¹⁵² Özbudun, Ergün (1977), Siyasi Partiler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara. s.4

Siyasi partilerin mali denetiminin diğer gereklilik sebepleri olarak; parti dışındaki kişi ve gruplardan gelen bağışların siyasi parti açısından tarafsızlığını ve bağımsızlığını yitirdiği ve bu gibi durumların siyasi yozlaşmaya neden olabileceği, harcamaların ve yapılan giderlerin kontrol altına alınarak azaltılması ihtiyacı, siyasi partilerin gelirlerinde şeffaflığın ve kamuya açıklanmasının sağlanması, kamu kaynaklarının aktarımı suretiyle siyaset, medya, iş ortamı ve çıkar grupları ile sağlanan ilişkinin kontrol altına alınması, siyasi partinin dış destek olarak milli çıkarları gözetmekten uzaklaşması tehlikesinin bertaraf edilmesi sayılabilir¹⁵³

3.4.2.Siyasi Partilerde Denetim Türleri

1982 Anayasası'nın 69. maddesi siyasi partilerin uyacakları esasları düzenlemektedir. Bu esaslar içerisinde, siyasi partilerin denetimi ve izlenmesi ile ilgili; *“siyasi partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacağı, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlayacağı”* ifadesi ile *“Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasaya ve yasa hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarının takiben ve öncelikle izler, faaliyetlerini de takip eder. Çeşitli konulara ilişkin olarak siyasi parti aleyhinde açılan davaları Anayasa Mahkemesi karara bağlar.”* ifadesi yer almaktadır. Anayasada yer alan bu ifadeler kapsamında, Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partiler üzerindeki denetimi; (1) Parti Tüzük ve Programları ile Eylemlerinin Anayasa'nın 68/4. Maddesine Aykırılığının Denetimi, (2) Siyasi Partilerde Mali Denetim, (3) Siyasi Partilerde İç Denetim, (4) Siyasi Partilerde Bağımsız Denetim olmak üzere Dört şekilde incelenebilir.

3.4.2.1.Parti Tüzük ve Programları ile Eylemlerini Anayasa'nın 68/4.Maddesine Aykırılığının Denetimi

Türkiye'de siyasi partilerin denetimi ve izlenmesi görevi, devlet adına iki organ tarafından yapılmaktadır. Bu organlar Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'dır.

¹⁵³ Kaya, Mehmet Oğuz (2006), “Siyasi Partilerin Mali Denetimi Sorunu; Mevcut Durumun Eleştirisi ve Çözüm Önerileri”, Anayasa Yargısı İncelemeler-1, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara. s.586-587

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve yasalara uygunluğunu denetler ve faaliyetlerin izler. Cumhuriyet Başsavcısı, SPY'nin 9. maddesi gereğince sicil dosyası için gerekli bilgi ve belgelerin gönderilmemesi, istenilen eksikliklerin giderilmemesi durumlarında doğrudan; SPY'nin yasaklarla ilgili 4. kısmındaki demokratik düzenin, milli devlet niteliğinin, Atatürk ilke ve inkılâplarının ve laik devlet niteliğinin korunması ve çeşitli diğer konularda yasaklara aykırılık olması durumunda resen, Bakanlar Kurulu kararı üzerine Adalet Bakanlığı'nın talebiyle ya da bir siyasi partinin talebi üzerine dava açabilir¹⁵⁴. Ancak bir siyasi partinin Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan dava açılmasını isteyebilmesi için, bu partinin son milletvekili genel seçimlerine katılmış olması, TBMM'de grubu bulunması, ilk büyük kongresini yapmış olması, partinin merkez karar ve yönetim kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile dava açılmasının istenmesi yolunda karar alınmış bulunması ve istenen parti adına parti genel başkanı tarafından Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazılı olarak yapılmış olması gerekmektedir. Cumhuriyet Başsavcılığı, Adalet Bakanı'nın veya partinin yazılı isteminde, yeterli delil bulunduğu kanısına varırsa davayı açar. Yeterli delil bulunmadığı kanısına varırsa dava açmayacağını Adalet Bakanı'na veya siyasi parti genel başkanlığına yazılı olarak bildirir¹⁵⁵.

Adalet Bakanı ve siyasi partinin, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın bildirimini üzerine, bu bildirimden tebliğ tarihinden başlayarak otuz gün içinde, Siyasi Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu'na¹⁵⁶ yazı ile itirazda bulunma hakkı vardır. Kurul, itirazı en geç otuz gün içinde inceler; itirazı haklı görmez ise dava açılmaz; haklı görürse, Cumhuriyet Başsavcılığı dava açmakla yükümlüdür.

Cumhuriyet Başsavcılığı, SPY'nin 101, 102, 103, 104 ve 105. maddelerindeki durumların varlığında Anayasa Mahkemesi'ne dava açabilirler.

¹⁵⁴ SPY, Madde: 99.

¹⁵⁵ SPY, Madde: 100.

¹⁵⁶ Bu kurul, siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin isteklerin, Cumhuriyet Başsavcılığınca reddi halinde, yapılan itirazları incelemek üzere kurulmuştur. Kurul, Yargıtay Ceza Daire Başkanlarından kurulur. Bunların en kıdemlisi kurulun başkanıdır. Daire başkanlarının özürleri halinde dairenin en kıdemli üyesi kurula katılır. Kurul üye tamsayısı ile toplanır. Kurulun karar yeter sayısı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur.

Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın SPY'nin emredici hükümlerine aykırılık nedeniyle resen başvurusunu dosya üzerinde inceler, gerekli görürse bilgi ve belge ister, ilgilileri dinlemek için çağırır. Hükümlere aykırılık görmesi durumunda bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi parti ihtar kararı verir. Bu yazının tebliğ tarihinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı ilgili hükmün gereği olarak o siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesi'ne resen dava açabilir¹⁵⁷.

3.4.2.2.Siyasi Partilerde Mali Denetim

Siyasi partilerin mali denetimi, örgütlenme özgürlüğü ve parti içi demokrasi kavramları ile yakından ilgilidir. Denetimi yapan organın bir siyasi partinin bir dönem içerisindeki mali işlemlerini kapsayan bütçesine karşı yaklaşımı, parti içi demokrasinin oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunabileceği gibi; genel anlamda da örgütlenme özgürlüğüne ve demokratik yaşam biçimine olumlu katkıda bulunabilir. Mali denetim, sözü edilen bu olumlu katkıların yanında, denetimi yapan organın algılayış biçimine göre bu kavramların önünde önemli bir engel de oluşturabilir.¹⁵⁸

3.4.2.2.1.Siyasi Partilerde Mali Denetimin Amacı ve Kapsamı

Siyasi partiler Anayasa ile düzenlenmiş olmalarına karşın anayasa organı değildir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşu, meslek kuruluşu, dernek de değildir. Siyasi partiler, çalışmalarını Anayasa ve kanunların çizdiği sınırlar içinde serbestçe yürüten tüzel kişilerdir. Bu nedenle de siyasi partilerin denetimi diğer özel ve tüzel kişilerden, kurum ve kuruluşlardan farklı şekilde yapılmaktadır. Siyasi partiler Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)'lerden, genel, katma ve özel bütçeli idarelerden, bakanlıklar ve onların örgütleri içinde yer alan kurumlardan, vakıf, dernek, meslek kurullarından farklı şekilde denetlenir. Partilerin denetimleri ayrı bir yasal kategori içindedir. Parti tüzel kişiliğinin hukuk sistemindeki özel konumu sebebiyle denetimleri de özel bir sistem içinde olmak durumundadır.¹⁵⁹

¹⁵⁷ SPY, Madde:104.

¹⁵⁸ Mehmet Oğuz Kaya, "Mali Denetimde Mevcut Durumun Eleştirisi ve Çözüm Önerileri", Anayasa Yargısı İncelemeleri I, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2006, s. 586

¹⁵⁹ Mehter, ss. 444-445.

Anayasanın 57. maddesinden anlaşılacağı üzere partilerin mali denetimi iki amaçla kabul edilmiştir. Bunlardan birincisi, iktidar partilerinin yasadışı gelir elde etmelerini önlemek, diğeri ise partilerin gelir ve giderlerine açıklık kazandırmaktır. Gerek ilgi gruplarının demokrasinin gereği olan bilgi edinmelerini sağlamak, gerekse vatandaşlarının demokrasiye olan güvenlerinin artırılması, denetimin amaçları arasında gösterilebilir.

Bilindiği gibi siyasi partilerin gelir sağlamalarında ve giderde bulunmalarında bazı usuller söz konusudur. Mali denetim sonucu siyasi partilerin usulsüzlük nedeniyle almış oldukları bazı yaptırım ve cezalar, siyasi partilere bu yasal sınırları hatırlatma amacına da hizmet etmektedir.

Siyasetin finansmanını açıklık kazandırmak, siyasette yozlaşmanın önüne geçmek, ilgi gruplarına gereksinim duyduğu bilgileri sağlamak vb. gibi işlevleri bulunan mali denetim, Anayasa Mahkemesi tarafından şekle yönelik denetim (ilk inceleme) ve esasa yönelik denetim olmak üzere iki aşamalı olarak yapılmaktadır. Şekle yönelik denetim; parti hesaplarının Anayasa Mahkemesi'ne tesliminde zamana uyum, teslim edilen hesap ve belgelerle ilgili bir eksiklik bulunup bulunmadığı ve hesap belgelerindeki tutarlılık konularında incelemeleri içermektedir. Esasa yönelik denetim ise gelir ve giderlerin gerek yasaya gerekse defter ve kayıtlara uygunluğunun incelenmesi işlemlerini içermektedir. Parti hesaplarının ilk ve esastan incelenmesinde, biri diğeri gerek mevzuat gerekse işlemlerin tekniği yönünden sıkı biçimde bağlıdır. İlk inceleme yapılmaksızın esastan incelemeye geçilemez¹⁶⁰.

3.4.2.2.2. Siyasi Partilerde Mali Denetim Sistemleri

Siyasi partilerin mali yapısının denetimine ilişkin olarak iki tür sistem vardır. Bunlardan birincisi partilerin hesaplarını açıklamaları sistemi, diğeri ise partilerin bir devlet organına hesap vermeleri sistemidir. Bu sistemler kısaca açıklanabilir.

¹⁶⁰ Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü, Yasa No: 2949, Resmi Gazete: 03.12.1986-19300, Madde: 16-17.

3.4.2.2.1. Hesaplarını Açıklamaları Sistemi

Siyasi partilerin belli dönemlerde, hesaplarını kamuoyuna açıkladıkları sistemdir. Burada yaptırım, kamuoyunun takdirindedir. Partilerin gelirleri ve giderlerinin denetimi konusunda hiçbir devlet organının yetkisi bulunmamaktadır. Denetim kamuoyu tarafından yapılır. Partiler hesaplarını açıklayarak kamuoyuna sunarlar. Eğer kanuna aykırı bir gelir elde edilmiş ya da harcama yapılmışsa uygulanacak yaptırım siyasidir yani halkın takdirine bırakılmıştır. Bu sisteme örnek olarak, siyasi partiler konusunda ilk anayasal düzenlemeyi yapmış olan Almanya verilebilir. Federal Alman Anayasası 21. maddesi, siyasi partilerin mali kaynakları ile ilgili olarak alenen hesap vermekle mükellef olduklarını düzenlemiş ve bu kuralın ayrıntılarını 1967 tarihli Siyasi Partiler Kanununda ifade etmiştir. Denetimi yapacak olan kamuoyudur. Bu sistemi sadece Almanya benimsemiş olmayıp, onun yanı sıra Arjantin, ABD, İngiltere, İsveç, Fransa gibi ülkeler de benimsemiştir. Ancak bu denetim sistemi her bir ülkede birbirinden farklı şekilde uygulama alanı bulmuştur.¹⁶¹

3.4.2.2.2. Bir Devlet Organına Hesap Vermeleri Sistemi

Bu sistemde partiler, hesaplarını kamuoyunu bilgilendirmek için açıklarlar ve gelir ve giderlerin kanuna uygunluğu görevlendirilmiş olan devlet organı tarafından denetlenir. Yapılan denetim sonucunda aykırılık ya da usulsüzlük varsa belirlenmiş olan yaptırım uygulanır. Siyasal parti hesaplarının dış denetimden geçirilmesi ve halkın kolayca inceleyeceği ve anlayabileceği biçimde açıklanmasının zorunlu olmaması, siyasal partilerimizin dış denetimlerinin eksiksiz yapılamaması sonucunu doğurmaktadır. Uygulanan hukuk kurallarımıza göre, siyasal partilerimizin bilançoları ile gelir-gider tablolarının, Anayasa Mahkemesine sunulmak suretiyle mali denetimleri yapılmaktadır¹⁶².

Siyasi partilerin hesaplarını açıklamaları sisteminde denetimi yapacak organ kamuoyu iken, hesap vermeleri sisteminde devlet organıdır. Hesap açıklama sisteminde partiler hesaplarını açıklayarak kamuoyuna sunarlar, hesap vermede ise partinin hesapları bir devlet organı tarafında incelenir. Hesap açıklama sisteminde yasaya aykırı

¹⁶¹ Kılınç, ss. 25-27.

¹⁶² Mustafa Aysan, "Siyasal Partilerin Finansmanı", <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=51135> (14.03.2015)

bir gelir elde edildiğinde ya da yasaya aykırı bir harcama yapıldığında uygulanacak yaptırım siyasidir, halkın takdirine bırakılmıştır; hesap vermede ise yasaya aykırı bir gelir ya da harcama belirlendiğinde uygulanacak yaptırımlar hukukidir ve yasada öngörülen yaptırımlar uygular. Ayrıca hesap vermede denetim sonucunda verilen kararlar Resmi Gazete’de yayınlanır ve kamuoyuna sunulur.

3.4.2.2.3.Siyasi Partilerde Mali Denetim Süreci

Siyasi partilerin; il ve genel merkez teşkilatlarının kesin hesapları hazırlaması, bu hesapların merkez karar yürütme kurulu tarafından birleştirilmesi, ortaya çıkan birleşik kesin hesapların parti genel başkanı tarafından Anayasa Mahkemesi’ne gönderilmesi ve Anayasa Mahkemesi’nin parti hesaplarının inceleyerek bir yargıya varması süreci, siyasi partilerin “mali denetim süreci” olarak adlandırılabilir. Bu süreç, aşamaları ile alt başlıklar şeklinde incelenebilir.

3.4.2.2.3.1.Kesin Hesap ve Birleşik Kesin Hesapların Hazırlanması

Siyasi Partiler Kanununun 73. maddesi, “*Parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayının sonuna kadar bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesaplarını hazırlarlar.*” hükmüne yer vermiştir. Maddede kesin hesabı hazırlamakla görevli iki teşkilat ön görülmüştür. Bunlar genel merkezin kesin hesabın hazırlayan genel merkez teşkilatı ile kendilerine bağlı ilçelerin kesin hesaplarıyla birlikte kendi kesin hesaplarını da hazırlayan iller teşkilatıdır.

İl teşkilatları, kendi teşkilatlarının kesin hesaplarını hazırlayacaklar ve bağlı ilçelerin gönderdikleri kesin hesapları, kendi hesapları ile birleştirerek Nisan ayı sonuna kadar partinin genel merkezine göndereceklerdir.

Siyasi Partiler Kanununun 73. maddesi, kesin hesapların düzenleme şeklini parti iç yönetmeliklerine bıraktığı için kesin hesap raporlarının biçimleri önemli değildir. Her siyasi parti, kendi yönetmeliklerinde, çizelgenin nasıl olacağını düzenleyerek örnek çizelgelerini teşkilatlarına gönderebilir.

Parti merkezine Nisan ayı sonuna kadar teslim edilmek zorunda olan kesin hesaplar, partilerin Merkez Karar ve Yürütme Kurulu tarafından incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir. Kesin hesapların birleştirilmesi sonucu parti tüzel kişiliğine ilişkin birleşik kesin hesaplar ortaya çıkmış olur. SPY'nin 74. maddesine göre, siyasi partilerin birleşik kesin hesaplarını Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla siyasi partilere birleşik kesin hesaplarını hazırlamasına ilişkin olarak yasa tarafından tanınan süre Haziran ayının sonu olmaktadır.

3.4.2.2.3.2. Birleşik Kesin Hesapların Anayasa Mahkemesi'ne Gönderilmesi

Siyasi partiler Kanununun 73. maddesinin 3. fıkrası, kesin hesaptan sonra hazırlanacak birleşik kesin hesabı düzenlemektedir. Buna göre, *“İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesin hesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca karara bağlanır ve birleştirilir.”* Birleşik kesin hesabın Haziran ayı sonuna kadar hazırlanması zorunludur.

Siyasi Partiler Kanununun 74. maddesi, *“Siyasi partilerin genel başkanları, karara bağlanarak kesinleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesin hesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadır.”* hükmüne yer vermektedir. Maddeye göre birleşik kesin hesap, Anayasa Mahkemesine, sadece genel başkan tarafından verilebilir. Genel başkan yerine parti genel saymanı veya parti genel sekreteri tarafından birleşik kesin hesap verilemez. Aksi takdirde, yetkili olmayan kişilerce gönderilen hesaplar, Anayasa Mahkemesi'nce, parti genel başkanı tarafından gönderilmesi için partiye geri gönderilmektedir. Ancak parti genel başkanının yurt dışında olması gibi geçerli bir neden olduğu zaman, kesin hesap genel başkan vekili tarafından verilebilir. Bir takvim yılına ait hesabın izleyen yılın Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne verilmesi gerekmektedir. Bir partinin, yıl içinde kurulmuş olması da bu durumu değiştirmemektedir. Bu partiler, 31 Aralık gününe kadar olan dönemi kapsayan hesaplarını, izleyen yılın Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne vermek durumundadır. Geçerli bir neden olmaksızın, hesabın mahkemeye verilmemesi durumunda yasaya aykırı bir durum oluşur ve bu durumda mahkemenin vereceği karara göre işlem yapılır.

Anayasa Mahkemesine denetim için gönderilen evraklar beş gruptan oluşmaktadır. Bunlar, bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesin hesapları, genel merkez kesin hesabı, birleşik kesin hesap ve partinin merkez karar ve yönetim kurulunca hesapların birleştirilmesine ve kabulüne ilişkin karar ve diğer belgelerden oluşur. Siyasi Partiler Kanunu, denetim için Anayasa Mahkemesine verilen kesin hesabın, bilgi için de Cumhuriyet Başsavcılığına verilmesini öngörmüştür. Partilerin verdikleri birleşik kesin hesaplar, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından ilgili siyasi partinin sicil dosyasında saklanır.

Bağlı ilçeleri da kapsayan iller kesin hesapları; il başkanlığınca düzenlenen, mühürlenip imzalanarak parti genel merkezine gönderilen, o ile bağlı ilçelerin hesaplarını da kapsayan bir çizelgedir. Bu çizelgenin bir yanında ayrıntıları ile gelirlerin, diğer yanında ayrıntıları ile giderlerin gösterilmesi gerekmektedir. İl ve örgütlerinden alınan çizelgeler, il başkanlıklarında birleştirilerek, kendi gelir ve giderleri de eklenerek bir adet çizelge oluşturulmaktadır.

Genel merkez kesin hesabı; genel merkezin gelir ve giderlerini gösteren bir çizelgedir. İl kesin hesap çizelgesinden, çizelgenin adı dışında hiçbir fark bulunmamaktadır. Bu hesabın onaylanmış örnekleri de parti genel başkanı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne verilir.

Hesapların birleştirilmesi ve kabulüne ilişkin karar; il teşkilatlarından gelen kesin hesaplarla genel merkezin hazırladığı kesin hesabın, partinin merkez karar ve yürütme kurulunca incelenerek karara bağlanmasına ilişkin alınan kararın bir örneği de Anayasa Mahkemesi'nin istemiş olduğu belgeler arasında yer almaktadır. Kurulun almış olduğu karar; parti tüzel kişiliğinin o yıla ilişkin gelirlerinin, gelecek yıla devreden nakitlerinin, borçlarının ve alacaklarının incelendiği ve kabul edildiği, kabul edilmeyen konular varsa bunlar hakkında ne gibi işlemler yapıldığı veya yapılacağı konularını içerir ve bunlar partinin karar defterine geçirilir¹⁶³. Diğer belgeler ise, parti genel başkanlarınca Anayasa Mahkemesi'ne gönderilecek kesin hesaba eklenmesi gereken;

•Partinin aynı hesap döneminden edindiği taşınmazları,

¹⁶³ Mehter, a.g.e, s.100.

- Değeri yüz milyon¹⁶⁴ lirayı aşan taşınır malları,
- Değeri yüz milyon lirayı aşan menkul kıymetleri,
- Değeri yüz milyon lirayı aşan hakların, iller itibariyle hazırlanmış ve onaylanmış çizelgeleri(il örgütü bulunmayan yerlerde ilçe örgütlerine ait ayrı ayrı düzenlenmiş çizelgeler), kapsamaktadır¹⁶⁵.

Bu çizelgelerin istenmesindeki temel amaç, parti tüzel kişiliğinin illerdeki ve genel merkezdeki taşınmazlarının, taşınırlarının, menkul kıymetlerinin, haklarının, hesap kayıtları ile doğruluğunu belirlemek ve yıllar içindeki değişimini izleyebilmektir.

3.4.2.2.3.3. Birleşik Kesin Hesapların Anayasa Mahkemesi'ne Gereği Gibi veya Hiç Gönderilmemesi Durumu ve Sonuçları

Birleşik kesin hesabın Anayasa Mahkemesine verilmemesi iki şekilde ortaya çıkabilir. Birincisi, kesin hesabın Anayasa Mahkemesine hiç verilmemesi, diğeri belgelerin eksik verilmesidir. Anayasa Mahkemesi, belgelerin eksik verilmesi durumunda kesin hesabı verilmemiş kabul etmektedir. Hesabın hiç verilmemesi veya verilmemiş olduğunun Anayasa Mahkemesi tarafından saptanması üç türlü sonuç doğurmaktadır. Bunlar, partiye ihtar verilmesi, partinin devlet yardımından tamamen veya kısmen mahrum bırakılması ve sorumluların para ve hapis cezaları ile cezalandırılmalarıdır.¹⁶⁶

Siyasi parti merkezli ve denetimin gereklerine aykırı olan bu durumlar, Anayasa Mahkemesi'nin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na yapacağı duyuru veya Başsavcılığın doğrudan harekete geçmesi ile ortadan kaldırılmaya çalışılır. Bu talebe karşın mevcut durumların varlığı halinde, bir başka ifadeyle hesabın zamanında veya hiç alınamaması durumunda, ilgili partiye yapılan devlet yardımının kısmen veya tamamen kesilmesi ve partiye ihtar verilmesi söz konusu olmaktadır. Yine de hesabın alınamaması veya denetim için gerekli bilgi ve belgelerin verilmemesi veyahut denetimin engellenmesi gibi durumların mevcudiyeti söz konusu ise, konunun adli

¹⁶⁴ Bu tutarlar 1999 yılı için geçerli olup, izleyen yıllarda yeniden değerlendirme oranının uygulanması ile bulunan tutar uygulanır.

¹⁶⁵ SPY, Madde:74.

¹⁶⁶ Abdullah Eren, a. g. e. s. 113

yargıya taşınmasına ve ilgililere hapis veya para cezası uygulanmasına karar verilebilmektedir¹⁶⁷

Mali denetim nedeniyle partiye ihtar verilmesinin amacı, süresinde verilmemiş olan hesabın alınmasını sağlamaktır. İhtar kararının nasıl verileceği kanununun 104. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *“Bir siyasi partinin, bu kanununun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığınca resen başvurulur.”*

Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi parti hakkında ihtar kararı verir.

Siyasi partilerin birleşik kesin hesaplarının Anayasa Mahkemesine Haziran ayı sonuna kadar vermeleri hükmü emredici bir hükümdür. Bu hükme aykırılık halinin ortaya çıkması durumunda ilgili partiye ihtar kararı verilerek bu aykırılığın giderilmesi amaçlanmaktadır.

Siyasi partiye verilen ihtar kararı iki sonuç doğurur. Bunlardan birincisi, ihtar kararına uyularak hesabın mahkemeye verilmesidir ki, bu durumda denetim işlemleri yürümeye devam eder. İhtar kararının verilmesinin doğurduğu ikinci sonuç, hesabın ihtar kararına rağmen verilmemesidir. Bu durumda parti aleyhine Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması durumu ortaya çıkmaktadır.

Siyasi parti hesabının verilmemesi durumunda Cumhuriyet Başsavcılığı siyasi partiden, hesabı Anayasa Mahkemesi'ne göndermesine ilişkin talepte bulunulur. Parti tarafından bu talebe yanıt verilmemesi durumunda, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından partiye ikinci bir ihtar yazısı gönderilir. Bu ihtar yazısından itibaren otuz günlük süre içerisinde de herhangi bir cevap alınamaması durumunda YCB o siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açar. Siyasi partinin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın bu istemine karşı Anayasa Mahkemesi'ne itiraz etme hakkı vardır. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay

¹⁶⁷ SPY, Madde: 111.

Cumhuriyet Başsavcısı'nın iddiasını ve ilgili partinin itirazını, bu konuda yapılacak inceleme ve inceleme sonucu ortaya çıkacak raporu temel alarak karara bağlar. Anayasa Mahkemesi partinin Devletten aldığı hazine yardımının kısmen veya tamamen kesilmesine karar verebileceği gibi herhangi bir kesintinin olmamasına da karar verebilir¹⁶⁸.

SPY'nin 102. maddesine göre, siyasi partilerin faaliyetlerinin takip edilebilmesi amacıyla YCB'nin istediği bilgi ve belgeleri vermeyen siyasi partilere yukarıdaki hükümler aynen uygulanır. Ayrıca bu madde kapsamında, YCB'ce düzenlenen ikinci iddianamenin (ihtar), siyasi partiye tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasi parti tarafından söz konusu parti organı, merci veya kurulun isten el çektilmesi ve parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılması durumunda, o partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması için açılan davanın düşeceği belirtilmiştir.

Siyasi partiler kanununun 104. maddesi, *“Bu yazının (ihtar kararının) tebliğinden itibaren altı ay içinde aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcısı Anayasa Mahkemesine bu siyasi partinin devlet yardımından tamamen veya kısmen mahrum bırakılması için dava açar.”* hükmüne amirdir. Önceki uygulamada ihtarın gereğini yerine getirmeyen parti aleyhine kapatma davası açılabilmekte iken, bu düzenleme kaldırılmış ve ihtar kararına uymamanın tek yaptırımının devlet yardımından kısmen veya tamamen mahrum bırakılmak olduğu belirlenmiştir. Düzenlemenin bu halinin oldukça eksik olduğu aşikardır. Zira devlet yardımı almayan bir siyasi parti için ihtar kararına uymamanın yaptırımı bulunmamaktadır.

Siyasi Partiler Kanununun 111. maddesi, Cumhuriyet Başsavcılığına ve Anayasa Mahkemesine gerekli bilgileri vermeyenlere uygulanacak cezaları düzenlemektedir. Buna göre,

“74. madde hükümlerine aykırı hareket eden sorumlular hakkında, üç aydan altı aya kadar hafif hapis ve on beş milyon liradan otuz milyon liraya kadar hafif para cezası verilir”

¹⁶⁸ SPY, Madde: 101.

Görevlerini gereği gibi yerine getirmeyen ve parti tüzel kişiliğini çeşitli yaptırımlara maruz bırakan parti sorumluları hakkında SPY'nin 111. maddesi gereğince çeşitli cezai yaptırımlar uygulanır. Bu yaptırımlar şunlardır;

•Cumhuriyet Başsavcılığı'nca tutulacak siciller için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen veya parti hesabını süresinde ve yasada öngörülen şekilde vermeyen sorumlular hakkında üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası ve 15 TL'den 30 TL'ye kadar hafif para cezası¹⁶⁹,

•YCB tarafından ihtar kararının gereğini yerine getirmeyen ve partiyi devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakan sorumlular ile Devlet yardımından yararlanmayan siyasi partilerin sorumluları üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası ve 15 TL'den 30 TL'ye kadar hafif para cezası,

•SPY'nin 75. maddesi gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen sorumlular ile aynı madde gereğince istenen bilgileri vermeyen parti sorumluları hakkında, altı aydan bir yıla kadar hafif hapis cezası ve 60 TL'den az olmamak üzere adli para cezası verilir.

Siyasi Partiler Kanununun 74. maddesine göre, birleşik kesin hesabı Anayasa Mahkemesine göndermekle yükümlü olan kişi, partinin genel başkanıdır. Diğer parti görevlilerinin bu aşamada herhangi bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu nedenle bu maddede öngörülen ceza sadece genel başkan için geçerlidir.

Birleşik kesin hesabın Anayasa Mahkemesine sadece genel başkan tarafından verilebilmesi doğru bir düzenleme olarak gözükmemektedir. Zira birleşik kesin hesabı, partinin merkez karar ve yönetim kurulu karara bağlamaktadır. Bu aşamadan sonraki işlemler ise sadece idari niteliklidir. Parti faaliyetlerinin yoğunluğu dikkate alındığında, bu görevin sadece genel başkan üzerinde bırakılması doğru değildir. Özellikle iktidar partisinin genel başkanı aynı zamanda Başbakan olduğundan; diğer büyük partilerde de genel başkanlar, parti ve meclis çalışmalarına yoğun bir biçimde katıldıklarından

¹⁶⁹ Söz konusu tutarlar 1999 yılı için geçerli olup, izleyen yıllarda yeniden değerlendirilmiştir.

partinin mali denetim işlemleri ile yeterince ilgilenememektedirler. Bu nedenle 74. maddedeki sorumluluk genel başkandan alınmalıdır.¹⁷⁰

3.4.2.2.3.4. Anayasa Mahkemesi'nin Parti Hesabını Denetimi

Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilerin hesaplarını denetlemesi, partilerin mali işlemlerini uygulamasından ve yıl bittikten sonra, Anayasa ve yasalara göre yaptığı, yargısal nitelikli, kesin hukuksal sonuç doğuran bir hizmettir. Belgelere dayalı olarak yapılan bu denetimin nasıl yapılacağı, Anayasa Mahkemesi'nin iç tüzüğü'nün 16. maddesinde düzenlemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilere ilişkin mali denetimi; hesabın ilk incelemesi, hesabın esastan incelenmesi ve hesap ile ilgili kararın verilmesi işlemlerini kapsayan bir süreçten oluşmaktadır. Şimdi bu süreçler sırasıyla incelenebilir.

3.4.2.2.3.4.1. Hesapların İlk İncelemesi

Hesapların ilk incelemesi, siyasi partilerin mali denetim için Anayasa Mahkemesine vermiş oldukları belgelerin kanuna uygun şekilde düzenlenip düzenlenmediğinin araştırılmasıdır. Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mali denetimine, parti hesaplarının ilk incelemesiyle başlar. İlk inceleme, parti hesabının Anayasa Mahkemesi'ne tam olarak gönderilip gönderilmediğinin belirlenmesi, hesap olarak gönderilen çizelgelerin birbirleriyle tutarlı olup olmadığının ve yasaya uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğinin araştırılması ve bu konularda karar alınmasını içeren işlemler bütünüdür. Yapılan inceleme usule ilişkin olup, SPK'nın 74, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16 ve 6216 sayılı Kanun'un 56. maddelerinde düzenlenmiştir. 6216 sayılı Kanun'un "Mali Denetimde İlk ve Esas İnceleme" kenar başlıklı 56. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Siyasi partilerin kesin hesapları üzerindeki inceleme 2820 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılır.

(2) Yapılan incelemeye ilişkin raporlar ilgili siyasi partiye gönderilerek en geç iki ay içinde görüşünü bildirmesi istenir.

¹⁷⁰ Abdullah Eren, a. g. e. s. 120

(3) Mahkeme mali denetim sırasında siyasi partilerin incelemeye ilişkin raporlar hakkındaki görüşlerini de değerlendirir.

(4) Mahkemenin mali denetime ilişkin kararlarının birer örneği ilgili siyasi partiye ve siyasi partinin sicil dosyasına konulmak üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(5) Mali denetim sonucunda verilen kararlar Resmî Gazetede yayımlanır.”

6216 sayılı Kanunun 56. maddesinde, siyasi partilerin mali denetiminde ilk ve esas inceleme tek bir madde halinde düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında, siyasi partilerin kesin hesapları üzerindeki incelemenin, 2820 sayılı SPK hükümlerine göre yapılacağı belirtilerek, SPK'nın 74. ve devamı maddelerine gönderme yapılmıştır. Yapılan incelemeye ilişkin raporların ilgili siyasi partiye gönderilerek en geç iki ay içinde partiden, görüşünü bildirmesi istenir. Mahkeme mali denetim sırasında siyasi partilerin incelemeye ilişkin raporlar hakkındaki görüşlerini de değerlendirmeye alır. Ayrıca, Mahkeme'nin mali denetim ile ilgili kararlarının birer nüshası, ilgili siyasi partiye ve siyasi partinin sicil dosyasına konulmak üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Son olarak da, mali denetim sonucunda verilen kararların Resmî Gazetede yayımlanacağı ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün “Siyasi Partilerin Mali Denetimi” başlığını taşıyan beşinci bölümünün “Mali Denetimde İlk İnceleme” kenar başlıklı 16. maddesi şöyledir:

“Siyasi parti genel başkanlarının 22 Nisan 1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine verdikleri, merkez karar ve yönetim kurullarınca incelenerek karara bağlanmış ve birleştirilmiş bulunan bir yıllık kesin hesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesin hesaplarının onaylı örnekleri Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler tarafından incelenir.

Raportörler kendilerine havale edilen kesin hesapların, Siyasi Partiler Kanununun 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini ve kesin hesap çizelgelerinde sonuca etkili maddi bir hata veya tutarsızlık bulunup

bulunmadığını araştırırlar. Gerektiğinde, ilgili siyasi partilerin her kademedeki yetkililerinden, bu konular hakkında doğrudan bilgi isterler. İstenilen bilgilerle dayanağını oluşturan evrak ve belgelerin geciktirilmeksizin verilmesi zorunludur. Görevli raportörler, siyasi partilerin örgütlendiği bütün illerin kesin hesaplarını gönderip göndermediklerini saptayabilmek için Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi parti sicil dosyalarından da yararlanırlar.

Raportörler, belirlenen konularla ilgili olarak düzenleyecekleri raporları en geç iki ay içinde Başkanlığa sunar; varsa eksiklik, hata veya tutarsızlıkları ortaya koyar ve bunların nasıl giderileceğini belirtirler.

Raportörler, düzenledikleri raporlarla ilgili ilk inceleme toplantılarında hazır bulunurlar ve gerekli açıklamaları yaparlar.

Eksikliklerin tamamlanması, hata ve tutarsızlıkların düzeltilmesi için ilgili siyasi partiye, Mahkemece, üç ayı geçmeyecek uygun bir süre verilir.

Kesin hesaplarda eksiklik, hata ve tutarsızlık bulunmadığının anlaşılması veya bunların usulünce giderilmesi halinde işin esasının incelenmesine karar verilir. Bu karar ilgili partiye bildirilir.”

Mali denetimin ilk incelemesi; bağlı ilçeleri de kapsayan iller örgütü kesin hesabı, parti genel merkezi kesin hesabı, iller kesin hesabı ile genel merkezin kesin hesabının birleştirilmesinden oluşan birleştirilmiş kesin hesap ve partinin yetkili organlarınca iller ve genel merkez kesin hesaplarının birleştirilmesine ilişkin karar olmak üzere dört grup belgeden oluşan kesin hesap, İçtüzük 16. maddesi uyarınca incelenmeye başlanır. İlk inceleme Anayasa Mahkemesindeki görevli raportörler tarafından yapılır. Raportörler öncelikle, parti hesabının kanuna uygun belgelere dayanıp dayanmadığını ve bu belgelerin yetkili kişiler tarafından süresi içinde verilip verilmediği inceler. Partinin hangi illerde örgütlendiği, bu illerin bağlı ilçelerini de kapsayan birleşik kesin hesaplarının eksik olup olmadığı, Cumhuriyet Başsavcılığından alınan parti sicil kayıtları ile karşılaştırılarak tespit edilir. Gönderilen çizelgelerde hata olup olmadığı incelenir ve bu inceleme sırasında, eksik, yanlış, hatalı bir işlem görülürse raportör tarafından ilgili partinin yetkililerinden bilgi istenir. İnceleme

sonuçları hazırlanan bir raporla Mahkeme Başkanlığına sunulur. Mahkemece ilk incelemede eksiklik, hata ya da tutarsızlık tespit edilmişse, ilgili partiye bu eksikliklerin giderilmesi için üç aylık bir süre verilir. Bu kararın bir örneği de Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilir. Verilen süre içerisinde söz konusu parti eksikliği gidermezse mahkeme bu konuda tekrar karar verir. Bu kararda da partiye yeniden bir süre verebilir. Eğer kesin hesaplarda eksiklik, hata, tutarsızlık tespit edilmediyse ya da eksiklik, hata, tutarsızlıklar mahkemece verilen süre içinde usulüne uygun olarak giderildiyse mahkeme işin esasının incelenmesi kararını verir. Bu karar, ilgili partiye de tebliği edilir¹⁷¹.

3.4.2.2.3.4.2.Hesapların Esastan İncelemesi

Siyasi parti hesaplarının Anayasa Mahkemesi'nce karara bağlanması, esastan inceleme sonrasında gerçekleşir. Esastan inceleme, bir siyasi partinin gelir ve giderleri ile diğer ekonomik değerlerinin, defter ve belge kayıtları ile incelenmesi ve bunların doğru ve yasaya uygun olup olmadığının belirlenmesini ifade eder

SPY'nin 75. ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 17. maddesinde düzenlenen parti hesaplarının esastan incelenmesi; Anayasa Mahkemesi tarafından evrak ve belgeler¹⁷² üzerinden yapılır.Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün Siyasi Partilerin Mali Denetimi başlığını taşıyan beşinci bölümünün “Mali Denetimde Esasın İncelenmesi” kenar başlıklı 17. maddesi şöyledir:

“İşin esasına ilişkin inceleme, siyasi partilerin gelir ve giderlerinin doğru ve kanuna uygun olup olmadığı yönlerinden yapılır.

Doğruluk incelemesi, kesin hesapların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan incelemeyi kapsar.

Kanuna uygunluk incelemesi, gelirlerin, Siyasi Partiler Kanununun 61-69. maddelerinde yazılı kaynaklardan elde edilip edilmediğini ve giderlerin anılan Kanunun 70-72. maddelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığını saptamaya yöneliktir.

¹⁷¹ İçtüzük md. 16.Bu konuda ayrıca bkz. Mehter, ss. 454, 455.

¹⁷² Bu evraklar, parti kesin hesapları ile gelir ve giderlerine, borçlarına ve alacaklarına, banka hesaplarına ve taşınmaz mallara ilişkin belgelerdir.

Görevli raportörler, öncelikle, parti genel merkezlerinde, yıllık bütçeleri, bilançoları, parti defterlerini, gelir ve gider kayıtları ile bunlara ilişkin belgeleri inceleyerek kesin hesaplarla karşılaştırdıktan sonra, gerektiğinde, bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesin hesaplarındaki bilgilerin belgelendirilmesini ve bazı hususların açıklattırılmasını; mahallinde inceleme yapılmasını uygun buluyorlarsa konuyla ilgili isteklerini bir yazıyla Başkanlığa bildirirler. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi hemen toplanarak, Siyasi Partiler Kanununun 75. maddesini de göz önünde tutmak suretiyle yapılacak işlemleri karara bağlar.

Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa sunarlar ve işin esasının görüşülmesi sırasında mahkemede hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar.

Anayasa Mahkemesinin mali denetime ilişkin kararlarının bir örneği ilgili siyasi partinin genel başkanlığına, bir örneği de o siyasi partinin sicil dosyasına konulmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Mali denetim kararları Resmi Gazetede yayımlanır.”

SPY 75. maddenin 2. fıkrası 2. cümlesinin 12 Ağustos 1999 tarih ve 4445 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki halinde, Anayasa Mahkemesinin denetimi yaparken çeşitli kişi ve kurumlardan yararlanabileceği, denetimi görevli raportörler aracılığı ile yapabileceği gibi Sayıştay denetçilerinden, Maliye Bakanlığı uzmanlarından vb. yararlanarak yapabileceği ifadesi mevcuttu. Ancak 1999 değişikliği sonrası, denetimi Sayıştay’dan yardım sağlanıp hazırlanan raporlar üzerinden yapabileceği gibi, siyasi partilerin genel merkezlerinde ve mahalli teşkilatlarında doğrudan doğruya ya da kendi üyeleri arasından görevlendireceği naip üye ya da mahallin en kıdemli adli veya idari yargı hakimi niyabetinde yaptıracağı inceleme ve araştırmalar üzerinden de yapabileceği ve bu amaçla yeminli bilirkişi görevlendirilebileceği hükmü getirilmiştir.¹⁷³

Anayasa mahkemesi, esastan inceleme esnasında, hesaplara ait bilgilerin tevsik edilmesini ilgili siyasi partiden her aşamada isteyebilir. Ayrıca mahkeme gerekli

¹⁷³ Siyasi Partiler Kanunu md. 75/2.

gördüğü durumda, ilgili partinin Genel başkanından veya belirtilen temsilcisinden yazılı görüş isteyebilir; sorumlu uzman saymanlar da dahil olmak üzere tüm ilgililerin sözlü açıklamalarını alabilir.

Hesapların esastan incelenmesi neticesinde, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin tutarlılığına veya kanunlara uygunluğuna karar verebileceği gibi kanunlara uygun yapılmayan gelir ve giderler dolayısıyla bunların hazineye gelir kaydedilmesine de karar verebilir. Siyasi partilerin büyük kongrelerinin kesin hesaplar hakkındaki kararları, Anayasa Mahkemesi'nin denetimini ve denetim sonucunu etkilemez. Parti kongresinde, kesin hesapların hukuka uygun olduğu konusunda karar çıksa bile, bu durumun Anayasa Mahkemesi'nin denetimi ile hiçbir ilişkisi yoktur. Anayasa Mahkemesi denetiminde, Anayasa ve SPY'yi esas alır.

Siyasi partilerin esastan denetiminde, parti hesaplarının ve onların dayanağını oluşturan belgelerin doğru ve aynı zamanda yasaya uygun olup olmadığı incelenir. Bu iki ölçüden birinin bulunmaması, hesabın yanlışlığını ve yasaya aykırılığını ifade eder. Hesaplar ve belgeler doğruluk ve yasaya uygunluk ölçüleri ile incelenirler ve Mahkemece karara bağlanırlar.

Kesin hesapların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinden yapılan inceleme Doğruluk incelemesini oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle doğruluk incelemesi; hesap ve belgeler de doğruluğun mevcut olup olmadığının, kayıtlarda doğruluk ve denkliliğinin sağlanıp sağlanmadığının, kayıtlarda ve işlemlerde maddi hata bulunup bulunmadığının araştırılması işlemlerini ifade etmektedir¹⁷⁴. Bu incelemede önemli olan, defterlere yapılan kayıtların belgelere dayalı olup olmadığı ve söz konusu belgelerin yasaya uygun bir belge niteliği taşıyıp taşımadığıdır. Gelir ve gider belgeleri ile defter kayıtlarının, bu kayıtlara dayanılarak çıkarılan ilçe, il ve genel merkez kesin hesaplarının dayanağını oluşturduğu için doğru olması gerekir. Defterlerin onaylı, kayıtların muhasebenin temel eşitliğine uygun, belgelerin içerikleri ile defterlerdeki kayıtların uygun olması, doğruluk incelemesi kapsamında değerlendirilir.

Siyasi parti hesaplarının esastan incelenmesinde önemli olan bir başka ölçü, hesapların ve işlemlerin Yasaya uygun olup olmadığının araştırılmasıdır. Yasaya

¹⁷⁴ Mehter, a.g.e, s.107.

uygunluk incelemesi, parti gelirlerinin yasaya uygun bir şekilde elde edilip edilmediğinin ve giderlerin Yasaya uygun olarak yapılıp yapılmadığının saptanmasına yöneliktir. Bu konu ile ilgili SPY'nin gelirlere ilişkin 61.- 69.maddeleri ve giderlere ilişkin olarak da SPY'nin 70.-72. maddeleri temel alınır.

Raportörler, parti hesaplarının doğruluğunu ve yasaya uygunluğunu incelerken, partinin yıllık bütçelerini, bilançolarını veya bu nitelikteki belgelerini, gerekli görülen parti defterlerini ve diğer belgeleri de inceler. Bu incelemede, kayıtları ayrıntılı incelemek amacıyla gereksinim duyulan belgelerin eksikliği, raportörlerin bu durumu Anayasa Mahkemesi'ne bildirmesi ve Anayasa Mahkemesi'nin de bu belgeleri ilgili partiden istemesi kararı ile giderilmeye çalışılır. İlk inceleme de olduğu gibi raportörler partilerden doğrudan belge isteyemezler.

Raportörler, esasa ilişkin incelemelerin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa sunarlar ve işin esasının görüşülmesi sırasında mahkemede hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar. Mahkeme, raporları ve gerekli açıklamaları göz önünde bulundurarak, parti hesabına ilişkin kararını ilgili siyasi partinin genel başkanlığına, bir örneğini de o siyasi partinin sicil dosyasına koyulmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir. Ayrıca mali denetim kararları Resmi Gazete aracılığıyla kamuoyuna duyurulur.

Hesabın esastan incelenmesi aşaması için Anayasa Mahkemesi içtüzüğünde herhangi bir kısıtlayıcı süre öngörülmemiştir. Mahkeme, incelemeyi istediği zamana kadar sürdürebilmektedir.

3.4.2.2.3.4.3.Mali Denetimin Sonuçları

SPY'nin 75. ve 76. maddelerinde Anayasa Mahkemesi'nin mali denetim sonucunda vereceği kararlar düzenlenmiştir. Bu maddeler çerçevesinde, mahkeme denetim sonucunda üç çeşit karar verebilir. Hesabın doğruluğuna ve uygunluğuna karar verilmesi, hazinece el koyma ve paraya çevirme; bu üç çeşit karardır. Siyasi partilerin mali denetimi hakkında Anayasa Mahkemesi'ne ait kararlar incelendiğinde, SPY'de bulunmamakla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin önerilerde bulunduğu da görülmektedir. Dolayısıyla mahkemece verilecek kararları dört grupta incelenebilir.

3.4.2.2.3.4.3.1.Hesabın Doğruluğuna ve Yasaya Uygunluğuna Karar Verilmesi

Mali denetimde esas olan, siyasi partinin hesabının doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna karar verilmesidir. Bir hesabın doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna karar verilebilmesi iki şekilde olmaktadır. Bunlardan biri, hesabın tümünün doğru ve kanuna uygun olması durumunda hesabın tümünün doğru ve kanuna uygun olduğuna karar verilmesi, diğeri, hesabın kanuna aykırı olan kısımları hakkında gerekli kararların verilerek kalan mali işlemler için hesabın doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna karar verilmesidir.

Mali denetim sonucunda, Anayasa Mahkemesi'nin parti hesabına ilişkin olarak; defterdeki kayıtların ve bunların dayanağını oluşturan belgelerin doğruluğuna, gelir ve giderlerin SPY'nin gelir ve giderlerle ilgili hükümlerine uygunluğuna karar vermesi, parti hesabının doğruluğu ve yasaya uygunluğu anlamına gelir ki bu karar parti tüzel kişiliğinin ve hesap vermekle yükümlü kişilerin, karara bağlanan yıl hesabının sorumluluğundan arınmalarını sağlar.

Parti hesabına ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar kesindir ve geriye yürümez. Bu nedenle hesapta, defter ve belge kayıtlarında sonradan ortaya çıkan mali nitelikli bir konu, yeniden karar konusu yapılamaz. Ancak mali denetim kararından sonra ortaya çıkan konu, parti tüzel kişiliği ve sorumlular hakkında suç oluşturacak nitelikte ise, konu bu yönden sonradan incelemeye alınabilir.

3.4.2.2.3.4.3.2.Önerilerde Bulunma

Mali denetimi düzenleyen hükümler arasında, siyasi partilere, hesapların tutulma şekliyle ilgili olarak öneride bulunma gibi herhangi bir düzenleme yoktur. Ancak Anayasa Mahkemesi, yargılama ve karara bağlama hizmetinin gereği olarak, siyasi partilere, eksikliklerin giderilmesi ve bir daha aynı hatanın yapılmaması için uyarılarda bulunmaktadır. Bu durum partilerin muhasebe sistemlerinin yasaya daha uygun bir duruma getirilebilmesi için doğal olarak ortaya çıkmış ve sürecin bir parçası olmuştur. Öneriler, ağırlıklı olarak usule yönelik olup defter, kayıt ve belge düzeni ile ilgilidir.

Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilere yapmış olduğu bu önerilerin, genellikle biçimsel hatalara yönelik olduğu görülmektedir. Bu tarz hatalar bir yaptırımı gerektirmemekte olup, verilen öneriler biçimsel eksiklikleri gidermeye yönelik olmaktadır.

Anayasa Yargılaması bir tür çekişmesiz yargı faaliyeti olduğu için söz konusu uyarılar Mahkemenin kararlarında yer almaktadırlar. Siyasi partilerin mali denetimi yalnız hukuki değil aynı zamanda mali işlemleri ve muhasebe tekniklerini de içerdiği için, denetim sonucunda mutlaka müeyyide gerektirmeyen; fakat düzeltilmesinde yarar görülen birçok işlem ve olayla karşılaşılabılır. Mahkeme, hesapların tutulmasında yapılan şekil hatalarının bir daha tekrarlanmamasını ilgili partiden isteyebilir.

3.4.2.2.3.4.3.3.Hazinece El Koyma

Siyasi partilerin mali denetimi ile ortaya çıkabilecek sonuçlardan bir diğeri de hazinece el koymadır. Mali içerikli bir yaptırım olan hazinece el koyma, parti mal varlığından para ile belirlenen bir bölümün, Devlet Hazinesi'ne geçirilmesini sağlayan bir yaptırım kararıdır. Bu tür yaptırımlarda, parti tüzel kişiliği ya da yöneticilerine herhangi bir hukuki veya cezai yaptırım uygulanmaz.

Hazinece el koyma konusu, SPY'nin 67, 69, 75 ve 76. maddelerinde düzenlenmiştir. Yasanın 75. maddesinde, Anayasa Mahkemesi'nin mali denetimi sonunda, siyasi partilerin yasaya uygun olmayan gelir ve giderlerinin Hazine'ye gelir kaydedileceğini belirtmiş; 76. maddesinde hazineye gelir kaydedilecek konuları tek tek belirterek, hazineye nasıl geçirileceğini açıklanmıştır. Buna göre;

- Bağış alınması yasaklanmış kişi ve kurumlardan sağlanan gelirlerin tümü, Bağış yapabilecek kişi veya kuruluşlardan Yasada belirtilen sınırlar aşılarak sağlanan gelirin bu sınırları aşan miktarı,

- Bağlı oldukları yasa hükümlerine göre siyasi partilere aynı yardımda bulunabilecek kuruluşların, kendi yasa hükümleri dışında buldukları bağışlar,

- Yasaya aykırı olarak sağlanan kredi ve borçlar,

•Yasanın 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak sağlanan gelirlerin tümü (Makbuzlarda bulunması gereken bilgilerin bulunmaması),

•Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen gelir ve giderlerin tümü,

•Yasanın 66. maddesine aykırı şekilde sağlanmış taşınmaz malların tümü ile yine bu maddeye göre sağlanabilecek taşınmazların yasal sınırı aşan kısmı, ait oldukları maddelerdeki deyimler uyarınca, Hazineye irat kaydedilirler veya hazinece el konulurlar ya da Hazine adına tapuya kaydedilirler.

Parti mal varlığının hazineye intikali; hazineye irat kaydedilme, hazinece el konma ve son olarak da hazine adına tapuya tescil olmak üzere üç şekilde olmaktadır. Bu farklılık, hazineye intikali söz konusu olan partiye ilişkin değer farklılığından kaynaklanmaktadır. Parti mal varlığının hazineye intikali farklı şekillerde olsa da, parti mal varlığı üzerindeki etkisi açısından farksızdır. Çünkü üç durumda Mal varlığında, bir ekonomik değer azalışı yaratmaktadır.

3.4.2.2.2.3.4.3.4.Paraya Çevirme

Paraya çevirme yaptırımını, siyasi partilerin amaç ve faaliyetleri dışında taşınmaz elde etmeleri halinde uygulanan bir yaptırımdır. Paraya çevirme yaptırımını Siyasi Partiler Kanununun 77. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre,

“Bu kanunun 68. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin taşınmaz mallara sahip olduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu Mahkemenin göstereceği süre içerisinde siyasi parti tarafından bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir.”

Siyasi Partiler Kanunu, partilerin taşınmaz mal elde etmelerini amaç ve faaliyetleri ile sınırlandırmıştır. Bu amaçlar dışında elde edilen taşınmazlar için Anayasa Mahkemesi önce siyasi partiye bir süre verir ve söz konusu taşınmazın paraya çevrilmesini ister ¹⁷⁵.Verilen bu süre içerisinde partinin ilgili taşınmazları paraya

¹⁷⁵ Abdullah Eren, a. g. e. s. 137

çevirmesi gerekir, paraya çevrilen taşınmazların bedeli o siyasi partide kalır. Paraya çevirme işleminin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ve taşınmaz bedelinin parti gelirine alınıp alınmadığı, izleyen yıl hesabının denetiminde izlenir¹⁷⁶. Siyasi partinin verilen süre içerisinde söz konusu taşınmaz ya da taşınmazları paraya çevirmemesi durumunda, ilgili taşınmaz hazineye intikal ettirilir.

3.4.2.3.Siyasi Partilerde İç Denetim

İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve tarafsız bir güvence ve danışmanlık faaliyeti olarak tanımlanabilir. İç denetim, kurumun risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkililiğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.

Siyasi partilerin iç denetim ile ilgili olarak kanun metninde açık bir hüküm bulunmamasıyla birlikte partiler kendi iç denetim mekanizmalarını yetersiz de olsa oluşturmaya çalışmışlardır.

Siyasi partiler yapıları gereği örgütsel olarak belirli bir hiyerarşi içerisinde olmalıdır. Fakat bu hiyerarşi şeffaflığın ve parti malvarlığının korunması yönündeki temel ilkelere aykırı olmamalıdır. Bunun için de etkin bir iç denetim sistemi oluşturulmalıdır. Bu amaçla aşağıda kısaca partinin önemli mekanizmaları tekrarlanmıştır.

Siyasi partinin Genel Başkanı partiyi temsil yetkisine sahiptir. Parti adına dava açma ve davada husumet yetkisi, Kanunlardaki özel hükümler saklı kalmak kaydı ile Parti Genel Başkanına veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğüne göstereceği parti mercilerine aittir.

Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun sorumlulukları ise Büyük kongre kararlarına , parti program ve tüzüğüne uymak şartıyla, partiyi ilgilendiren konularda karar almak ve alınan kararları uygulamaktır. Siyasi partilerin iç denetçileri aşağıdaki hususlarda görevlendirilmelidirler:

¹⁷⁶ Mehter, a.g.e, s.116.

- Siyasi parti varlıklarının yeterince korunup korunmadığını araştırmak,
- Muhasebe belge ve bilgilerinin güvenilir olup olmadığını belirleme,
- Siyasi parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu tarafından belirlenmiş olan politika ve prosedürlere uyulma derecesini izleme,
- Siyasi parti faaliyetlerinin etken ve etkin olup olmadığı konusunda görüş oluşturma,
- Siyasi parti yönetiminin istediği özel araştırmalar yapma,
- Bağımsız denetçilerle işbirliğine girme.

Siyasi Partiler Kanunu'nun mali sorumluluğu açıklayan 71. maddesinde örgütsel sorumluluklar şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 3.1.Siyasi Partilerin Mali Sorumlulukları

Parti Adına İşlemler	Genel Merkez	İl	İlçe
■Gider Yapma Yetkisi	Merkez Karar ve Yönetim Kurulunun yetki verdiği kişi veya kurul	İl Yönetim Kurulunun yetkili kıldığı kişi veya kurum	İlçe Yönetim Kurulunun yetkili kıldığı kişi veya kurum
■ Sözleşme Yapma ■Yükümlülük Altına Girme Yetkisi	Merkez Karar ve Yönetim Kurulu	Merkez Karar ve Yönetim Kurulu	Merkez Karar ve Yönetim Kurulu

3.4.2.3.1.Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğünde Yer Alan Düzenlemeler

Kesin hesabın Hazırlanması ve Onaylanması

Her İl Kademe Yönetimi, bağlı İlçe'leri de kapsayacak şekilde bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir önceki yıla ait bütçe uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesabını hazırlar ve genel merkeze gönderir. Genel merkez de aynı sürede kesin hesabını hazırlar ve İl'lerden gelenlerle birlikte, incelenip birleştirilerek karara

bağlanmak üzere, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'na sunar. Bu işlemlerin tamamı, partinin kesin hesabını oluşturur¹⁷⁷.

Kesin Hesabın Bildirimi

Parti Genel Merkezi, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu tarafından incelenerek birleştirilen ve karara bağlanan partinin kesin hesabı ile her ile ait kesin hesap evrak örneğinin onaylı birer suretini, Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne verir ve bir örneğini ise bilgi amacıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir¹⁷⁸.

Teftiş ve Denetimin Amacı

Her derecedeki parti alt kademeleri ile yan ve yardımcı kuruluş organ ve üyelerinin, parti adına yaptıkları tüm eylem ve işlemlerinin kanun, parti tüzüğü ve yönetmelikleri ile kademe kongreleri ve Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararlarına uygunluğunun tespiti ile teşkilatı daha aktif hale getirmek, alınması gereken tedbirleri ve yapılması gereken çalışmaları yerinde belirlemek amacıyla yapılacak faaliyetlerin bütünü, teftiş ve denetimin konusu ve amacıdır¹⁷⁹.

Denetim Yetkisi ve Görevi

Her kademenin birinci ve en yetkili teftiş ve denetim mercii, ilgili kademenin kongre genel kuruludur. Merkez Karar ve Yönetim Kurulu, yan kuruluşlarıyla birlikte partinin bütün teşkilatını doğrudan veya görevlendireceği elemanlar aracılığıyla; kademe organları da kendilerine bağlı alt kademe organları ile kademesindeki parti yan kuruluşlarını, yan kuruluş merkez teşkilatları ise, kendisine bağlı bütün alt kademe kuruluşlarını, parti tüzüğü ile partinin amaç ve ilkelerine uygunluk açısından teftiş ve denetimle yetkili ve görevlidirler. Teftiş ve denetimle görevlendirilecek olanlar ile teftiş ve denetim usul ve esasları MKYK'ca belirlenir¹⁸⁰

¹⁷⁷ Akparti Tüzüğü, md. 138.

¹⁷⁸ Akparti Tüzüğü, md. 138.

¹⁷⁹ Akparti Tüzüğü, md. 139.

¹⁸⁰ Akparti Tüzüğü, md. 140.

3.4.2.3.2.Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğünde Yer Alan Düzenlemeler

Kesin Hesap

Genel Merkez'in kesin hesabı Kurultayca, iller ve ilçeler örgütünün kesin hesapları kendi kongrelerinde incelenir ve karara bağlanır. Kesin hesabın Kurultayca ve kongrelerce seçilecek bir komisyonda incelenmesi zorunludur¹⁸¹.

Hesap Yönetmeliği

Parti hesapları bilânço esasına göre düzenlenir. Parti gelirlerinin toplanmasında ve harcamalarda uygulanacak kurallar, bütçe ve kesin hesabın hazırlanması; gelir alındıklarının ve tutulması zorunlu defterlerin biçimi, basımı ve dağıtımı, örgüt yönetim birimlerinin bu konudaki görevleri ve sorumlulukları, Siyasi Partiler Yasasının öngördüğü ilkelere ve kurallara uygun olarak düzenlenen Hesap Yönetmeliği ile belirlenir¹⁸².

3.4.2.3.3.Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğünde Yer Alan Düzenlemeler

Partinin hesapları, bilânço esasına göre düzenlenir. Her takvim yılına ait bütçe ve kesin hesabın hazırlanması ile gelir, gider ve diğer muhasebe işlemlerine ilişkin usul ve esaslar ayrıca düzenlenecek Muhasebe Yönetmeliği'nde belirtilir¹⁸³.

Partinin Genel Merkezi ve bağlı ilçelerini de kapsamak üzere il yönetim kurulları ayrı ayrı her takvim yılı başında gelir ve gider tahminlerini içeren yıllık bir bütçe hazırlarlar. İl teşkilâtları hazırladıkları bütçeyi ait olduğu takvim yılından önceki yılın Ekim ayı sonuna kadar Genel Merkez'e gönderirler. İl ve ilçe teşkilât kademelerine ilişkin bütçeler, Genel Merkez'in bütçesi ile birleştirilir ve Aralık ayı sonuna kadar Merkez Yönetim Kurulunca incelenerek karara bağlanır.

İl yönetim kurulları, bağlı ilçeleri de içine almak üzere her bütçe yılını takip eden Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesin

¹⁸¹ Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, md. 81.

¹⁸² Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, md. 82.

¹⁸³ Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü, md. 105.

hesabı hazırlayarak Genel Merkez'e gönderirler. Kesin hesap cetvelleri ilgili buldukları bütçenin iç bölüm ve maddelerine uygun olarak düzenlenir.

Her teşkilât kademesi aynı hesap döneminde edindiği ve değeri 100 milyon lirayı aşan menkul, gayrimenkul ve her türlü hakları bir liste olarak edinim tarihi ve finansman kaynağını belirtmek suretiyle kesin hesap cetveline ekler.

İl yönetim kurullarından gönderilenler ile Genel Merkez'e ait olan kesin hesap cetvelleri Merkez Yönetim Kurulunca yapılan incelenmeyi müteakip son şeklini alır ve karara bağlanır¹⁸⁴.

	AK PARTİ	CHP	MHP
Kesin Hesabın Hazırlanması	İl kademe yönetimleri ve genel merkez tarafından bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar hazırlanır.	Genel merkezin kesin hesabı Kurultayca, iller ve ilçeler örgütünün kesin hesapları kendi kongrelerinde incelenir ve karara bağlanır.	Nisan ayı sonuna kadar hazırlanır.
Kesin Hesabın Bildirimi	Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne verilir.	Bu konu hesap yönetmeliğinde düzenlenmiştir.	Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne verilir.
Teftiş ve Denetim Amacı	Tüzük, yönetmelik ve MKYK kararlarına uygunluğunun tespiti ve alınması gereken önlemlerin alınması.	Bu konu hesap yönetmeliğinde düzenlenmiştir.	Her kademedeki parti faaliyetlerinin denetlenmesi ve mali işlerin denetlenmesi.
Denetim Yetkisi	İlgili kademenin	Bu konu hesap	Parti müfettişleri,

¹⁸⁴ Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü, md. 105.

	kongre genel kuruludur.	yönetmeliğinde düzenlenmiştir.	genel muhasip ve yardımcısı görevlidir.
--	-------------------------	--------------------------------	---

Tablo 3.2. Siyasi Partilerin Denetim İşlevlerinin Karşılaştırılması.¹⁸⁵

3.4.2.4.Siyasi Partilerde Bağımsız Denetim

Bağımsız Denetim genel olarak işletmelerin kamuya açıkladıkları finansal tablolarda yer alan bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartlarına uygunluğunu tespit etmek amacıyla bağımsız muhasebeciler tarafından yapılan denetim olarak tanımlanabilmektedir. Bu denetimi daha çok kamuya hesap verme sorumluluğu olan kurumlar yaptırırlar. Ülkemizde bu hizmeti Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde bağımsız denetim yetkisi almış ve Sermaye Piyasası Mevzuatı ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavirlik (YMM) kanunu kapsamında belirlenmiş özellikleri taşıyan denetim şirketleri vermektedir.

Denetim Şirketleri bağımsız denetim hizmetlerini Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenmiş olan ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla uyumlu olan denetim ilke ve esaslarına uygun olarak yapmak zorundadırlar. Dünyanın gelişmiş ülkelerinde bağımsız denetim kamuya hesap verme sorumluluğu olan tüm kuruluşlar için mecburi bir özellik taşır. Türk Siyasi Partilerinin önceki bölümlerde açıkladığımız düzenlemeler çerçevesinde böyle bir denetime tabi olmaları zorunlu değildir. Benzer hizmeti Anayasa Mahkemesi denetçileri yapmaktadır. Ancak bu denetimin içeriğine baktığımızda Anayasa Mahkemesi'nin uluslararası genel kabul gören yaklaşımlarda bir finansal denetim yaptığını söylemek mümkün olamamaktadır. Esasen bu iş muhasebecilik alanında uzmanlık gerektiren bir iştir. En azından Anayasa Mahkemesi'ne gitmeden önce bir denetimin bağımsız muhasebe uzmanlarınca yapılması daha etkili bir yöntem olacaktır.

Siyasi partilerin finansal durumlarına ilişkin hiçbir bilgi kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin yapmış olduğu finansal denetim sonuçlarının halka açıklanması zorunlu değildir. Bu önemli bir eksiklik olarak

¹⁸⁵ Yakup Söylemez, Siyasi Partilerin Mali Yapısı Ve Denetimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni.SBE,2010.s.121.

görölmekte siyasi partilerle ilgili yolsuzlukların da kaynağı olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁶

Ölkemizde siyasi partilerle ilgili güncel bir bağımsız denetim raporuna ulaşmak mümkün değildir. Bu konuda Avrupa Konseyi Strazburg Raporu'nda, parti hesaplarının mali denetiminin bağımsız uzmanlar tarafından gerçekleştirilmesinin siyasi partilerin mali disiplinlerini kesinlikle güçlendireceğı ve yolsuzluk ihtimallerini düşüreceğı düşüncesindedir. Sonuç olarak, parti hesaplarının lisanslı uzmanlar tarafından bağımsız olarak denetlenmesi kurulun ekibi tavsiye etmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Mustafa Aysan, "Siyasi Partilerin Finansmanı", Radikal Gazetesi, 25.09.2002.

¹⁸⁷ Parti Finansmanında Şeffaflık Hakkında Türkiye Değerlendirme Raporu, Avrupa Konseyi İzleme Raporu, Strazburg, 22-26 Mart 2010.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER ÜLKELERDEKİ SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI VE DENETİMİ

Siyasetin dolayısı ile siyasi partilerin finansmanı her ülkede farklı demokratik süreçler yaşandığı için gerek siyasal gerekse toplumsal yapı farklılıkları itibari ile değişiklikler göstermektedir. Aşağıda karşılaştırma açısından bir fikir vermesi için bu bölümde önemli batı demokrasileri içerisinde yer alan İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletlerindeki siyasi partilerin genel özellikleri, finansmanı ve denetim konuları ele alınacaktır.

4.1.İNGİLTERE

4.1.1.İngiltere'deki Siyasi Parti Finansmanının Gelişimi

Demokrasinin beşiği olarak tanımlanan İngiltere’de siyasi partilerin finansmanı konusunu üç döneme ayırarak incelemek mümkündür. Bu dönemler; aristokratik dönem, Plutokratik dönem ve modern dönemdir.¹⁸⁸

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren temeli atılmış olan aristokratik dönemde modern parti hareketleri gözlemlenmeye başlamıştır. Bu dönemdeki seçimlerde siyasi yolsuzluklar ve yozlaşma hat safhada yaşanmıştır. Siyasi partiler, kaynaklarının bir kısmını merkezi parti fonlarından sağlamışlardır. Fakat gerekli olan büyük miktarlardaki paraların aristokratlarda bulunması nedeniyle, kaynakların büyük çoğunluğu onlardan sağlanmıştır. Siyasette yozlaşmaya neden olan bu gelişmeler neticesinde 1867 yılındaki Reform Kanunu (Reform Act) ve gizli oylamayı ortaya çıkaran 1872 yılındaki Gizli Oylama Kanunu (Ballot Act) ile seçim eylemleri baskı altına alınmıştır.¹⁸⁹

Aristokratik dönemin ardından geldiği kabul edilen plutokratik dönemde hem Liberal ve Muhafazakar partiler fon ihtiyaçlarını karşılayabilmek için alternatif araçlar

¹⁸⁸ Arthur B. Gunlicks, “Campaign and Party Finance In North America And Western Europe” Excel Press, 2000, s.124.

¹⁸⁹OKAN, Pınar: “Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partilerde Finansal Raporlama”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.s.25.

aramaya başlamışlardır. 1870 sonrasında tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki düşüş ile büyük toprak sahiplerinin gelirlerinin de düşmesi ve koltuk sahibi olabilmek için önceleri büyük miktarlarda para harcamakta olan aristokratların, sonradan bu harcamaları azaltmış olmaları artık fonlama ihtiyaçlarının çeşitlendirilmesini gündeme getirmiştir.¹⁹⁰ Bu dönemde yaşanan sosyal ve ekonomik değişmelere paralel olarak siyasi partiler finansman kaynağı olarak aristokrasiden vazgeçmiş ve onun bir alternatifi olarak burjuva sınıfa yönelmişlerdir. Fakat çok geçmeden iş adamlarının da çıkarlarını toplumun önünde tutmalarından dolayı sistem tekrar tıkanmıştır.

Siyasetin finanse edilme sisteminde yaşanan tıkanıklık modern dönemi ortaya çıkarmıştır. Sendika fonları bu dönemin en önemli finanslama aracını teşkil etmektedir. Bu döneme tekabül eden 1900'lerde işçi temsil komiteleri oluşturulmuştur. Bunun bir sonucu olarak İşçi Partisi'nin finansal kaynaklarının %74'lük kısmı sendikalar tarafından karşılanır hale gelmiştir. Sendikaların siyasetteki gücünü azaltmak amacıyla diğer çıkar gruplarının baskısıyla Osborne Kararı çıkarılmıştır. Osborne kararlarının sonucu olarak bir yıl içinde 25 sendikanın siyasi faaliyetleri kısıtlanmıştır. 1913 yılında çıkarılan Sendika Kanunu (Trade Union Act) ile de belli şartlar sağlandığı takdirde sendikalara politik bağışlar yapabilme yetkisi yeniden verilmiştir.¹⁹¹

İşçi partisinin yükselişinin önünü kesmek amacıyla 1927 yılında siyasi partilerin finansmanına ilişkin yeni bir yasa çıkarılmış, fakat bu konuda istenilen başarı elde edilememiştir. 1979 yılına kadar siyasi partilerin, hem İşçi Partisi'nin önerdiği gibi sendikalar tarafından fon sağlamaları hem de Muhafazakârların önerdiği gibi partilerin şirketler tarafından fon elde etmeleri durumu kabul edilmiştir. 1979 yılında Muhafazakârlar iktidarı ele geçirmişlerdir.¹⁹²

1990'lı yıllarda siyasi partilere fon sağlama yönünde geleneksel yöntemlerden daha farklı ve gelişmiş tekniklere yönelme eğilimi başlamıştır.¹⁹³ Bu dönemde İşçi Partisi'nin kaynaklarının çoğu üye ve milletvekili aidatları iken muhafazakâr partiler ise dış kaynaklara yönelmişlerdir.

¹⁹⁰ Robert Williams, "Party Finance and Political Corruption", Macmillan Press, 2000, s.17.

¹⁹¹ Arthur B. Gunlicks "Campaign and Party Finance In North America And Western Europe" Excel Press, 2000.s.129.

¹⁹² Okan, a.g.e., s.27.

¹⁹³ Gunlicks, a.g.e., s.146.

1980'lerden itibaren sendikalardan sağlanan merkezi gelirlerin oranları azalış göstermiştir. Bunun yerini finansal hizmetler, satışlar, konferanslar gibi ticari faaliyetlerden sağlanan gelirler almıştır.¹⁹⁴ Ayrıca bu dönemde bireylerden çok şirketlerden bağışlar elde edilmeye başlanmıştır. Bazı partiler ise kaynak arayışlarını borç alarak kapatma yoluna gitmişlerdir.

İngiltere'deki siyasi partiler gelişen devlet desteği sisteminden de yararlanmışlardır. Günümüzde partilere, devlete ait binaların serbest kullanım hakkı, parti konferanslarında devlet güvenliği, ayrıca daha büyük partiler için televizyon ve radyolarda serbest yayın yapma imkânı sağlanmaktadır.¹⁹⁵

İngiltere'deki siyasi kaynak ayrımı yapmaksızın bütün kaynaklardan istedikleri kadar finansman kaynağı sağlayabilmişlerdir ve genelde elde ettikleri bu bağışların kimler tarafından yapıldığını gizli tutmaya çalışmışlardır. Bunun sonucunda yapılan pek çok tartışma, parti finansmanındaki doğruluğun sağladığı güveni zayıflatan çok sayıdaki olayı gün yüzüne çıkarmıştır. Bu nedenle de 1990'larda güvenilmez, şüpheli kaynaklardan ve yabancıların yapmış olduğu bağışlardan elde edilen gelirler üzerinde dikkatle durulmuştur.¹⁹⁶

İngiltere'de partilere devlet yardımı da yapılabilmektedir. Hükümetin posta kolaylıkları, radyo ve televizyonda ücretsiz propaganda imkânı sağlaması gibi aynı yardımlar yapması söz konusudur. Yasalarda, yerel düzeyde adayların yapacakları harcamalara önemli sınırlamalar getirirken, çok daha masraflı olan genel düzeydeki seçim kampanyaları için herhangi bir harcama limiti söz konusu değildir. 1987 ve 1992 genel seçimlerinde yapılan harcamalar yerel düzeyde yapılan harcamaların iki katına ulaşmış durumdadır. Yerel seçimler üç farklı düzeyde kontrol altında tutulmaktadır.¹⁹⁷

- Belirli türdeki kampanyaların yasa dışı sayılması,
- Adayların kendi seçim bölgesinde yapacağı harcamalara üst sınır konması,

¹⁹⁴ WILIAMS,Robert: "Party Finance and Political Corruption", Macmillan Pres, 2000.s.19.

¹⁹⁵ Okan, a.g.e., s.22.

¹⁹⁶ K.D. Ewing and N.S. Ghaleigh, "Donations to Political Parties in the United Kingdom", Democratic Audit of Australia, March 2005, s.17.

¹⁹⁷ Yıldız, a.g.e., s.21.

•Adayın seçilmesini sağlayacak faaliyetler için adayın kendisi ve seçim temsilcisi dışında kimsenin nakdi harcama yapamaması şeklindedir.

4.1.2. Gelir Ve Giderler

İngiltere’de siyasi partiler aldıkları tüm bağışları Seçim Komisyonu'na bildirmek durumundadırlar. 5.000 £'un üzerinde, parti genel merkezine yapılan bağışlar ile birimlerinden herhangi birine yapılan 1.000 £'un üzerindeki bağışların bildirilmesi gerekmektedir. Siyasi partiler mutlaka bağışın değeri ile bağışı yapanın adını, adresini ve diğer gerekli bilgileri belirtmelidir.¹⁹⁸

Aşağıda belirtilmiş olanların değeri 200 £' dan fazla ise bunlar bağış olarak kabul edilir:¹⁹⁹

- Para veya çeşitli mülkler; nakit, fotokopi makinesi şeklindedir.
- Partiye sponsorluk sağlanması;

- Partinin hazırlayacağı ve kendisine fayda sağlayacak etkinliklere sponsor olunması; örneğin yıllık konferans yemeği,

- Parti için doküman hazırlanmasında sponsor olunması; örneğin kitapçık ya da broşür hazırlanması,

- Parti için gerekli olan araştırmaların yapılmasını üstlenmek için sponsor olunması şeklindedir.

Üyelik ücretleri; bir şirketin partiye üye olmak için aylık 20.000 £, bireyin ise 500 £ ödemesi gerekmektedir.

•Parti tarafından ortaya çıkarılan harcamaların ödenmesi; örneğin aylık kira bedelinin ödenmesi şeklindedir.

¹⁹⁸ Electoral Commission, www.electoralcommission.org.uk (Erişim :14.04.2015)

¹⁹⁹ Electoral Commission, www.electoralcommission.org.uk (Erişim :14.04.2015)

•Ticari amaçla olmamak üzere partiye mülk, hizmet veya ustalık sağlanması; örneğin yeni bir gereç alırken %50 indirim yapılması veya parti için ücretsiz çalışacak eleman bulunması şeklindedir.

Alınan bağış, izin verilmeyen bir yerden elde edildiyse 30 gün içerisinde iade edilmesi gerekmektedir. Bu süre zarfında geri verilmez ise, parti ya para cezasına çarptırılır ya da sorumluları 1 yıla kadar hapis istemi ile yargılanır.²⁰⁰

İngiltere’de siyasi partiler tarafından alınan borçların kanunlar tarafından izin verilen yerlerden elde edilmesi zorunludur. Borçlanmaların izinsiz yerlerden elde edilmesi durumunda, borçların 30 günlük bir süre zarfında geri iade edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Bu sebeple siyasi partiler, borç alacakları kişi ya da kuruluş ile ilgili her türlü belge incelemesini yapmalı ve ona göre bir karara varmalıdırlar. İzin verilen yerler dışında bir yerden borç alınması durumunda, siyasi parti faiziyle birlikte almış olduğu borcu geri ödemelidir.²⁰¹

4.1.3.Raporlama

2000 yılında yapılan yasal düzenlemelere kadar İngiltere’de siyasi partilerin gelir ve giderlerini beyan etme zorunluluğu yoktu. Fakat yeni kanun ile birlikte siyasi partilerin tüm gelir ve giderlerini yıl sonundan itibaren altı ay içerisinde seçim komisyonuna bildirmekle yükümlüdürler. Ayrıca ulusal düzeyde 5000 sterlini, yerel düzeyde 1000 sterlini aşan bağış sahiplerinin kamuoyuna açıklaması zorunluluğu getirilmiştir.²⁰²

İngiltere'deki siyasi partilerin, kendilerine yapılan bağışları ve aldıkları borçları üç aylık dönemlerde Seçim Komisyonu'na rapor etmeleri zorunludur. Üç aylık dönemler ve son teslim tarihleri aşağıda belirtilmiş durumdadır:

²⁰⁰ Electoral Commission, www.electoralcommission.org.uk (Erişim :14.04.2015)

²⁰¹ Electoral Commission, www.electoralcommission.org.uk (Erişim :14.04.2015)

²⁰² Cem Duran Uzun, "Anayasa Önerilerinde Siyasi Partilerin Finansmanı Ve Yeni Bir Öneri"TBMM Dergisi Tartışmalar bölümü, Anayasa Yargısı 8, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1991.s.83.

Tablo 4.1.Üç Aylık Dönemler ve Son Teslim Tarihleri.

3 AYLIK DÖNEMLER	SON TESLİM TARİHİ
Ocak – Mart	30 Nisan
Nisan – Haziran	30 Temmuz
Temmuz – Eylül	30 Ekim
Ekim – Aralık	30 Ocak

Kaynak: www.electoralcommission.org.uk , Erişim :14.04.2015

Komisyon bağışları ve borçları internet sitesinde yayınlamaktadır. Siyasi partiler bağışları ve borçları ancak belli kaynaklardan geliyorsa kabul edebilirler. İzin verilen bu kaynaklar aşağıdaki gibidir.²⁰³

- İngiliz seçim kütüğünde kayıtlı olan bireyler,
- Avrupa Birliği'ne dahil edilmiş ve İngiltere'de faaliyetlerini gerçekleştirmekte olan İngiliz şirketleri,
- Büyük Britanya'daki siyasi partiler,
- İngiltere'deki sendikalar,
- İngiltere'deki inşaat kuruluşları,
- İngiltere'deki sınırlı sorumluluğa sahip ortaklıklar,
- İngiltere'deki yardımlaşma dernekleri,
- Faaliyetlerini İngiltere'de gerçekleştiren organize olmamış ortaklıklardır.

4.1.4.Denetim

İngiltere, seçimlerin ve siyasetin finansmanı konusunda yönetim ve denetim görevini yürütecek özel bir kuruma sahip olma konusunda en yeni örnek olarak kabul edilmektedir.

Söz konusu kurum Kasım 2000 tarihli Siyasi Partiler, Seçimler ve Referandum Kanunu ile öngörülmüş ve 16 Şubat 2001 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Kurumun

²⁰³ Electoral Commission, www.electoralcommission.org.uk (Erişim :14.04.2015)

statüsü parlamentoya karşı sorumlu bağımsız otorite olarak tanımlanmıştır. İlk üyeler kraliçe tarafından atanmış; sonrasında ise Başbakan ve muhalefet partileri liderleri arasındaki müzakereler sonucu 6 aylığına parlamento tarafından atanmıştır. Kurumun temel görevleri şöyle sıralanabilir:²⁰⁴

- Siyasi partilerin kayıt işlemleri,
- Siyasi partilere yapılan önemli miktardaki bağışların izlenmesi ve yayımlanması,
- Partilerin seçim kampanyalarındaki harcamaların düzenlenmesi,
- Seçmenlerin eğitimi
- Seçim bölgesi sınırlarının yenilenmesi

İngiltere'de siyasi partilerin muhasebe sistemi ve finansal durumlarının denetlenmiş olarak Seçim Komisyonuna verilmesi konusunda yeni yasal düzenlemeye gidilmiştir.

Buna göre 2002 yılından itibaren siyasi partiler finansal işlemlerini muhasebe kayıtlarında göstermek üzere;

- Partinin günlük nakit giriş ve çıkışları ile harcamalarını,
- Partinin varlık ve borçlarını

kayıt altına almak ve raporlamak zorundadırlar. 200 Paundun üzerindeki tüm bağışların bağışçının kimlik bilgileriyle birlikte kaydedilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte siyasi partilerin finansal bilgileri için geliştirilen formlarda sadece toplanan bağış, devlet yardımı ve diğer gelir kalemleri ile yapılan harcamaların çeşidine göre tutarları yer almaktadır²⁰⁵.

İngiliz parlamento genel seçimleri sırasında siyasi partiler, borçlarını ve bağışlarını haftalık raporlar şeklinde beyan etmek zorundadırlar. Eğer seçimlerde partinin herhangi bir adayı olmayacaksa siyasi partiler kendilerini bu zorunluluktan muaf tutabilirler. Eğer partiler raporlanacak herhangi bir bağış ya da borç almadı ise her

²⁰⁴ Uzun, a.g.e., s.87.

²⁰⁵ MARŞAP ve AKBULUT,a.g.e., s.45.

üç ayda bir sıfır gelir gösteren bir rapor hazırlamak zorundadırlar. Siyasi parti dört raporlama döneminde de hiç gelir elde etmediyse, bağış ya da borç ile gelir elde edinceye kadar raporlama yapması gerekmemektedir²⁰⁶.

4.2.AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)

4.2.1.ABD'deki Siyasi Parti Finansmanının Gelişimi

Theodore Roosevelt, 1904 yılında seçim kampanyaları finansmanı konusunda bir reform yapılması gerektiğini belirtmiş ve siyasi amaçlar nedeniyle yapılan şirket yardımlarını yasaklamak için kanun çıkarma yoluna gitmiştir. Nihayet 1907 yılında şirket yardımlarını yasaklayan Tillman Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile şirketlerden ve bankalardan her hangi bir şekilde hibe alınmasına yasak getirilmiştir. 1920'lerde Teapot Dome Skandalı'nın patlak vermesi ile iş hayatının etkisini politikadan temizlemek için pek çok girişim yapılmaya başlanmıştır. Ortaya çıkan skandallar sonucunda rüşveti önlemek amacıyla, iş âleminde siyaseti arındırmak için 1920 ile 1966 yılları arasında çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiş ve çıkarılan yasa ile kampanya komitelerine verilen hibelere sınır getirilmesi öngörülmüştür. Aynı zamanda adaylar, kendi bilgileri ve izinleri ile yapılmış olan harcamaları raporlayarak kamuya açıklamak durumunda kalmışlardır. Bu sayede yapılan suistimaller engellenmeye çalışılmıştır.²⁰⁷

1970'lere kadar adaylar, az sayıdaki zenginlerin bağışlarıyla seçim kampanyalarını yürütmüşlerdir. Bu zenginler çoğu defa bir şirketi veya onları kullanan özel çıkar kesimlerini temsil etmiş ve dolayısıyla cömert nakdi katkıların karşılığı, siyasi nüfuz temini olarak ortaya çıkmıştır. Rüşvet de bu finansman şeklinin kaçınılmaz sonuçları arasında yer almıştır.²⁰⁸

Federal Seçim Kampanyası Kanunu (FECA), seçim maliyetlerindeki büyük dalgalanmalar sonucu, federal seçim kampanyasına yapılan yardımları ifşa etmek amacıyla 1975 yılında çıkarılmıştır.²⁰⁹

²⁰⁶ Pınar OKAN, —Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partilerde Finansal Raporlama||, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 2007), s.29.

²⁰⁷ Williams, a.g.e., s.42.

²⁰⁸ <http://www.fec.gov/about.shtml>

²⁰⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Election_Commission

1972 yılındaki başkanlık seçimlerinde ortaya çıkan finansal suistimler sonucunda Amerikan Kongresi, 1974 yılında kanunları uygulamak, açıklamaları kolaylaştırmak ve kamu fonlama programını idare etmek maksadıyla bağımsız bir kurum olan Federal Seçim Komisyonu'nu (FEC) kurmuştur. FEC, 1975 yılında faaliyete başlamış ve 1976 yılı başkanlık seçimlerindeki fonlamayı idare etmiştir. Kısaca, 1971 yılında kanunun esas şartlarının belirlendiğini; 1974 yılında ise kanunda çeşitli değişikliklere gidildiğini söylemek mümkündür.²¹⁰

1974 sonrasında FECA' nın serbest konuşma hakkını engellediği ve seçimlerde küçük partilerin başkan adaylarına karşı ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle pek çok dava açılmış ve bu davalar sonucunda Yüksek Mahkeme, finans reformu yasasını zayıflatan kararlar almıştır. Seçim kampanyası sırasında şahsi ve ailevi harcamalara bir sınır getirilmiş ve 5.000 \$' ın üzerine çıkılmaması karara bağlanmıştır. Fakat sonradan, inançları ifade edebilme hakkının bu inançlar için para harcayabilme hakkını da kapsadığı görüşünü öne süren mahkeme, 5.000 \$' lık sınırı serbest konuşma hakkının kullanılmasına aykırı bularak iptal etmiştir.²¹¹

1978 yılında çıkarılan Ahlak Yasası, Kongre üyelerinin mal varlıklarının ayrıntılı olarak açıklamasını öngörmüştür. Yüksek hâkimler, başkan ve başkan yardımcısı, bakanlar ve yüksek dereceli memurlar da mal varlıklarını açıklamak zorunda kalmışlardır.²¹²

4.2.2.Gelirler

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kampanya finansmanı federal, eyalet ve bölgesel düzeylerdeki seçim kampanyalarının finansmanını kapsamaktadır. Federal düzeydeki kampanya fonlarının en önemli kaynağı bireylerdir; ikinci sırada ise siyasi eylem komiteleri bulunmaktadır. Her iki gruptan olan yardımlar da sınırlıdır. Yasal olarak kabul edilen yardımlar, “sert para” şeklinde nitelendirilen regüle edilmiş yardımlardır. Bir adayın kampanyasına şirketler ve sendikalar tarafından direkt olarak yapılan yardımlar ise yasaklanmış durumdadır.

²¹⁰ Yıldız, a.g.e., s.28.

²¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Campaign_finance_reform_in_the_United_States

²¹² Pulat Tacar, Siyasetin Finansmanı, Ankara, Doruk Yayıncılık, 1997.s.60-61.

Demokratik ve Cumhuriyetçi başkan adayları, seçim kampanyalarında devlet fonlamasından yararlanabilmektedirler. Devlet fonlarından yararlanabilmek için yerine getirilmesi gereken belli başlı uygunluk şartları bulunmaktadır.

Eyalet makamları ile yerel makamlara yerleşebilmek için birbirleriyle sürekli bir yarış halinde olanlar kendi görev bölgelerindeki yasalar çerçevesinde işlem görmektedirler. Eyaletlerin yarısından çoğu belli miktarlardaki şirket yardımlarına müsaade etmektedir. Bazı eyaletlerde bireyler tarafından yapılan yardımlara sınırlamalar getirilmiş; bazılarında ise bu konuda her hangi bir sınırlama söz konusu değildir. Mevcut eyalet kuralları hem eyalet hem de bölgesel makam yarışlarında geçerli olmaktadır.

2002 yılı öncesinde, “Bipartisan Kampanya Reform Kanunu” kabul edilmeden önce, siyasi partiler birbirinden farklı amaçları gerçekleştirebilmek için regüle edilmemiş yumuşak parayı kullanabilmiştir. Örneğin, bu paraları kullanarak, bir adayı yüceltmek ya da rakip adayı eleştirmek amacıyla çeşitli reklamlar yapabilmişlerdir. 1976 yılında Yargıtay kararı ile adaylara yapılan yardım limitleri anayasal olarak da ele alınmaya başlanmış; 1970’lerin başında ise siyasi partilerin de isteği üzerine FEC tarafından yumuşak paranın toplantılardaki ve siyasi reklamlardaki kullanımı genişletilmiştir. Böylece seçimlerde yapılan yardımlardaki ve harcamalardaki yumuşak para miktarı büyük ölçüde artmıştır²¹³

Seçim kampanyalarının finansmanına yönelik reform yapılması, bu konudaki kanunlarda her hangi bir değişikliğe gidilmeden yıllarca tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle 1992 ve 2000 yılları arasında pek çok başkan adayının bu konu üzerinde durması sonucunda partilerin yumuşak parayı kullanmalarını yasaklama yoluna gidilmiş ve yumuşak para nedeniyle siyasi sürecin bozulmasına ilişkin kamu algılaması, 2002 yılında önemli değişiklikleri içeren “Bipartisan Kampanya Reform Kanunu”nun çıkmasına neden olmuştur. Bu kanun ile siyasi partilerin yumuşak parayı kullanmaları yasaklanmıştır²¹⁴

²¹³ Robert F.Bauer,More Soft Money Hard Law, Perkins Coie,2004.s.8.

²¹⁴ Bauer,a.g.e.,s.105.

Kurumlar ve işçi organizasyonları, federal seçimlerle ilgili yardım ve harcama yapamamaktadır. Ancak, siyasi eylem komiteleri kurabilirler. Bu komiteler, belli kişilerden yardım sağlayabilmektedirler. Siyasi eylem komitelerinin topladıkları fonlar, hem federal adayları hem de politik komiteleri desteklemek amacıyla kullanılabilir. Siyasi eylem komitelerinin aday komitelere yapabileceği maksimum yardım miktarı 5.000\$'dır²¹⁵. Kurum ve işçi organizasyonlarının kaynaklarını, açıkça bir federal adayın seçilmesi için veya direkt olarak adaylara ya da partilere yardım olarak vermeleri yasaklanmışsa da siyasi eylem komiteleri aracılığıyla, dolaylı olarak bir yardım söz konusu olmaktadır. Ayrıca ABD'deki eyaletlerin yarısından çoğu, söz konusu eyalet ve yerel seçimlerde şirketlerin belli miktarlardaki direkt yardımlarına izin vermektedir. Siyasi parti komiteleri, belli limitler çerçevesinde federal adaylara direkt olarak bir fon yardımı yapabilmektedirler. Aşağıdaki tablo 4.2'de ABD'deki bağış limitleri verilmiştir.

Tablo 4.2. ABD'deki Bağış Limitleri.

	Her seçim için Adaya Yapılan	Her Yıl Ulusal Parti Komitesine Yapılan	Her Yıl Eyalet ve Yerel Parti Komitelerine Yapılan	Her Yıl Siyasi Eylem Komitelerine Yapılan	Özel Limitler
Bireyler	2.300\$	28.500\$	10.000\$	5.000 \$	Her Yıl İçin 108.200\$
Ulusal Parti Komitesi	5.000\$	Limit Yok	Limit Yok	5.000 \$	Her Seçim Döneminde 39.900\$
Eyalet ve Yerel Parti Komiteleri	5.000\$	Limit Yok	Limit Yok	5.000 \$	Limit Yok
Siyasi Faaliyet Komitesi (5 veya daha fazla adaya katkıda bulunan)	5.000\$	15.000\$	5.000\$	5.000 \$	Limit Yok

²¹⁵ Wikipedia, PAC, http://en.wikipedia.org/wiki/Political_action_committee

Siyasi Faaliyet Komitesi (5'den daha az adaya katkıda bulunan)	2.300\$	28.500\$	10.000\$	5.000 \$	Limit Yok
---	---------	----------	----------	----------	-----------

Kaynak: <http://www.fec.gov/pdf/colagui.pdf> , Erişim Tarihi:21.04.2015

4.2.3.Raporlama

Federal düzeydeki kampanya finansman kanunu aday komitelerine, siyasi eylem komitelerine ve parti komitelerine topladıkları ve harcadıkları paraları periyodik olarak raporlama mecburiyeti getirmiştir. Bu bağlamda federal aday komiteleri, kendilerine yardım eden siyasi parti komitelerini ya da siyasi eylem komitelerini açıklamak ve seçimler için kendilerine 200 \$' dan fazla para bağışlayan kişilerin isimlerini, mesleklerini ve adreslerini belirtmek mecburiyetindedirler.²¹⁶

Ayrıca, özel kişilerin ve 1991 yılından beri siyasi partilerin adaylar için yaptıkları bağımsız harcamaların da kaynağının açıklanması zorunlu tutulmaktadır.²¹⁷

4.2.4.Denetim

ABD'de bir siyasi parti, siyasi partiler ve seçim kanununda talep edilen bilgileri yansıtacak şekilde dilediği defter tutma sistemini seçebilmektedir. Seçim Komisyonu gelirleri ve harcamaları, çeşidine göre ayrı hesaplarda izlenmesini talep etmektedir. Yapılan araştırmada Seçim Komisyonu'na sunulan raporlardan tek taraflı kayıt yönteminin benimsendiği anlaşılmaktadır²¹⁸.

ABD'de siyasi partilerin mali denetim görevi Federal Election Commission'a (FEC) verilmiştir. FEC, Senato'nun onayı ve kongredeki parti yönetimlerinin tavsiyesi üzerine, Başkan tarafından altı yıllığına atanan altı üyeden oluşmaktadır. Uygulamada üyelerin üçü Demokrat Parti, üçü de Cumhuriyetçi Partiden seçilmektedir. FEC'in temel sorumlulukları şu şekilde sıralanabilir:²¹⁹

²¹⁶ <http://www.fec.gov/law/feca/feca.pdf>, s.31

²¹⁷ Uzun, a.g.e., s.83.

²¹⁸ MARŞAP ve AKBULUT, s.45.

²¹⁹ Uzun, a.g.e., s.87.

- Toplanan gelirlerin ve yapılan harcamaların kamuya duyurulmasını sağlamak,
- FECA'nın adaylar, partiler, komiteler ve diğer kişiler için öngördüğü sınırlara ve yasaklara uyulmasını ve beyan ve rapor zorunluluklarını yerine getirilmesini sağlamak,
- Başkanlık seçimlerinde adaylara sağlanan kamusal destekleri yönetmek,

Kampanyanın gelir ve gider hesapları bu komite tarafından tutulur. Gelir ve giderlerin denetimi iki büyük partinin verdiği üyelere oluşan komisyonlar tarafından yapılmaktadır. Bu komisyonlar, ceza kovuşturması saklı kalmak şartıyla para cezaları verme yetkisine de sahiptirler. Her eyalet hesaplarını Federal Seçim Komisyonu'na verir. Komite son derece güçlüdür; hem hesapları denetler, hem de bir yargı organı gibi tanık dinleyebilir, soruşturma açabilir, hapis ya da para cezaları verebilir²²⁰

4.3.FRANSA

4.3.1.Fransa'da Siyasi Parti Finansmanı

Demokrasi ve özgürlüklerin gelişimi konusunda dünyada en ileri ülkelerden birisi olarak kabul edilen Fransa, siyasi yaşamda aynı tutumu uzun süre gösterememiş ve partilerin hukuk düzeni içerisinde yaşamalarını sağlayacak yasal düzenlemeleri çok geç yapmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak da siyasetin finansmanı da bu ülkede çok geç yasal statüye kavuşturulabilmiştir.²²¹

Hukuki düzenlemelerin bu kadar geç yapılması siyasi partilerin ve adayların seçim harcamalarının gerçek miktarını göstermesinde ve söz konusu harcamaların legal kaynaklardan yapılmasında ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da Fransa'da siyasetin finansmanına araç olarak sahte faturalar, uydurma dernekler, yerel ya da ulusal düzeyde ihale işleri alan firmaların parti veya kişilere verdiği rüşvetler seçilmektedir.²²²

²²⁰ Pulat TACAR, Siyasetin Finansmanı, Ankara, Doruk Yayıncılık, 1997, s.56.

²²¹ Tuncer Özyavuz, "Türkiye'de Siyasetin Finansmanı", Marmara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.106.

²²² Yıldız, a.g.e., s.25.

Fransa'da 1988 yılına kadar partilerin finansmanının devlet tarafından hiç yapılmaması ve diğer Avrupa ülkeleri dikkate alındığında seçmenlerin siyasi partiye üyelik oranlarının % 1,3 gibi küçük bir seviyede kalması oldukça dikkat çekicidir.

Siyasi partilerin finansmanından kaynaklanan yolsuzlukların ortaya çıkması ve buna bağlı hükümet krizlerinin birçok ülkeyi sarsması üzerine Fransa siyasi partiler ve seçim yasalarında siyasetin finansmanını ayrıntılı olarak düzenlemiştir.²²³

4.3.2.Fransa'da Siyasi Parti Finansmanının Gelişimi

Fransa'da uzun bir süre diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi siyasetin finansmanı konusunda hiçbir sorun yoktu. Şüpheli finansman uygulamaları nedeniyle İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde siyasi yolsuzluklar ortaya çıkmıştır.²²⁴ Fransa'da siyasi partiler ve finans kaynakları ile kullanılış biçimleri 11.03.1988 tarihinde çıkarılan 227-88 sayılı “Siyasi Hayatın Finansal Şeffaflığı kanunu üç ayrı konuda siyasetin finansmanına açıklık getirmekteydi.²²⁵ Bunlar;

- Partilerin finansmanı,
- Seçim kampanyalarının finansmanı ve
- Adayların finansmanı hususlarıdır.

Fransa'da seçim harcamaları ile ilgili 11 Mart 1988 tarihli ve 227-88 sayılı kanun ile siyasi partilere şahısların yapacağı bağışlar için 50.000 Franklık üst sınır getirilmiştir. Söz konusu yasa siyasetin finansmanı konusunda toplumda oluşan kaygıları giderememiştir. Bunun bir sonucu olarak Fransa'da 90-55 sayılı ve 15 Ocak 1990 tarihli kanun ile yerel ve Avrupa parlamentosu seçimlerinin seçim harcamalarına sınır konulmuş, yaptırımları ağırlaştırılmış ve fazla harcamayı teşvik eden bazı kampanya şekilleri yasaklanmıştır. Çıkarılan ikinci kanunun önemli özelliği, belli sınırlar ve şartlar

²²³ Öztürk, a.g.e., s.149.

²²⁴ MIGUET, Arnaud: “Political Corruption and Party Funding in Western Europe”, www.transparency.org/.../political_corruption_party_financing_western_eu_overview.pdf, 2004.s.7., (Erişim Tarihi:29.04.2015)

²²⁵ Tuncer Özyavuz, “Türkiye’de Siyasetin Finansmanı”, Marmara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.s.107.

içerisinde özel kişilerin partilere açıktan, şeffaf olarak bağış yapmasına imkan tanımasıdır.²²⁶

Çıkarılan ilk kanunun uygulanmasıyla ortaya çıkan yolsuzluğa yol açan yasal boşluklar, toplumu rahatsız etmiş ve sonuçta cumhurbaşkanı hükümetten, aynı anda üç önemli hedefe ulaşmayı öngören, yapılması demokratik sistemin sağlıklı işleyebilmesi için kaçınılmaz görünen ve siyasi hayatın finansmanında şeffaflığın sağlanmasına yönelik olacak; harcamaların azaltılması, gelirlerin şeffaflaştırılması ile bu iki konuda meydana gelebilecek ihlallerin, yaptırımlarının ağırlaştırılması amacıyla yasal yönden daha ileri adımların atılmasını istemiştir.²²⁷

İkinci yasa partilere verilecek hazine yardımında da ikili bir ayrıma gitmiştir. Hazine yardımının yarısı, parlamentoda bulunan partiler arasında milletvekili ve senatör sayılarına göre orantılı olarak dağıtılmaktadır. Diğer yarısı ise son genel seçimlerde en az elli seçim bölgesinde seçime katılmış ve geçerli oyların % 5'ini almış partiler arasında oy oranlarına göre dağıtılmaktadır. Anayasa Konseyi partilere devlet yardımı konusunda belli ilkeler geliştirmiş ve devlet yardımını seçimlerde % 5'in üzerinde oy almış bulunan partilerle sınırlayan bir yasa hükmünü iptal etmiştir.²²⁸ Söz konusu oran daha sonra oyların % 1'i gibi daha makul bir seviyeye çekilmiştir.

Buna karşılık her yıl siyasi partilere dağıtılacak devlet yardımı bütçe kanununda yer almaktadır. Mesela 2007 yılı Bütçe Kanunu'nda partilere dağıtılmak üzere 73.283.613 € ayrılmıştır, bu para kırktan fazla siyasi parti ve grup arasında paylaşılmıştır.²²⁹

4.3.3.Mali Vekil Atama

Fransa'da seçim yasası uyarınca seçime katılan her adayın bir mali vekil atama yetkisi bulunmaktadır. Mali vekil bir finans şirketi olabileceği gibi bir mali müşavir de olabilmektedir. Mali vekil sadece bir aday için çalışabilmekte ve seçim ayının ilk

²²⁶ Öztürk, a.g.e., s.152.

²²⁷ Öztürk, a.g.e., s.154.

²²⁸ Nahit Yüksel, "Siyasetin Kamusal Finansmanı", Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.35.

²²⁹ ÇOBAN, Ali Rıza: "Devlet Siyasi Partilere Hakça ve Yeterli Düzeyde Yardım Yapıyor Mu?", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XII, Sayı 1-2, 2008. s.611.

gününden önceki bir yıl boyunca seçim kampanyasının finansmanına ayrılan gelirleri toplayıp adayın harcamalarını düzenlemektedir.²³⁰

Mali vekilin çalışmalarının açıklığı ve kontrol edilebilir olması şeffaf olmayı sağlayacaktır. Söz konusu yetkili seçim kampanyası için bağışları toplamakla ve bir bilanço hazırlayarak gelir ve giderleri takip etmekle yükümlüdür. Mali vekil, aday ve seçim kampanyası finansmanına katılan üçüncü kişiler arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Aday adına açılan banka veya posta hesabındaki bütün gelirler ve giderlerin gösterilmesi gerekmektedir. Banka veya posta hesabının başlığında vekilin unvanı belirtilir ve banka veya posta hesabı cari hesaptır. Bu hesaptan işlem yapmaya sadece mali vekil yetkilidir. Bu konuda adayın kendisi dahil olmak üzere kimseye vekalet verilemez. Mali vekil banka veya posta hesabıyla bağışları, kişisel gelirleri ve siyasi parti veya grubun katkısını veya adayın ticari nitelik taşıyan gelirlerini tahsil eder.²³¹ Seçime katılan adaylara, kampanya hesaplarına bağış toplamak amacıyla vekil tayin etme hakları olduğu gibi, siyasi parti veya grupların da mali vekil seçme hakları mevcuttur.

Mali vekil atamalarında mali müşavir gerçek kişilerden atanırken; finansman şirketi ise iki veya daha fazla kişinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. 227 sayılı kanuna göre finansman şirketi bağlı bulunduğu parti tarafından seçilerek atanır. Aynı zamanda şirketin faaliyeti siyasi bir partinin finansman şirketi olmasıyla sınırlıdır ve finansman şirketi olma onayını Siyasi Finansman ve Kampanya Hesabı Milli Komisyonu tarafından alan bir şirketin faaliyet yapacağı seçim bölgesinin tanımını ve kabul edilecek bütün bağışların orada toplanması için tek bir banka veya posta hesabı açma mukavelesini içermelidir.²³² Söz konusu finansman şirketi siyasi partinin mali vekilliği dışında herhangi bir finans faaliyeti içerisine giremeyecektir.

4.4.4.Gelirler

Fransa'da siyasi partiler, hazine yardımının yanı sıra gerçek ve tüzel kişilerden bağış toplamak suretiyle de siyasetin finansmanını gerçekleştirebilmektedirler. Özel

²³⁰ Okan, a.g.e., s.40.

²³¹ Öztürk, a.g.e., s.186.

²³² Gunlicks, a.g.e., s.158.

kişilerin adaylara yapacakları bağışlar toplamı 50.000 Frank'ı aşamaz; söz konusu bağış miktarı 1.000 Frank'ın altında ise bağış nakden yapılabilir.

Siyasi partiler veya gruplar dışındaki hükmi şahsiyetler, bir adayın seçim kampanyası hesabına, hangi şekil altında olursa olsun, ne ona bağış vererek ne de ona gelir, hizmet veya mevcut uygulamalar dışında düşük fiyatlarla doğrudan veya dolaylı olarak diğer imkanlar sağlayarak katılabilirler. Aynı şekilde seçimlere katılan hiçbir adayın dolaylı veya dolaysız, yabancı hükmi şahsiyetin veya yabancı bir devletin malzeme veya maddi katkısını, sarfiyatını ne amaçla olursa olsun kabul etmesi yasaktır.²³³

Adayın seçim kampanyasının finansmanı için sağlanan gelirler aşağıda belirtilmiştir. Bunlar :²³⁴

- Adayın kişisel gelirleri,
- Kendisini destekleyen siyasi parti veya grupların adayın seçim kampanyasına doğrudan bağışladığı nakdi yardımlar,
- Mali vekil tarafından sağlanan bağışlar,
- Gerçek kişiler tarafından karşılanan harcamalar,
- Usulüne uygun diğer yardımlardır.

Fransa'da 1988 yılında yürürlüğe giren yasada yer alan en önemli yeniliklerden birisi de seçim harcamalarının sınırlanmasıyla alakalıdır. Örneğin; Fransa Millet Meclisi seçimlerinde sınır 250.000 Frank'tır.²³⁵ Seçim kampanyası harcamalarını ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:²³⁶

- Afiş bastırma ücretleri,
- Politika konularıyla ilgili bir adayın kitabının promosyon giderleri,
- Adayın yanında yer alan ve tanıtımını yapan kurum ve kuruluşlara ve adaya puan kazandıracak seçim bölgesinin önemli kişilerine yapılan bağışlar,

²³³ Öztürk, a.g.e., s.178.

²³⁴ Gunlicks, a.g.e., s.165.

²³⁵ Özyavuz, a.g.e., s.114.

²³⁶ Gunlicks, a.g.e., s.165.

- Mali müşavirlik ücretleri,
- Adayın lehine yapılan ve seçmenin önceliklerini araştıran anket ücretleri,
- Adayın doğrudan veya dolaylı yoldan yararlandığı hizmet alımlarının ücretleri,
- Propaganda malzemelerinin dağıtım ücretleri gibi giderlerden oluşmaktadır.

Fransa'da siyasi partilere ve adaylarına yapılmış olan bağışlar dolayısıyla makbuz alan her gerçek kişiye ister mali vekile ister finans şirketine bağışı yapsın vergi indirimi hakkı getirilmiştir. Ayrıca siyasi partilere verilen üyelik aidatları da, ilgili partinin mali vekili aracılığıyla verilmesi kaydıyla, vergi yasasında 1995 yılında yapılan değişiklik sonucu gelirleri vergi indirimi kapsamına girmiştir. Vergi indirimi, nevi bağış şeklindedir. Çünkü partilere sağlanan mali kaynaklarda, vergi indirimi hakkı doğuran aidatların tahsili, vergi yasasının 200. maddesi ile belirtilen tavan sınırının içinde yer almaktadır.²³⁷

4.4.5.Raporlama

Fransa'da 1988 ve 1990 yıllarında yapılan düzenlemeler ile siyasi partiler yıllık olarak, adaylar ise seçimlerden sonra gelir ve giderlerini aynı düzenlemeler ile siyasetin finansmanı ile ilgili konularda denetim görevi yapmak üzere kurulmuş olan bir kuruma (Commission Nationale des Comptes de Campagne et des Financements Politiques- Kampanya Hesapları ve Siyasi Finansman Ulusal Komisyonu- CCFP) bildirmekle yükümlüdür.²³⁸

Komisyon beş yıl süre ile görevlendirilmekte olup 3 Yargıtay, 3 Sayıştay ve 3'te Danıştay üyesinden meydana gelmektedir. Fransa'da seçimlere katılan adaylar ve siyasi partiler, finansal destek sağlayan gerçek ve hükmi şahısların isimlerini ve onlardan aldıkları yardımların tutarını ilgili raporlarında eksiksiz bir şekilde açıklamakla yükümlüdürler. Adayların, doğrudan ya da dolaylı olarak yararlandıkları avantajların ve hizmetlerin tutarını tam olarak bilememeleri durumunda, tahmini de olsa bir değerlendirme yapıp raporlarla açıklamak zorunluluğu vardır. Ayrıca, seçimleri

²³⁷ Öztürk, a.g.e., s.205.

²³⁸ Uzun, a.g.e., s.84.

kazananlar seçimleri izleyen iki ay içerisinde kampanya hesaplarını söz konusu komisyona vermek durumundadırlar.²³⁹

4.4.6.Denetim

Fransa'da siyasi partilerin mali denetimi CCFP(Kampanya Hesapları ve Siyasi Finansman Ulusal Komisyonu)'ye verilmiştir. Bu kurum, yukarıda da açıklandığı üzere hükümet tarafından beş yıllığına atanan dokuz üyeden oluşmaktadır. Hükümet, Danıştay başkan yardımcısı, Yargıtay başkanı ve Sayıştay birinci başkanının her bir yer için önereceği üç adaydan birisini atamaktadır. Kurum, adayların seçim harcamaları raporlarını ve siyasi partilerin yıllık finansal raporlarını incelemektedir.²⁴⁰

Fransız Seçim Kanunu'nda belirtilen hükümler gereği yerel, bölgesel ve genel seçimlerin bütün harcamaları Siyasi Finansman ve Kampanya Hesapları Milli Komisyonu tarafından denetlenmekte ve inceleme sonucu yasaya aykırı durumlar söz konusu olduğunda çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır. Söz konusu yaptırımlar incelendiğinde bunların ağır yaptırımlar olduğu göze çarpar. Örneğin kampanya hesaplarını yasada belirtilen süre ve şartlarda teslim etmeyen ve hesabı inceleme sonrası haklı olarak reddedilen kişiler seçilmemiş ilan edilebilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, Fransa'da seçim finansmanının kurallara uygun şekilde yapılmasına büyük önem verilmektedir. Tüm bunların başlıca nedeni, hem seçim harcamalarının denetiminin aksatılmamasını sağlamak hem de özellikle seçimlere yakın zamanlarda ortaya çıkan yolsuzlukları önlemektir.²⁴¹

²³⁹ Tacar, a.g.e., s.60-65.

²⁴⁰ Uzun, a.g.e., s.88.

²⁴¹ OKAN, s.45.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ PARTİLERE ÖNERİLEN MUHASEBE SİSTEMİ VE DENETİMİ

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde Türkiye'deki siyasi partilere önerilen muhasebe sistemi ve denetimi konuları ele alınacak ayrıca siyasi partilere önerilen muhasebe sistemi örnek bir uygulama ile desteklenecektir.

5.1.SİYASİ PARTİLERE ÖNERİLEN MUHASEBE SİSTEMİ

Gerek kamu kaynaklarından gerekse vatandaşların maddi desteğinden yararlanan siyasi partilerin, bu katkıları dolayısıyla kamuya ve vatandaşlara karşı sorumlulukları vardır. Siyasi partilerin mali açıdan bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için, finansal durumunu şeffaf bir şekilde yansıtan bir muhasebe sistemine sahip olması gerekir. Bir örgütün kaynaklarının kullanılma şeklini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda ortaya çıkan artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgiler üreten ve bu bilgileri ilgili kişi ve kuruluşlara sunan muhasebe biliminin uygulanması sadece kâr amaçlı örgütlerde değil, bu örgütlerin yanında kaynak kullanan ve kaynak kullanılmasını bütçeleyerek denetleyen örgütler için de söz konusudur²⁴². Kâr amacı gütmeyen ancak kaynak kullanan ve kaynak kullanımı için bütçe hazırlayan siyasi partilerin de kâr amaçlı örgütlerde olduğu gibi gelişmiş bir muhasebe bilgi sistemine sahip olması gerekmektedir.

Siyasi partilerin, varlık ve kaynakları ile gelir ve giderlerini açık bir şekilde ve muhasebe ilkelerine uygun olarak kayıtlara alıp raporlayabilmesi için oluşturulması gereken muhasebe sistemi, fonksiyonları itibariyle incelemeye konu olacaktır.

5.1.1.Muhasebe Politikalarına İlişkin Öneriler

Siyasi partilerin muhasebe sistemlerinin oluşturulmasında önemli adımlardan biri uygulanacak olan muhasebe politikalarının belirlenmesidir. Muhasebe politikaları, partilerin finansal işlemlerinin kayda geçirilmesine şekil vereceği için, doğrudan faaliyet

²⁴² Orhan Sevilengül, Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s.9.

sonuçları üzerinde etkili olacaktır. Dolayısıyla muhasebe politikalarının, partilerin faaliyet sonuçlarını yansıtacak olan raporların şeffaf bir şekilde sunulmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi sistemin bütünlüğü için gereklilik arz etmektedir.

Siyasi partilerin finansmanında kamu kaynaklarını kullanan siyasi partilerin uygulayacakları muhasebe politikaları kamunun güvenilir bilgi gereksinimini karşılayacak nitelikte olmalıdır. Muhasebe politikalarının, siyasi partilerin finansal bilgilerini güvenilir bir boyuta taşınmasında, muhasebenin temel kavramları önemli bir yere sahip olacaktır. Bu kavramlardan sosyal sorumluluk kavramı, kişilik kavramı, süreklilik kavramı, dönemsellik kavramı, maliyet esası kavramı, tarafsızlık ve belgelendirme kavramı, parayla ölçülme kavramı, tutarlılık kavramı, tam açıklama kavramı ve önemlilik kavramı siyasi partilere önerilecek olan kayıt sistemi ve finansal tablolar ile bütünlük sağlayan kavramlardır.²⁴³

Sosyal sorumluluk kavramı; siyasi parti mensuplarının, topluma karşı yüklenmiş olduğu misyonun bilincinde olmasını, partinin faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan özellikle seçim başarı ya da başarısızlığını üstlenmesini ve gereğini yerine getirmesini ifade eder.

Kişilik kavramı; parti tüzel kişiliğinin parti mensuplarınca benimsenmesini ifade eder. Bu kavram gereğince, partinin, hukuk önünde bir kişilik olarak var olduğunu unutmamalı ve partinin bütün faaliyetleri bu kişilik adına yürütülmelidir. Yine, parti tüzel kişiliğine ait kaynağın bireyler adına değil parti tüzel kişiliği adına parti amaçları çerçevesinde kullanılması gerekmektedir.

İşletmelerde olduğu gibi siyasi partilerde de “süreklilik” kavramı, parti tüzel kişiliğinin sonsuz bir ömre sahip olduğunun varsayılmasını icap eder. Siyasi partilerin ömrü, kurucularının ya da liderlerinin ömrü ile sınırlı olmayıp, partiler bunlardan bağımsız olarak varlığını sürdürmelidir. Sınırsız olarak kabul edilen parti ömrünün belli dönemlere bölünmesi ve her dönem faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanması, “dönemsellik” kavramını doğurmaktadır.

²⁴³ 1 Sıra No lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Muhasebenin Temel Kavramları.

Siyasi partilerde bu dönemler en uzun, bir takvim yılını kapsamakta olup, parti faaliyetlerinin mali yönden sonuçları bu dönemler itibariyle saptanır. Dönemsellik kavramının gereği olarak, gelir ve giderlerin “tahakkuk esası” na göre muhasebeleştirilmesi yerinde olacaktır. Tahakkuk esasında işlemler ve olaylar, nakit akımlarının ne zaman olduğuna bakılmaksızın ortaya çıktıklarında kaydedilir.²⁴⁴

Tahakkuk eden gelir ve giderler, tahakkuk hesapları aracılığıyla ilişkin oldukları mali yıla kaydedilir ve raporlanır. Mevcut uygulamada siyasi partiler kayıtlarını “nakit esasına” göre tutmaktadır. Dolayısıyla dönemsellik kavramı göz ardı edilmektedir. Amaç şeffaflık ise, siyasi partilerde “nakit esası” yerine “tahakkuk esasının” benimsenmesi daha yerinde bir karar olacaktır.

Maliyet esası kavramı; parti faaliyetlerini yerine getirmek amacıyla edinilen mal ve sağlanan hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetleri ile muhasebeleştirilmesini ifade eder.

Tarafsızlık ve belgelendirme kavramı ise, parti tüzel kişiliği adına sağlanan gelirler ile bu kişilik adına yapılan harcama ve ödemelerin objektif belgelere dayanması zorunluluğunu ifade eder. Örneğin, partiye alınan bir demirbaş için ödendi makbuzu yerine faturanın geçerli bir belge olarak gösterilmesi daha geçerli olacaktır. İşlemlerin kayıtlara yansıtılmasında da bu objektif belgelerin dayanak olarak alınması yerinde olacaktır.

Kayıt esnasında dikkat edilmesi gereken bir diğer kavram, parayla ölçülme kavramıdır. Parti adına sağlanan mal ve hizmetlerin, bunların karşılığı olan para cinsinden kayıtlara geçirilmesi, tüm işlemlerin ortak bir ölçü birimi cinsinden ifade edilmesini sağlayacaktır. Ülkemiz için bu ölçü birimi TL'dir.

Tutarlılık kavramı, muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanmasını ifade eder. Bu kavram doğrultusunda siyasi partilerin faaliyet sonuçlarının, mali durumlarının ve buna ilişkin

²⁴⁴Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, “Devlet Muhasebesinde Reform Çalışmaları: Nakit Esasından Tahakkuk Esasına”, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.6.

yorumların karşılaştırılabilir olması sağlanır. Ayrıca, partiler arasında da muhasebe uygulamaları bakımından tutarlılık olması bu kavramın gereğidir.

Siyasi partilerin, önerilen muhasebe sistemi doğrultusunda, partilerin faaliyetleri sonucunda yayınlayacağı gelir-gider tablosu ile finansal durum tablosunun, bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların bir başka ifadeyle ilgi gruplarının elde etmek istediği bilgileri sağlayacak ölçüde yeterli açıklıkta ve anlaşılır olması gerekmektedir. Tam açıklama kavramının gereği olan bu durum, partilere kaynak sağlayan kişi ve kuruluşların, bu kaynaklarının nerelerde kullanıldığını görmesini sağlamaktadır. Yine önemlilik kavramı gereği, bir hesap kalemi veya mali bir olayın finansal çıktılara dayanılarak yapılacak değerlendirmeleri etkileyebilecek düzeyde olması, bu raporların ilgi gruplarının bilgi ihtiyacının karşılanmasını sağlayacaktır.

Yukarıda sayılan ve açıklanan esas ve kavramlarla beraber, SPK'da yer alan gelirlerin sağlanmasındaki ve giderlerin yapılmasındaki usuller, partilerin ticari faaliyet, kredi ve borç almalarına ilişkin düzenlemeler ile taşınmaz mal edinimlerine ilişkin düzenlemeler, siyasi partilerde uygulanacak olan muhasebe politikalarının bütünleyicisi konumundadır. Örneğin, bir birey tarafından partiye bağış olarak yapılan yardım tutarının yasada belirtilen tutardan fazla olması ve kayıtlara bu şekilde yansıtılması, yasaya²⁴⁵ dolayısıyla muhasebe politikalarına aykırı olmuş olacaktır. Bu nedenle, SPY'da yer alan ve mali yapıyı ilgilendiren bu esasların bir bütünleyici olarak dikkate alınması zorunludur.

5.1.2. Personele İlişkin Öneriler

Siyasi partilerin mali iş ve işlemlerinden sorumlu olmak üzere yeterli bilgi ve tecrübeye sahip, en az yüksek okul seviyesinde eğitim almış yeteri kadar muhasebe personelinin görevlendirilmesi gerekmektedir.

Genel merkez ve il teşkilatı düzeyinde muhasebe birimleri oluşturulmalı ve söz konusu birimlerin başına sorumlu müdürler tayin edilmelidir. Mali iş ve işlemler ilçe ve belde teşkilatlarında ise saymanların sorumluluğu içerisinde gerçekleşmelidir.

²⁴⁵ SPY, Madde:76.

Genel merkezde söz konusu mali işlemler için en az bir tane Serbest Muhasebeci Mali Müşavir istihdam edilerek, imza yetkisi açıkça bu personele verilmelidir. Ayrıca personel doğrudan idari ve mali işlerden sorumlu genel başkan yardımcısına bağlı olarak çalışmalıdır.

5.1.3.Kayıt Düzenine İlişkin Öneriler

Türkiye'deki siyasi partiler, SPK'da yer alan ve kayıt düzeni açısından ikilem olarak adlandırılabilir bir durum içerisindedir. Çünkü yasa, siyasi partilerin hesaplarının bilanço esasına göre düzenlenmesini istemekte, ancak tutulacak defterler kısmında siyasi partilerin gelir ve gider defteri tutacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla tek taraflı kayıt sistemine uygun bir yapı, siyasi partilerin muhasebe sistemleri içerisinde yerini almıştır.

SPK'da yer alan ve kayıt düzeni konusunda ikilem yaratan bu durumu ortadan kaldırmak amacıyla SPK'da bir değişikliğe gidilmesi yerinde olacaktır. Yasanın 60. maddesinde yer bulan ve partilerin tutacakları defterlere ve kayıt düzenine ilişkin açıklamalar içeren parti defterleri bölümünde, siyasi partilere hesaplarını bilanço esasına göre düzenlemesi zorunluluğu getiren Yasanın 73. maddesi doğrultusunda bir uyarılama yapılması gerekli olan değişikliktir.

1 Sıra No' lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde yer alan hesapların uluslararası muhasebe standartları ve kar amacı gütmeyen bir örgüt olan siyasi partilere adapte edilmesi ile oluşturulacak bir hesap planının, kayıtlarda kullanılabilmesi için, günlük defter ve büyük deftere gereksinim duyulacaktır. Görüldüğü üzere birbirini tamamlar nitelikte olan bu değişikliklerin gerçekleştirilmesi için, siyasi partilerin finansal işlemlerini yansıtacakları parti defterlerinde değişikliğe gidilmesi kaçınılmazdır.

Kayıt düzeninde, çift taraflı kayıt sistemine geçilmesi, partilerin mali denetiminde de kolaylıklar sağlayacaktır. Çift taraflı kayıt sisteminde borçlu bir veya birkaç hesabın beraberinde alacaklı hesap ve/veya hesaplar istemesi, neden sonuç ilişkisini ortaya koyduğu için varlık veya kaynak hesaplarındaki artış veya azalış yaratan işlemlerin analiz edilmesi, yorumlanması daha kolay olacaktır.

5.1.4.Hesap Planına İlişkin Öneriler

Türkiye'deki siyasi partilerin muhasebe sistemlerinin şeffaf bir yapıya kavuşturulabilmesi için finansal tabloların ve finansal tabloların kaynağını oluşturan hesap planlarının, bu amaca hizmet edecek şekilde yeniden oluşturulması gerekmektedir. SPY siyasi partilere, finansal işlemlerini kayıt altına almaları için bir hesap planı sunmamıştır. Dolayısıyla finansal tabloların oluşturulabilmesi için öncelikle hesap planının oluşturulması yerinde olacaktır.

1 No'lu Muhasebe Uygulama Genel Tebliği ile yapılan düzenlemeler, mali tablolar aracılığı ile ilgilere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliklerini koruyarak gerçek durumu yansıtmasının sağlanması, bilanço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin faaliyet ve sonuçlarının güvenilir ve sağlıklı bir şekilde muhasebeleştirilmesi, ve işletmelerdeki denetimin kolaylaştırılması amaçlarını taşımaktadır.²⁴⁶

Muhasebe bilgilerinin sunulduğu mali tablolara dayanarak karar verme durumunda olan ilgililer için en önemli etken bu bilgilerin sağlıklı ve mukayese edilebilir nitelikte olmasıdır. Milli gelir hesabında, kalkınma planlarının hazırlanmasında, ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından kontrol edilmesinde muhasebe tekdüzeliğinin sağlanması önemlidir.²⁴⁷

Bu amaçla yapılan düzenleme kapsamına, bilanço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişiler girmektedir. Bu nedenle ve Siyasi Partiler Kanunu uyarınca siyasi partilerinde bu sistemde değerlendirilmeleri ve karşılaştırılabilir olmaları gerekmektedir. Çalışmamızda, siyasi partilere yönelik hesap planı oluşturulurken, genel itibariyle şeffaf bir yapıya sahip olan 1 Sıra No'lu Muhasebe Uygulama Genel Tebliği'nde yer alan hesap planı esas olarak alınmış ve plan üzerinde bazı değişiklikler yapılarak siyasi partilere özgü kalemler hesap planına dahil edilmiş böylece siyasi partilere yönelik uyarlanmış bir hesap planı oluşturulmaya çalışılmıştır. Önerilen hesap planı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

²⁴⁶ Gürbüz Gökçen, "Belediyelerde Muhasebe Sistemi ve Organizasyonu", Der Yayınları, No.238, İstanbul, 1998. s.85.

²⁴⁷ Gökçen, a.g.e., s.86.

FİNANSAL DURUM TABLOSU (BİLANÇO) HESAPLARI

1 DÖNEN VARLIKLAR

10 NAKİT VE NAKİT BENZERLERİ

100 KASA

101 ALINAN ÇEKLER

102 BANKALAR

103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ (-)

105 NAKİT BENZERİ YATIRIMLAR

106 BANKA GARANTİLİ KART ALACAKLARI

108 DİĞER NAKİT VE NAKİT BENZERİ VARLIKLAR

109 BANKA LİMİT KULLANIMLARI (-)

11 FİNANSAL VARLIKLAR

110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI GELİR VEYA GİDERE

YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR

112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR

113 MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR

116 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR

119 FİNANSAL VARLIKLAR DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI (-)

12 ESAS FAALİYETLERDEN ALACAKLAR

120 DEVLET YARDIMINDAN ALACAKLAR

121 MİLLETVEKİLİ AİDATLARINDAN ALACAKLAR

122 İLERİ TARİHLİ ÇEKLER

123 KREDİ KARTLARINDAN ALACAKLAR (NAKİT BENZERİ

VARLIKLARDA YER ALMAYANLAR)

125 ÜYE AİDATLARINDAN ALACAKLAR

126 DİĞER ESAS FAALİYETLERDEN ALACAKLAR

127 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI

128 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ (ESAS FAALİYET ALACAKLARI

REESKONTU)

129 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI KARŞILIKLARI (-)

13 İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ALACAKLAR

130 PARTİ TEŞKİLATLARINDAN ALACAKLAR

135 KİLİT PERSONELDEN ALACAKLAR

136 DİĞER İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ALACAKLAR

137 İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ŞÜPHELİ ALACAKLAR

138 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ

139 İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ŞÜPHELİ ALACAKLAR KARŞILIKLARI (-)

14 DİĞER ALACAKLAR

141 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKUL GELİRLERİNDEN ALACAKLAR

142 BLOKE MEVDUAT ALACAKLARI

143 VERGİ DAİRELERİNDEN ALACAKLAR

144 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR

145 DİĞER PERSONELDEN ALACAKLAR

146 DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR

147 ŞÜPHELİ DİĞER ALACAKLAR

148 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ

149 ŞÜPHELİ DİĞER ALACAKLAR KARŞILIKLARI (-)

15 STOKLAR

154 MALZEME STOKLARI

157 DİĞER STOKLAR

158 STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-)

159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI

17 DİĞER DÖNEN VARLIKLAR

170 DEVREDEN KATMA DEĞER VERGİSİ

171 İNDİRİLECEK KATMA DEĞER VERGİSİ

173 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER

175 İŞ AVANSLARI

176 PERSONEL AVANSLARI

177 SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI

178 DİĞER ÇEŞİTLİ DÖNEN VARLIKLAR

18 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER

184 ERTELENMİŞ GİDERLER

185 GELİR TAHAKKUKLARI

2 DURAN VARLIKLAR

20 ESAS VE DİĞER FAALİYETLERDEN ALACAKLAR

200 ESAS FAALİYET ALACAKLARI

202 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ (-)

- 203 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI KARŞILIKLARI (-)
- 204 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
- 205 VERGİ DAİRELERİNDEN ALACAKLAR
- 206 DİĞER PERSONELDEN ALACAKLAR
- 207 DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR
- 208 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ (-)
- 209 ŞÜPHELİ DİĞER ALACAKLAR KARŞILIKLARI (-)
- 21 İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ALACAKLAR**
- 210 PARTİ TEŞKİLATLARINDAN ALACAKLAR
- 215 KİLİT PERSONELDEN ALACAKLAR
- 216 DİĞER İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ALACAKLAR
- 218 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ (-)
- 219 İLİŞKİLİ TARAFLARDAN ŞÜPHELİ ALACAKLAR KARŞILIKLARI
- 24 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER**
- 240 YATIRIM AMAÇLI ARAZİ VE ARSALAR (GERÇEĞE UYGUN DEĞERLE ÖLÇÜLEN)
- 241 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR (GERÇEĞE UYGUN DEĞERLE ÖLÇÜLEN)
- 242 YATIRIM AMAÇLI DİĞER GAYRİMENKULLER (GERÇEĞE UYGUN DEĞERLE ÖLÇÜLEN)
- 243 YATIRIM AMAÇLI ARAZİ VE ARSALAR (MALİYETLE ÖLÇÜLEN)
- 244 YATIRIM AMAÇLI BİNALAR (MALİYETLE ÖLÇÜLEN)
- 245 YATIRIM AMAÇLI DİĞER GAYRİMENKULLER (MALİYETLE ÖLÇÜLEN)
- 246 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI(-)
- 247 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)
- 249 VERİLEN AVANSLAR
- 25 MADDİ DURAN VARLIKLAR**
- 250 ARAZİ VE ARSALAR
- 251 YER ALTI VE YERÜSTÜ DÜZENLER
- 252 BİNALAR
- 254 TAŞITLAR
- 255 DEMİRBAŞLAR VE DİĞER MADDİ DURAN VARLIKLAR

256 MADDİ DURAN VARLIKLAR DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI

(-)

257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)

258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR

259 VERİLEN AVANSLAR

26 MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR

261 HAKLAR

265 DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR

266 DİĞER MADDİ OLMAYAN DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI

267 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)

269 VERİLEN AVANSLAR

28 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI

280 GELECEK YILLARA AİT PEŞİN ÖDENMİŞ GİDERLER

284 ERTELENMİŞ GİDERLER

285 GELİR TAHAKKUKLARI

289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI

29 DİĞER DURAN VARLIKLAR

293 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER

294 ELDEN ÇIKARILACAK STOKLAR VE MADDİ DURAN VARLIKLAR

297 DİĞER ÇEŞİTLİ DURAN VARLIKLAR

298 DİĞER DURAN VARLIKLAR DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIKLARI

(-)

299 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)

3 KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

30 FİNANSAL BORÇLAR

300 BANKA KREDİLERİ

301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR

302 DİĞER FİNANS KURULUŞLARINA BORÇLAR

303 UZUN VADELİ KREDİLERİN ANAPARA TAKSİTLERİ VE FAİZLERİ

308 DİĞER FİNANSAL BORÇLAR

309 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ

32 ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR

320 SATICILAR

321 BORÇ SENETLERİ

- 322 VERİLEN İLERİ TARİHLİ ÇEKLER
323 FATURASI BEKLENEN ALIŞLARDAN BORÇLAR
324 İLİŞKİLİ TARAFLARA ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR
326 DİĞER ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR
329 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ
33 İLİŞKİLİ TARAFLARA BORÇLAR
330 PARTİ TEŞKİLATLARINA BORÇLAR
335 KİLİT PERSONELE BORÇLAR
336 DİĞER İLİŞKİLİ TARAFLARA BORÇLAR
339 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ (-)
34 DİĞER BORÇLAR VE DİĞER KISA VADELİ YABANCI

KAYNAKLAR

- 344 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
345 DİĞER PERSONELE BORÇLAR
346 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR
347 SAYIM VE TESELLÜM FAZLALARI
348 DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
349 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ (-)
35 ALINAN AVANSLAR
358 ALINAN ÇEŞİTLİ AVANSLAR
36 ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER
361 ÖDENECEK GELİR VERGİSİ
362 ÖDENECEK KDV
364 ÖDENECEK DİĞER VERGİLER
365 ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ
366 ÖDENECEK DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER
367 VADESİ GEÇMİŞ ERTELENMİŞ VEYA TAKSİTLENDİRİLMİŞ VERGİ

VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER

- 368 HESAPLANAN KDV

37 BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

- 370 DÖNEM GELİRİ VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK

KARŞILIKLARI

- 371 DÖNEM GELİRİNİN PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE DİĞER
YÜKÜMLÜLÜKLERİ (-)

- 372 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIKLARI
- 373 ÇALIŞANLARA SAĞLANACAK DİĞER FAYDALARA İLİŞKİN
KARŞILIKLAR
- 374 ÇEŞİTLİ GİDER KARŞILIKLARI
- 379 DİĞER BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI
- 38 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI**
- 380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER
- 384 ERTELENMİŞ GELİRLER
- 385 GİDER TAHAKKUKLARI
- 4 UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR**
- 40 FİNANSAL BORÇLAR**
- 400 BANKA KREDİLERİ
- 401 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR
- 402 DİĞER FİNANS KURULUŞLARINA BORÇLAR
- 408 DİĞER FİNANSAL BORÇLAR
- 409 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ
- 42 ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR**
- 420 SATICILAR
- 421 BORÇ SENETLERİ
- 422 VERİLEN İLERİ TARİHLİ ÇEKLER
- 424 İLİŞKİLİ TARAFLARA ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR
- 426 DİĞER ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR
- 429 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ
- 43 İLİŞKİLİ TARAFLARA BORÇLAR
- 430 PARTİ TEŞKİLATLARINA OLAN BORÇLAR
- 435 KİLİT PERSONELE BORÇLAR
- 436 DİĞER İLİŞKİLİ TARAFLARA BORÇLAR
- 439 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ 148
- 44 DİĞER BORÇLAR**
- 444 ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR
- 445 DİĞER PERSONELE BORÇLAR
- 446 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR
- 449 ERTELENMİŞ FAİZ GİDERLERİ (-)
- 45 ALINAN AVANSLAR**

458 ALINAN ÇEŞİTLİ AVANSLAR

46 ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER

460 GELECEK YILLARDA ÖDENECEK VERGİLER

461 GELECEK YILLARDA ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK

KESİNTİLERİ

468 GELECEK YILLARDA ÖDENECEK DİĞER YASAL

YÜKÜMLÜLÜKLER

47 BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

472 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIKLARI

473 ÇALIŞANLARA SAĞLANACAK DİĞER FAYDALARA İLİŞKİN

KARŞILIKLAR

474 ÇEŞİTLİ GİDER KARŞILIKLARI

479 DİĞER BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI

48 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI

480 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER

484 ERTELENMİŞ GELİRLER

485 GİDER TAHAKKUKLARI

489 ERTELENMİŞ VERGİ BORCU

49 DİĞER UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

499 DİĞER ÇEŞİTLİ UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

5 ÖZKAYNAKLAR

50 ÖDENMİŞ SERMAYE

500 SERMAYE

502 SERMAYE DÜZELTMESİ OLUMLU FARKLARI

503 SERMAYE DÜZELTMESİ OLUMSUZ FARKLARI

54 GELİR YEDEKLERİ VE FONLAR

545 NET GELİRDEN AYRILAN ÖZEL AMAÇLI FONLAR

546 SERMAYEYE İLAVE EDİLECEK GAYRİMENKUL SATIŞ GELİRLERİ

548 SABİT KIYMET YENİLEME FONLARI

549 DİĞER GELİR YEDEKLERİ

55 NET GELİR VEYA GİDER FAZLASINA AKTARILAMAYAN DİĞER KAPSAMLI GELİRLER (GİDERLER)

550 MADDİ DURAN VARLIKLAR YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI

551 MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR YENİDEN DEĞERLEME
ARTIŞLARI

558 NET GELİR VEYA GİDERE AKTARILAMAYAN DİĞER KAPSAMLI
GELİRLER (GİDERLER)

559 ERTELENMİŞ VERGİ GELİR (GİDER) ETKİSİ (±)

**56 NET GELİR VEYA GİDER FAZLASINA AKTARILABİLEN DİĞER
KAPSAMLI GELİRLER (GİDERLER)**

562 TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER
FARKLARI (±)

568 NET GELİR VEYA GİDERE AKTARILABİLEN DİĞER KAPSAMLI
GELİRLER (GİDERLER) (±)

569 ERTELENMİŞ VERGİ GELİR (GİDER) ETKİSİ (±)

57 GEÇMİŞ YILLAR GELİR FAZLASI

570 GEÇMİŞ YILLAR GELİR FAZLASI

571 MUHASEBE POLİTİKALARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERE VE
HATALARA İLİŞKİN DÜZELTME GELİRLERİ (-)

572 YENİDEN DEĞERLEME, SINIFLAMA DÜZELTME KARLARI

58 GEMİŞ YILLAR GİDER FAZLASI (-)

580 GEÇMİŞ YILLAR GİDER FAZLASI (-)

581 MUHASEBE POLİTİKALARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERE VE
HATALARA İLİŞKİN DÜZELTME ZARARLARI (-)

582 YENİDEN DEĞERLEME, SINIFLAMA DÜZELTME ZARARLARI

59 DÖNEM NET GELİR FAZLASI (GİDER FAZLASI)

590 DÖNEM GELİR FAZLASI

591 DÖNEM GİDER FAZLASI

GELİR TABLOSU HESAPLARI

6 GELİR VE GİDER HESAPLARI

60 ESAS FAALİYET GELİRLERİ

600 AİDATLAR

601 BAĞIŞLAR

602 DEVLET YARDIMI

603 PARTİYİ VE ADAYI TANITICI FAALİYETLERDEN SAĞLANAN
GELİRLER

604 TEŞKİLATLARDAN YAPILAN TRANSFERLER

605 DİĞER GELİRLER

61 SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)

610 SATIŞTAN İADELER (-)

611 SATIŞ İSKONTOLARI (-)

612 DİĞER İNDİRİMLER (-)

62 SATIŞLARIN MALİYETİ (-)

621 SATILAN STOKLARIN MALİYETİ (-)

626 STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIK GİDERLERİ (-)

627 STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIK İPTALLERİ (+)

63 FAALİYET GİDERLERİ (-)

631 SATIŞ GİDERLERİ (-)

632 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ (-)

633 PROPAGANDA GİDERLERİ (-)

634 TEŞKİLATLARA YAPILAN TRANSFERLER (-)

64 DİĞER FAALİYETLERDEN GELİRLER

640 YATIRIMLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ

642 KİRA GELİRLERİ

644 KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR

645 FİNANSAL VARLIKLAR SATIŞ KARLARI

646 DURAN VARLIK SATIŞ KARLARI

647 GERÇEĞE UYGUN DEĞER ARTIŞ GELİRLERİ

649 DİĞER ÇEŞİTLİ GELİRLER

65 DİĞER FAALİYETLERDEN GİDERLER (-)

652 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKUL GİDERLERİ (-)

653 KOMİSYON GİDERLERİ (-)

654 KARŞILIK GİDERLERİ (-)

655 FİNANSAL VARLIK SATIŞ ZARARLARI (-)

656 DURAN VARLIK SATIŞ ZARARLARI (-)

657 GERÇEĞE UYGUN DEĞER AZALIŞ GİDERLERİ (-)

659 DİĞER ÇEŞİTLİ GİDERLER (-)

66 FİNANSMAN GELİRLERİ

660 MEVDUAT FAİZ GELİRLERİ

661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ

662 DİĞER FAİZ GELİRLERİ

663 VADE FARKI GELİRLERİ (ESAS FAALİYETLERDEN ALACAKLAR REESKONT FAİZ GELİRLERİ)

664 DİĞER REESKONT FAİZ GELİRLERİ

666 KUR FARKI GELİRLERİ

667 FİNANSMAN FAALİYETİYLE İLGİLİ TÜREV FİNANSAL ARAÇ GELİRLERİ

668 NET PARASAL POZİSYON GELİRLERİ (ENFLASYON DÜZELTMESİ GELİRLERİ)

669 DİĞER ÇEŞİTLİ FİNANSMAN GELİRLERİ

67 FİNANSMAN GİDERLERİ (-)

670 KISA VADELİ FİNANSAL BORÇLANMA MALİYETLERİ

671 UZUN VADELİ FİNANSAL BORÇLANMA MALİYETLERİ

672 DİĞER FAİZ GİDERLERİ

673 VADE FARKI GİDERLERİ (ESAS FAALİYETLERDEN BORÇLAR REESKONT FAİZ GİDERLERİ)

674 DİĞER REESKONT FAİZ GİDERLERİ

675 FİNANSMAN FAALİYETİYLE İLGİLİ KOMİSYON GİDERLERİ

676 KUR FARKI GİDERLERİ

677 FİNANSMAN FAALİYETİYLE İLGİLİ TÜREV FİNANSAL ARAÇ ZARARLARI

678 NET PARASAL POZİSYON GİDERLERİ (ENFLASYON DÜZELTME GİDERLERİ)

679 DİĞER ÇEŞİTLİ FİNANSMAN GİDERLERİ

69 DÖNEM NET GELİR FAZLASI (GİDER FAZLASI)

690 DÖNEM GELİR VE GİDER FAZLASI

691 DÖNEM GELİRİ VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK

KARŞILIKLARI

692 ERTELENMİŞ VERGİ GİDER ETKİSİ (-)

693 ERTELENMİŞ VERGİ GELİR ETKİSİ (+)

694 DÖNEM NET GELİR VEYA GİDER FAZLASI

MALİYET MUHASEBESİ HESAPLARI

7 MALİYET HESAPLARI

70 MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESAPLARI

700 MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESABI

- 701 MALİYET MUHASEBESİ BAĞLANTI HESABI
- 71 PROPAGANDA GİDERLERİ**
- 710 PROPAGANDA GİDERLERİ
- 711 PROPAGANDA GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 712 PROPAGANDA GİDER FARKLARI HESABI
- 72 TEŞKİLATLARA YAPILAN TRANSFERLER**
- 720 TEŞKİLATLARA YAPILAN TRANSFERLER
- 721 TEŞKİLATLARA YAPILAN TRANSFERLER YANSITMA HESABI
- 722 TEŞKİLATLARA YAPILAN TRANSFERLER FARK HESABI
- 76 SATIŞ GİDERLERİ**
- 760 SATIŞ GİDERLERİ
- 761 SATIŞ GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 762 SATIŞ GİDER FARKLARI HESABI
- 77 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ**
- 770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ
- 771 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 772 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ FARKLARI HESABI
- 78 FİNANSMAN GİDERLERİ**
- 780 FİNANSMAN GİDERLERİ
- 781 FİNANSMAN GİDERLERİ YANSITMA HESABI
- 782 FİNANSMAN GİDERLERİ FARK HESABI
- 79 GİDER ÇEŞİTLERİ (7/B SEÇENEĞİ)**
- 792 MEMUR ÜCRET VE GİDERLERİ
- 793 DIŞARIDAN SAĞLANAN FAYDA VE HİZMETLER
- 794 ÇEŞİTLİ GİDERLER
- 795 VERGİ, RESİM VE HARÇLAR
- 796 AMORTİSMANLAR VE TÜKENME PAYLARI
- 797 FİNANSMAN GİDERLERİ
- 798 GİDER ÇEŞİTLERİ YANSITMA HESABI
- 8 SERBEST**
- 9 NAZIM HESAPLAR**
- Şekil 5.1: Siyasi Partiler İçin Önerilen Hesap Planı²⁴⁸

²⁴⁸ 1 Sıra No'lu Muhasebe Uygulama Genel Tebliği'nde yer alan hesap planı esas olarak alınarak Beyhan Marşap ve Yıldız Akbulut'un "Türkiye'de Siyasi Partilerde Uygulanan Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi Açısından Siyasi Partilerde Uygulanacak Muhasebe Sistemi ve Muhasebe Denetimi Önerisi"

Düzenlenen bu hesap planından hareketle, siyasi partilere yönelik olarak oluşturulacak olan finansal tablolar incelemeye konu olacaktır.

5.1.5.Finansal Tablolara İlişkin Öneriler

Siyasi partilere önerilen Finansal Durum Tablosu ve Gelir Gider Tablosu bu başlık altında incelenecektir.

5.1.5.1.Finansal Durum Tablosu Önerisi

Siyasi partilere yönelik Finansal Durum Tablosu oluşturulurken dikkat edilmesi gereken durum, siyasi partilerin kâr amacı gütmeyen bir tüzel kişiliğe sahip olduğu ve ticaret yapamama, borç alamama gibi çeşitli yasaklara tabi olduğudur. Bu çalışmada, hesap planı oluşturulurken bu durumlar göz önünde bulundurulmuş ve finansal durum tablosu da bu ayrıntıları kapsayacak şekilde oluşturulmaya çalışılmıştır.

Siyasi partilerin varlık ve kaynaklarının, somut bir şekilde ortaya konması amacıyla oluşturulan finansal durum tablosu Tablo 5.1.'de görüldüğü gibidir.

Tablo 5.1: Siyasi Partiler için Önerilen Finansal Durum Tablosu.

.....PARTİSİ.....TARİHLİ BİLANÇOSU (TL)	
VARLIKLAR	KAYNAKLAR
I. DÖNEN VARLIKLAR	I.KISA VADELİ YABANCI
A. HAZIR DEĞERLER	KAYNAKLAR
1. Kasa	A. FAALİYETLERDEN DOĞAN
2. Alınan Çekler	BORÇLAR
3. Bankalar	1. Satıcılar
4. Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri(-)	2.Borç Senetleri
5. Diğer Hazır Değerler	3.Alınan Depozito ve Teminatlar
B. MENKUL KIYMETLER	4.Diğer Faaliyet Borçları
1. Hisse Senetleri	B. DİĞER BORÇLAR
2. Özel Kesim Tahvil Senet ve	1.Parti Teşkilatlarına Olan Borçlar
	2.Personele Borçlar

adlı makalesinden faydalanılmıştır.

<p>Bonoları</p> <p>3. Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları</p> <p>4. Diğer Hazır Değerler</p> <p>C. FAALİYETLERDEN DOĞAN ALACAKLAR</p> <p>1. Devlet Yardımından Alacaklar</p> <p>2. Milletvekilliği Aidatlarından Alacaklar</p> <p>4. Verilen Depozito ve Teminatlar</p> <p>5. Diğer Faaliyetlerden Alacaklar</p> <p>D. DİĞER ALACAKLAR</p> <p>1. Parti Teşkilatlarından Olan Alacaklar</p> <p>2. Menkul Kıymet Yatırımından Doğan Alacaklar</p> <p>3. Personelden Alacaklar</p> <p>4. Diğer Çeşitli Alacaklar</p> <p>E. STOKLAR</p> <p>1. Malzeme Stokları</p> <p>3. Verilen Sipariş Avansları</p> <p>F. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI</p> <p>1. Gelecek Aylara Ait Giderler</p> <p>2. Gelir Tahakkukları</p> <p>G. DİĞER DÖNEN VARLIKLAR</p> <p>1. Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar</p> <p>2. İş Avansları</p> <p>3. Personel Avansları</p> <p>4. Sayım ve Tesellüm Noksanları</p> <p>5. Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar</p> <p>II. DURAN VARLIKLAR</p> <p>A. FAALİYETLERDEN DOĞAN ALACAKLAR</p> <p>2. Verilen Depozito ve Teminatlar</p>	<p>3. Diğer Çeşitli Borçlar</p> <p>C. ALINAN AVANSLAR</p> <p>1. Alınan Çeşitli Avanslar</p> <p>D. ÖD. VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER</p> <p>1. Ödenecek Vergi Ve Fonlar</p> <p>2. Peş. Öd. Vergi ve Diğer Yükümlülükler (-)</p> <p>3. Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri</p> <p>4. Ödenecek Diğer Yükümlülükler</p> <p>E. BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI</p> <p>1. Kıdem Tazminatı Karşılığı</p> <p>F. GELECEK AYLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI</p> <p>1. Gelecek Aylara Ait Gelirler</p> <p>2. Gider Tahakkukları</p> <p>3. Ertelenmiş Gelirler</p> <p>G. DİĞER K. V. YABANCI KAYNAKLAR</p> <p>1. Sayım ve Tesellüm Fazlaları</p> <p>2. Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar</p> <p>II. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR</p> <p>A. FAALİYETLERDEN DOĞAN BORÇLAR</p> <p>1. Satıcılar</p> <p>2. Borç Senetleri</p> <p>3. Alınan Depozito ve Teminatlar</p> <p>C. ALINAN AVANSLAR</p> <p>1. Alınan Sipariş Avansları</p> <p>D. BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI</p> <p>1. Kıdem Tazminatı Karşılığı</p> <p>E. GELECEK YILLARA AİT GELİRLER VE GİDER TAHAKKUKLARI</p> <p>1. Gelecek Yıllara Ait Gelirler</p> <p>2. Gider Tahakkukları</p>
--	--

<p>C. MADDİ DURAN VARLIKLAR</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Arazi ve Arsalar 2. Yeraltı ve Yer Üstü Düzenleri 3. Binalar 4. Tesis, Makine ve Cihazlar 5. Taşıtlar 6. Demirbaşlar 7. Diğer Maddi Duran Varlıklar 8. Birikmiş Amortismanlar(-) 9. Yapılmakta Olan Yatırımlar 10. Verilen Avanslar <p>D. MADDİ OLM. DURAN VARLIKLAR</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Haklar 2. Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri 3. Araştırma ve Geliştirme Giderleri 4. Özel Maliyetler 5. Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar 6. Birikmiş Amortismanlar(-) 7. Verilen Avanslar <p>E. GELECEK YILLARA AİT GİDERLER VE GELİR TAHAKKUKLARI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gelecek Yıllara Ait Giderler 2. Gelir Tahakkukları <p>F. DİĞER DURAN VARLIKLAR</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar 2. Elden Çık. Stoklar ve Maddi Duran Varl. 3. Diğer Çeşitli Duran Varlıklar 4. Birikmiş Amortismanlar(-) 	<p>F.DİĞER U. V. YABANCI KAYNAKLAR</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Diğer Çeşitli U. V. Yabancı Kaynaklar <p>III .ÖZ KAYNAKLAR</p> <p>A.GELİR YEDEKLERİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Özel Fonlar <p>B.GEÇMİŞ YIL GELİRLERİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Geçmiş Yıllar Gelir Fazlası <p>C.GEÇMİŞ YIL GİDERLERİ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Geçmiş Yıllar Gider Fazlası(-) <p>D.DÖNEM GELİR veya GİDER FAZLASI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Dönem Gelir Fazlası 2.Dönem Gider Fazlası(-)
<p>VARLIKLAR TOPLAMI</p>	<p>KAYNAKLAR TOPLAMI</p>

DİPNOTLAR

1-.....

2-.....

Kaynak: 1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nden uyarlanmış; Marşap ve Akbulut, a.g.m, s. 54'den yararlanılmış ve geliştirilerek hazırlanmıştır.

Siyasi partilere önerilen finansal durum tablosundaki hesap gruplarına ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir.

Dönen varlık kalemlerinden;

•**Hazır Değerler;** partinin nakit ve nakit benzeri değerlerini, **Menkul Kıymetler;** partinin, elindeki nakit fazlasının değerlendirilmesi amacıyla yapmış olduğu kısa vadeli menkul kıymet yatırımlarını,

•**Faaliyetlerden Doğan Alacaklar;** Kesinleşen ancak tahsil zamanı gelmeyen devlet yardımı, milletvekili aidatları ve kısa dönemde geri alınacak olan depozito ve teminatlar ile diğer alacakları,

•**Diğer Alacaklar;** partinin il teşkilatlarının parti genel merkezine olan borçlarını, menkul kıymet yatırımı ile ortaya çıkan ve kesinleşen kâr paylarını, asgari geçim indiriminden doğan alacaklar ile benzeri alacakları,

•**Stoklar;** partinin gerek seçimlerde kullanmak gerekse partinin tanıtımı amacıyla elinde bulundurduğu çeşitli malzemeler ile parti merkez ve teşkilatlarında kullanılmak üzere bastırılan gelir ve gider makbuzları ve çeşitli evrak ve malzemeler ile bunlar için önceden ödenen avansları,

•**Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları;** muhasebenin temel kavramlarından olan dönemsellik kavramı gereği olarak, gelir ve giderlerin ait oldukları dönemlere aktarılması amacıyla kullanılan hesapları,

•**Diğer Dönen Varlıklar**; parti tüzel kişiliğinin amaçları doğrultusunda personele verilen iş avansları ile personelin maaş, ücret ve yolluklarına mahsuben önceden verilen avanslar ile parti varlıklarındaki sayım ve tesellüm noksanlıklarını ifade eder.

Duran varlık kalemlerinden;

•**Faaliyetlerden Doğan Alacaklar**; su, elektrik ve telefon aboneli için ödenen ve kısa dönemde geri alınmayacak olan depozito ve teminatları,

•**Maddi Duran Varlıklar**; parti faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla edinilen arsalar, binalar, tesisler, taşıtlar, demirbaşlar, yer üstü düzenleri gibi fiziki varlıklar ve bunların amortismanları ile yapılmakta olan yatırımlar ile verilen avansları,

•**Maddi Olmayan Duran Varlıklar**; partinin adı ve ambleminin tescili ile seçim zamanlarında bazı şarkıların belli bir süreliğine kiralanması sonucu elde edilen hakları, partinin kuruluşu sırasında ortaya çıkan ve aktifleştirilen giderleri, kiralanmış binalara yapılan harcamaları, aktifleştirilen Ar-Ge giderleri ve bu kalemlere ait birikmiş amortismanları,

•**Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları**; cari döneme ait olmayan giderler ile tahakkuk eden gelirleri,

•**Diğer Duran Varlıklar**; gelecek yıllar ihtiyacı stoklar ile elden çıkarılacak stoklar ve maddi duran varlıklar ile bundan önce belirtilen duran varlık hesap gruplarına dahil edilemeyen hesapları, ifade eder.

Kısa vadeli yabancı kaynaklardan;

•**Faaliyetlerden Doğan Borçlar**; parti faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen varlıklar dolayısıyla ortaya çıkan borçları ve alınan depozito ve teminatları,

•**Diğer Borçlar**; parti teşkilatlarının birbirine olan borçları ile partinin personeline olan borçları ve diğer çeşitli borçları,

•**Alınan Avanslar**; çeşitli varlıkların satışı öncesinde ve diğer nedenlerle alınan avansları,

•**Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler**; partinin personeline ya da üçüncü kişilere yaptığı çeşitli ödemelerden dolayı ortaya çıkan vergi ve sosyal güvenlik kesintileri vb. diğer yükümlülükler ile ödenecek vergilerden mahsup amacıyla oluşturulan peşin ödenen vergileri,

•**Borç ve Gider Karşılıkları**; siyasi partilerin kısa vadede personeline verecekleri tazminatları,

•**Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları**; peşin olarak tahsil edilen gelecek aylara ait gelirleri, tahakkuk eden ve sonraki aylarda ödenecek giderleri ve tahsil edilen ancak aday adaylarınca geri alınma ihtimali bulunan özel aidatları,

•**Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar**; parti stoklarının sayımı esnasında ortaya çıkan fazlalıkları ve bundan önce belirtilen kısa vadeli kaynak hesapları gruplarına dâhil edilemeyen diğer hesapları, ifade eder.

Uzun vadeli yabancı kaynaklardan;

•**Faaliyetlerden Doğan Borçlar**; parti faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen varlıklar dolayısıyla ortaya çıkan uzun vadeli borçları ve alınan uzun vadeli depozito ve teminatları,

•**Diğer Borçlar**; partinin personeline olan uzun vadeli borçları ile diğer çeşitli uzun vadeli borçları,

•**Alınan Avanslar**; çeşitli varlıkların satışı öncesinde ve diğer nedenlerle alınan uzun vadeli avansları,

•**Borç ve Gider Karşılıkları**; siyasi partilerin uzun vadede personeline verecekleri tazminatları,

•**Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları**; peşin olarak tahsil edilen gelecek yıllara ait gelirler ile tahakkuk eden ve sonraki yıllarda ödenecek giderleri,

•**Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar**; bundan önce belirtilen kısa vadeli kaynak hesapları gruplarına dâhil edilemeyen diğer çeşitli hesapları, ifade eder.

Öz kaynaklardan;

•**Özel Fonlar**; siyasi partilerin çeşitli amaçlar için ayırdığı özel fonları,

•**Geçmiş Yıllar Gelir Fazlası**; önceki yıllara ait olumlu gelir gider fazlalıklarını,

•**Geçmiş Yıllar Gider Fazlası**; geçmiş yıllara ait olumsuz gelir gider farklarını,

•**Dönem Gelir Fazlası**; faaliyet dönemine ait gelir fazlalıklarını,

•**Dönem Gider Fazlası**; faaliyet dönemine ait gider fazlalıklarını, ifade eder.

Türkiye'deki siyasi partilerin ticari faaliyette bulunmaları SPY tarafından yasaklandığı için, ticari faaliyet ilişkin varlık ve kaynak hesaplarına finansal durum tablosunda yer verilmemiştir. Yine kâr amacı gütmeyen bir örgüt olan siyasi parti yapılanmasında, ortaklık yapısı bulunmadığı için sermaye hesaplarına ve kâr yedekleri hesapları bilançoya dahil edilmemiştir.

Tam açıklama kavramının gereği olarak finansal durum tablosuna ilişkin bazı bilgilere, finansal durum tablosu dipnotlarında yer verilir. Bu bilgiler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1. Aktifte yer almayan taahhütlerin toplam tutarıTL.
2. Pasifte yer almayan taahhütlerin toplam tutarıTL.
2. Kasa ve bankadaki döviz mevcutları;

Döviz Cinsi	Miktarı	TL Kuru	Toplam Tutar
.....
.....
.....
.....

4. Cari dönemdeki maddi duran varlık tutarı;
 - a) Satın alınan maddi duran varlıkların maliyetleri TL.
 - b) Elden çıkarılan maddi duran varlıkların maliyeti TL.
5. Cari dönemdeki toplam personel sayısı

6. Finansal durum tablosu tarihinden sonra ortaya çıkan ve açıklamayı gerektiren hususlara ilişkin bilgi.

7. Finansal durum tablosunu önemli ölçüde etkileyen ya da tabloların açık,yorumlanabilir ve anlaşılabilir olması açısından açıklanması gerekli olan diğer hususlar.

8.Finansal durum tablosunun onaylanarak kesinleştiği tarih:/..../.....

5.1.5.2.Gelir Gider Tablosu Önerisi

Siyasi partilerin kâr amacı gütmemeleri nedeniyle gelir tablosu yerine, faaliyet sonuçlarını yansıtan ve öz kaynaklardaki değişimi ortaya koyan “Gelir Gider Tablosu”nun düzenlenmesi uygun bir yaklaşım olacaktır. “Gelir Gider tablosu”, siyasi partilere yapılan katkıların nerelerden sağlandığını ve nerelere harcandığını, sonuç itibariyle faaliyet döneminde ortaya çıkan gelir ve/veya gider fazlasını ortaya koyan bir finansal tablodur. Bu doğrultuda siyasi partilere önerilen gelir gider tablosu, Tablo 5.2’de görüldüğü gibidir.

Tablo 5.2: Siyasi Partilere Önerilen Gelir Gider Tablosu

..... PARTİSİ			
.....DÖNEMİ GELİR GİDER TABLOSU (TL)			
	Önceki Dönem		Cari Dönem
A. ESAS FAALİYET GELİRLERİ			
1. AİDATLAR			
2. BAĞIŞLAR			
3. DEVLET YARDIMI			
4. PARTİYİ VE ADAYI TANITICI FAALİYETLERDEN SAĞLANAN GELİRLER			
5. TESKİLATLARDAN YAPILAN TRANSFERLER			
BRÜT ESAS FAALİYET GELİRİ			
B. SATIŞLARIN MAALİYETİ (-)			
1. SATILAN STOKLARIN MAALİYETİ (-)			
NET ESAS FAALİYET GELİR/GİDERİ			
C. FAALİYET GİDERLERİ (-)			
1. GENEL YÖNETİM GİDERLERİ (-)			
2. PROPAGANDA GİDERLERİ (-)			
3. TEŞKİLATLARA YAPILAN TRANSFERLER (-)			
FAALİYET GELİR/GİDERİ			
D. DİĞER GELİRLER			
1. TEMETTÜ GELİRLERİ			
2. FAİZ GELİRLERİ			
3. MENKUL KIYMET SATIŞ KÂRLARI			
4. KAMBİYO KÂRLARI			
5. DİĞER GELİR VE KÂRLAR			
E. DİĞER GİDERLER			
1. KOMİSYON GİDERLERİ			
2. MENKUL KIYMET SATIŞ ZARARLARI			
3. KAMBİYO ZARARLARI			
4. DİĞER GİDER VE ZARARLAR			
DÖNEM GELİR VEYA GİDER FAZLASI			
DÖNEM NET GELİR VEYA GİDER FAZLASI			
DİPNOTLAR			
1-.....			
2-.....			

Kaynak: 1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nden uyarlanmış; Marşap ve Akbulut, a.g.m, s. 55'den yararlanılmış ve geliştirilerek hazırlanmıştır.

Siyasi partilere önerilen Gelir-Gider tablosunda yer alan;

•**Esas Faaliyet Gelirleri;** partiye yapılan çeşitli bağışlar ve devlet yardımı ile üye aidatları, partiyi ve adayı tanıtıcı malzeme satışlarından sağlanan gelir kalemleri ve parti teşkilatlarından yapılan yardımları,

•**Satışların Maliyeti;** siyasi partinin çeşitli amaçlarla edinmiş olduğu stokların satışı durumunda, bunların elde edilme maliyetini,

•**Faaliyet Giderleri;** parti faaliyetlerinin yürütülmesi esnasında ortaya çıkan yönetim giderleri, gerek seçim dönemlerinde gerekse normal dönemlerde partinin tanıtımı amacıyla ortaya çıkan propaganda giderleri ve parti genel merkezinin parti il teşkilatına, parti il teşkilatının da parti ilçe teşkilatlarına yapmış olduğu yardımları ifade eden teşkilatlara yardım kalemlerini,

•**Diğer Gelirler;** partinin nakit fazlasını değerlendirmek amacıyla yapmış olduğu çeşitli yatırımlardan (menkul kıymet yatırımı, kambiyo işlemleri, vadeli mevduat, repo vb. gibi) elde ettiği kazançlar ile parti faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan diğer gelirleri,

•**Diğer Giderler;** partinin nakit fazlasının değerlendirmek amacıyla yapmış olduğu çeşitli yatırımlar sonucu ortaya çıkan kayıplar ile parti faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan diğer giderleri ve stokların çeşitli nedenlerle kullanılamaz duruma gelmesi sonucu ortaya çıkan kayıpları,

•**Dönem Gelir veya Gider Farkı;** parti faaliyetleri sonucu elde edilen gelirler ile katlanılan giderler arasındaki olumlu ya da olumsuz farkı, ifade eder.

Siyasi partiler önerilen “Gelir Gider Tablosu”, parti tüzel kişiliğinin ve SPY'nin gereği olarak normal bir ticari işletmenin Gelir Tablosu'ndan farklılık göstermektedir.

Örneğin siyasi partilerin doğal olarak mamul üretmesi söz konusu olmadığından mamullerle ilişkili maliyet hesaplarına Gelir Tablosu'nda yer verilmemiştir. Yine siyasi partilerin mali borç almak gibi bir durumları söz konusu olmadığından, finansman giderlerine de önerilen tabloda yer verilmemiştir. Siyasi partilere önerilen gelir gider tablosu, ilgi gruplarına karşı önemli bir sorumluluğu olan parti sorumlularının, bu sorumluluğu nasıl yerine getirdiklerini gösterdiği gibi, parti öz kaynaklarının da temelini teşkil etmektedir.

Finansal durum tablosunda olduğu gibi gelir gider tablosunda da bazı bilgiler dipnotlar aracılığıyla ilgi gruplarının bilgisine sunulabilir. Bu bilgilerde aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1. Dönemde tüm amortisman giderleri toplamıTL.
2. Gelir gider tablosunu önemli ölçüde etkileyen ya da tabloların açık, yorumlanabilir ve anlaşılabilir olması açısından açıklanması gerekli olan diğer hususlar.
3. Gelir gider tablosunun onaylanarak kesinleştiği tarih:/...../.....

5.1.6.Mali Denetim Önerisi

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa'da ve SPY'de belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilere ilişkin mali denetimi konusunda yapılacak bazı iyileştirmeler, mali denetimden alınacak olan faydayı yükseltecektir.

Siyasi partilerin mali denetimi görevinin, 1961 ve 1982 Anayasaları'nda Anayasa Mahkemesi tarafından yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Özbudun Tasarısı dışındaki diğer tüm Anayasa önerilerinde de, bu görev Anayasa Mahkemesine verilmiştir. Siyasi partilerin mali denetimini yapacak organın bu işlevi yerine getirecek yeterlilikte olması gerektiği gibi her türlü etkiden bağımsız bir şekilde karar verebilecek güvenceye sahip olması da gereklidir. Hatta denilebilir ki; bu görevi yürütecek organın tarafsızlığına duyulan güven, bu görevin etkinlikle yerine getirmesinden daha önemlidir.

Bu açıdan, Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilerin mali denetimini yerine getirmesi en iyi tercih görünümündedir.²⁴⁹

Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partilerin mali denetimi konusunda görülen en önemli eksiklikler; partilerin sadece genel merkez hesaplarının incelenip taşra teşkilatı hesaplarının incelenmeden kanuna uygun olduğu yolunda karara varılması,²⁵⁰ her siyasi partinin farklı muhasebeleştirme usulleriyle gelir ve giderlerini kayıt altına almasının getirdiği teknik sorunlar ve Anayasa Mahkemesinin onlarca partinin merkez ve taşra teşkilatını denetleyecek yeterli uzman kadroya sahip olmayışıdır. Bunlar, herhangi bir Anayasal düzenlemeyi gerektirmeyip yasal düzenlemeler yoluyla giderilmesi mümkün eksikliklerdir. Bu eksiklikler, yasal düzenlemelerle giderilebilecek, bir Anayasa değişikliğini gerektirmeyen konulardır.

Mahkeme üyeleri ve raportörlerince veya akademisyenlerce Siyasi partilerin mali denetimi ile ilgili sorunlar bizzat dile getirilmiştir. Siyasi partilerin mali denetimi ile ilgili yaşanan sorunlar şunlardır:²⁵¹

1. Tüm partilerin uyması gereken standart bir muhasebe sisteminin olmayışı,
2. Tüm siyasi partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesince yapılmaya çalışılmasından kaynaklanan sorunlar,
3. Mali denetim kararlarının mevzuatta belirtilmesine rağmen fiilen denetimi gerçekleştirilmeyen il örgütlerini de dahil edilmesinden kaynaklanan sorunlar,
4. Hazineye irad kaydedilen giderlerin sorumluluğunun parti tüzel kişiliğine atfedilmesinden kaynaklanan sorunlar,
5. Kişisel seçim harcamalarının denetiminin bulunmaması,
6. Siyasi Partilerin mali denetimi ile ilgili İlke kararların bulunmaması,

²⁴⁹ UZUN, Cem Duran (2011), "Anayasa Önerilerinde Siyasi Partilerin Finansmanı Ve Yeni Bir Öneri" TBB Dergisi ,s 252

²⁵⁰ Anayasa Mahkemesi'nin denetim kararlarının il örgütlerine ilişkin bölümünde genellikle "gelirlerin/giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek, 2820 sayılı yasaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır" denilmektedir. Başka bir ifade ile, Mahkeme partilerin il örgütleri hesaplarını incelememekte ve merkez karar organının onayına dayanarak bunların yasaya uygunluğunu doğrulamaktadır. Nitekim AYM'nin eski başkanlarından Ahmet Boyacıoğlu, il örgütlerinin hesaplarının denetlenmeden onaylanmasını ve tetkik edilmeyen bir belgeden dolayı partinin sorumlu veya sorumsuz görülmesinin olanaksız olduğunu belirtip bu denetimi durdurduğunu belirtmiştir. Tartışmalar bölümü, Anayasa Yargısı 8, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1991, s.470-471.

²⁵¹ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Kaya, Mehmet Oğuz (2006), "Siyasi Partilerin Mali Denetimi Sorunu; Mevcut Durumun Eleştirisi ve Çözüm Önerileri", *Anayasa Yargısı İncelemeler-1*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara ve Mehter, Hamdi, "Siyasi Partilerin Mali Denetimi", *Anayasa Yargısı -8*, Anayasa Mahkemesi Yayınları No:21, Ankara,1991.

Siyasi partilerin denetiminin kendisi kadar önemli bir husus ise denetiminin ne şekilde gerçekleştirildiğidir. Bilindiği üzere denetim tüm demokratik ülkelerde ve çağdaş sistemlerde esasen bağımsız denetim kuruluşlarınca gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla ülkemizde de siyasi partilere ait mali tablolar en az yılda bir kez bağımsız denetime tabi olmalıdır. Partilerin muhasebe sistemlerinin Tekdüzen Muhasebe Sistemi'ne kavuşturulması durumunda ya da mevcut durumda, gerekli alt yapı hazırlanarak, partilerin muhasebesini tutmakla Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler-SMMM ya da Yeminli Mali Müşavirler-YMM görevlendirilebilir. Partiler, finansal raporlarını bağımsız denetim kuruluşunun denetimine de sunabilir. Nitekim bu olasıdır. Bağımsız denetim kuruluşları, partilerin mali işlemlerinin; SPY, parti tüzüğü ve yürürlükteki vergi mevzuatında belirtilen esaslara uygunluğu açısından, parti yönetimlerine görüş bildirebilirler. Bağımsız denetimin, Uluslararası Denetim Standartları'na göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu standartlar; etik ilkelere uyulmasını ve bağımsız denetimin, mali tabloların gerçeği doğru ve dürüst bir şekilde yansıtmayı yansıtmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanarak yürütülmesini gerektirmektedir.

5.2.Siyasi Partilere Önerilen Muhasebe Sistemi Doğrultusunda Örnek Bir Uygulama

Örnek Uygulama:

01.01.2014 tarihinde, milletvekili seçilme ve partiye üye olma yeterliliğine sahip otuz Türk vatandaşı tarafından "**Genç Fikirler Partisi**" kurulmuştur. Partisinin tüzel kişilik kazanması amacıyla gerekli belge ve bildirgeler, kurucu üyeler tarafından, İçişleri Bakanlığı'na verilerek partinin tüzel kişilik kazanması sağlanmıştır. Ayrıca, kuruluş ile ilgili diğer işlemlerde, üyeler tarafından yerine getirilmiştir.

Partinin Haziran 2014 döneminde yapılacak olan genel seçimlere katılabilmesi için;

•İllerin yarısından çoğunda teşkilatlanma sağlanmıştır. (Bir ilde teşkilatlanma, merkez ilçesi dahil o ilin ilçelerinin en az üçte birinde teşkilat kurmayı gerektirir)

•Partinin Büyük Kongresi yapılmıştır.

Not: Bilindiği üzere son milletvekili genel seçimlerinde; %10 barajını geçen ve aldığı oy % 10'dan az olup % 7'den fazla olan siyasi partiler ile mecliste grup kurabilecek sayıda milletvekilliği kazanan siyasi partilere iki türlü devlet yardımı yapılmaktadır. Bunlardan birincisi, bir sonraki genel seçimlere kadar yıllık olarak ödenen yardım, ikincisi ise genel ve mahalli seçimlerin yapılacağı yıl ödenen yardımdır. Bu hazine yardımları partilerin aldıkları oy oranına göre partiler arasında bölüştürülerek, o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur. (genellikle 10 Ocak da yapılır) Devlet Yardımı, genel seçimlerin yapılacağı yıl üç katı, yerel seçimlerin yapılacağı yıl iki katı olarak ödenir²⁵².

Örnek uygulamanın zenginleştirilebilmesi amacıyla normal koşullarda 10 Ocak'ta yapılması gereken devlet yardımının, sadece bu çalışmayla sınırlı kalmak üzere 10 Ağustos'ta yapıldığı varsayılmıştır.

Partinin Ocak ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

1. Parti kurucu üyeleri ile beraber yetmiş (70) kişi partiye üye olmuştur. Üyelerin her birinden **üye giriş aidatı** olarak 50 TL, **yıllık üyelik aidatı** olarak da 600 TL tahsil edilmiştir.

2. Partiye farklı kişilerden toplam 80.000 TL **bağışta** bulunulmuştur. (Bağış sınırının geçilmediği varsayımı ile) Bağışlar Ziraat Bankası'nda açtırılan vadesiz mevduat hesabına yatırılmıştır.

3. Partinin **kuruluş işlemleri** için 1.000 TL'lik harcama yapılmış ve nakit olarak ödenmiştir. Harcama aktifleştirilmiştir.

4.Partinin yönetim faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınan çeşitli demirbaşlara ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir:

²⁵² SPY, Ek Madde 1.

Tablo 5.3. Satın Alınan Demirbaşlar Tablosu

Satın Alınan	Miktar(Adet)	Birim Fiyat (TL)	Toplam Tutar (TL)
Demirbaş			
Bilgisayar	10	1000	10000
Yazıcı ve Fotokopi Makinesi	3	750	2250
Toplam			12250

Yapılan alımlar peşin olarak ödenmiş ve karşılığında parti tüzel kişiliği adına düzenlenmiş fatura alınmıştır.

5. Partide yönetim bölümünde çalışan 10 personelin Ocak ayı sonunda tahakkuk eden ücret bilgileri aşağıdaki gibidir:

Brüt Ücret 10.000 TL
SSK Primi İşçi Payı (%14) 1.400 TL
İşsizlik Sig. İşçi Payı (%1) 100 TL
Gelir Vergisi Kesintisi (%15) 1.275 TL
Damga Vergisi (%06) 60 TL
Kesintiler Toplamı 2.835 TL
Net Ücret 7.621,3 TL
SSK Primi İşveren Payı (%19.5) 1.950 TL
İşsizlik İşveren Payı (%2) 200 TL

Personele ücretleri banka aracılığıyla ödenmiştir.

Partinin Şubat ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

6. Parti Ziraat Bankası'nda vadesiz mevduat hesabında bulunan 30.000 TL,01.02.2014 tarihinde aylık **vadeli mevduata** yatırılıyor. Faiz oranı % 15 olup Gelir Vergisi-GV oranı %15'dir.

7. Partinin genel merkezinin ocak ayı **elektrik faturası** 1.000 TL ve **su faturası** 500 TL olarak tahakkuk etmiştir. Faturalar peşin olarak ödenmiştir.

Partinin Mart ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

8. Personellere talepleri doğrultusunda 3.000 TL personel avansı nakit olarak verilmiştir.

9. Parti teşkilatlarına 10.000 TL yardımda bulunulmuştur.

10. Parti kasasından 15.200 TL Ziraat Bankası'ndaki vadesiz mevduat hesabına aktarılıyor ve bankaya verilen talimat ile adeti 30 TL'den 500 adet hisse senedi satın alınmıştır. Bankanın bu işlem için kestiği komisyon 200 TL'dir.

11. Parti genel başkanı ve parti sekreterine çıkacakları seçim çalışmaları için toplam 3.000 TL **avans** verilmiştir.

Partinin Nisan ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

12. Partinin ay içerisinde düzenlemiş olduğu **yemek, senlik, balo, eğlence, konser** vb. faaliyetlerden sağlanan gelirler toplamı 8.000 TL olup, söz konusu faaliyetler için 3.000 TL'lik harcama yapılmıştır.

13. Parti içi seminer verilmesi amacıyla yabancı ülkeden getirilen misafir kişi için toplam 2.000 TL'lik temsil ve ağırlama giderine (konaklama, seyahat, yemek vs.) katlanılmıştır.

Partinin Mayıs ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

14. Parti genel başkanı ve sekreteri seçim çalışmalarından dönmüş ve 3.200 TL'lik gider belgesi sunmuşlardır.

15. Satın alınan hisse senetlerinden 1.000 TL'lik temettü geliri tahakkuk etmiştir.

16. Parti genel başkanı ve sekreterine, avansı aşan ve fatura ile belgelendirilen 200 TL için peşin ödemede bulunulmuştur.

Partinin Haziran ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

17. Nisan ayında tahakkuk eden temettü geliri tahsil edilmiştir.

18. Aday olarak gösterilmeyen aday adaylarının bazıları ödemiş oldukları aidatları, kendilerine verilen makbuzu ibraz ederek geri almışlardır. Geri ödenen aidat toplamı 16.000 TL'dir. Aday adayları tarafından geri alınmayan aidatlar ise partinin gelirleri arasına kaydedilmiştir. (Parti iç yönetmeliğinde aday adaylarının aidatlarını geri alma süresi "1" ay olarak belirlenmiştir.)

19. Partiye toplam 30.000 TL bağış yapılmıştır.

20. Maliyet bedeli 6.000 TL olan propaganda malzemeleri 6.000 TL'ye parti teşkilatlarına veresiye olarak verilmiştir. (Partilerin genel merkezleri almış oldukları propaganda malzemelerini teşkilatlarına bedelsiz olarak verebileceği gibi maliyet bedeli karşılığında da verebilmektedir.)

Partinin Temmuz ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

21. Seçim zamanında dağıtılmak üzere alınan 15.000 TL'lik çeşitli mallar seçmenlere dağıtılmıştır.

22. Seçim sonuçlarının daha iyi izlenmesi ve sayımlar sırasında parti menfaatlerinin korunması için sandık başlarında görevlendirilen kişilere toplam 2.000 TL nakit peşin olarak ödenmiştir.

Partinin Ağustos ayı içerisinde gerçekleşen finansal işlemleri aşağıdaki gibidir:

23. "Genç Fikirler Partisi" almış olduğu % 35 oy ile hazine yardımı almayı hak etmiş ve kendisine 10 Ağustos tarihinde 46.000.000 TL hazine yardımı yapılmıştır. Alınan yardım, Ziraat Bankası'ndaki vadesiz mevduat hesabına yatırılmıştır.

24. Parti genel merkez binasının alt katında bulunan bir dükkan çay ocağı olarak kiraya verilmiştir. Yapılan bir yıllık sözleşme ile aylık kira ücreti 500 TL olarak

belirlenmiş ve üç aylık kira ücreti ve depozito olarak da bir aylık kira peşin olarak tahsil edilmiştir.

Not: Uygulama örneğinde aynı muhasebe kayıtlarının yinelenmemesi amacıyla elektrik ve su tüketim faturalarına ilişkin sorulara Şubat ve Mart aylarında; parti personeline ilişkin ücret tahakkuku ise muhtasar beyannamenin ödenmesinin gösterilmesi amacıyla Ocak, Şubat, Mart ve Nisan aylarında, sorularda yer almıştır.

Örnek Uygulamanın Çözümü:

Uygulama örneğindeki finansal nitelikteki işlemlerin her biri yevmiye defterinde yevmiye maddeleri şeklinde muhasebeleştirilebilir.

Ocak Ayı:

1.Partiye üye olan kişilerden üye giriş aidatı ve yıllık üye aidatı alınması,

100 KASA		45.500,00	
600 AİDATLAR			45.500,00
600.01 Üye Giriş Aidatı	50		
600.01.001 Ahmet Günok	“ “		
600.01.002 Ayşe Öztürk			
600.02 Yıllık Üye Aidatı	600		
600.02.001 Fatma Turgut	“ “		
600.02.002 Oya Elmacı	“ “		

2.Partiye bağışta bulunulması,

102 BANKA		80.000,00	
102.01 Ziraat Bankası			
102.01.001 Vadesiz Mevduat Hesabı			
601 BAĞIŞLAR			80.000,00
601.01 Mehmet Selçuk			
601.02 Can Aksoy			
" "			

3.Partinin kurulması esnasında aktifleştirilen kuruluş ve örgütlenme ile ilgili giderler,

262 KURULUŞ VE ÖRG. GİDERL.		1.000,00	
100 KASA			1.000,00

4.Demirbaş alımı,

255 DEMİRBAŞLAR		12.250,00	
255.01 Bilgisayar	10.000		
255.02 Yazıcı ve Fotokopi Makinesi	2.250		
100 KASA			12.250,00

5.Parti genel merkezinde çalışan personelin maaşlarının tahakkuk etmesi,

630 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		12.150,00	
630. 02 İşçi Ücret ve Giderleri	10.000		
630.02.001 Brüt Ücret	1.950		
630.02.002 SSK Primi İşveren Payı	200		
630.02.003 İşsizlik Sigortası Primi İşv. Payı			
136. DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR	456,3	456,30	
136.03 Asgari Geçim İndirimi ²⁵³			
335 PERS. BORÇLAR	7.621,3		7.621,30
335.01 Ödenecek Ücretler			
360 ÖDEN. VERGİ ve FONLAR			1.335,00
360.01 Gelir Vergisi	1.275		
360.02 Damga Vergisi	60		
362 ÖD. SOS. GÜV. KES.			3.650,00
362.01 SSK Primi İşveren Payı	1.950		
362.02 İşs. Sigort. Primi İşveren Payı	200		
362.03 SSK Primi İşçi Payı	1.400		
362.04 İşsizlik Sigortası İşçi Payı	100		

²⁵³Partide çalışan personellerin bekar ve çocuksuz olduğu varsayılmış ve sadece kendisi dikkate alınarak, Asgari Geçim indirimi uygulanmıştır.

Maaşların banka aracılığıyla ödenmesi,

335 PERSONELE BORÇLAR 335.01 Ödenecek Ücretler		7.621,30	
102 BANKA 102.01 Ziraat Bankası 102.01.001 Vadesiz Mevduat Hesabı			7.621,30

Şubat Ayı

6.Bankada aylık vadeli mevduat hesabı açtırılması,

102 BANKALAR 102.01 Ziraat Bankası 102.01.002Vadeli Mevduat		30.000,00	
102 BANKALAR 102.01 Ziraat Bankası 102.01.001 Vadesiz Mevduat Hesabı			30.000,00

7.Ocak ayı elektrik ve su faturalarının tahakkuk etmesi,

630 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 630.03 Dış. Sağl. Fayda ve Hizmetler 630.03.003 Elektrik ve Su Faturası		1.500,00	
381 GİDER TAHAKKUKLARI			1.500,00

Ocak ayı elektrik ve su faturalarının ödenmesi,

381 GİDER TAHAKKUKLARI		1.500,00	
100 KASA			1.500,00

Mart Ayı

8.Personele maaş avansı verilmesi,

196 PERSONEL AVANSLARI 196.01 Ahmet Cemil 196.02 Mehmet Meriç " " " "		3.000,00	
100 KASA			3.000,00

9.Parti teşkilatlarına yardımda bulunulması,

632 TEŞK. YAPL. TRANSF.		10.000,00	
100 KASA			10.000,00

10.Kasadan Ziraat Bankası'ndaki vadesiz mevduat hesabına para aktarılması,

102 BANKALAR		30.000,00	
102.01 Ziraat Bankası			
102.01.001 Vadesiz Mevduat Hesabı			
100 KASA			30.000,00

11.Şubat ayı elektrik ve su faturalarının tahakkuk etmesi,

630 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		1.000,00	
630.03 Dış. Sağl. Fayda ve Hizmetler			
630.03.003 Elektrik ve Su Faturası			
381 GİDERTAHAKKUKLARI			1.000,00

Şubat ayı elektrik ve su faturalarının ödenmesi,

381 GİDER TAHAKKUKLARI		1.000,00	
100 KASA			1.000,00

Nisan Ayı

12.Şekerbank'daki döviz tevdiat hesabına faiz tahakkuk etmesi,

102 BANKALAR		272,37	
102.02 Şekerbank			
102.02.002 Döviz Tevdiat Hesabı			
102.02.002.001 Dolar			
193 PEŞ. ÖD. VER. ve FONL.		8,85	
59 TL × 0.15= 8.85 TL			
642 FAİZ GELİRİ			59,00
646 KAMBIYO KÂRI			222,22
Faiz Geliri= [(11.111,11× %3.5)\12] × 1.82 TL= 59 TL			
Kambiyo Geliri= (1.82-1.80) ×11.111,11			

13.Vadeli mevduata faiz tahakkuk etmesi,

102 BANKALAR		322,15	
102.01 Ziraat Bankası			
102.01.002Vadeli Mevduat Hesabı			
193 PEŞ.ÖD.VER. ve FONL.		56,85	
642 FAİZ GELİRLERİ			379,00

14.Düzenlenen sosyal etkinliklerde katılan giderlerin kaydı,

631 PROPAGANDA GİDERLERİ		3.000,00	
631.02 Yemek, Eğlence,Balo Giderleri			
100 KASA			3.000,00

Yemek, şenlik, balo, eğlence ve konser gelirleri,

100 KASA		8.000,00	
603 PART. ve ADAYI TAN. FAAL. SAĞL. GELİRLER			8.000,00

15.Temsil ve ağırlama giderlerinin kaydı,

630 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 630.03 Dışarıdan Sağl. Fayda ve Hizmetler 630.03.004 Eğitim Gideri (Temsil ve Ağırlama)		2.000,00	
100 KASA			2.000,00

Mayıs Ayı

16.Parti genel başkan ve sekreterinin, kendilerine verilen avansı harcamaları sonucu ortaya çıkan belgeleri partiye sunmaları,

631 PROPAGANDA GİDERLERİ		3.200,00	
195 İŞ AVANSLARI			3.000,00
335 PERS. BORÇL.			200,00

17.Parti genel başkan ve sekreterine verilen avansın üzerinde yapılan harcamalar nedeniyle bu kişilere avansı aşan tutar kadar ödemede bulunulması,

335 PERSONELE BORÇLAR		200,00	
100 KASA			200,00

Haziran Ayı

18.Temettü gelirinin tahsil edilmesi,

100 KASA		1.000,00	
108 DİĞ. HAZIR DEĞERLER			1.000,00
108.01 Hisse Senetleri Tem.			
Kup.			

19.Seçilmeyen aday adaylarından bir kısmının vermiş olduğu aidatı geri alması,kalanın gelir yazılması,

382 ERTELENMİŞ GELİRLER		65.000,00	
382.01 Özel Aidat			
100 KASA			16.000,00
600 AİDATLAR			49.000,00

20.Partiye bağışta bulunulması,

100 KASA		50.000,00	
601 BAĞIŞLAR			50.000,00
" "			
" "			

Temmuz Ayı

21.Haziran ayında hazırlatılan propaganda amaçlı çeşitli malların seçmenlere dağıtılması,

631 PROPAGANDA GİDERLERİ 631.04 Seçm. Dağ. Mal. Maliyeti		15.000,00	
153 MALZEME STOKLARI 153.02 Propaganda Malzemesi			15.000,00

22.Seçim günü giderleri,

630 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 630.03 Dış. Sağl. Fayda ve Hizm. 630.03.011 Seçim Günü Gid.		2.000,00	
100 KASA			2.000,00

Ağustos Ayı

23.Seçim barajının aşılması nedeniyle devlet yardımının tahakkuk etmesi,

120 DEVL. YARD. ALACAKAR		46.000.000,00	
602 DEVLET YARDIMI			46.000.000,00

Devlet yardımının Ziraat Bankası'ndaki vadesiz mevduat hesabına yatması,

102 BANKALAR		46.000.000,00	
102.01 Ziraat Bankası			
102.01.001 Vadesiz Mevduat Hesabı			
120 DEV. YARD.			46.000.000,00
ALACAKLAR			

24.Parti binasının kiraya verilen bir dairesinin kirasının ve depozito bedelinin nakden tahsili,

100 KASA		2.000,00	
380 GELECEK AYL. AİT			1.000,00
GEL.			500,00
426 AL. DEP. ve TEM.			500,00
649 DİĞ. GELİR ve KÂRLAR			

Gelir Gider Tablosu hesaplarının kapatılması;

690 GELİR VEYA GİDER FAZLASI	213.504,40	
621 SATILAN STOKL. MALİYETİ		12.500,00
630 GENEL YÖN. GİDERLERİ		80.104,40
631 PROPAGANDA GİDERLERİ		110.700,00
632 TEŞK. YAP. TRANSFERLER		10.000,00
653 KOMİSYON GİDERLERİ		200,00

600 AİDATLAR	308.500,00	
601 BAĞIŞLAR	232.000,00	
602 DEVLET YARDIMI	46.000.000,00	
603 PART. VE ADAY. TAN. FAL. SAĞL. GELİRLER	27.000,00	
640 TEMETTÜ GELİRLERİ	1.000,00	
642 FAİZ GELİRLERİ	1.213,00	
645 MENKUL KIY. SATIŞ KÂRL.	1.100,00	
646 KAMBIYO KÂRLARI	222,22	
649 DİĞER GELİR VE KÂRLAR	500,00	
690 GELİR VEYA GİDER FAZLASI		46.571.535,22

Dönem Net Gelir Veya Gider Fazlasının Hesaplanması;

690 GELİR VEYA GİDER FAZLASI		46.571.535,22	
690 GELİR VEYA GİDER FAZLASI			213.504,40
692 DÖNEM NET GELİR FAZLASI			46.358.030,82

Dönem Net Gelir Fazlasının Finansal Durum Tablosu'na aktarılması;

692 DÖNEM NET GELİR FAZLASI		46.358.030,82	
590 DÖNEM NET GELİR FAZLASI			46.358.030,82

Genç Fikirler Partisi'nin 01.01.2014-31.08.2014 döneminde, yukarıdaki tüm finansal işlemleri sonucunda ortaya çıkan 31.08.2014 Tarihli Finansal Durum Tablosu'nun görünümü aşağıdaki gibidir.

Tablo 5.4: Genç Fikirler Partisi'nin 31.08.2014 Tarihli Bilançosu

GENÇ FİKİRLER PARTİSİ 31.08.2014 TARİHLİ BİLANÇOSU (TL)	
VARLIKLAR	KAYNAKLAR
<u>I. DÖNEN VARLIKLAR</u>	<u>III. KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR</u>
Hazır Değerler 46.373.994,72	Faaliyetlerden Doğan Borçlar 2.000,00
Kasa 120.581,45	Al. Depozito ve Teminatlar 2.000,00
Banka 45.194.928,07	Öd. Vergi ve Diğer Yüküml. 4.985,00
Diğer Alacaklar 456,30	Ödenecek Vergi ve Fonlar 1.335,00
Diğer Çeşitli Alacaklar 456,30	Öd. Sosyal Güv. Kesintileri 3.650,00
Stoklar 4.000,00	Gel. Ayl. Ait Gel. ve Gid. Tah. 1.000,00
Malzeme Stokları 4.000,00	Gelecek Aylara Ait Gelirler 1.000,00
<u>II. DURAN VARLIKLAR</u>	<u>IV. UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR</u>
Faaliyetlerden Doğan Alacaklar 300,00	Faaliyetlerden Doğan Borçlar 500,00
Verilen Depozito ve Teminatlar 300,00	Alınan Depozito ve Teminatlar 500,00
Maddi Duran Varlıklar 1.043.250,00	<u>V. ÖZ KAYNAKLAR</u>
Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri 5.000,00	Dönem Gelir/Gider Fazlası 46.358.030,82
Binalar 990.000,00	Dönem Gelir Fazlası 46.358.030,82
Taşıtlar 30.000,00	
Demirbaşlar 18.250,00	

Maddi Olm. Duran Varlıklar			
3.000,00			
Haklar			
2.000,00			
Kuruluş ve Örg. Giderleri			
1.000,00			
VARLIKLAR TOPLAMI	46.366.515,82	KAYNAKLAR TOPLAMI	46.366.515,82

Tablo 5.5: Genç Fikirler Partisi'nin 01.01.2014-31.08.2014 Dönemi Gelir-Gider Tablosu

GENÇ FİKİRLER PARTİSİ 01.01.2014-31.08.2014 DÖNEMİ GELİR GİDER TABLOSU		
A. ESAS FAALİYET GELİRLERİ		46.567.500,00
Aidatlar	308.500,00	
Bağışlar	232.000,00	
Devlet Yardımı	46.000.000,00	
Part. ve Adayı Tan. Faal. Sağl. Gelirler	27.000,00	
BRÜT ESAS FAALİYET GELİRİ		46.567.500,00
B. SATIŞLARIN MALİYETİ (-)		(12.500,00)
Satılan Stokların Maliyeti	12.500,00	
NET ESAS FAALİYET GELİRİ		46.555.000,00
C. FAAL.YET G.DERLER. (-)		(200.804,40)
Yönetim Giderleri	80.104,40	
Propaganda Giderleri	110.700,00	
Teşkilatlara Yapılan Transferler	10.000,00	
FAALİYET GELİRİ		46.354.195,60
D. DİĞER GELİRLER		4.035,22
Temettü Gelirleri	1.000,00	
Faiz Gelirleri	1.213,00	
Menkul Kıymet Satış Kârı	1.100,00	
Kambiyo Kârları	222,22	
Diğer Olağan Gelir ve Kârlar	500,00	
E. DİĞER GİDERLER (-)		(200,00)
Komisyon Giderleri	200,00	
OLAĞAN GELİR		46.358.030,82
DÖNEM NET GELİR FAZLASI		46.358.030,82

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsuru olan ve Anayasalarla koruma altına alınmak suretiyle önemi vurgulanan, siyasi partilerin faaliyetlerini özgür bir şekilde sürdürebilmeleri büyük önem taşımaktadır. Siyasi partiler faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için gelir elde etme ve harcama yapmaları gerekmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde parti politikalarını ve adaylarını tanıtmak amacıyla, yüksek miktarlarda harcama yapmaktadırlar. Üye aidatları ve parti faaliyetlerinden elde edilen gelirler gibi geleneksel finansman kaynakları, sürekli olarak değişen ve genişleyen parti faaliyetlerinin finansman ihtiyacını karşılamada yetersiz kaldığı için, partiler farklı mali kaynak arayışlarına yönelmiştir. Şirket ve sendikaların bağışları, bireysel bağışlar, Devlet yardımları bu mali kaynaklardan sayılabilir. İktidara sahip olan partinin veya iktidara sahip olmayı amaçlayan diğer partilerin dilediği şekilde hareket etmesini önleyebilmesi ve aynı zamanda siyasi partilerin bağımsızlığının korunabilmesi amacı, mali denetimin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Siyasi partilerin bilhassa seçim dönemlerinde yaptıkları harcama ve gelirlerinin gerçeğe ve hukuka uygunluğu bu denetim mekanizmasıyla sağlanmaktadır. Demokratik yaşamın gereği şeffaflığın sağlanabilmesi adına bu finansal yapının iç ve dış denetiminin kaliteli ve etkin olması gerekmektedir. Özetle Siyaset ile para arasında olan ilişki, partilerin gelir ve giderlerinin denetlenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde siyasi partilerin tüm harcamaları ve gelirleri Siyasi Partiler Kanununda yer alan genel düzenlemeler çerçevesinde, kapsamı partilerin kendileri tarafından oluşturulacak yönetmeliklere uygun olarak, bilanço esasına göre tutulacak bir kayıt sistemi içinde izlenmekte, bunların iç denetimleri parti tüzüklerinde belirtilen esaslar dâhilinde parti iç denetçileri veya müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Partilerin dış denetimi ise geçmişe yönelik olarak Anayasa Mahkemesi tarafından kesin hesaplar ve onun dayanağı olan belgeler üzerinden yalnızca mevzuata uygunluk açısından yapılmaktadır.

Ülkemizdeki siyasi partilerin tamamında bir iç denetim mekanizması olmakla birlikte bu denetimin uygulama esasları, denetçilerin niteliksel özellikleri, raporlama ilkeleri, dış denetim ve Anayasa Mahkemesi denetimiyle ilişkisi, etik kurallar ve mesleki yetkinlikler ve raporlama sorumlulukları Siyasi Partiler Kanunu'nda

düzenlenmeyip içtüzükle çözümlendiği için bu denetimlerin kalitesi ve etkililiği konusunda bir yargıya varmak mümkün olamamaktadır. Kanunda, finansal bilgilerin bağımsız denetimi konusunda da hiçbir hüküm bulunmamakta, hatta finansal bilgilerin hangi muhasebe ilke ve kurallarına, değerlendirme ölçü ve esaslarına göre yansıtılacağı konusunda dahi bir düzenleme yer almamaktadır.

Ayrıca Her ne kadar Siyasi Partiler Kanunu mali raporlama da bilanço esasını kullanmasını önerse de uygulama da işletme defteri esasına göre işlemler mali açıdan raporlanmaktadır.

Bu durum partilerin finansal işlemlerinin kendilerine özgü bir şekilde şekillendirmesi sorununu beraberinde getirmekte bu durum ise partiler arasında standart bir uygulamanın varlığını zora sokmaktadır. Oysaki partilerin finansal çıktıların şekillenmesinde muhasebe politikaları çok önemli bir yere sahiptir. SPY’de yer alan ve partilerin gelir sağlamalarına ve giderde bulunmalarına yön veren usuller, partilerin ticari faaliyet, kredi ve borç almalarına ilişkin düzenlemeler ile taşınmaz mal edinimlerine ilişkin düzenlemeler de, muhasebe politikalarının bir bütünleyicisi olarak sistem içerisindeki yerini koruması gerekmektedir.

Uluslararası muhasebe norm ve standartlarına uyum hiç sağlanamamış bu amaçla herhangi bir çalışma da yapılmamıştır. Bununla beraber siyasi partilerin mali yapılarına yönelik tek ciddi denetim yargısal denetimi yapan Anayasa Mahkemesine ait olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’deki Siyasî partilerin denetimi ile ilgili içinde bulunduğumuz sistem, denetim işlevini Anayasa Mahkemesi’ne bırakmaktadır. Fakat mali denetim görevinin Anayasa Mahkemesine verilmesi Anayasa Mahkemesi’nin iş yükünü her geçen gün daha da arttırmış ve bu nedenle Anayasa Mahkemesinin denetim sonuçlarını açıklanması da çok uzun zaman almıştır. Bu durum, denetimi anlamsızlaştırmakla birlikte, hukuk devleti ilkesine de zarar vermiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen mali denetimin geciktirilmesindeki en önemli sebeplerden biri de, mali denetimlerin parti merkez hesaplarıyla beraber, bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilâtlarının hesaplarını da kapsamıdır. Bu yüzden mali denetim işin içinden çıkılmaz bir hale gelmekte ve tüm gelir ve harcamaların doğruluğu ve daha doğru bir

şekilde izlenebilmesi güçleşmektedir Diğer bir sebep ise, tüm Türkiye'deki siyasî partilerin uyguladığı tek bir muhasebe sisteminin bulunmamasıdır. Türkiye'de siyasî partilerin mali denetimi konusundaki bu aksaklıklar sebebiyle yasalara aykırı işlem ve uygulamaların tespit edilmesi her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. İçinde bulunduğumuz denetim mekanizmasının, partilerin ve partilere ait adayların seçim harcamalarının finansmanını da kapsayacak biçimde genişletilmesi için yeni düzenlemeler oluşturulması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi denetiminden önce mahkemeye sunulan finansal bilgilerin öncelikle bağımsız bir denetim Şirketi tarafından uluslararası denetim standartlarına uygun şekilde denetlenmesi, denetlenmiş finansal bilgilerin web sayfalarında açıklanması Hazine'den kaynak aktarılan siyasi partilerin saydamlığı açısından çok önemlidir. Bir bütün olarak düşünüldüğünde ise, bu durum siyasi partilerden beklenen şeffaflık bir başka ifadeyle kamuyu aydınlatma sorumluluklarının yerine getirilmesine hizmet etmiş olacaktır.

Sonuç olarak; Bize göre, siyasi partilerin finansmanı ve mali denetimi demokrasi için çok önemli bir husustur. Finansman konusunda, özellikle partilere yapılacak mali yardımın yeterli düzeyde ve hakça olması demokrasi açısından ülkemiz yararına olacaktır. Ayrıca partilerin mali denetimi ne kadar iyi yapılırsa, partilerin işlevlerini yerine getirmesi de bir o kadar kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalet ve Kalkınma Partisi Resmi Sitesi , www.akparti.org.tr
- AYDOĞAN, Metin,“Küreselleşme ve Siyasi Partiler”, 2.Baskı ,Umay Yayınları, İzmir, 2006
- 1961 Anayasası, Yasa No: 334, Resmi Gazete: 20.07.1961-10859.
- 1982 Anayasası, Yasa No:2709, Resmi Gazete: 09.11.1982-17863 Mükerrer.
- 1 Sıra No lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Muhasebenin Temel Kavramları.
- ABADAN, Nermin, Siyasi Bilimler ve Anayasa Hukuku Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, A.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara, 1966.
- ABDÜLHAKİMOĞULLARI, Erdal, “Türkiye’de Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımı ve Siyasi Partilerin Mali Denetimi”, Liberal Düşünce Dergisi, Cilt:7, Sayı:46, Yaz 2002.
- ACİNÖROĞLU, Serkan, “Türkiye’de Siyasi Partiler Maliyesi ve Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımlarının Analizi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2010.
- Adalet Ve Kalkınma Partisi Tüzüğü.
- AKARTÜRK, E. Ali,Türk Hukukunda Siyasal Parti Yasakları, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 13, İstanbul, 2008.
- AKÇALI, Nazif, Siyaset Bilimine Giriş, İzmir, yy, 1991.
- AKYAZICI, Serpil: “Siyasi Partilerin Kapatılması: TİP, MNP, DEP ve RP Örnekleri”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkanlar Ortadoğu ve Asya Gelişmeleri Bilim Dalı, İstanbul, 2001.
- ALATAŞ, Ömer Faruk: Siyasi Partilerin Mali Yapısı Ve Denetimi,Yüksek Lisans Tezi,İstanbul Üni.SBE,2010.
- AYDIN, Abdullah: “1982 Anayasası Sonrası Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi”, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- AYDIN, Mesut: “Türkiye’de Siyasal Partiler ve Devlet Yardımı”, A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 54, Sayı: 4, 2005.
- AYDOĞAN, Metin: Küreselleşme ve Siyasi Partiler, 1. Baskı, Umay Yayınları,İzmir, 2006.

- AYSAN ,Mustafa: “Siyasal Partilerin Finansmanı”,
http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=51135 (27/12/2009).
- AYSAN ,Mustafa: “Siyasi Partilerin Finansmanı”, Radikal Gazetesi,
25.09.2002.
- Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi, www.mevzuat.gov.tr
- BAUER,Robert F. More Soft Money Hard Law, Perkins Coie.,2004.
- BORAK,Sadi, Atatürk'ün Resmi Yayınlarına Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma
ve Söyleşileri, 3. Baskı, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, Aralık 1998.
- BOSUTER, Kudret, Türk Siyasi Partiler Sisteminde Parti İçi Demokrasi, Ulusal
Basımevi, Ankara, 1969.
- BOZ, Muhammet: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde
Türkiye’de Siyasi Partilerin Kapatılması Rejimi”, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.
- BOZDAĞ, Muhammed,Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma Laiklik, Bölücülük
Sorunu, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, 2004.
- Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü.
- ÇELİK,Özlem,Amme İdaresi Dergisi, Cilt 45, Sayı 3, Eylül 2012.
- ÇOBAN, Ali Rıza: “Devlet Siyasi Partilere Hakça ve Yeterli Düzeyde Yardım
Yapıyor Mu?”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XII, Sayı 1-2, 2008.
- DEMİR, Fevzi: Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 7.
Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2009.
- DİNLER, Veysel, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasi Partiler”,
Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta,
2003.
- DUVERGER Maurice, Siyasi Partiler, Çev. Ergun Özbudun, 3. Baskı, Bilgi
Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Electoral Commission, www.electoralcommission.org.uk
- ERDOĞAN, Melih, Denetim, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006.
- EREN, Abdullah. “Türkiye’de Siyasi Partilerin Mali Denetimi”,
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İstanbul, 1996.
- Eskişehir-İzmit Konuşmaları 1923, 3. Baskı, Kaynak Yayıncılık, İstanbul,
Haziran 1999.

- EWING, K.D. / GHALEIGH, N.S. “Donations to Political Parties in the United Kingdom”, Democratic Audit of Australia, March 2005.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, Devletleşen Partiler Türkiye’de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları 1983-1998, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2003.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk, Siyasi Partilerde Reform, TESEV Yayınları, İstanbul, 2000.
- GİRİTLİ, İsmet / SARMAŞIK, Jale, Anayasa Hukuku Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.
- GÖKÇEN, Gürbüz, “Belediyelerde Muhasebe Sistemi ve Organizasyonu”, Der Yayınları, No.238, İstanbul, 1998.
- GÖZLER, Kemal: Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 4. Baskı, Bursa, Ekin, 2007.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Ankara, Turhan, 1998.
- GUNLICKS, Arthur B., “Campaign and Party Finance İn North America And Western Europe” Excel Press, 2000
- GÜL, Hüseyin, “Türkiye’de 1982 Anayasası Döneminde Siyasi Partilerin Denetimi ve Kapatılması: Refah Partisi Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.
- GÜLSOY, M.Tevfik, “Türkiye’de Siyasal Partilerin Anayasal Statüsü”, <http://www.eakademi.org/makaleler/mtgulsoy-2.htm>
- GÜREDİN, Ersin, Denetim ve Güvence Hizmetleri, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2007.
- HAZIR, Hayati, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1990.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Campaign_finance_reform_in_the_United_States
- http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Election_Commission
- <http://www.fec.gov/about.shtml>
- <http://www.fec.gov/law/feca/feca.pdf>, s.31
- <http://www.fec.gov/pdf/colagui.pdf>
- KAHRAMAN, Hasan Bülent, “Siyasi Partilerin Demokrasilerin Gelişmesindeki Rolü”, Türkiye Barolar Birliği&Ankara Barosu Siyasi Partiler ve Demokrasi Uluslararası Sempozyum, Ankara, 26-27.05.2005.

•KAHRAMAN, Mehmet / ÇALIŞKAN, Zekeriya, “Türkiye’de Siyasi Partilerin Hukuksal Statüsü ve Siyasi Partilerin Kapatılması Rejimi”, Doğu Anadolu Bölgesi Çalışmaları 2007, web.firat.edu.tr/.../26%20Türkiye’de%20Siyasal%20Partiler-Zekeriya%20ÇALIŞKAN—ödendi-10%20Syf—122-131.doc.

•KAYA, Mehmet Oğuz, “Siyasi Partilerin Mali Denetimi Sorunu; Mevcut Durumun Eleştirisi ve Çözüm Önerileri”, Anayasa Yargısı İncelemeler-1, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara,2006.

•KEPEKÇİ, Celal, Bağımsız Denetim, Avcı Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2004.

•KILINÇ, Doğan, “Siyasi Partilerin Mali Denetimi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.

•KIŞLALI, Ahmet Taner, Siyaset Bilimi, 7. Baskı, İmge, Ankara, 1999.

•KOÇAK, Mustafa: Siyasal Partiler ve Türkiye’de Parti Yasakları, Turhan, Ankara, 2002.

•KÖKER, Levent, “Siyasi Partilerin Parasal Denetimi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBFE, Ankara,1979.

•Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, “Devlet Muhasebesinde Reform Çalışmaları: Nakit Esasından Tahakkuk Esasına”, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

•MARŞAP, Beyhan / AKBULUT, Yıldız, “Türkiye’de Siyasi Partilerce Uygulanan Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi Açısından Siyasi Partilerde Uygulanacak Muhasebe Sistemi ve Muhasebe Denetimi Önerisi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:7,2003

•MEHTER, Hamdi, “Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri”, TÜRMOB Yayını, Ankara, 2008.

•MEHTER Hamdi , “Siyasi Partilerin Mali Denetimi”,
http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg8/hmehter.pdf

•MIGUET, Arnauld, “Political Corruption and Party Funding in Western Europe”,
www.transparency.org/.../political_corruption_party_financing_western_eu_overview.pdf, 2004.

•Milliyetçi Hareket Partisi Tüzüğü.

•MUTLU, Abdullah, “Kurumsallaşmış Demokrasilerdeki Siyasi Partiler Sistemi ile Ülkemizdeki Siyasi Partiler Sisteminin Karsılaştırmalı Değerlendirmesi ve Özgün

Model Arayışları”, (Uzmanlık Tezi), İçişleri Başkanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı, Ankara, 2005.

•OKAN, Pınar: “Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partilerde Finansal Raporlama”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

•ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 8. Baskı, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım AŞ., Ankara, 2005.

•ÖZBUDUN, Ergun. Siyasi Partiler, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979.

•ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım AŞ., Ankara, 1985.

•ÖZBUDUN, Ergün, Siyasi Partiler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.1974.

•ÖZCAN, Hüseyin / YANIK, Murat, Siyasi Partiler Hukuku, İstanbul, Der, 2007.

•ÖZKAN, Azzem: “Ülkemiz Siyasi Partilerinde Muhasebe Kayıt Düzeni ve Denetimi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 7, Yıl: 2003.

•ÖZTÜRK, Zeki, Seçimlerde Paranın Gücü, Ebabel Yayınları, Ankara, 2006.

•ÖZYAVUZ, Tuncer, “Türkiye’de Siyasetin Finansmanı”, Marmara Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.

•Parti Finansmanında Şeffaflık Hakkında Türkiye Değerlendirme Raporu, Avrupa Konseyi İzleme Raporu, Strazburg, 22-26 Mart 2010.

•SELİMOĞLU, Seval Kardeş, “Denetimin Genel Çerçevesi” Muhasebe Denetimi, Editör: Seval K. Selimoğlu ve Saban Uzay, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.

•SEVİLENGÜL, Orhan: Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

•Siyasi Partiler Kanunu

•SUSMUŞ, Türker: “Türkiye’de Siyasi Partilerin Muhasebe Sisteminin Bir Kamuoyu Eğilim Araştırması Çerçevesinde Denetim ve Saydamlık Açısından Değerlendirilmesi”, Türkiye XXI. Muhasebe Eğitim Sempozyumu Muhasebe Uygulamalarında Etik ve Kamuyu Aydınlatma, - (Bodrum Kervansaray Resort Hotel 29 Mayıs-02 Haziran) İstanbul: Marmara Üniv.DS İsl.Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Birimi, 2002.

•ŞİRİN, Tolga, “Siyasi Partiler ve Faaliyetlerine İlişkin Temel Sınırlar”, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_860.html

•TACAR, Pulat, Siyasetin Finansmanı, Ankara, Doruk Yayıncılık, 1997.

- TEZİÇ , Erdoğan, Anayasa Hukuku Genel Esaslar, 13.B., Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- TEZİÇ, Erdoğan, 100 Soruda Siyasi Partiler, 1. B, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.
- TİKVEŞ, Özkan, Teorik ve Pratik Anayasa Hukuku, Acargil Matbaası, İzmir, 1982.
- TİKVEŞ, Özkan, “Anayasa Mahkemesinin Siyasi Partilerin Gelir ve Giderlerini Denetlemesi”, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 9, 1971.
- TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952, 2. Baskı, Arba Yayınları, İstanbul, 1995.
- TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI “TMS 8: Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar”, TÜRMOB Yayınları, 2009.
- UZUN, Cem Duran, “Anayasa Hukuku Açısından Siyasi Partilerin Finansmanı”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- UZUN, Cem Duran, "Anayasa Önerilerinde Siyasi Partilerin Finansmanı Ve Yeni Bir Öneri" TBB Dergisi Tartışmalar bölümü, Anayasa Yargısı 8, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1991.
- WILIAMS, Robert, “Party Finance and Political Corruption”, Macmillan Pres, 2000.
- Wikipedia, PAC ,http://en.wikipedia.org/wiki/Political_action_committee
- YILDIZ, Ahmet, “Siyasi Partilerin Finansmanı (Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve ABD Örnekleri)”, Araştırma Raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi Raporu, Haziran 1996.
- YÜCE, Müge: “Siyasetin Finansmanı ve Çözüm Önerileri”
,<http://www.siyasaliletisim.org/pdf/siyasetinfinansmanivecozumonerileri.pdf>,
- YÜKSEL, Nahit, Siyasetin Can Simidi: Partilere Hazine Yardımı, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Ankara, 1994.
- YÜKSEL, Nahit, “Siyasetin Kamusal Finansmanı”, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.